

Bismillahirrahmanirrahim

Onüçüncü cildin başı

(Dördüncü defter)

“BİR ADAMIN, BİRİSİNE DANIŞIP, ONUNLA GÖRÜŞMESİ; GÖRÜŞTÜĞÜ KİMSENİN, BAŞKASIYLA MÜŞAVEREDE BULUN, BEN SENİN DÜŞMANINIM, DEMESİ”

قصه‌ی آن که کسی با کسی مشورت می‌کرد گفتش مشورت با دیگری کن که من
عدوی توام

مشورت می‌کرد شخصی با کسی - کز تردد و ارهد وز محبسی

14386- Bir şahıs, tereddütten ve yapayım mı, yapmayım mı hapsinden kurtulmak için, bir kimseyle meşveret ediyordu.

گفت ای خوشنام غیر من بجو - ماجرای مشورت با او بگو

14387- O kimse, dedi ki: “Hoş, fakat benden başka birini bul da, bu macerayı ona danış.”

من عدویم مر ترا با من مپیچ - نبود از رای عدو پیروز هیچ

14388- Ben senin düşmanımın, bana sarılma ki, düşmanın reyyle kimse muzaffer olamaz.

رو کسی جو که ترا او هست دوست - دوست بهر دوست لا شک خیر جوست

14389- Git, sana dost olan birini ara. Dost, şüphe yok ki, dostun hayrını diler.

من عدویم چاره نبود کز منی - کز روم با تو نمایم دشمنی

14390- Ben düşmanım, çaresiz eğri giderim ve sana düşmanlık ederim.

حارسی از گرگ جستن شرط نیست - جستن از غیر محل ناجستنی است

14391- Kurttan koyun bekçiliği beklemek, akıllılık değildir. Bir şeyi, mahallinden başka bir yerden istemek, hakikatte o şeyin husule gelmesini istememektir.

من ترا بی هیچ شکی دشمنم - من ترا کی ره نمایم ره زرم

14392- Hiç şüphe etme ki, ben senin için düşmanım. Nasıl yol göstereyim? Zira sana karşı adeta eşkiyayım.

Evet... Düşmandan hayır beklemek, âdeta eşkiyadan kılavuzluk istemek gibidir. Fakat dostlar böyle değildir.

هر که باشد همنشین دوستان - هست در گلخن میان بوستان
14393- *Her kim, dostlarla oturur sohbet ederse, külhanda bulunsa bile, bağ bahçe içinde bulunuyormuş gibi olur.*

هر که با دشمن نشیند در زمن - هست او در بوستان در گولخن
14394- *Her kim de, düşmanla oturacak olursa, bağda bile olsa, külhandaymış gibi sıkılır.*

دوست را مازار از ما و منت - تا نگردد دوست خصم و دشمنت
14395- *Dostu benlik ve azametle incitme ki, o dost, sana düşman olmasın.*

خیر کن با خلق بهر ایزدت - یا برای راحت جان خودت
14396- *Rabbinin mahlukatına, Allah rızası için yahut kendi canının rahat etmesi kastıyla, iyilikte bulun.*
Ki:

تا هماره دوست بینی در نظر - در دلت ناید ز کین ناخوش صور
14397- *Gözün daima dost görsün; gönlüne, kin yüzünden çirkin suretler gelmesin.*
İyiliğe karşı herkes müteşekkirdir, o iyiliği edene dost ve minnettar olur. Binaenaleyh, iyilik eden bir kimse, kendisine karşı herkesin dost ve mültefit olduğunu görür. Kimseye kötülük etmediği ve düşman kazanmadığı için düşman yüzler ve husumetli gözler görmez.

چون که کردی دشمنی پرهیز کن - مشورت با یار مهر انگیز کن
14398- *Fakat birisine düşmanlık edince, ondan sakın. Sana muhabbet besleyen bir dostla meşverette bulun.*

گفت می‌دانم ترا ای بو الحسن - که تویی دیرینه دشمن دار من
14399- *Meşveret etmek isteyen, dedi ki: "Ey iyi kişi! Benim eski düşmanım olduğunu bilirim."*

لیک مرد عاقلی و معنوی - عقل تو نگذاردت که کژ روی
14400- *Lakin akıllı ve manevî bir kimsesin. Aklın, eğri gitmeme razı olmaz!*

طبع خواهد تا کشد از خصم کین - عقل بر نفس است بند آهنین
14401- *Tabiat, düşmandan hıncını almak ister. Lakin akıl, nefse demirden bir bağ olur.*
Müsade etmez.

آید و منعش کند و اداردش - عقل چون شهنه‌ست در نیک و بدش
14402- *Akıl, nefsin üstüne gelir; onu intikamdan men eder ve geri çeker. Akıl, nefsin iyiliğine ve kötülüğüne karşı zabıta memuru gibidir.*

عقل ایمانی چو شهنه‌ی عادل است - پاسبان و حاکم شهر دل است
14403- Mümin olan akıl, adil bir zabıta memurudur. Gönül şehrinin muhafızı ve hakimidir.

همچو گربه باشد او بیدار هوش - دزد در سوراخ ماند همچو موش
14404- Kedi gibi, akli uyanıktır onun ve onun korkusundan, hırsız, fare gibi delikte kalır.

در هر آن جا که بر آرد موش دست - نیست گربه یا که نقش گربه است
14405- Her nerede fare, öteye beriye tasalluta başlarsa, orada ya kedi yoktur yahut varsa bile, sureti vardır.

Hazreti Mevlâna, insanın aklını zabıta memuruna ve kediyle benzetmiş, nefis ve şeytanın o kedinin korkusundan deliklerde saklanıp kaldığını söylemişti. Bu beyitte de buyuruyor ki: Hırsız farelerin serbestçe el uzattıkları yerde, ya kedi yoktur yahut varsa da gemi arslanı kabilindendir. Evet... Şeytan harici, nefis dâhili bir hırsızdır. Bir kimsenin akli tam ve faal olursa, hırsız fareler o kedi korkusundan deliklerde saklanırlar, serbestçe dolaşıp ziyankârlık yapamazlar. Eğer bir evde kedi yoksa yahut var da yerinden kımıldamayan bir tembel ise, fareler âdeta meydanda gezerler. Bu tür kediler, fare yakalamakla meşgul olmadıklarından kedi değil, âdeta kedi resmi gibidirler. Avcı bir kedi mesabesinde olan akıl da, gözcülük vazifesini görmez ve beden hanesini hırsız farelerden muhafaza etmezse, sureti mevcut ve fakat aslında mevcut olmayan bir kedi gibidir.

گربه‌ی چه شیر شیر افکن بود - عقل ایمانی که اندر تن بود
14406- Tendeki imana mensup akıl, kedi ne demek, arslanları yıkan bir arslandır.

غره‌ی او حاکم درندگان - نعره‌ی او مانع چرندگان
14407- Onun görünüşü, yırtıcı hayvanlara hakim, haykırışı ise, otlayan hayvanlara manidir.

شهر پر دزد است و پر جامه کنی - خواه شهنه باش گو و خواه نی
14408- Fakat bir şehir, hırsızlarla ve soyguncularla dolu olursa, ister şahne bulunsun, ister bulunmasın müsavidir.

Akıl da beden şehrinin nefsin heva ve hevesinden ve şeytanın vesvesesinden muhafaza edemezse, onun varlığı ile yokluğu birdir.

“HZ. RESUL ALEYHİSSELATÜ VESSELAMIN, EFRADI ARASINDA YAŞLILAR VE SAVAŞ TECRÜBESİ ÇOK KİMSELER BULUNAN BİR ORDUYA, HÜZEYL KABİLESİNDEN BİR GENÇİ EMİR TAYİN ETMESİ”

امیر کردن رسول علیه الصلاة و السلام جوان هذیلی را بر سریه ای که در آن
پیران و جنگ آزمودگان بودند

Huzeyl kabilesinden olan gencin adını bulamadım. Siret-ül Halebiye’de altmış kadar seriyeden bahsediliyor. Fakat hiç birinin emiri Huzeylli değil. Yine Siret-ül

Halebiye'de bunlardan başka seriyeler bulunduğu ve bunların Siret-üş Şamiye'de yazılı bulunduğu kaydediliyor. İhtimal ki, bu genç onlardan birinin emiridir.

يك سريه می‌فرستادی رسول - بهر جنگ کافر و دفع فضول

14409- Müşriklerle cenk etmek ve kâfirlerin zararını Müslümanlardan defetmek üzere, Resulullah Aleyhisselam bir ordu gönderiyordu.

يك جوانی را گزید او از هذیل - میر لشکر کردش و سالار خیل

14410- Hüzeyl kabilesinden bir genci, ordu emiri ve kumandan olarak seçti.

اصل لشکر بی‌گمان سرور بود - قوم بی‌سرور تن بی‌سر بود

14411- Ordunun esası, şüphesiz ki, kumandandır. Çünkü emirsiz bir kavim, başsız ceset gibidir.

این همه که مرده و پژمرده‌ای - ز آن بود که ترك سرور کرده‌ای

14412- Ey gafil! Senin böyle pejmürde ve adeta ölü oluşun, hiçbir harekette bulunmayışın, emirini terk etmiş ve başsız kalmış oluşundandır.

از کسل و ز بخل و ز ما و منی - می‌کشی سر خویش را سر می‌کنی

14413- Tembellikten, hasislikten, kibir ve azametinden emirine isyan edip, riyaset mevkiine geçmek istersin.

همچو استوری که بگریزد ز بار - او سر خود گیرد اندر کوهسار

14414- Tıpkı, yükten kaçan katır gibi... O da, başını alır, dağları boylar.

صاحبش در پی دوان کای خیره‌سر - هر طرف گرگی است اندر قصد خر

14415- Sahibi, onun izinden koşar ve der ki, "Ey ahmak! Her taraf, merkebe kastedecek kurtlarla dolu."

گر ز چشمم این زمان غایب شوی - پیشت آید هر طرف گرگ قوی

14416- Bir an olsun gözümün önünden kaybolursan, her taraftan karşına kuvvetli ve azılı kurtlar çıkar.

استخوانت را بخاید چون شکر - که نبینی زندگانی را دگر

14417- O kurtlar, senin kemiklerini, şeker yer gibi çiğner de, artık hayatı göremezsın.

Muaz bin Cebel Radiyallahü anının rivayet ettiği bir hadis-i şerifte: "Şeytan, insan için koyunu kapan kurt gibidir. Kurt nasıl sürüden ayrılan koyunu kaparsa, şeytan da cemaattan ayrılan insanı yoldan çıkarır. Onun için cemaattan ayrılmayın ve ayrılıktan sakının" buyrulmuştur.

آن مگیر آخر بمانی از علف - آتش از بی‌هیزمی گردد تلف

14418- Seni kurdun kapacağını da, bir tarafa bırak... Benim verdiğim ot ve arpadan mahrum kalacağını düşün. Yanan ateşe odun konmazsa, ya söner yahut kül olur gider.

هین بمگریز از تصرف کردنم - و ز گرانی بار که جانت منم

14419- Kendine gel, sahipliğimden ve yük yükleyişimden kaçma ki, senin canın, yani sebab-i hayatın benim.

Buradaki hayvandan maksat, emrinden kaçmış ve mürşidinden ayrılmış olan gafil insandır. Sahibi de mürşid-i kâmilidir ki, hitaplar onun lisanındandır. Yine o hitap ve nasihata devam edilerek deniliyor ki:

تو ستوری هم که نفست غالب است - حکم غالب را بود ای خود پرست

14420- Sen bir hayvansın, hem de nefsin, aklına galiptir. Ey kendine tapan, nefsinin arzusuna uyup hayvanca yaşamak isteyen gafil! Sende insanlıktan ziyade, hayvanlık sıfatı vardır. Hüküm, üstünündür.

Binaenaleyh, sana da insan değil, hayvan denilmek lazım gelir.

خر نخواندت اسب خواندت ذو الجلال - اسب تازی را عرب گوید تعال

14421- Allah, senin için “eşek” demedi, “at” buyurdu. Araplar, Arap atına “Taal” derler.

Arap atı kaçınca sahibi onu “Taal”, yani “Gel” diye çağırır. Bu hitap aralarında âdeti atı çağırmaya mahsus gibi olmuştur. Kur’an-ı Kerim de Arap lisanı ve Arap üslubuyla nazil olduğu için Kur’an’ın müteaddit yerinde “Tealev” hitabı geçmektedir.

Hazreti Mevlâna, buyuruyor ki: Ey gafil insan! Hüküm-ü galibe göre, sen hayvansın. Öyle iken Cenab-ı Hakk, sana eşek demedi, Arap atına edilen hitap ile çağırdı. Mesela Al-i İmran Suresi’nde:

Arapça, Sure Al-i İmran ayet 64

“De ki: Ey Kitaplılar (Yahudiler, Hristiyanlar) hepiniz bizimle sizin aranızda müsavi (ve adil) bir kelimeye gelin. (Şöyle) diyerek: Allah’tan başkasına kimimizi Rabler (diye) tanımayalım. (Buna rağmen) eğer yine yüz çevirirlerse (o halde) deyin ki, şahit olun, biz muhakkak müslümanlarız” buyurdu.

میر آخور بود حق را مصطفی - بهر استوران نفس پر جفا

14422- Resulullah Sallallahü Aleyhi Vesellem, cefakâr nefis katırlarına bakmak, onları yola getirmek için Hakk’ın imrahorudur.

قُلْ تَعَالَوْا كَفْتُ از جذب کرم - تا ریاضتتان دهم من رایضم

14423- Cenab-ı Hakk, kerem ve inayeti cezbiyle, “Kul Tealev” dedi. Resul-u Ekrem de, “Ben at terbiyecisiyim, sizi terbiye edeyim, insanlığa alıştırayım” buyurmuştur.

Şu ayete işaret edilmektedir:

Arapça, Sure Enam ayet 151

“De ki: Gelin, üzerinize Rabbinizin neleri haram ettiğini ben okuyayım. Ona hiçbir şeyi ortak yapmayın.”

نفسها را تا مروض کردهام - زین ستوران بس لگدها خوردهام

14424- Hayvan gibi nefisleri terbiye edinceye kadar, o hayvanların çok defa çiftesine maruz kaldım.

هر کجا باشد ریاضت باره‌ای - از لگدهایش نباشد چاره‌ای

14425- Her nerede hayvan terbiyecisi bulunursa, onun çifte yemesi zaruridir.

Bundan dolayı diğer nebiler de, Eftal-ül Mürselin Aleyhim-üs Salavat-ül Muin Efendimiz de bir çok eza ve cefa çekmiştir.

لاجرم اغلب بلا بر انبیاست - که ریاضت دادن خامان بلاست

14426- Belanın en şiddetlisine, peygamberler maruzdur. Çünkü vahşi hayvanları terbiye edip de, insan haline getirmek, çok büyük bir beladır.

سکسکانید از دم یرغا روید - تا یواش و مرکب سلطان شوید

14427- Siz seksekersiniz, benim nefesim, yani terbiyemle rahvan yürüyün ki, padişahın binebileceği halim ve selim bir binek olasınız.

Seksek ve rahvan, at yürüyüşlerinden birer çeşittir. Rahvan yürüyüş makbuldur.

قُلْ تَعَالَوْا قُلْ تَعَالَوْا كَافَتْ رَب - ای ستوران رمیده از ادب

14428- Cenab-ı Hakk, dedi ki: “Ey Peygamber-i Ekber! Onlara gelin de, ey edep ve terbiyeden ürken hayvanlar, gelin de...”

گر نیایند ای نبی غمگین مشو - ز آن دو بی‌تمکین تو پر از کین مشو

14429- Eğer davetine icabet etmezlerse kederlenme. Bir iki temkinsizin hareketine karşı kin tutma!

Aleyhissalatü Vesselam Efendimiz, din-i tevhidin yayılmasını ve muvahhitlerin çoğalmasını arzu buyuruyordu. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de, Kureyş kabilesine hitaben gelen:

Arapça, Sure Tevbe ayet 128

“Andolsun, size kendinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç gelir. Üstünüze çok düşkündür. Müminleri cidden esirgeyicidir, bağışlayıcıdır o” ayet-i kerimesinde, Resul-u Ekrem'in şiddetli arzusu beyan buyrulmuştur. Keza bir hadis-i şerifte: **“Evlenin, çoluk çocuk sahibi olup çoğalın. Zira ben kıyamette, ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar ederim”** buyurmuştur.

Cenab-ı Hakk, müşriklerin davete icabet etmemelerinden Habib-i Necib'inin müteessir olmaması için onu teselli etmek üzere:

Arapça, Sure Al-i İmran ayet 64

“Eğer (müşrikler davet ve risaletinden) yüz çevirirlerse (yani icabet etmezlerse, o halde) deyin ki: Şahit olun, biz muhakkak müslümanlarız” buyurmuştur.

Hazreti Mevlâna, diyor ki:

گوش بعضی زین تعالواها کر است - هر ستوری را صطبلی دیگر است
14430- İnsanlardan bazılarının kulağı, bu “Tealev”, yani “İmana gelin” emrine karşı sağırdır. Her hayvanın, başkaca ve kendine mahsus ahır vardır.

منهزم گردند بعضی زین ندا - هست هر اسبی طویله‌ی او جدا
14431- Bazıları, bu “Tealev” nidasından ürker ve kaçır... Her atın tavlası ayrıdır.

منقبض گردند بعضی زین قصص - ز انکه هر مرغی جدا دارد ققص
14432- Bazıları da, Kur'an'daki kıssalardan canları sıkılır. Çünkü her kuşun kafesi ayrıdır.

Bir hadis-i şerifte: **“Altın ve gümüş madenleri gibi insanlar da muhtelif mahiyette yaratılmıştır. Kimi altın gibi âla, kimi gümüş gibi ondan aşağı, kimi bakır, kimi demir misali yaratılmıştır.”**

Bütün mahlukat böyle derece üzerine yaratılmıştır. Hatta Sure-i Saffat'ta melekler lisanından:

Arapça, Sure-i Saffat ayet 164-165

“Bizden kimse müstesna olmamak üzere her birimiz için malum birer makam vardır. Biziz o saf saf dizilenler mutlak biz” diye haber verilmiştir. Evet, “Göktekiler”, yerdekilerden; “Melekût” âlemindeki melekler, “Göktekiler”den; “Ceberut” âlemindeki melekler, melekût âlemindekilerden; “Müheyyemun ve Kerrubiyyun” melekleri, ceberut âlemindekilerden mertebeye yüksektirler.

خود ملایک نیز ناهمتا بدند - زین سبب بر آسمان صف صف شدند
14433- Melekler de, manen aynı seviyede değildir. Bundan dolayı, gökte saf saf olmuşlardır.

Hazreti Mevlâna, meleklerin dereceleri arasındaki farka misal olmak üzere diyor ki:

کودکان گر چه به یک مکتب درند - در سبق هر یک ز یک بالاترند
14434- Çocuklar bir mektep dâhilinde olmakla beraber, onların sınıfları ayrıdır, ayrı ayrı ders okurlar.

Ders hususunda bazıları, bazılarına üstündür.

مشرقی و مغربی را حسهاست - منصب دیدار حس چشم راست
14435- Şark ve garp ahalisinin muhtelif hisleri vardır. Lakin görüş ve müşahede hissi gözdedir.

صد هزاران گوشها گر صف زنند - جمله محتاجان چشم روشنند

14436- Eğer yüz binlerce kulak, saf teşkil edip dizilseler, yine de gören bir göze muhtaçtırlar.

باز صف گوشها را منصبی - در سماع جان و اخبار و نبی

14437- Sonra, kulaklarında can sesini, ilahî kelamı ve peygamber buyruklarını duymada bir mesnedi vardır.

صد هزاران چشم را آن راه نیست - هیچ چشمی از سماع آگاه نیست

14438- Yüzbinlerce göz için, ona yol yoktur. Hiçbir göz, işitmeye agâh değildir.

همچنین هر حس يك يك می‌شمر - هر یکی معزول از آن کار دگر

14439- Böyle her hissi, birer birer say. O hislerden hiçbir, öbürünün işini göremez.

Mesela göz işitmez, kulak görmez, damak söz söylemez. Her bir hissin kendine mahsus bir hassası ve bir vazifesi vardır.

پنج حس ظاهر و پنج اندرون - ده صف‌اند اندر قیام الصافون

14440- Beş tane dışa, beş tane de içe ait his, meleklerin saf saf oluşu gibi, safta ve kendi mertebesindedir.

Meleklerden hiç biri kendi safından ileri geçemediği gibi, bu hisler de kendi derecelerini geçemezler.

هر کسی کاو از صف دین سرکش است - می‌رود سوی صفی کان ناخوش است

14441- Din safından baş çeken kimse, bulunduğu saftan daha geri olana gider.

Hazreti Mevlâna, Fahr-ı Kâinat Efendimizin varis ve naibi olan zamanın kutbuna hitaben diyor ki:

تو ز گفتار تَعَالَوْا کم مکن - کیمیای بس شگرف است این سخن

14442- Sen “Geliniz” sözünü az söyleme! Daima halkı davet et ki, bu söz, istidatlı olan kimselerde gayet menfaatli bir kimyadır.

گر مسی گردد ز گفتارت نفیر - کیمیا را هیچ از وی وامگیر

14443- Eğer bakır tabiatlı bir şahıs, senin sözünden ürkerse, kimya gibi olan nazarını odan uzaklaştırma.

این زمان گر بست نفس ساحرش - گفت تو سودش کند در آخرش

14444- Eğer birinci davetinde, onun büyücüsü nefsi sağırlık eder de sözüne kulak vermezse, ikinci bir kelamın ve davetin ona fayda eder.

قُلْ تَعَالَوْا قُلْ تَعَالَوْا ای غلام - هین که ان الله يدعو للسلام

14445- “Ey Allah’ın kulları! Gelin, gelin!” diye halkı hidayete çağır. Zira Allah, kullarını Dar-üs Selam olan cennete davet etmektedir.

Sure-i Yunus’taki:

Arapça, Sure Yunus ayet 25

“Allah selam evine (cennete) çağırır ve O, kimi dilerse onu doğru yola iletir” ayetine işarettir.

Hazreti Mevlâna, bundan sonra sahte şeyhlere hitaben diyor ki:

خواجہ باز آ از منی و از سری - سروری جو کم طلب کن سروری

14446- Efendi! Benlikten ve riyaset mevkiine geçmekten vazgeç! Bir server ara ve ona tabî ol da, layık olmadığın serverlik iddiasına kalkışma!

“HZ. PEYGAMBER ALEYHİSSELATÜ VESSELAMIN, HÜZEYL KABİLESİNDEN OLAN GENÇİ ORDUYA EMİR TAYİN ETMESİNE, BİRİNİN İTİRAZI”

اعتراض کردن معترضی بر رسول علیه الصلاة و السلام بر
امیر کردن آن هذیل

چون پیمبر سروری کرد از هذیل - از برای لشکر منصور خیل

14447- Aleyhissalatü Vesselam Efendimiz, mansur ve muzaffer olacak o orduya, Hüzeyl kabilesinden birini emir tayin buyurunca,

بو الفضولی از حسد طاقت نداشت - اعتراض و لا نسلم بر فراشت

14448- Münasebetsiz biri, hasedinden buna tahammül edemedi. İtiraza ve “Kabul etmeyiz” demeye başladı.

خلق را بنگر که چون ظلمانی اند - در متاع فانی چون فانی اند

14449- İnsanlara bak ki, gözlerini nasıl zulmet бүрүмүш, fani bir metayı elde etmek için, nasıl kendilerini kaybetmişlerdir.

از تکبر جمله اندر تفرقه - مرده از جان زنده اندر مخرقه

14450- Hepsi de kibir, azamet, hırs ve tamah yüzünden tefrikaya düşmüş, ruhaniyetten ölmüş ve efsanelerle dirilmişlerdir.

این عجب که جان به زندان اندر است - و آنگهی مفتاح زندانش به دست

14451- Şaşılacak şeydir ki, onların ruhu, zindanda mahpus, zindanın anahtarı ise, kendi ellerindedir.

Öyle iken o anahtarlarla zindan kapısını açıp kurtulmak istemezler. Canın zindanda olması, ruhun beden mahbesinde bulunmasıdır. Zindanın anahtarı ise, Allah yolunda mücahededir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

Arapça, Sure Ankebut ayet 69

“Bizim için mücadele edenlere hidayet yollarımızı açarız” buyrulmuştur.

پای تا سر غرق سرگین آن جوان - میزند بر دامنش جوی روان

14452- Bu hal, şuna benzer ki: Bir kimse, ayağından başına kadar pisliğe batmış bulunuyor. Eteğinin yanından ise, bir akarsu geçiyor. Öyleyken, o akarsuda yıkanıp temizlenmek aklına gelmiyor.

Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz, ashabına hitaben: **“Sizden birinizin evi önünden bir nehir geçse, kendi de her gün beş defa o nehre girip yıkansa, onda kir kalır mı?”** diye sormuş. **“Kalmaz Ya Resulullah!”** demişler. **“İşte namazınız o nehir gibidir. Günde beş vakit namaz kılmakla o nehre girip yıkaniyorsunuz”** buyurmuştur. Ruhumuz mahbeste, zindanın anahtarı elimizde olduğu halde, zindan kapısını açıp nefse mağlup olmuş, zelil ve aciz kalmış ruhumuzu kurtarmıyoruz. Bu neden? Himmetsizliğimizden...

نور پنهان است و جستجو گواه - کز گزافه دل نمی جوید پناه
14453- Allah'ın nuru gizlidir. Kalplerin araması da, onun varlığına şahittir. Çünkü gönül, yalan yere, olmayan bir şeyi aramaz.

گر نبودی حبس دنیا را مناص - نه بدی وحشت نه دل جستی خلاص
14454- Eğer dünya hapsinden kurtuluş olmasaydı, gönüller o mahbesten ürkmek ve kurtulmak istemezdi.

وحشتت همچون موکل می کشد - که بجو ای ضال منهاج رشد
14455- Senin dünyadan ürkmek, bir zabıta memuru gibi, “Ey sapık insan! Bir irşat yolu ara!” diye seni sürükler.

هست منهاج و نهان در مکن است - یافتش رهن گزافه جستن است
14456- Doğru bir yol vardır, lakin bir bucakta gizlidir. Onu bulmak, her yeri dolaşıp aramaya bağlıdır.

تفرقه جویان جمع اندر کمین - تو در این طالب رخ مطلوب بین
14457- Dağınıklık, pusuda topluluğu arar... Sen, talip ve mürit olanın yüzünde matlup ve murat olanı gör.

Bu fark âleminde ve dağınık surette görünen mahlukat, bir asıldan “Kün” emriyle zuhur eylemiştir. Âlemde dağınık bir halde bulunmuştur. Hakikatte ise, uluhiyet âleminden zuhura geldikleri için manen mecmu demektir ve her biri Halik-ı Zîşan'ın mazharı ve miratıdır.

Hazreti Mevlâna, bunu mümkün mertebe anlatmak için bir misal irat ediyor:

مردگان باغ برجسته ز بن - کان دهندهی زندگی را فهم کن
14458- Bağ ve bahçedeki ağaçlar ve çiçekler, dal budak salıp müteferrik oldukları halde, bir kökten yetişmişlerdir. Onlara, diriliği veren o tek varlığı anla!

Onlar lisan-ı hal ile âdeta: “Biz bir kökten yetişip muhtelif ve müteferrik dallara ayrıldığımız gibi, siz de Halik-ı Zîşan'ın Kün emriyle zuhur eylediğiniz için bir kökten yetişmiş demeksiniz. Bizi görün de, bu manayı ve çokluğun o birlikten zuhur eylemiş olduğunu anlayın” demek isterler.

Yine Mevlâna, buyuruyor ki:

چشم این زندانیان هر دم به در - کی بدی گر نیستی کس مژدهور

14459- Tabiat zindanında hapis olan insanlara, oradan çıkıp kurtulacaklarını müjdeleyen bir varlık olmasaydı, oradakilerin gözü, nasıl kapıya dikilip kalırdı?

Arapça, Sure Rahman ayet 33

“Ey cin ve insan cemaat(ler)i! Göklerin ve yerin bucaklarından geç(ip de ilahî kazadan selamete er)meye gücünüz yetiyorsa- ki (Allah’ın bahşedeceği) bir kudretle olmadıkça, asla geçemezsiniz- haydi geçin” ayet-i kerimesi mucibince cinler de, insanlar da, sair mahlukat da, bu gök kubbe altında hapistir. Oradan dışarıya çıkamazlar, hatta semaya doğru atılacak bir cisim, ne kadar kuvvetli atılırsa atılsın, bir müddet gittikten sonra döner ve yine arza düşer. Erbab-ı fen, buna yer çekimi kuvveti diyor ki, o cazibe, hapishaneden kaçan bir mahpusu, gardiyanların yahut polis ve jandarmaların yakalayıp cezaevindeki koğuşuna koymaları gibi bir vazife görmektedir.

صد هزار آلودگان آب جو - کی بدن دی گر نبودی آب جو

14460- Nehir suyu olmasaydı, yüzbinlerce mülevves kimse, temizlenmek için onu nasıl arardı?

بر زمین پهلوت را آرام نیست - ز ان که در خانه لحاف و بستری است

14461- Evinde yatak ve yorgan olduğu için, kuru yere yatınca, bedenin rahat etmez.

بی مقرر گاهی نباشد بی قرار - بی خمار اشکن نباشد این خمار

14462- Kararsız olan ve serseriyane dolaşan kimsesizin, barınacak bir yeri bulunur. Her mahmurluğu izale edecek bir şarap vardır.

Talep, var olan bir şeye karşı olur. Yok olan matlup olmaz. Hazreti Mevlâna, bu hakikati anlatmak için buyuruyor ki: “Üstü başı bulaşmış ve kirlenmiş olanlar su ararlar. Çünkü suyun var olduğunu bilirler. Kuru yerde yatanlar, rahatsız olurlar ve döşek, yorgan ararlar. Çünkü bunlar evlerinde mevcuttur yahut başka evlerde vardır. Serseri gezegenler, sığınacak bir yer ararlar. Sarhoşluk mahmurluğu çekenler, o mahmurluğu giderecek bir şey içmek isterler. Çünkü dünyada barınacak bir yer ve mahmurluk rahatsızlığını giderecek bir şarap bulunduğunu bilirler. Bunlar gibi talib-i ilahî olanlar da onun var olduğuna, hem de ezelî ve ebedi bulunduğuna vakıftırlar. Cenab-ı Pir, bundan sonra, başlanılmış bir kıssanın gerisini naklediyor: Resulullah Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz, Huzeyl kabilesinden bir genci, bir orduya kumandan tayin buyurmuş, buna karşı biri itiraz ederek demişti ki:

گفت نه نه یا رسول الله مکن - سرور لشکر مگر شیخ کهن

14463- Hayır, hayır... Ya Resulullah! Güngörmüş ihtiyardan başkasını, ordu emiri tayin etme!

یا رسول الله جوان ار شیر زاد - غیر مرد پیر سر لشکر مباد

14464- Ey Allah’ın peygamberi! Bir genç arslan yavrusu olsa bile, bir ihtiyardan başkası kumandan olmamalıdır.

هم تو گفتستی و گفت تو گوا - پیر باید پیر باید پیشوا

14465- Hem de sen, “İktida edilecek kimsenin, ihtiyar ve tecrübeli olması gerekir” buyurmuştun ki, senin o sözün, bu tayinin doğru olmadığına şahittir.

Resul-u Ekrem Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimizin böyle buyurmaları, ihtiyarların çok yaşamış olduklarından değil, görmüş-geçirmiş ve birçok tecrübede bulunmuş olduklarındandır. Genç bir kimse de herhangi bir işte tecrübe ve ihtiyat sahibi olduktan sonra, o işte ihtisası olmayan bir ihtiyardan şüphesiz ki evlâdır. Yine o muteriz, demişti ki:

یا رسول اللہ در این لشکر نگر - هست چندین پیر و از وی پیشتر

14466- Ey Allah’ın peygamberi! Şu asker topluluğuna bak! İçlerinde, kumandan tayin ettiğin gençten ileri ihtiyarlar vardır.

زین درخت آن برگ زردش را مبین - سیبهای پخته‌ی او را بچین

14467- O ağaçların sararmış yapraklarına bakma da, onların olmuş elmalarını topl!

Burada ihtiyarlar ağaca, sararmış yüzleri hazan yapraklarına benzetilmiş, tecrübeli ve ihtiyatlı olmaları da, olmuş elmalara benzetilmiştir. Bahis dolayısıyla Hazreti Mevlâna, ihtiyarlık ve tecrübekarlığa dair beyanatta bulunuyor.

برگ زرد ریش و آن موی سپید - بهر عقل پخته می‌آرد نوید

14468- Bir ihtiyarın, hazan yaprağı gibi sararmış yüzü ve ak sakalı, onun pişkin ve tecrübeli aklından haber verir.

برگهای نو رسیده سبزفام - شد نشان آن که آن میوه ست خام

14469- Yeni çıkmış yeşil renkli yapraklar da, meyvelerinin ham olduğuna alamettir.

Yani gençlerin yüzünden çıkmaya başlayan ve yeşil yaprak gibi olan tüyler, henüz onların tecrübesiz bulunduklarına nişandır.

برگ بی‌برگی نشان عارفی است - زردی زر سرخ رویی صارفی است

14470- Her şeyden vazgeçiş, ariflik emaresidir. Nitekim altının sarılığı, sarrafın yüzünü güldürür ve benzini kırmızılaştırır.

Berk: Yaprak demek olduğu gibi kuvvet ve iktidar manasına da gelir. Gerek ihtiyarlık, gerek riyazet ve perhizkârlık dolayısıyla, bedende bir zaaf husule gelir. Fakat o zaafıta manevi ve ruhi bir kuvvet vardır. İşte maddeten zaaf ve manen kuvvet olan o hal, ariflik alametidir. Altın da sarıdır ama sarrafların ve zenginlerin yüzünü kırmızılaştırır ve güldürür. Nitekim: “**Sarılık mümin olanların, kırmızılık da müslim bulunanların sakal boyası gibidir**” diye bir hadis-i şerif rivayet ediliyor ve müminlerin yüzü sarı, müslümanların yüzü de pembe ve kırmızı bulunacağı beyan buyruluyor. Dikkat buyrulmuştur ki, bu hadis-i şerifte “Mümin” ile “Müslim”in farkı da gösteriliyor. Çünkü mümin inanan, müslim ise teslimiyetle tabi olan manasınadır. Nitekim Esed ve Gaftan kabilelerinden bir cemaat, çoluk çocuklarıyla Medine’ye gelmişler, kelime-i şahadet getirmişler ve:

—Ya Resulullah! Bütün kabileler, senin huzuruna yalnızca gelmişlerdi. Biz ise ailelerimizle beraber geldik. Kabilelerin çoğu seninle harp etmişlerdi. Biz öyle bir

şey yapmamıştık, diyerek Zat-ı Akdes-i Risalet'e minnettarlık yüklemek istemişlerdi. Onun üzerine Sure-i Hucurat'taki şu ayetler nazil olmuştu:

Arapça, Sure Hucurat ayet 14-15

“Bedeviler: İman ettik, dediler. De ki: Siz iman etmediniz ama (bari) mülsüman olduk deyin. İman henüz sizin kalplerinize girip yerleşmemiştir. Eğer Allah'a ve peygamberine itaat ederseniz o, sizin amel(ve hareket)lerinizden hiçbir şey eksiltmez. Çünkü Allah (müminleri) çok yargılayıcı, çok esirgeyicidir. Müminler ancak o kimselerdir ki, Allah'a ve Resulüne iman ettikten sonra şüpheye sapmayıp Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla savaşırlar. İşte onlar (imanlarında) sadık olanların ta kendileridir. ”

آن که او گل عارض است ار نو خط است - او به مکتب گاه مخبر نو خط است
14471- Gül yanaklı ve yeni tüylenmiş olanlar, marifet mektebinde henüz yazı öğrenmeye başlayanlardır.

پای پیر از سرعت ار چه باز ماند - یافت عقل او دو پر بر اوج راند
14472- İhtiyarın ayağı hızlı yürümekten kalmışsa da, akli kendisi için iki kanat olur ve o vasıta ile adeta semalara uçar.

گر مثل خواهی به جعفر در نگر - داد حق بر جای دست و پاش پر
14473- Buna dair misal istersen, Cafer bin Ebu Talib'e bak! Allah, ona el ve ayak yerine, iki kanat ihsan etmiştir.

Hazreti Cafer, Ebu Talip'in üçüncü oğlu Hazreti Ali'nin ağabeyi, Resulullah s.a.v. Efendimizin de amcazadesidir. Ashabın ileri gelenlerinden ve büyüklerindendir. Bir defa Aleyhissalatü Vesselam Hazretleri, şah-ı velayetle namaz kılarken Ebu Taliple Cafer oraya gelmişler ve Ebu Talip:
—Sen de amcazadene uy, diye Cafer'i Resulullah'ın sol tarafına sürmüştü.

Hazreti Cafer, Habeşistan'a hicret ve Necaşi'nin huzurunda İslamiyeti izah ile Müslümanları müdafaa etmiş, sonra Habeş muhacirleriyle Medine'ye gelmiş, Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz Hayber gazasında bulunduğu için, oraya gidip Peygambere kavuşmakla gözleri nurlanmış, Resulullah Hazretleri onun yüzünden öperek: “Hayber'in fethiyle mi, yoksa Cafer'in gelmesiyle mi sevineyim, bilmiyorum!” demişti. Sonra Zeyd bin Harise ordusuna dâhil edildi ve taraf-ı Risaletten: “Zeyd şehit olursa Cafer, o da şehit olursa Abdullah bin Revaha kumandan olsun. O da şehit olursa mücahitler, birini emir tayin etsin” denildi. Mute mevkiinde Rumlar ve Hristiyan Araplarla harbe girildi. Hazreti Zeyd, şehit oldu. Sancağı ve kumandayı Hazreti Cafer aldı. İki eli bileğinden kesildi. Kollarıyla sancağa sarıldı ve nihayet o da, yerine geçen Abdullah bin Revaha da şehit oldu. Kumandanlığa Halid bin Velid seçildi. Radiyallahü anhüm. Bu hadisenin cereyanını, Aleyhissalat Efendimiz, Medine'de mübarek gözlerinden yaşlar dökülerek haber verdi ve **“Allah, Cafer'in kesik ellerine bedel, ona iki kanat verdi. Cennette dilediği gibi dolaşıyor”** buyurdu. İşte Cenab-ı Pir'in misal olarak gösterdiği bu vakıadır.

بگذر از زر کاین سخن شد محتجب - همچو سیماب این دلم شد مضطرب

14474- Altından, yani ihtiyar ariflerin renginden bahsetmeyi bırak! Bu söz, herkes tarafından anlaşılamaz. Onu anlatmak hususunda, kalbim cıva gibi titremektedir.

ز اندرونم صد خموش خوش نفس - دست بر لب می زند یعنی که بس

14475- İçerimde, yüz tane hoş sözlü sakit var ki, hepsi de, “Yetişir” diye elini dudağına götürüyor ve “Bu bahsi bırak” diye işaret ediyor.

Hazreti Pir, kendisine hitaben diyor ki:

خامشی بحر است و گفتن همچو جو - بحر می جوید ترا جو را مجو

14476- Sükût, deniz; kelim, dere gibidir. Deniz seni talep ediyorken, sen dereyi arama!

از اشارتهای دریا سر متاب - ختم کن و الله اعلم بالصواب

14477- Sükût ve mana denizlerinin işaretlerinden yüz çevirme de, bu bahsi kes. Cenab-ı Hakk, doğruyu herkesten iyi bilir.

Bahse konu olan genç kumandana ve onun tayinine itiraz eden şahsın sözüne intikal ediliyor:

همچنین پیوسته کرد آن بی ادب - پیش پیغمبر سخن ز آن سرد لب

14478- O münasebetsiz muteriz, o soğuk dudağıyla, Peygamber huzurunda böylece söylendi.

دست می دادش سخن او بی خبر - که خبر هرزه بود پیش نظر

14479- Ona söz söylemek düştü. Lakin göz önünde olan şeyi haber vermeye kalkışmanın, herze olduğundan haberi yoktu.

Çünkü:

این خبرها از نظر خود نایب است - بهر حاضر نیست بهر غایب است

14480- Haberler, görüşlerin yerine geçer. Fakat hazır olup da gören için değil. Bir hadisede bulunmayıp, onu görmeyen içindir.

Güneş'in semada parladığını gören bir kimseye, “Güneş doğmuştur” diye haber vermek, herzevekillik olur. Hakikat ve sırr-ı Kader gözü önünde bulunan Resulullah'a, “Genç kumandan tayin etme, ihtiyarlardan birini emir yap!” tavsiyesine kalkışmak da bunun aynıdır.

Hazreti Mevlâna, buyuruyor ki:

چون که با معشوق گشتی همنشین - دفع کن دلالگان را بعد از این

14481- Sen, sevgili ile oturduğun halde, vasıta bulmaya kalkışma! Ondan sonra, vasıtaları defet.

Nitekim denilmiştir ki: “Matluba vasıl olduktan sonra delil aramak, çirkin ve manasız bir harekettir.”

هر که از طفلی گذشت و مرد شد - نامه و دلاله بر وی سرد شد

14482- Çocukluktan kurtulup erkek olmuş kimseye, mektup da soğuk gelir, kılavuzluk eden kadın da!

نامه خواند از پی تعلیم را - حرف گوید از پی تفهیم را

14483- Şayet, böyle bir kimse mektup okursa, ancak başkalarına talim içindir. Harf ve hikâye söyleyecek olursa, tefhim maksadıyladır.

Bir hadiseyi görmüş veya görmüş gibi olanlara, o hadisenin vukuunu haber vermek, doğru değildir. Cenab-ı Hakk, Peygamber-i Ekber'ine:

Arapça, Sure Fil ayet 1

“(Habibim) Rabbinin fil sahiplerine nasıl (muamele) ettiğini görmedin mi?” buyuruyor. Hâlbuki Zat-ı Risalet, o vakıayı görmemişti. Çünkü henüz doğmamıştı. Fakat Allah-ü Zülcelâl, onun nasıl vuku bulduğunu manen Resul-u Ekrem'e göstermişti. Öyle olduğu halde Aleyhissalat Efendimizin, gerek namazlarda, gerek sair vakitlerde Sure-i Fil'i okuması ve ondan bahis buyurması, keyfiyeti ashab-ı kirama talim ve tefhim içindi.

Binaenaleyh:

پیش بینایان خبر گفتن خطاست - کان دلیل غفلت و نقصان ماست

14484- Görmüş olanlara haber vermeğe kalkışmak hatadır ve bizim gafletimizle, noksan irfanımıza delildir.

پیش بینا شد خموشی نفع تو - بهر این آمد خطاب أنصتوا

14485- Görenlerin huzurunda susmak, sana fayda verir. “Kur'an okunurken susun, dinleyin!” emri, bu yüzden gelmiştir.

Sure-i Araf'taki:

Arapça, Sure Araf ayet 204

“Kur'an okunduğu zaman derhâl onu dinleyin, susun. Ta ki (Allah'ın rahmetiyle) esirgenmiş olasınız” ayetine işaretir.

Bu ayet-i kerimenin nüzulüne sebep olarak deniliyor ki: Ensardan biri, Resulullah Hazretlerinin arkasında namaz kılarken Aleyhissalat Efendimizin okuduklarını tekrar ederdi. **“Öyle yapmayın, susun ve Kur'an'ı dinleyin”** emrini havi olarak bu ayet nazil oldu. Ulemadan bazıları, bu sükût Cuma hutbesi içindir, demişlerdir.

گر بفرماید بگو بر گوی خوش - لیک اندر گو دراز اندر مکش

14486- Eğer mürşid-i kâmil, sana “Söyle” derse, söyle. Lakin az söyle, uzatma!

ور بفرماید که اندر کش دراز - همچنین شرمین بگو با امر ساز

14487- Eğer, “Uzat” diyecek olursa, o suretle ve kemal-i edeple söyle. Emre itaat et.

همچنین که من در این زیبا فسون - با ضیاء الحق حسام الدین کنون

14488- Nasıl ki, şimdi ben, bu güzel Mesnevî'nin nazmında, Hakk'ın ziyası olan Hüsameddin ile öyle yapıyorum...

چون که کوتاه می‌کنم من از رشد - او به صد نوعم به گفتن می‌کشد
14489- *Ben irşada müteallik bir bahsi kısa kesersem, Hüsameddin, yüz türlü teşvik ile beni söyletmeye çalışıyor.*

ای حسام الدین ضیای ذو الجلال - چون که می‌بینی چه می‌جویی مقال
14490- *Ey Allah-u Zülcelalin ziyası olan Hüsameddin! Hakikati gördüğün halde, neden söz istiyorsun?*

این مگر باشد ز حب مشتهی - اسقنی خمر او قل لی انها
14491- *Senin bu talebin, galiba kemal-i iştiha ile talibi olduğun Mahbub-i Ezeli'ye muhabbetinden ileri geliyor. Nitekim bir Arap şairi, sakiye hitaben: "Bana şarap ver ve bu şaraptır de!" demiştir.*

O Arap şairinin sözü şu beyittir: "Saki! Bu şaraptır diyerek bana şarap içir ve aşikâr içmek mümkün olunca gizli içirme!"

Arap edebiyatında bu beytin şerhine dair birçok söz söylenilmiştir. Şöyle hülasa edilebilir: Buradaki talep, "Havass-ı hamse" denilen beş hissin hepsinin birden telezzüzü içindir, denilmiştir. Çünkü şarabın rengini görmekle gözü, kadehi almakla eli, kokusunu duymakla burnu, tadına bakmakla ağız ve dili lezzet bulacak, yalnız kulağı bu zevkten mahrum kalacaktı. Bu şaraptır, denilince, onun şarap olduğunu işitmekle o uzvu da zevkyab olacaktır.

Bu mana da Hazreti Mevlâna da:

"Ey Hüsameddin! Sen de bu şair gibi gözünün almış olduğu zevkten kulağının da hisseyab olması ve sevillebilecek o tek varlığa dair sözlerden kulağının da lezzet bulması için galiba beni söyletmek istiyorsun" demek istiyor.

بر دهان تست این دم جام او - گوش می‌گوید که قسم گوش کو
14492- *O sevgilinin aşkı ve müşahedesi, şimdi senin ağzındadır. Lakin samian, "Kulağın nasibi hani?" diyor.*

قسم تو گرمی است نك گرمی و مست - گفت حرص من از این افزون تر است
14493- *Ey kulak! Senin nasibin, maşuğa dair sözlerden coşmak ve mest olmaktır. İşte sana coşkunluk ve mestlik verecek sözler! Fakat kulak, "Ben bundan daha fazlasını istiyorum, harisim ben!" demekte...*

"RESULULLAH SALLALLAHÜ ALEYHİ VESELLEMİN, İTİRAZ EDENE CEVABI"

جواب گفتن مصطفی علیه الصلاة والسلام اعتراض کننده را

در حضور مصطفای قند خو - چون ز حد برد آن عرب از گفت و گو
14494- *Şeker tabiatlı olan Hz. Mustafa'nın huzurunda, o Arap dedikodu etmekte haddini geçince...*

آن شه و التَّجْم و سلطان عبس - لب گزید آن سرد دم را گفت بس
14495- *O "Vennecm" padişahı ve "Abese"nin sultanı, dudağını ısırarak: "Yetişir, artık sus!" diye işaret buyurdu.*
Zat-ı Akdes-i Nebevi hakkında şeker tabiatlı denilmesi:

Arapça, Sure Kalem ayet 4

“(Habibim) *hiç şüphesiz sen büyük bir ahlak üzerindesin*” ayet-i kerimesine işarettir. Risaletpenah Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz, Cenab-ı Hakk’ın hem eftal, hem ekmel bir mahluğ idi. Hazreti Mevlâna, bir naatında der ki: “Allah’ın lütfu, mahlukatta kemal namına ne varsa hepsini bir yere topladı ve ona Mustafa adını verdi.”

Âlemlere rahmet olan Peygamber Efendimiz s.a.v. güzel ahlakın, terbiye ve nezaketin, hilim ve keremin bir numunesi idi. Bu kıssadaki muterize dudak ısırıp sükût işaretiyle iktifa ettiği gibi, Uhud muharebesinde bozulup kaçanları da, tekdir etmemiş bilakis onlara hüsn-ü muamele ve iltifatta bulunmuştu. Hâlbuki Zat-ı Risalet, yaralanmış olduğu halde, kaçanların beresi bile yoktu. Bu vakıa, Al-i İmran Suresi’nde şöyle hikâye ediliyor:

Arapça, Sure Al-i İmran ayet 159

“(O vakit) *sen Allah’tan bir esirgeme sayesinde ki, onlara yumuşak davrandın. Eğer (bilfarz) kaba, katı yürekli olsaydın, onlar etrafından her halde dağılıp gitmişlerdi bile.*”

Resulullah Efendimize “Şah-ı Vennecm” ve “Sultan-ı Abese” tabir edilmesi de her iki surede Aleyhissalatü Vesselamın ahlakından bahis buyrulduğu içindir.

دست می‌زد بهر منعش بر دهان - چند گویی پیش دانای نهان

14496- *Cenab-ı Risaletmeab, o muterizi susturmak için mübarek elini ağzına götürdü ve “Gizli şeylere vakıf olan bir zata karşı, daha ne kadar söyleneceksin?” demek istedi.*

Bu münasebetle Hazreti Mevlâna, büyük bir zatın huzurunda kulak kesilecek yerde dillenen fuzulilere hitaben diyor ki:

پیش بینا برده‌ای سرگین خشک - که بخر این را به جای ناف مشک

14497- *Sen, her şeyi görüp bilen bir zata, “Bunu misk yerine al!” diye, kurumuş tezek götürmüşsün.*

Buradaki kurumuş tezekten maksat, derme çatma bir takım dedikodudur. Miskten murat da: O âlim-i Rabbanînin, talim-i ilahî ile vakıf olduğu ilim lezzetidir.

بعر را ای گنده مغز گنده مخ - زیر بینی بنهی و گویی که اخ

14498- *Deve pisliğini burnunun altına koyuyor, bir de “oh oh” diyorsun, a beyni kokmuş kimse!*

اخ اخی برداشتی ای گنج گاج - تا که کالای بدت یابد رواج

14499- *Ey ahmak ve kuyruğu kesik eşek! Sen kötü malın revaç bulsun diye, “oh oh” deyip duruyorsun.*

تا فریبی آن مشام پاک را - آن چریده‌ی گلشن افلاک را

14500- *Bu suretle, o göklerin gül bahçelerinde yayılan eri kandırmak istiyorsun.*

حلم او خود را اگر چه گول ساخت - خویشتن را اندکی باید شناخت

14501- O zatın yumuşaklığı, kendini saf ve anlamaz göstermede, ama senin de, bir parçacık kendini bilmen lazım.

Arif bir kâmil, tecahül-ü arifane gösterse de sen ona karşı ukalalık taslamaktan vazgeç...

- دیگ را گر باز ماند امشب دهن - گربه را هم شرم باید داشتن

14502- Mesela, tencerenin kapağı açık kalsa da, kedinin ona dalmaktan sıkılması lazım gelir.

خوشتن گر خفته کرد آن خوب فر - سخت بیدار است دستارش مبر

14503- O irfan ziyası, güzel olan arif! Uyumuş görünse de, çok uyanıktır. Sarığını kapıp götürmeye kalkışma.

Bir arif-i kâmil, hasbel icap mütecahil görünse ve mütegafile davranırsa da, o uykuda değildir. Uyuyor ve bilmiyor zannıyla huzurunda ukalalık etme.

چند گویی ای لجوج بی صفا - این فسون دیو پیش مصطفی

14504- Ey kalbinde saffet bulunmayan inatçı! Hz. Mustafa'nın huzurunda, bu şeytan masalını daha ne kadar söyleyeceksin?

صد هزاران حلم دارند این گروه - هر یکی حلمی از آنها صد چو کوه

14505- Bu enbiya ve evliyanın, yüzbinlerce hilmi vardır ki, onların her hilmi, yüzlerce dağ gibidir.

حلمشان بیدار را ابله کند - زیرک صد چشم را گمراه کند

14506- Onların hilimleri ve tevazu, güzel ve latif bir şarap gibidir ki, neşesi yavaş yavaş dimağa kadar çıkar.

مست را بین ز آن شراب پر شگفت - همچو فرزین مست کز رفتن گرفت

14507- O sert şaraptan sarhoş olana bak! Ferzinin hareketi gibi, yan yan gider.

Ferzin, satranç oyunundaki bir taştır ki, “Şah”a nispetle başvekil gibidir. Yan taraftarlara da hareket edebilir.

Hazreti Mevlâna, bir sarhoşun yalpalı yürüşünü “Ferzin” taşının yan yana gitmesine benzetiyor.

مرد برنا ز آن شراب زود گیر - در میان راه می افتد چو پیر

14508- Kuvvetli bir kimse, çabuk sarhoş eden o şarabın tesiriyle, yolda bir ihtiyar gibi düşer.

Bu, dünya şarabının neşvesidir.

خاصه این باده که از خم بلی است - نه میی که مستی او یک شبی است

14509- “Beka” küpünden olan şarap ise, sarhoşluğu bir gece süren adi ve dünyevî şarap gibi değildir.

Cenab-ı Hakk, ruhlara:

“Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (diye sormuş,) ruhlar da: Evet (Rabbimizsin) şahit olduk” demişler; bu hitap ve cevabın tesiriyle ebedi sarhoş olmuşlardı.

Hazreti Mevlâna, buna birkaç misal irat ediyor:

آنک آن اصحاب کھف از نقل و نقل - سیصد و نہ سال گم کردند عقل

14510- Şarab-ı manevî öyle bir tesiri haizdir ki, Ashab-ı Kehf ondan içtikleri için, yemeden içmeden üçyüzdoksan sene akıllarını kaybetmişlerdi.

Kureyş müşrikleri, bazı sualler öğrenmişler, “Bakalım doğru cevap verecek mi?” diye Aleyhissalat Efendimize sormuşlardı. Onlardan biri “Ashab-ı Kehf” kıssası idi. O kıssayı beyan için Kehf suresi nazil oldu ve orada Ashab-ı Kehf’ten şu suretle bahis buyruldu:

Arapça, Sure Kehf ayet 9-10

“(Habibim) sen, bizim ayetlerimiz içinde (yalnız) Kehf ve Rakıym yaranının ibrete şayan olduklarını mı sandın? Hayır (öyle değil). O zaman o genç yiğitler, mağaraya sığınmışlardı da: “Ey Rabbimiz! Bize tarafından bir rahmet ver ve işimizden bizim için bir muvaffakiyet hazırla” demişlerdi.”

Ashab-ı Kehf hakkında muhtelif rivayetler vardır. O rivayetlerin en doğrusu ve en meşhuru şudur:

Dakyanus denilen hükümdar, taptığı putlar için bir mezbah yaptırmış, o puta tapmalarını halka teklif eylemişti. Secde edenler kurtuldu, etmeyenler katledildi.

Şehrin kibarzadelerinden altı genç, bir tarafa çekildiler ve kendilerini bu fitneden kurtarması için Allah’a dua ettiler. Dakyanus onları çağırttı, puta secde etmelerini emretti. Gençler kabul etmediler. Dakyanus, onların üstlerindeki müzeyyenatı soydurdu ve:

—Siz tecrübesiz bir takım gençlersiniz. Size iki üç gün mühlet veriyorum. Düşünün, taşının, hayatınız teklifimin kabulüne bağlıdır, dedi. Gençler müşaverede bulundular ve şehirden çıkıp bir yere saklanmaya karar verdiler. Babalarının evlerinden biraz para alıp civardaki dağa doğru yürüdüler. Yolda bir çobana rast geldiler. Çoban da onların dinini kabul etti ve dağda bildiği bir mağaraya götürdü. Çobanın bir köpeği vardı. O da bunlardan ayrılmadı ve hep beraber mağraya girdiler.

Arapça, Sure Kehf ayet 11-13

“Bunun üzerine biz nice yıllar onların kulaklarına (perde) vurduk. Sonra da onları uyandırdık, iki zümreden hangisi bekledikleri gayeyi daha iyi (zabt ve) hesap edicidir, ayırt edelim diye. (Şimdi) sana onların kıssalarını, hakikati vech ile anlatalım: Doğrusu onlar Rablerine iman eden genç yiğitlerdi. Biz de onların hidayetini artırmıştık.”

Sonra bunlar, mağara içinde uyudular. 309 sene mağarada uykuda kaldıklarını Kur’an-ı Kerim haber veriyor. Ondandır uyandılar, daha sonra da öldüler.

ز آن زنان مصر جامی خورده‌اند - دستها را شرحه شرحه کرده‌اند

14511- Keza, Mısır kadınları, o “Beka” şarabından bir kadeh içtiler de, Yusuf Aleyhisselamın cemalini görünce, mest oldular ve meyve soyarken ellerini yaraladılar.

ساحران هم سكر موسى داشتند - دار را دل دار می‌انگاشتند

14512- Keza, Mısır sihirbazları, Hz. Musa Aleyhisselamın mucizesinden mest oldukları için, darağacını sevgili zannetmişlerdi.

Hazreti Musa ile imtihana gelen sihirbazlar, bir takım ip ve değneklerini meydana atmışlar, sihir kuvvetiyle onları kıvrılan yılan şeklinde göstermişlerdi.

Sonra Musa Aleyhisselam esasını bıraktı. Asa koskoca bir yılan olup sihirbazların attıkları değnek ve iplerin hepsini yuttu. Hazreti Musa Aleyhisselamın yaptığı sihir değil, mucize olduğunu anladılar. “Âlemlerin ve Musa ile Harun’un Rabbi olan Allah’a iman ettik” diyerek secdeye kapandılar.

Bu hale hiddetlenen Firavun, sihirbazları nasıl tehdit ettiğini ve onlardan ne cevap aldığını kelâm-ı ilahî şöyle nakleder:

Arapça, Sure Şurara ayet 49-50

“(Firavun) dedi ki: Ben size izin vermeden siz ona iman ettiniz ha! Hakikat size büyüü öğreten büyüğünüzmüş o! O halde yakında bileceksiniz. Herhâlde sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim, sizin topunuzu herhâlde çarmıha gerdireceğim. Dediler: (Bunda) bize hiçbir zarar yok. Biz şüphesiz ki Rabbimize dönücüleriz.”

جعفر طيار ز آن می بود مست - ز آن گرو می کرد بی خود پا و دست

14513- Cafer-i Tayyar da, o “Elestü” şarabının mestî olduğu için, kendinden geçti ve elini ayağını feda etti.

Hazreti Cafer’in Mute muharebesinde iki eli kesilmişken, kesik kollarıyla İslam sancağına sarıldığı, sonra yetmiş kadar yerinden yaralı olarak şehit olduğu, taraf-ı Risaletten de: “Cenab-ı Hakk, Cafer’e kesik kollarına bedel iki kanat ihsan etti” buyrulduğu yukarıda söylenilmişti.

“BAYEZİD-İ BESTAMÎ KADDESALLAHÜ SİRRANIN: KENDİMİ TENZİH EDERİM, ŞANIM NE ULUDUR, DEMESİ; MÜRİDLERİNİN BU SÖZE İTİRAZ ETMELERİ, BAYEZİD’İN DE, ONLARA SÖZ İLE DEĞİL, HAL İLE CEVAP VERMESİ”

قصه‌ی سبحانی ما اعظم شانی گفتن بایزید و اعتراض مریدان و جواب او مر
ایشان را نه بطریق گفت زبان بلکه از راه عیان

با مریدان آن فقیر محتشم - بایزید آمد که نک یزدان منم

14514- Manevî yokluk sahibi olan o büyük zat, Şeyh Ebu Yezid Bestamî, müritlerine, “İşte Yezdan benim” dedi.

گفت مستانه عیان آن ذو فنون - لا اله الا انا ها فاعبدون

14515- O manevî fenlere sahip olan Şeyh Bayezid, “Benden başka ilah yoktur, bana ibadet edin” hitabında bulundu.

Bu sözü söyleyen Bayezid değil, Cenab-ı Hakk idi. Bayezid’in lisanından söylemişti. Kurban nevafile ve kurban feraiz denilen iki yakınlık vardır ki, o derecelere vasıl olanların lisanından Cenab-ı Hakk söyler.

Gülşen-i Raz sahibi Şeyh Mahmut Şebüsterî, der ki: “Bir ağaçtan Ene’l Hakk sözünün çıkması caiz olur da, saadet-i ezelîye sahibi bir velinin ağzından duyulması niçin caiz olmaz?”

Şeyh Mahmud Şebüsterî, bu beyti ile Hazreti Musa'nın Medyen'den Mısır'a giderken bir ağaç üstünde nur gördüğüne ve o ağaçtan:

Arapça, Sure Kasas ayet 30

“Ya Musa! Âlemlerin Rabbi olan Allah benim ben” nidasını işittiğine işaret ediyor.

Sofiyeye ricali bu hale “Telbis”, “Telebbüs” ve “Lebs” derler.

Evliyaullahtan bazılarında zuhur eder. Hadis-i şerifte: **“Hakikatte Cenab-ı Hakk, kulunun lisanından: Allah kendisine hamd edenin hamdini işitti, der”** buyrulmuştur. Rükûdan kalkınca, “Semiallahu limen hamideh” deniliyor. İşte bunu bizim lisanımızdan söyleyen Hakk'tır.

چون گذشت آن حال گفتندش صباح - تو چنین گفتی و این نبود صلاح

14516- *O hal geçip de, sabah olunca müritler Bayezid'e, “Sen böyle söyledin, bu doğru değildir” dediler.*

گفت این بار ار کنم من مشغله - کاردها بر من زنید آن دم هله

14517- *Şeyh Bayezid, dedi ki: “Eğer bir daha bunu söylersem, o anda beni derhal bıçaklayın.”*

حق منزله از تن و من با تنم - چون چنین گویم ببايد كشتنم

14518- *Allah tenden münezzehtir, benim ise, benim vardır. Öyle bir söz söyleyecek olursam, öldürülmem icap eder.*

چون وصیت کرد آن آزاد مرد - هر مریدی کاردی آماده کرد

14519- *O, varlık ve benlik kaydından kurtulmuş olan Bayezid, böyle vasiyet edince, her mürit bir bıçak hazırladı.*

مست گشت او باز از آن سغراق زفت - آن وصیتهاش از خاطر برفت

14520- *Hız. Bayezid, tekrar tecelli şarabından mest oldu. Yapmış olduğu vasiyet hatırlarından çıktı.*

نقل آمد عقل او آواره شد - صبح آمد شمع او بیچاره شد

14521- *Nakil geldi, onun akli avare oldu. Sabah oldu, onun mumu bıçare kaldı.*

عقل چون شهنهست چون سلطان رسید - شهنه بیچاره در کنجی خزید

14522- *Akıl, zabıta memuru gibidir. Asayişin temini için hükmeder. Fakat sultan gelince, o zabıta memuru bir köşeye çekilir.*

Evet vücut şehrinde, hakim olan akıldır. Fakat tecelli-i ilahî sultanı zuhur edince, onun hükmü kalmaz.

عقل سایه‌ی حق بود حق آفتاب - سایه را با آفتاب او چه تاب

14523- *Akıl, Allah'ın gölgesi; Hakk ise, güneştir. Güneşe karşı, gölgenin ne ehemmiyeti ve ne takati olabilir?*

چون پری غالب شود بر آدمی - گم شود از مرد وصف مردمی
14524- *Cin taifesi, insana musallat ve mutasarrıf olursa, o insandan insanlık sıfatı kaybolur.*

هر چه گوید آن پری گفته بود - زین سری ز آن آن سری گفته بود
14525- *O kimse, ne derse ve ne bahse dair söylerse söylesin, o sözler, cinlere aittir.*

چون پری را این دم و قانون بود - کردگار آن پری خود چون بود
14526- *Bir cinin bu kadar kudret ve kuvveti bulununca, onun halikı bulunan Hakk'ın kudret ve kuvveti nasıl olur?*

Cenab-ı Hakk'ın kullarının lisanından söylediğini ispat için Hazreti Mevlâna, saralı bir kimse üzerinde cinin tasarrufunu, o halde iken saralı ne söylerse söz onun değil, cinin olduğunu misal olarak irat ediyor.

اوی او رفته پری خود او شده - ترک بی‌الهام تازی گو شده
14527- *Bu haldeki bir kimsenin, o esnada benliği zail olur. Cin, onun hüviyeti yerine geçer. Bakarsın, Arapça bilmeyen bir Türk, fasih Arapça söyler.*

چون بخود آید نداند يك لغت - چون پری را هست این ذات و صفت
14528- *Tekrar kendine gelince, Arapça tek bir lügat dahi bilmez. Bir cinde, bu kudret ve bu tasarruf olunca...*

پس خداوند پری و آدمی - از پری کی باشدش آخر کمی
14529- *Cinin de, insanın da halikı olan Allah'ın, kuluna yakınlığı ve onda tasarrufu, yani kul lisanından, "Sübhone ma azame şanı" ve "Enel Hakk" gibi sözler söylemesi olmayacak şey midir?*

Burada Cenab-ı Hakk, kulunun lisanından söylemekle ona hulûl mü eder, diye bir vesvese varit olur.

İbn-i Faruz Kaddesallahü sırrahu, bu mevzu ile ilgili olarak demiştir ki: "Cibril-i Emin, Peygamberimize vahiy getirdiği sırada, bazen ashaptan Dihyet-ül Kelbi suretinde gelirdi. Ey münkir yahut müteredit olan kimse! Bana söyle ki, Cebrail beşer suretinde Sallallahü Aleyhi Vesseleme zahir olunca Dihyet-ül Kelbi mi oluyordu?"

Evet... Hazreti Cibril, Dihyet-ül Kelbi suretinde görünmekle beraber Dihye'nin kalıbına hulûl etmiş olmadığı gibi, Cenab-ı Hakk da, kulunun lisanından Ene'l Hakk demekle ona hulûl etmiş olmaz.

شیر گیر ار خون نره شیر خورد - تو بگویی او نکرد آن باده کرد
14530- *Arslan bile tutacak derecede sarhoş olup yiğitleşen kimse, kalkıp onu öldürecek olursa, sen, "Bunu yapan o adam değildir, içtiği şarabın verdiği cesarettir" dersin.*

ور سخن پردازد از زر کهن - تو بگویی باده گفته است آن سخن

14531- Eğer bir sarhoş altından bahsetse, yine sen, “altın bahsini ettiren şaraptır” dersin.

بادهای را می بود این شر و شور - نور حق را نیست آن فرهنگ و زور

14532- Böyle şer ve soru söyletmek kudreti şarapta bulunur da, Allah’ın nurunda, o kudret ve kuvvet bulunmaz mı?

که ترا از تو بکل خالی کند - تو شوی پست او سخن عالی کند

14533- Tanrı nuru, tamamıyla seni senden alır... Sen alçalır ve yok olursun da, o senden yüksek sözler söyler.

گر چه قرآن از لب پیغمبر است - هر که گوید حق نگفت او کافر است

14534- Kelam-ı İlahî olan Kur’an, Peygamberin dudağından zuhur etmekle beraber, her kim: “O’nu Hakk söylemedi” derse, kâfir olur.

Müsteşriklerden bazıları ile bizdeki tasdikçileri, bu fikirdedirler. Kur’an-ı Kerim’i Resulullah’ın söyleyip, halka kabul ettirmek için Allah’a isnat eylediği kanaatindedirler. Hatta Aleyhissalat Efendimizin “Nübüvvetinden evvel Hira dağındaki mağarada halvet edişi, Kur’an’ı uydurmak içindi” derler. O gibilerin İslam dini ile alakalı bulunmadığını, Hazreti Mevlâna bu beyti ile beyan ediyor.

Hülasa Cenab-ı Hakk, Peygamber-i Ekber’inin ağzından Kur’an’ı söylediği gibi nebi ve velilerinin lisanlarından da bazen tekellümde bulunur. İşte Hazreti Bayezid’den zahir olan o sözler de, tekellümat-ı ilahîyeden idi.

Hazreti Mevlâna, bu hakikatlerin beyanından sonra, Bayezid kıssasına rücu ederek diyor ki:

چون همای بی خودی پرواز کرد - آن سخن را بایزید آغاز کرد

14535- Kendinden geçiş Hüması uçmaya başlayınca, Bayezid, yine o sözleri söylemeye başladı.

عقل را سیل تحیر در ربود - ز آن قوی تر گفت کاول گفته بود

14536- Hayret seli, aklını kaptı götürdü ve evvelce söylemiş olduğundan daha fazlasını söyledi...

نیست اندر جبهام الا خدا - چند جویی بر زمین و بر سما

14537- “Cübbemin içinde Huda’dan başkası yoktur, O’nu yerde ve gökte niçin arıyorsun?” dedi.

آن مریدان جمله دیوانه شدند - کاردها در جسم پاکش می زدند

14538- O müritlerin hepsi de, deli divane oldular. Şeyhten almış oldukları emir üzerine, onun cesed-i pakine bıçaklar vurdular.

هر یکی چون ملحدان گرد کوه - کارد می زد پیر خود را بی ستوه

14539- Her biri, “Kirdekuh” mülhitleri gibi çekinmeksizin, kendi pirine bıçak vurdu.

Kirdekuh: Mülhit ve münkirlerinin çokluğuyla şöhret almış ve bir yermiş.

هر که اندر شیخ تیغی می‌خلید - بازگونه از تن خود می‌درید
14540- *Fakat şeyhine kılıç vuranın kılıcı, tersine dönüyor, kendisini yaralıyordu.*

يك اثر نه بر تن آن ذو فنون - و آن مریدان خسته و غرقاب خون
14541- *O hünerli şeyhin vücudunda, bıçak darbelerinden eser yoktu. Müritler ise, yaralanmış ve kana batmıştı.*

هر که او سوی گلویش زخم برد - حلق خود ببریده دید و زار مرد
14542- *Her kim şeyhi boğazından yaralamak istediye, kendi boğazını kesilmiş gördü ve inleyerek öldü*

و انکه او را زخم اندر سینه زد - سینه‌اش بشکافت و شد مرده‌ی ابد
14543- *Her kim şeyhin göğsüne bıçak sapladıysa, kendi göğsü yarıldı ve ebedî olarak öldü.*

و آن که آگه بود از آن صاحب قران - دل ندادش که زند زخم گران
14544- *Müritler içinde, şeyhin mertebesinden haberdar olan mürit ise, onu yaralamaya hiç yeltenmedi, böyle bir şeye gönül vermedi.*

نیم دانش دست او را بسته کرد - جان ببرد الا که خسته کرد
14545- *Onun azıcık irfanı, elini bağladı da, canını kurtardı. Yoksa kendini yaralayacaktı.*

روز گشت و آن مریدان کاسته - نوحه‌ها از خانه‌شان برخاسته
14546- *Sabah olunca, eksilen, yani bazısı ölen ve bazısı da ağır yaralı bulunan müritlerin evlerinde feryatlar, figanlar peyda oldu.*

پیش او آمد هزاران مرد و زن - کای دو عالم درج در يك پیرهن
14547- *Şeyhin huzuruna, binlerce erkek ve kadın gelip dedi ki: "Ey dünya ve ahireti bir gömleğe sığdıran er!"*

این تن تو گر تن مردم بدی - چون تن مردم ز خنجر گم شدی
14548- *Eğer senin bu cesedin, insan teni olsaydı, insan teni gibi hançerden harap olurdu.*

با خودی با بی‌خودی دوچار زد - با خود اندر دیده‌ی خود خار زد
14549- *Kendinde olan bir kimse, kendinden geçmiş olan bir zat ile karşılaşınca ve ona kastedince, kendi kendinin gözüne diken vurmuş olur.*

ای زده بر بی‌خودان تو ذو الفقار - بر تن خود می‌زنی آن هوش دار
14550- *Ey kendinden geçmiş ve mahv-i vücut etmiş olana Zülfikar vuran! Aklını başına al, o Zülfikarı kendi cesedine vurursun.*

ز انکه بی خود فانی است و ایمن است - تا ابد در ایمنی او ساکن است
14551- *Çünkü mahv-i vücut etmiş olan, fani ve emindir; ebedî olarak emniyet kucağında oturur.*

نقش او فانی و او شد آینه - غیر نقش روی غیر آن جای نه
14552- *Onun sureti fanidir; o, bir ayna olmuştur. O aynada, başkasının yüzü ve nakşından başka bir şey görülmez.*

گر کنی تف سوی روی خود کنی - ور زنی بر آینه بر خود زنی
14553- *Eğer ona tükürecek olursan, kendine tükürürsün. Aynaya vuracak olursan da, kendine vurmuş olursun.*

Nitekim Kureyş kabilesi edepsizlerinden Ukbe bin Ebi Muayt, Resulullah Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimizin vech-i saadetine tükürmek cüretinde bulunmuş, fakat tükürüğü kendi suratına düşüp, düştüğü yeri yakmıştı.

ور ببینی روی زشت آن هم تویی - ور ببینی عیسی و مریم تویی
14554- *Onun yüzünü çirkin görürsen, gördüğün sensin. Meryem oğlu İsa gibi görürsen de, yine gördüğün sensin.*

Nasıl ki Ebu Cehil habisi, vech-i Nebvî için “Ne kadar çirkin!” demiş; sıddık-ı ekber ise “Ne kadar güzel!” takdirinde bulunmuş, Aleyhissalat Efendimiz, her ikisine de “*Doğru söyledin*” demiş. Sonra Zat-ı Akdes’inin manevi bir ayna olduğunu, o aynaya bakanın kendisini gördüğünü beyan buyurmuştu.

او نه این است و نه آن او ساده است - نقش تو در پیش تو بنهاده است
14555- *Mahv-i vücut eylemiş bir zat, ne budur, ne odur. Belki senin mahiyetini, sana gösteren bir aynadır.*

چون رسید اینجا سخن لب در ببست - چون رسید اینجا قلم در هم شکست
14556- *Bahis buraya dayanınca, söz dudakta düğümlendi ve kalem kırıldı.*

لب ببند ار چه فصاحت دست داد - دم مزن و الله اعلم بالرشاد
14557- *Fesahat elvermekle beraber, daha ziyade söyleme... Allah, doğruyu daha iyi bilir.*

بر کنار بامی ای مست مدام - پست بنشین یا فرود آ و السلام
14558- *Ey vahdet sarhoşu olan âşık! Sen dam kenarındasın. Ya sükûn eyle otur yahut aşağı in.*
Ki ayağın kayıp düşmeyesin.

هر زمانی که شدی تو کامران - آن دم خوش را کنار بام دان
14559- *Ey âşık! Sen ne vakit Maşuk-u Hakiki'nin iltifatıyla mesut olursan, o hoş zamanı dam kenarı bil.*
Ve dikkatli bulun ki, ayağın kayıp yuvarlanmayasın.

بر زمان خوش هراسان باش تو - همچو گنجش خفیه کن نه فاش تو
14560- *Hoş zamanında, yani mazhar-ı tecelli olduğun zamanda kork ve edebi muhafaza eyle. O iltifatı, ifşa etme. Hazine saklar gibi sakla.*

تا نیاید بر ولا ناگه بلا - ترس ترسان رو در آن مکمن هلا
14561- *Ki dostluk ve muhabbetten sonra, bela gelmesin. Ağâh ol da, o mertebede korkarak yürü.*

Nitekim Hallac-ı Mansur, mazhar olduğu tecelliyi gizleyememiş ve Ene'l Hakk demiş olduğu için birçok işkenceden sonra darağacına çekilmişti.

ترس جان در وقت شادی از زوال - ز آن کنار بام غیب است ارتحال
14562- *Hoşluk zamanında, o neşenin geçip gitmesinden korkarsın... İşte bu, o gayb damının kenarından öteye gitmektir.*

روح گر نمی بینی کنار بام راز
می بیند که هستش اهتزاز
14563- *Eğer sen, esrar damının kenarını ve oradaki tehlikeyi görmüyorsan, ruhun, onu gördüğü için titremektedir.*

هر نکالی ناگهان کان آمده ست - بر کنار کنگره ی شادی بده ست
14564- *Ansızın gelen her azap, neşe damının kenarından gelip çatmıştır.*

جز کنار بام خود نبود سقوط - اعتبار از قوم نوح و قوم لوط
14565- *Dam kenarının gayrisinden düşmek olmaz. Ey salik! Nuh ve Lut Aleyhisselamın kavimlerinden ibret al.*

Çünkü onlar, refah içinde idiler. O refah onlar için dam kenarı gibi olmuştu. Fakat kıymetini bilmedikleri ve onu veren Allah'a şükretmedikleri, peygamberinin nasihatlerini dinlemedikleri için o dam kenarından sükût ettiler.

**“O MÜNASEBETSİZİN, HUZUR-U PEYGAMBERİ’DE ÇOK VE FASİH
SÖZ SÖYLEMESİNİN SEBEBİ”**

بیان سبب فصاحت و بسیار گویی آن فضول به خدمت
رسول علیه الصلاة و السلام

پرتو مستی بی حد نبی - چون بزد هم مست و خوش گشت آن غبی
14566- *Resulullahın hadd-ü payanı olmayan mestliğinden, o aptala da bir ışık aksedince, onu bir hoş ve mest hale getirmişti.*
Bu sebeptedir ki:

لاجرم بسیار گو شد از نشاط - مست ادب بگذاشت آمد در خباط
14567- *Şüphesiz, neşvesinden çok söyledi. Manevî bir mestliğin içinde olduğu için, edebi terk etti ve hürmetsizliğe yuvarlandı.*

نه همه جا بی خودی شر می کند - بی ادب را می چنان تر می کند

14568- Şarap, her yerde ve herkeste şer zuhura getirmez. Aslında, terbiyesiz olanın mahiyetini meydana çıkarır.

Nitekim:

*Bedmaye olan anlaşılır meclis-i meyde
İşret, güher-i Ademi temyize mihenktir.*

گر بود عاقل نکو فر می شود - ور بود بد خوی بدتر می شود

14569- Şarap içen akil olursa, daha ziyade halim ve selim olur. Kötü huylu ise, bütün bütün huysuz olur.

Burada bir sual akla gelebilir: Mademki şarap, akıllı olanlara daha ziyade hilim ve selamet veriyor, o halde öyle olanlar için içmesi helal olmalı değil mi? Hazreti Mevlâna, buna cevap olmak üzere diyor ki:

لیک اغلب چون بدند و ناپسند - بر همه می را محرم کرده اند

14570- Lakin insanların çoğu, ahlak itibarıyla beğenilmeyecek bir halde bulunduklarından, o kötü ahlakı artıracak olan şarabın içilmesi, bütün Müslümanlara haram kılınmıştır.

“RESULULLAH ALEYHİSSELAMIN, O GENÇ HÜZEYLLİYİ, İHTİYAR VE TECRÜBEKAR OLANLARA TERCİH İLE MÜFREZE KUMANDANLIĞINA TAYİN ETMESİNİN SEBEBİNİ BEYAN BUYURMASI”

بیان رسول علیه السلام سبب تفضیل و اختیار کردن او آن هذیلی را به امیری و سر لشکری بر پیران و کار دیده گان

گفت پیغمبر که ای ظاهر نگر - تو مبین او را جوان و بی هنر

14571- Hz. Peygamber, buyurdu ki: “Ey zahir görüp, hakikatten haberdar olmayan! Sen, onu hünersiz ve marifetsiz görme!”

ای بسا ریش سیاه و مرد پیر - ای بسا ریش سپید و دل چو قیر

14572- Ne kadar kara sakallı vardır ki, sahib-i ihtiyar ve tecrübekar bir kimsedir. Ne kadar ak sakallı vardır ki, kalbi katran gibi simsiyahtır.

عقل او را آزمودم بارها - کرد پیری آن جوان در کارها

14573- Onun aklını defalarca tecrübe ettim. O genç, gördüğü işlerde, ihtiyar gibi tecrübelice hareket etti.

Bahsin münasebeti dolayısıyla Hazreti Mevlâna, asıl ihtiyarcasın tecrübekâr kimdir, onun beyanına şuru' ediyor da, diyor ki:

پیر پیر عقل باشد ای پسر - نه سپیدی موی اندر ریش و سر

14574- Hakikatte, ihtiyar ve tecrübekar olan akıldır. Yoksa saçı sakalı ak olan değildir.

از بلیس او پیرتر خود کی بود - چون که عقلش نیست او لاشی بود

14575- Şeytandan daha ihtiyar kim var? Fakat değil mi ki, aklı yok, hiçbir şeye yaramaz.

طُفل گیرش چون بود عیسی نفس - پاک باشد از غرور و از هوس
14576- *Farzet ki, bir çocuk, İsa nefeslidir; gurur ve hevesten arınmıştır. Ona, nasıl çocuk diyebilirsin?*

آن سپیدی مو دلیل پختگی است - پیش چشم بسته کش کوتاه تگی است
14577- *Gözü kapalı olan kısa görüşlü kimseye göre, saç ve sakalın ağarmış olması, pişkinlik alametidir.*

آن مقلد چون نداند جز دلیل - در علامت جوید او دایم سبیل
14578- *O mukallit, delilden başkasını bilmediği için, daima alamette yol arar.*
Bir kimsenin tecrübeli olmasına, saçının-sakalının aklığını delil zanneder.

بهر او گفتیم که تدبیر را - چون که خواهی کرد بگزین پیر را
14579- *Onun için, "bir işe girişmek istersen, bir pirle müşaverede bulun" dedik.*
Fakat öyle pir ki:

آن که او از پرده‌ی تقلید جست - او به نور حق ببیند آن چه هست
14580- *Taklit perdesinden kurtulmuş ve mevcudatı, Hakk'ın nuruyla görmektedir.*

پیش ظاهر بین چه قلب و چه سره - او چه داند چیست اندر قوصره
14581- *Ancak zahiri ve sureti görebilen kimsenin indinde, kalp ile geçer altın müsavidir. Sepetin içinde ne bulunduğunu, o ne bilir?*

ای بسا زر سیه کرده به دود - تا رهد از دست هر دزدی حسود
14582- *Hasetçi hırsızın elinden kurtulsun diye, işle karartılmış ne kadar altın vardır.*

ای بسا مس زر اندوده به زر - تا فرو شد آن به عقل مختصر
14583- *Ve akli ermeyenlere satabilmek için, altınla yaldızlanmış ne kadar bakır mevcuttur.*

ما که باطن بین جمله‌ی کشوریم - دل ببینیم و به ظاهر ننگریم
14584- *Biz ki, bütün memleketler halkının batınını müşahede ederiz. Onların zahirine değil, kalplerine bakarız.*

قاضیانی که به ظاهر می‌تند - حکم بر اشکال ظاهر می‌کنند
14585- *Zahire göre amel eyleyen kadılar, zahirî görünüşe göre hükmeder.*

Bir kimsenin şahsına bakarlar. Salihler kıyafetinde ise, onun selahına kail olurlar. Çünkü Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz: *"Ben nasın kalbini delmek ve*

karnını yarmakla emrolunmadım” buyurmuştur ki, lisanen olan ikrarı kabule memurum, demektir.

چون شهادت گفت و ایمانی نمود - حکم او مومن کند این قوم زود
14586- Kelime-i şahadeti söyleyen bir kavmi, onların hükmü çabucak mümin eder.

Kadılar, suret-i zahiriyye göre hükmederler.

بس منافق کاندرا این ظاهر گریخت - خون صد مومن به پنهانی بریخت
14587- Münafıkların çoğu, bu suret-i zahiriyye kaçmış ve sığınmış, yani kendini Müslüman göstermişken, tenhada yüzlerce Müslümanın kanını dökmüştür.

جهد کن تا پیر عقل و دین شوی - تا چو عقل کل تو باطن بین شوی
14588- Ey salik! Cehdet ki, akıl ve din piri olasın da, “Akl-ı küll” gibi her şeyin batınını görebilesin.

از عدم چون عقل زیبا رو گشاد - خلعتش داد و هزارش نام داد
14589- O güzelim akıl yokluktan yüz gösterince, Cenab-ı Hakk, ona nurdan bir hilat giydirdi ve binlerce de isim verdi.

“Allah’ın ilk yarattığı akıldır” hadis-i şerifi mucibince, mahlukatın evveli “Akl-ı küll”dür ki, o da Aleyhisselatü Vesselam Efendimizin akl-ı şerifidir. Buna “Akl-ı evvel” de derler. Akl-ı nazarî, akl-ı amelî, akl-ı mükteseb, akl-ı heyûlani, akl-ı bil-fiil, akl-ı müstefad, akl-ı münfeil, akl-ı faal, nur-u kalb, ruh, nefs-i natika, levh-u kalem, ruh-u kuds gibi isimler de verirler ki, her bir isim Müslümanın bir mertebesine delalet eder. Kibar-ı sofiyeden Şehl bin Abdillâh Et-Tüsteri Kuddise sırruhu demiştir ki: “Aklın bin ismi, her ismin de bin ismi, yani mertebesi vardır.”

کمترین ز آن نامهای خوش نفس - اینکه نبود هیچ او محتاج کس
14590- Bu güzel isimlerin en aşağısı, işte şu: “O kimseye muhtaç değildir.”

گر به صورت و امید عقل رو - تیره باشد روز پیش نور او
14591- Eğer o akıl bir kere yüz gösterse, suretini şu âleme izhar etse, gündüz bile, onun nuruna karşı kapkaranlık kalırdı.

Ebu’l Hasan Eş-Şazeli Kuddise sırruhu demiştir ki: Eğer evliyaullahın kalplerindeki nur münkeşif olsaydı, o nurun doğuşundan güneşin ziyası ve kamerin nuru kararardı. Ehlullahın kalpleri nuruna, güneş ve ayın aydınlığı nispet mi edilir? Güneşe gurup ve kûsuf tırpan eder. Ricaullahın kalplerinin nuru ise, ne kûsufa uğrar, ne de gurup eder.”

Akl-ı küllün nuru böyle parlak olduğu gibi:

ور مثال احمقی پیدا شود - ظلمت شب پیش او روشن بود
14592- Eğer ahmaklığın misali peyda olsaydı, gecenin karanlığı, onun yanında aydınlık kalırdı.

Böyle olunca ey salik:

اندک اندک خوی کن با نور روز - و نه خفاشی بمانی بی فروز
14593- *Yavaş yavaş gündüzün aydınlığa, yani hakikat nuruna alışmaya bak. Yoksa yarasa gibi zulmetler arasında mahpus kalırsın.*

کاو ز شب مظلّمتر و تاریّتر است - لیک خفاش شقیّ ظلمت خر است
14594- *Ahmaklık, geceden daha ziyade, karanlık ve bulanıktır. Lakin yarasa gibi olan, daima zulmet talibidir.*

عاشق هر جا شکال و مشکلی است - دشمن هر جا چراغ مقبلی است
14595- *Ahmak bir şahıs, nerede bir şüphe ve müşkül varsa, oranın aşığı; nerede bir aydınlık, ikbal ve saadet nuru varsa, oranın düşmanıdır.*

ظلمت اشکال ز آن جوید دلش - تا که افزون تر نماید حاصلش
14596- *Bilgisi, görgüsü daha fazla görünsün diye, ahmağın kalbi daima karanlık ve müşküller arar...*

تا ترا مشغول آن مشکل کند - و ز نهاد زشت خود غافل کند
14597- *Ve seni o müşkül ile meşgul ederek, kendi kötü tabiatından seni gaflete düşürür.*

“TAM AKILLI VE YARIM AKILLI İLE TAM ADAM VE YARIM ADAMIN VE HİÇBİR ŞEY OLMAYAN MAĞRUR KÖTÜ KİŞİNİN ALAMETLERİ”

علامت عاقل تمام و علامت نیم عاقل و مرد تمام و نیم مرد و علامت شقیّ
مغرور لاشی

عاقل آن باشد که او با مشغله است - او دلیل و پیشوای قافله است
14598- *Akıllı olan kimse, hidayet meşalesini haizdir. Onun için ehl-i süluk kafilésinin kılavuzudur.*

پی رو نور خود است آن پیش رو - تابع خویش است آن بی خویش رو
14599- *O, önde giden nurunun ardınca gider. O, kendinden geçmiş bir halde, kendine tabî olur.*

مومن خویش است و ایمان آورید - هم بدان نوری که جانش زو چرید
14600- *O, kendinin müminidir. Ey ehl-i süluk! Siz de, onun ruhunun feyiz almış olduğu nura iman edin.*

دیگری که نیم عاقل آمد او - عاقلی را دیده ی خود داند او
14601- *İkincisi, yani yarım akıllı olan kimse, akıllı bir zatı kendi gözü gibi bilir.*

دست در وی زد چو کور اندر دلیل - تا بدو بینا شد و چست و جلیل

14602- Bir körün yedincisini tuttuğu gibi, o da, o akıllı kimseyi tutar ve onunla görür gibi, hafif ve serbest yürür.

Burada yardım, akıllının tam akıllıyı tutması, bir salikin kâmil bir mürşide biat edip bağlanması demektir.

و آن خری کز عقل جو سنگی نداشت - خود نبودش عقل و عاقل را گذاشت

14603- Bir arpa ağırlığı kadar akıllı bulunmayan eşek gibi bir kimse ise, hem akıllı yoktur, hem de bir akıllıya uymaz.

ره نداند نه کثیر و نه قليل - ننگش آید آمدن خلف دلیل

14604- Az, çok bir yol da bilmez. Fakat bir delinin arkasına düşmekten sıkılır ve utanır.

می‌رود اندر بیابان دراز - گاه لنگان آیس و گاهی به تاز

14605- Uçsuz, bucaksız çöllerde, ümitsiz olarak kâh topallar, kâh koşar.

شمع نه تا پیشوای خود کند - نیم شمعی نه که نوری کد کند

14606- Bir kandili yoktur ki, önünde tutsun, önünü görsün... Hatta yarım bir ışık bile bulamaz ki, ondan bir nur dilensin.

نیست عقلش تا دم زنده زند - نیم عقلی نه که خود مرده کند

14607- Tam akıllı değil ki, dirilikten dem vursun, yarım akıllı da değil ki, tam ve kâmil bir akıllının huzurunda ölü gibi olup, ona tamamıyla teslim olsun.

Derler ki: “Şeyhin huzurunda mürit, ölü yıkayıcısı karşısında ölü gibi olmalıdır.” İşte Mevlâna’nın “Tam ve kâmil bir akıllının huzurunda, ölü gibi olup ona teslim olmalıdır” buyurması da, bu manayadır.

مرده‌ی آن عاقل آید او تمام - تا بر آید از نشیب خود به بام

14608- O akıllıya karşı, tam bir ölü haline gelmeli, yani mürid-i muhlisi olmalı ki, düşmeden kendisini yükseltebilsin.

Yani kemalat-ı maneviyye ile irtifa kazansın.

عقل کامل نیست خود را مرده کن - در پناه عاقلی زنده سخن

14609- Ey nakıs akıllı! Tam aklın yoksa diri sözlü bir akile sığın da, ona ölü gibi teslim ol!

زنده نی تا هم دم عیسی بود - مرده نی تا دمگه عیسی شود

14610- Böyle olmayan bir şahıs, diri değildir ki, İsa’ya hem dem olsun... Ölü değildir ki, İsa’nın ölüleri diriltten nefesine mazhar olup dirilebilsin!

جان کورش گام هر سو می‌نهد - عاقبت نجهد ولی بر می‌جهد

14611- Onun kör ruhu, her tarafa adım atar. Evet, sıçrar ve çabalar durur, ama bir türlü kurtulamaz.

“GÖL İLE BALIKÇILARIN, BİRİ TAM AKILLI, BİRİ YARIM AKILLI, ÜÇÜNCÜSÜ DE MAĞRUR, AHMAK VE DEĞERSİZ OLAN ÜÇ BALIĞIN HALLERİ VE AKİBETLERİ”
قصه‌ی آن آبگیر و صیادان و آن سه ماهی یکی عاقل و یکی نیم عاقل و آن دیگر مغرور و ابله مغفل لاشی و عاقبت هر سه

قصه‌ی آن آبگیر است ای عنود - که در او سه ماهی اشگرف بود
14612- Bu bahis, üç tane büyük balık bulunan gölün hikâyesine benzer.

در کليلة خوانده باشی ليک آن - قشر قصه باشد و این مغز جان
14613- Bu hikâyeyi, belki “Kelile ve Dimne” kitabında okumuşsundur. Lakin okuduğun, hikâyenin kabuğu; şu beyanat ise, özüdür.

Kelile ve Dimne: Hint hukemasından Beydaba isminde birinin eseridir. Hint eski lisanı olan Sanskritçe olarak yazılmış, sonra Pehleviye, ondan Arapçaya, daha sonra Farisiye, en sonra da Türkçeye tercüme edilmiştir.

Hayvanat lisanından yazılmış hikâyelerden ibaret ve faydalı bir eserdir. Hazreti Mevlâna oradan nakleymiş olduğu bir hikâye için: “İhtimal ki bunu Kelile ve Dimne’de okunmuşsundur, fakat oradaki hikâyenin zahîrîsi, buradaki ise batîni ve manevisidir” dedikten sonra nakle başlıyor ve diyor ki:

چند صیادی سوی آن آبگیر - بر گذشتند و بدیدند آن ضمیر
14614- Birkaç balık avcısı, o gölün yanından geçtiler ve orada balıkları gördüler.

پس شتابیدند تا دام آورند - ماهیان واقف شدند و هوشمند
14615- Balıkçılar ağ getirmek için koştular, balıklar da, balıkçıların kastını anladılar.

آن که عاقل بود عزم راه کرد - عزم راه مشکل ناخواه کرد
14616- İçlerinden akıllı olanı, sefere çıktı; istemeyerek müşkül bir yola azmetti.

گفت با اینها ندارم مشورت - که یقین سستم کنند از قدرت
14617- Kendi kendine, dedi ki: “Bunlarla meşverette bulunmayayım, zira benim kudret ve azmimi zayıf düşürürler.”

مهر زاد و بود بر جانیشان تند - کاهلی و جهلشان بر من زند
14618- Bulundukları göle olan muhabbetleri, ruhlarına tesir eder de, tembellik ve cahillikleri, bana da tesir eder.

Müslümanlıkta meşveret, yani danışmak farzdır. Hakkında nass-ı kat’i olmayan dünya işlerinde aşıp ile müşaverede bulunmasını **“Veşavirhüm”**, yani **“Onlarla meşveret et!”** emriyle Cenab-ı Hakk, peygamberine, dolayısıyla ümmetine de emretmiştir. Fakat istişare edecek kimsenin emin olması, yani o işe akli ermesi, hain olmadığına, görüşünü hıyanet maksadıyla söylemeyen bir kimse olduğuna emniyet edilebilmesi şarttır. Nitekim Nebi-yi Ekrem Sallallahü Aleyhi

Vesellem: **“İstişare edilecek zat emin olmalıdır”** buyurmuştur. Buna binaen Hazreti Mevlâna, diyor ki:

مشورت را زنده‌ای باید نکو - که ترا زنده کند و آن زنده کو

14619- Meşveret edilmek için, diri ve akli erer bir kimse lazımdır ki, verdiği rey ile seni ihya edebilsin. Fakat öyle bir diri nerede?

Aleyhisselat Efendimizden şöyle bir hadis-i şerif rivayet edilmiştir: **“İnsanlar, içinde bir tane binek bulunmayan yüz develik bir katar gibidir.”** Mezkûr hadis-i Peygamberîde, insanlar içinde istişare edilecek ve reyinden istifade olunacakların nadir olduğu bildirilmektedir.

ای مسافر با مسافر رای زن - ز انکه پایت لنگ دارد رای زن

14620- Ey yolcu! Sefer hususunda, bir yolcu ile müşaverede bulun. Çünkü kadın reyi, ayağını topallatır.

“Ey seyr-i süluk edecek olan! Bunun için o yolun yolcularına danış. Yalnız başına harekete kalkışma ki, yolun başında ayağı topal bir yolcu durumuna düşmeyesin.”

از دم حب الوطن بگذر مه‌ایست - که وطن آن سوست جان این سوی نیست

14621- Vatan sevgisinden dem vurma. Çünkü aslî ve ebedî vatan oradadır, burada değil...

گر وطن خواهی گذر ز آن سوی شط - این حدیث راست را کم خوان غلط

14622- Eğer vatan istiyorsan, nehrin o tarafına geç. Bu sahih hadisi, yanlış okuma!

“**Vatan sevgisi imandandır**” hadis-i şerifi sahihtir. Vatanı sevmenin imandan ileri geldiğini bildirmektedir. Vatan, insanın ikamet ettiği yere denir. Vatanın lügat manası budur. Fakat örfî, ictimai, siyasî manaları da vardır. Onun için herkes yurt kelimesini kendi durum ve seviyesine göre anlar. Kimi kendi köyünü, hatta köyündeki kulübesini yurdu bilir. Kimi, kasabasını yurt addeder. Kimi ise milletin bayrağı nerelerde dalgalanıyorsa, oraları, sevmeye ve korumaya mecbur olduğu vatan sayar. Doğrusu da işte budur. Bu manada vatanı sevmek ve muhafazasına çalışmak, hepimiz için elzemdir. Fakat sofiyece asıl vatan, âlem-i ervahtır. Onlar “Buradaki hıfz-ı vatan vazifesini ifa etmekle beraber, asıl vatan-ı aslîyi sevmeli ve oraya can atmalıdır” derler. Nitekim **“Dünyada yabancı yahut yolcu imişsin gibi bulun ve kendini öldün say”** hadis-i şerifi, dünyanın vatan-ı mecazi olduğuna ve âlem-i gurbet bulunduğuna delalet ve şahadet eder.

Hazreti Mevlâna, hadisi yanlış anlayanların, bu yanlış anlayışlarına tariz için bir fıkra nakline başıyor ve diyor ki:

“ABDEST ALAN BİRİNİN, ABDEST DUALARINI YERİNDE OKUMASI”

سر خواندن وضو کننده اوراد وضو را

در وضو هر عضو را وردی جدا - آمده‌ست اندر خبر بهر دعا

14623- Abdest alırken her uzuv için ayrı bir dua okunacağı, hadis-i şerifte buyrulmuştur.

Mesela evvela “Abdestsizliği gidermek ve namaz kılabilmek üzere, Allah rızası için abdeste niyet ettim” denilir. Sonra “Ya Rabbi! Senden meymenet ve bereket isterim, kötülük ve helâktan sana sığınırım” denilerek eller yıkanır, ağız yıkanırken, “Ya Rabbi! Muhammed s.a.v. Efendimize, Muhammed s.a.v. Efendimizin âline salât ve selam ile kitabını okumak ve seni çok çok zikreylemek hususunda bana yardım eyle” diye dua edilir.

چون که استنشاق بینی می‌کنی - بوی جنت خواه از رب غنی

14624- Burnuna su verirken, Gani olan Allah’tan, cennet rayihası talebinde bulun.

تا ترا آن بو کشد سوی جنان - بوی گل باشد دلیل گلبنان

14625- Ta ki, istediğin koku, seni cennete götürsün. Çünkü gül kokusu, gül bahçesinin kılavuzudur.

Evet... Buruna su verilirken, “Ya Rabbi! Bana cennet kokusunu duyur ve cennet nimetlerinden beni rızıklandır” denildikten sonra, “Ya Rabbi! Ateş kokularından ve fena bir menzil olan cehennemden sana sığınırım” duası yapılır.

Yüz yıkanırken, “Ya Rabbi! Yüzlerin ağarıp karacağı kıyamet gününde, benim yüzümü ak eyle ve nurlandır” niyazında bulunulur.

Sağ kol yıkanırken, “Ya Rabbi! Amel defterimi sağ tarafımdan verdir. Hesabımı çabuk ve kolayca hitama erdir.”

Sol kol yıkanırken, “Ya Rabbi! Amel defterimi sol tarafımdan vermenden ve beni zor bir hesaba çekmenden sana sığınırım” niyazı edilir.

Başa mesh verilirken, “Ya Rabbi! Beni başımdan aşağıya rahmetinle kapla, bereketlerini üzerime indir ve kıyamette beni arşının gölgesi altında barındır” diye istirham edilir.

Kulağa ve buruna meshedilirken, “Ya Rabbi! Beni Hakk sözü dinleyip de, ona kemaliyle uyanlardan kıl ve bana cennet münadilerini salihler ile birlikte duyur. Allah’ım! Boynumu cehennem ateşinden kurtar, oranın zincirlerinden ve boyunduruklarından sana sığınırım” denilir.

Ayak yıkanırken de: “Ya Rabbi! Ayaklarımı sırat üzerinde müminlerin ayaklarıyla beraber sabit kıl. Ya Rabbi! Münafıkların ayağı sıratı kaydırdığı günde, benim ayaklarımın da kaymasından sana sığınırım” duası yapılır. Hadis-i şerifte buyrulmuştur ki, **“Bir kimse abdest alırken Allah’ı yâd ederse bedeninin hepsi pâkolur. Allah’ın ismini zikretmezse bedeninin ancak su isabet eden kısmı temizlenmiş olur.”**

چون که استنجا کنی ورد و سخن - این بود یا رب تو زینام پاک کن

14626- Ey Müslüman! Taharetlenirken, sözün şu olsun: “Ya Rabbi! Şu pislikten beni pak eyle.”

دست من اینجا رسید این را بشست - دستم اندر شستن جان است سست

14627- Elim buraya kadar yetişti, burasını yıkadı. Elim, ruhumu temizlemekten ve tezkiyeden acizdir.

ای ز تو کس گشته جان ناکسان - دست فضل تست در جانها رسان

14628- Adam olmayanların canları, ihsanıyla adam olmuştur... Canlara erişen, senin lütuf ve kerem elindir.

حد من این بود کردم من لئیم - ز آن سوی حد را نقی کن ای کریم

14629- Benim gibi bir aşağılık kişinin haddi bu kadardı, ben onu yaptım; ondan ötesine ait olanı, ey Kerim olan Allah, sen lütfeyle!

“BİR ŞAHSIN TAHARETLENİRKEN, O VAKİT OKUNACAK: TANRIM, BENİ TÖVBE EDENLERDEN VE İYİCE TEMİZLENENLERDEN ET, DUASI YERİNE: TANRIM, SEN BANA CENNET KOKUSUNU KOKLAT, DUASINI OKUMASI VE DUAYI DUYAN BİR AZİZİN DAYANAMAMASI”

شخصی به وقت استنجا می گفت اللهم ارحنی رایحه الجنة بجای آن که اللهم اجعلنی من التوابین و اجعلنی من المتطهرین که ورد استنجاست و ورد استنجا را به وقت استنشاق می گفت عزیزى بشنید و این را طاقت نداشت

آن یکی در وقت استنجا بگفت - که مرا با بوی جنت دار جفت

14630- Biri taharetlenirken: “Rabbim! Beni cennet kokusuyla eş et! Bana cennet rayihasını duyur” diyordu.

گفت شخصی خوب ورد آورده ای - لیک سوراخ دعا گم کرده ای

14631- İşiten biri, dedi ki: “Güzel bir dua okudun, lakin dua deliğini şaşırmışsın...”

این دعا چون ورد بینی بود چون - ورد بینی را تو آوردی به کون

14632- Bu dua, burun yıkanırken okunacak duadır. Sen burun duasını, nasıl oldu ki alt tarafına getirdin?

رایحه ی جنت ز بینی یافت حر - رایحه ی جنت کی آید از دبر

14633- Günah pisliğinden kurtulmuş olanlar, cennet rayihasını burunlarından duyarlar. Makattan, cennet rayihası nasıl gelir?

Hadise yanlış mana vermiş olanlara tariz için Hazreti Mevlâna, bu fıkrayı naklettikten sonra diyor ki:

ای تواضع برده پیش ابلهان - وی تکبر برده تو پیش شهان

14634- Ey aptal kişilere karşı mütevazı davranıp da, manevî padişah durumundaki kimselere karşı azametli davranan!

Senin halin de tıpkı böyle aksine ve tersinedir.

آن تکبر بر خسان خوب است و چست - هین مرو معکوس عکسش بند تست

14635- O sattığın azamet ve gösterdiğin kibir, bir takım alçaklara karşı ise, güzel ve layıktır. Fakat kendine gel, tersine hareket etme. Bu senin yolunu bağlar.

از پی سوراخ بینی رست گل - بو وظیفه ی بینی آمد ای عتل

14636- Gülün bitip yetişmesi, burun içindir. Çünkü ey kaba ve inatçı kimse! Koku almak, burunun vazifesidir.

بوی گل بهر مشام است ای دلیر - جای آن بو نیست این سوراخ زیر
14637- Ey yiğit! Gül kokusu, burun içindir. Alt taraftaki delik, o kokunun yeri değildir.

کی از اینجا بوی خلد آید ترا - بو ز موضع جو اگر باید ترا
14638- O delikten, sana nasıl cennet kokusu gelir? Eğer koku istiyorsan, yerinden ara!

همچنین حب الوطن باشد درست - تو وطن بشناس ای خواجه نخست
14639- Bunun gibi, "Vatanı sevmek imandandır" hadisi doğrudur; ama efendi, önce iyice vatanı tanı!
Hazreti Mevlâna, göldeki balıkların fıkrasına dönerek diyor ki:

گفت آن ماهی زیرک ره کنم - دل ز رای و مشورتشان بر کنم
14640- O zeki balık, kendi kendine dedi ki: "Arkadaşlara danışmadan, şunların reyine uymadan, denize bir yol bulayım."

نیست وقت مشورت هین راه کن - چون علی تو آه اندر چاه کن
14641- Danışma vakti değildir. Kalk yola çık; Ali gibi, kuyunun içine ah et.

Derler ki, Aleyhisselat Efendimiz Hazreti Ali'ye bir sır söylemiş ve kimseye açmamasını tembih buyurmuş. Cenab-ı Murtaza, çölde bir kuyu görmüş. Ona doğru eğilerek bir "Huu!" demiş. Kuyunun suyu o "Huu" lafzına tahammül edemeyerek kan kesilmiş. Sonra oradan bir müfreze ile geçen Sallallahü Aleyhi Vesellem Hazretleri, kuyudan su çekilmesini emreylemiş. Su kan olarak zuhur eyleyince, Risaletpenah Efendimiz: **"Anlaşılan benim söylediğim sırrı, Ali kuyuya ifşa etmiş"** buyurmuş. Diğer bir rivayete göre, kuyuda bir kamış bitmiş, çobanın biri o kamışı kesmiş, kaval yapmış. Kavalı çalarken sesi işiten Resulullah Efendimiz: **"Ali'ye söylediğim sır"** buyurmuş. Bu mevzu ile ilgili olarak Şeyh Attar Kuddise sırruhu, Mantık-ut Tayr'ında buyurur ki: Hazreti Peygamber, yolda bir yere inip askere, **"Kuyudan su getir"** dedi. Biri su çekmeye gitti ve koşarak gelip, "Kuyu kanla doludur, suyu yoktur" dedi. Ağâh olanlardan biri, bunu işitince dedi ki: Hazreti Murteza, sırlarını kuyuya söylemiş olmalı!

چاه چو بشنید آن تابش نبود - لاجرم پر خون شد و آبش نبود
14642- Kuyu, o sırrı işitince, şüphesiz takat getiremedi de, kan kesildi ve suyu kalmadı.

Tamamıyla sabit olmayan bu fıkranın bu kadar şuyuna göre bir aslı olmalı, pek de garip görülmemeli. Hazreti Ali gibi irfan havsalası, bahr-i muhitlerden geniş bir kâmil arifi, Peygamberin men edişine rağmen, takatını kesen ve gidip kuyuya söylemeye mecbur eden o dehşetli sır, kuyunun suyunu da kana çevirebilir. Allah'ın kudreti karşısında olmaz olmaz. O, dilediğini yapandır.

محرم آن آه کمیاب است بس - شب رو و پنهان روی کن چون عسس
14643- *Ali'nin çekmiş olduğu ahın, mahremi çok azdır. Öyle bir mahrem bulmak istersen geceleri git, hem de bekçi gibi, gizlice yürü ve kimseye sırrını açma!*

سوی دریا عزم کن زین آبگیر - بحر جو و ترک این گرداب گیر
14644- *Bu gölden, yani dünyadan deniz tarafına, hakikat deryasına azmet. Denizi ara ve bu girdabı bırak!*
Hubb-ül vatan diye bu fena dünyasına bağlanıp kalma!

سینه را پا ساخت می‌رفت آن حذور - از مقام با خطر تا بحر نور
14645- *Balıklardan çok sakınan zeki balık, göğsünü ayak gibi kullandı, sürünerek ve atılarak, o muhataralı gölden nur denizine kadar gitti.*

همچو آهو کز پی او سگ بود - می‌دود تا در تنش يك رگ بود
14646- *Köpek tarafından kovalanan ve cesesinde kopmamış bir tek damar kalmayınca kadar koşan bir ceylan gibi, süratle hareket etti.*

خواب خرگوش و سگ اندر پی خطاست - خواب خود در چشم ترسنده کجاست
14647- *Ardından köpek kovalarken, tavşan uykusu pek büyük bir hatadır. Zaten korkan bir göze, uyku girmez.*

Tavşan, diğer hayvanların hilâfına, gözü açık uyur; görenler uyanık sanırlar. Onun gibi, bazı gafil insanlar da vardır ki, sureta uyanık ve gözleri açık bulunduğu halde, gaflet uykusu içindedirler. Hâlbuki izimizi bulan ve bizi avlamak isteyen bir yaman avcı vardır ki, ölümdür. Ne vakit yakalayacağı, ne zaman üstümüze saldıracağı da, belli değildir. Böyle bir tehlike içinde bulunduğumuzu bilip dururken, tavşan gibi gözü açık uyumak, yani gaflet uykusuna dalmak akıllı işi değildir. Zaten korku çeken bir kimsenin uyumaması tabii bir haldir. O halde ne yapmalı? O zeki balık gibi tehlike gölünden sıçramalı, çalışa çabalaya nur, hayat ve emn-ü eman deryasına atılmalıdır.

رفت آن ماهی ره دریا گرفت - راه دور و پهنه‌ی پهنای گرفت
14648- *O balık gölden gitti, uzak ve geniş bir yolu, deniz yolunu tuttu.*

رنجها بسیار دید و عاقبت - رفت آخر سوی امن و عافیت
14649- *Vakıa, birçok sıkıntı çekti. Fakat sonunda, emniyet ve afiyet yurdunu buldu.*
Böyle olması da ilahî bir vaattir. Nitekim Cenab-ı Hakk:

Arapça, Sure Ankebut ayet 69

"Bizim için mücahededede bulunanları mutlaka hidayet yollarımıza sevkederiz" buyurmuştur.

خویشتن افکند در دریای ژرف - که نیابد حد آن را هیچ طرف
14650- *Kendini öyle geniş bir deryaya attı ki, onun kenar ve kıyısını bu gözle görmeye imkân yok...*

پس چو صیادان بیاوردند دام - نیم عاقل را از آن شد تلخ کام
14651- Derken, balıkçılar ağı getirdiler... Yarı akıllı olan balığın ağzının tadı kaçtı.

گفت اه من فوت کردم فرصه را - چون نگشتم همراه آن رهنما
14652- Bir ah çekerek, dedi ki: "Ben fırsatı kaçırdım. Nasıl oldu da, akıllı arkadaşla yoldaşlık etmedim?"

Kureyş'in ileri gelenlerinden ve Aleyhisselatü Vesellam Efendimize kötü muamelede bulunanlardan Ukbe bin Ebu Muayt vardı ki, bir seferden avdetinde bir ziyafet tertip eyleyerek eşraf ile birlikte Resulullah Efendimizi de davet etmişti. Zat-ı Risalet, davete icabet buyurduysa da, sofraya oturmadı. Ukbe'nin ricasına da: **"İmana gelmeyince yemeğinden yemem"** buyurdu.

Bunun üzerine Ukbe, kelime-i şahadet getirdi. Resulullah Efendimiz de yemeğinden yedi. Ukbe'nin kelime-i şahadet getirdiği duyuldu. Dostlarından Übey bin Halef:

—Sen de mi Muhammed'in dinine girdin, diye sordu. Ukbe:

—Hayır, girmedim, yemekten yemediği için istediği sözü söyleyiverdim, cevabını verdi.

Übey Bin Halef:

—Eğer onun yüzüne tükürmezsen, bir daha seninle konuşmam, dedi. Ukbe:

—Merak etme, yaparım, diyerek küstahça bir taahhütte bulundu ve dediğini yaptı. Lakin tükürüğü kendi yüzüne düşüp utanmayan yüzünü kızarttı. O küstahlık nişanı idam edilinceye kadar da murdar yüzünde kaldı.

Cenab-ı Hakk, Furkan Suresi'nde, o habisin kıyamet gününde nasıl teellüm ve teessüf edeceğini şu suretle hikâyeye buyuruyor:

Arapça, Sure Furkan ayet 27-29

"O gün (her) zalim (nedametle) iki elini ısırıp: Ne olurdu, ben o Peygamberin maiyetinde (Allah'a) bir yol edineydim, diyecektir. Ne yazık bana! Keşke filanı dost tutmasaydım. Andolsun ki beni zikirden, hem o (bir devlet gibi) bana (Allah tarafından) geldikten sonra, o saptırdı. Şeytan, insanı (başına bir bela gelince) yapayalnız ve yardımsız bırakandır."

İşte o gafil balığın, "Fırsat zamanını kaçırdım, vakit varken gölden çıkıp denize kaçmadım" demesi gibi, Ukbe habisi de kıyamette, böyle nedamet gösterecektir.

Yine o balık diyor ki:

ناگهان رفت او و لیکن چون که رفت - می‌بایستم شدن در پی به تفت

14653- Arkadaşım gitti, lakin o giderken, bana da ardınca ve süratle gitmek gerekti.

Hazreti Mevlâna, nasihat olarak buyuruyor ki:

بر گذشته حسرت آوردن خطاست - باز ناید رفته یاد آن هباست

14654- Geçmişe hasret çekmek hatadır. Gitmiş olan geri gelmez; o bir rüzgârdır.

"TUTULMUŞ BİR KUŞUN: GEÇMİŞE PİŞMAN OLMA, VAKTİN KIYMETİNİ BİL, BUNDAN İSTİFADEYE ÇALIŞ, PİŞMANLIKLA ZAMAN GEÇİRME, DİYE NASİHATİ"

قصه‌ی آن مرغ گرفته که وصیت کرد که بر گذشته پشیمانی مخور تدارك وقت اندیش و روزگار مبر در پشیمانی

آن یکی مرغی گرفت از مکر و دام - مرغ او را گفت ای خواجه‌ی همام
14655- *Kuşun biri, hile ve tuzakla yakalanmıştı. Kuş, tutana dedi ki: "Hey büyük efendi!"*

تو بسی گاوآن و میشان خورده‌ای - تو بسی اشتر به قربان کرده‌ای
14656- *Sen, birçok sığır ve koyun yemişsin, birçok deve kurban etmişsindir.*

تو نگشتی سیر از آنها در زمن - هم نگردی سیر از اجزای من
14657- *Sen, onların etlerinden bile doymadın... Benimle de doymazsın sen!*

هل مرا تا که سه پندت بر دهم - تا بدانی زیرکم یا ابلهم
14658- *Beni salıver de, sana üç öğüt vereyim. Bak bakalım, aptal mıyım, akıllı mı?*

اول آن پند هم در دست تو - ثانیش بر بام کهگل بست تو
14659- *Birinci öğüdümü, senin elindeyken, ikincisini, şu samanla karışık balçıktan yapılma damının üstündeyken vereyim.*

و آن سوم پندت دهم من بر درخت - که از این سه پند گردی نيك بخت
14660- *Üçüncü öğüdümü de, ağacın üstünde takrir ederim. Bu üç öğüdümle, mesut olursun.*

آنچ بر دست است این است آن سخن - که محالی را ز کس باور مکن
14661- *Elindeyken vereceğim öğüt şudur: "Olmayacak söze, kim söylerse söylesin inanma!"*

بر کفش چون گفت اول پند زفت - گشت آزاد و بر آن دیوار رفت
14662- *Kendini yakalamış olanın eli üstünde bu büyük öğüdü verince kurtuldu ve duvarın üstünde uçup, dedi ki:*

گفت دیگر بر گذشته غم مخور - چون ز تو بگذشت ز آن حسرت مبر
14663- *Geçmiş gitmiş şeye gam yeme, bir şey senden geçtikten sonra, onun hasretini çekme!*

بعد از آن گفتش که در جسمم کتیم - ده درم سنگ است يك در یتیم
14664- *Ondan sonra da, dedi ki: "Benim cismimde, on dirhem ağırlığında gayet değerli bir inci vardı."*

دولت تو بخت فرزندان تو - بود آن گوهر به حق جان تو
14665- *O inci, seni de, çocuklarını da, devlet ve saadete eriştiirdi... O inci, senin hakkındı.*

فوت کردی در که روزی ات نبود - که نباشد مثل آن در در وجود
14666- *Öyle bir inci kaçırdın ki, varlık âleminde bir eşi yoktu.*

آن چنان که وقت زادن حامله - ناله دارد، خواجه شد در غلغله
14667- *Gebe bir kadının doğuracağı vakit yaptığı gibi, adam da, bir feryat kopardı.*

مرغ گفتش نی نصیحت کردم - که مبادا بر گذشته‌ی دی غمت
14668- *Kuş, dedi ki: "Sana nasihat etmedim miydi, geçen bir şeye teessüf etme demedim miydi?"*

چون گذشت و رفت غم چون می‌خوری - یا نکردی فهم پندم یا کری
14669- *Mademki inci elinden gitti, neye gam yiyorsun? Sözümü anlamadın mı, yoksa sağır mısın?*

و آن دوم پندت بگفتم کز ضلال - هیچ تو باور مکن قول محال
14670- *Bir de sana, "Olmayacak söze sakın inanma" demedim mi? Bu ikinci öğüdüm değil miydi? "Muhalin vukuuna inanma" demiştim.*

من نیم خود سه درمسنگ ای اسد - ده درم سنگ اندرونم چون بود
14671- *Ey arslan! Ben üç dirhem gelmezken, içimde on dirhemlik inci nasıl bulunabilir?*

خواجه باز آمد به خود گفتا که هین - باز گو آن پند خوب سومین
14672- *Adam, kendine geldi de dedi ki: "Haydi bakalım, o üçüncü güzel öğüdü de söyle!"*

گفت آری خوش عمل کردی بدان - تا بگویم پند ثالث رایگان
14673- *Kuş, dedi ki: "Evet, Allah için o ikisini iyi tuttun da, üçüncüsünü sana bedava söyleyeceğim ha!"*

پند گفتن با جهول خوابناک - تخم افکندن بود در شوره خاک
14674- *Gaflet uykusunda olan bir cahile öğüt vermek, çorak bir yere tohum ekmek olur.*

چاک حمق و جهل نپذیرد رفو - تخم حکمت کم دهش ای پند گو
14675- *Ahmaklık ve cahillik yırttığı, yama kabul etmez. Ey öğüt verecek olan! Öyle ahmak bir cahile, hikmet söyleme!*
Yine balık fıkrasına dönülüyor:

“O YARI AKILLI BALIĞIN, KURTULMAK İÇİN ÇARE DÜŞÜNMESİ VE ÖLMÜŞ TAKLİDİ YAPMASI”

چاره اندیشیدن آن ماهی نیم عاقل و خود را مرده کردن

گفت ماهی دگر وقت بلا - چون که ماند از سایهی عاقل جدا

14676- İkinci balık, akıllı arkadaşının gölgesinden mahrum olup da, belaya maruz kalınca, dedi ki:

کاو سوی دریا شد و از غم عتیق - فوت شد از من چنان نیکو رفیق

14677- O, denize gitti ve gamdan kurtuldu. Ben, öyle iyi bir dostu kaybettim.

لیک ز آن نندیشم و بر خود زنم - خویشان را این زمان مرده کنم

14678- Lakin onu düşünmeyi bırakayım da, kendime bir çare bulayım. Şimdi, kendimi ölü göstereyim ben.

پس بر آرم اشکم خود بر زبر - پشت زیر و میروم بر آب بر

14679- Karnımı yukarıya, sırtımı aşağıya çevireyim de, suda öyle durayım.

میروم بر وی چنان که خس رود - نی بسباحی چنان که کس رود

14680- Suyun üstünde, çörçöp gibi şeylerin durduğu gibi durayım; her balığın yüzdüğü gibi yüzmeyeyim.

مرده کردم خویش بسپارم به آب - مرگ پیش از مرگ امن است از عذاب

14681- Kendimi ölü halinde suya bırakayım. Ölümünden evvel ölüş, azaptan emin oluşturm.

مرگ پیش از مرگ امن است ای فتی - این چنین فرمود ما را مصطفی

14682- Yiğidim! Ölümünden evvel ölüş, ölümünden kurtuluştur. Hz. Mustafa s.a.v. bize böyle buyurmuştur.

گفت موتوا کلکم من قبل ان - یاتی الموت تموتوا بالفتن

14683- Demiştir ki: “Size ölüm, sınamalarla gelmeden, hepiniz ölünüz!”

Şöyle bir hadis-i şerif rivayet olunur: “Muhasebenize bakılmadan evvel, siz kendi muhasebenizi görünüz, amelleriniz mizana konmadan evvel onları kendiniz tartınız ve mevud ecel gelmeden önce kendinizi ölü yerine koyunuz.”

Bir muhasebeci tuttuğu defteri her gün gözden geçirir, yanlış varsa doğrultur ve gelecek bir müfettişin karşısına çekinmeksizin çıkar. Bir kimse de günlük hareketlerinin hesabını her gece yatarken kendi yapar da, yaptığı iyiliklere hamd ve kötülüklerine de istiğfar eylerse, ecel müfettişinden ve kıyamet muhasebesinden kolay kurtulur. Zaten bu hâl, tarikat şeraitindendir. Adına “Muhasebe-i nefis” derler.

Bahse gelelim:

همچنان مرد و شکم بالا فگند - آب می بردش نشیب و گه بلند
14684- Balık, dediği gibi, güya öldü, karnını yukarıya çevirdi. Su, onu aşağı-yukarı götürdü.

هر یکی ز آن قاصدان بس غصه برد - که دریغا ماهی بهتر بمرد
14685- Balıkçılar: “Eyvah, böyle iyi bir balık ölmüş” diye çok eseflendiler.

شاد می شد او از آن گفت دریغ - پیش رفت این بازی ام رستم ز تیغ
14686- Balıkçıların teessüfünü işiten balık sevindi. “Oynadığım şu oyunla, kılıçtan kurtuldum galiba” dedi.

پس گرفتش يك صیاد ارجمند - پس بر او تف کرد و بر خاکش فگند
14687- Sonra, balıkçılardan biri, onu tuttu. “Tüh, yazıklar olsun! Ölmüş” diyerek yere attı.

غلط غلطان رفت پنهان اندر آب - ماند آن احمق همی کرد اضطراب
14688- Balık, sürüne sürüne suya gidip gizlendi. Öbür ahmak balık ise, orada kalıp debelendi.

از چپ و از راست می جست آن سلیم - تا به جهد خویش بر هاند گلیم
14689- Kendini kurtarabilmek için, sağa sola sığıyordu.

دام افکندند و اندر دام ماند - احمقی او را در آن آتش نشاند
14690- Balıkçılar, ağ attılar. Balık, ağ içinde kaldı. Ahmaklık, işte onu böylece ateşe attı.

بر سر آتش به پشت تابه ای - با حماقت گشت او هم خوابه ای
14691- Ateş üstündeki kızgın tavanın içinde, ahmaklığı dolayısıyla yanmaya ve kızarmaya mecbur oldu.

Allah’a ve O’nun peygamberiyle tebliğ ettiği dine inanmayanlar da, ahmaklıkları yüzünden cehennemde aynen böyle olacaktı.

او همی جوشید از تف سعیر - عقل می گفتش أ لم یأتک نذیر
14692- Balık, tavanın içinde ateşin hararetiyle kızarıırken, aklı: “Sana bir haberci ve halden korkutucu gelmedi mi?” diyordu.

او همی گفت از شکنجه و ز بلا - همچو جان کافران قالوا بلی
14693- Ahmak balık, o işkencenin, o belanın içinde, ahirette kâfirlerin diyecekleri gibi: “Evet, geldi” diyordu.

Hazreti Pir, burada Tebareke Suresi’ndeki şu ayetlere işaret buyuruyor:

Arapça, Sure Mülk ayet 6-9

“Rablerine küfredenler için de (böyle) cehennem azabı vardır. O, ne kötü dönüştür! Onun içine atıldıkları zaman, onun kaynar hâldeki bed sesini

işitirler. Öfkesinden hemen hemen çatlayacak gibi olur o. (Onlardan) her güruh, içine atıldıkça kendilerine bekçileri sorarlar: Size (bu) azap ile korkutan (bir peygamber) gelmedi mi? Onlar: Evet, derler, gerçek bize, (bu) azap ile korkutan peygamber gelmiştir. Fakat biz (onları) yalan saydık ve Allah hiçbir şey indirmemiştir. Siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz, dedik.”

باز می‌گفت او که گر این بار من - و ا ر هم زین محنت گردن شکن
14694- Tekrar o balık, diyordu ki: “Eğer bu boyun kıran mihnetten, tavada kızarmak azabından kurtulursam...”

من نسازم جز به دریایی وطن - آب گیری را نسازم من سکن
14695- Denizden başka bir yeri yurt itti haz etmeyeyim, bir gölcüğü kendime mesken yapmayayım.
İşte iman-ı yeis buna derler.

“BİR AHMAĞIN BELAYA TUTULDUĞU VE NADİM OLDUĞU SIRADA ETTİĞİ AHDİN FAYDASI YOKTUR, NİTEKİM SUBH-İ KAZİBİN DE VEFASI YOKTUR; BÖYLE OLDUĞU, ONLAR YALANCIDIRLAR, AYETİNDE BEYAN BUYURULMUŞTUR.”
بیان آن که عهد کردن احمق وقت گرفتاری و ندم هیچ وفایی ندارد که وَلَوْ رُئُوا
لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ، صبح کاذب وفا ندارد

Subh-i kazib, asıl sabah olmadan evvel şark tarafından hafifçe ve üçgen şeklinde görülen aydınlıktır ki, biraz sonra kaybolur. Ondan sonra şark ufkunun üstünde müstatil ziyalar peyda olur ki, o da subh-i sadıkın başlangıcıdır.
İşaret buyrulan ayetler şunlardır:

Arapça, Sure-i Enam ayet 25-28

“İçlerinden sana kulak verip de (Okuduğun Kur'an'ı) dinleyenler vardır. Hâlbuki biz, onu iyice anlayabilmelerine mani olmak için yüreklerinin üstüne perdeler, kulaklarının içine de ağırlık koyduk. Onlar (istedikleri) her mucizeyi görseler yine ona inanmazlar. Hatta o küfredenler, sana geldikleri zaman seninle çekişmeye kalkışarak: Bu (Kur'an) eskilerin masallarından başka (bir şey) değildir, derler. Onlar, hem (insanları) bundan (peygambere yaklaşımdan) vazgeçirmeye çalışırlar, hem kendileri ondan uzaklaşırlar. Onlar bilmeyerek kendilerinden başkasını helâke sürüklemiş olmuyorlar. Onlar ateşin karşısında durdurulup da: Ah bize ne olurdu, (dünyaya) bir geri döndürülseydik, Rabbimizin ayetlerini yalan saymasaydık, iman edenlerden olsaydık, dedikleri zaman (onları) bir görsen! Hayır, öteden bir gizleyegeldikleri şeyler, açıkça karşılıklarına diklip çıktı(ğ)ından böyle söylüyorlar. Yoksa) geri gönderilseler bile yine vazgeçirilmek istendikleri şeylere dönecekler. Çünkü onlar şüphesiz yalancılardır”

عقل می‌گفتش حماقت با تو است - با حماقت عهد را آید شکست
14696- “Bu azaptan kurtulursam, denize gideyim” diyen balığa, akıl diyor ki: “Sende ahmaklık vardır. Edilen ahd, hamakat yüzünden bozulur.”

عقل را یاد آید از پیمان خود - پرده‌ی نسیان بدراند خرد

14697- Akıl, yaptığı ahdi hatırlar ve nisyân perdesini yırtar.

چون که عقلت نیست نسیان میر تست - دشمن و باطل کن تدبیر تست

14698- Aklın olmayınca, gaflet ve unutkanlık sana hakim olur... Sana düşmanlık eder, tedbirini bozar.

Cenab-ı Pir, bir misal getiriyor:

از کمی عقل پروانه‌ی خسیس - یاد نارد ز آتش و سوز و حسیس

14699- Adi bir pervane, aklının noksanlığından, ateşin yakıcı olduğunu hatırlamaz.

Mum alevine atılıp da:

چون که پرش سوخت توبه می‌کند - از و نسیانش بر آتش می‌زند

14700- Kanadı yanınca, tevbe eder. Fakat hırsı ve noksanı, onu tekrar mumun alevine saldırtır.

ضبط و درك و حافظی و یادداشت - عقل را باشد که عقل آن را فراشت

14701- Zabt, idrak, hıfz ve hatırlama akıl ile olur. Akıl, bunların derecesini yükseltir.

چون که گوهر نیست تابش چون بود - چون مذکر نیست ایابش چون بود

14702- Bir yerde elmas bulunmazsa, parıltısı nasıl olur? Hatırlatan olmayınca, tevbe ve rücu nasıl vukua gelir?

این تمنی هم ز بی‌عقلی اوست - که نبیند کان حماقت را چه خوست

14703- Bu vakitsiz istek de, mesela balığın kızarıırken tavadan kurtulmak istemesi, ehl-i cehennemın dünyaya avdetle ibadet talebinde bulunması da akılsızlıktandır. Çünkü ahmaklığın nasıl bir huyu vardır, göremez ki?

آن ندامت از نتیجه‌ی رنج بود - نه ز عقل روشن چون گنج بود

14704- Onların o nedametleri, azap neticesidir; yoksa hazine gibi parlak bir aklın ihtarı değildir.

چون که شد رنج آن ندامت شد عدم - می‌نیرزد خاک آن توبه و ندم

14705- Mihnet zail olunca, o nedamet de mahvolur. Öyle bir tevbe ve nedamet, toprağa bile değmez.

آن ندم از ظلمت غم بست بار - پس کلام اللیل یمحوه النهار

14706- O nedamet, gam ve keder karanlığı dolayısıyla yükünü bağıladı. Gam ve keder zail olunca, tevbe ve nedamet de unutulur. Gündüz geldi mi, gecenin sözünü mahveder.

چون برفت آن ظلمت غم گشت خوش - هم رود از دل نتیجه و زاده‌اش

14707- O gam karanlığı gitti de, hoşluk vakti geldi mi, ahmağın gönlünden de, o derdin doğurduğu nedamet geçip gider!

می‌کند او توبه و پیر خرد - بانگ لو رُدُوا لَعَادُوا می‌زند

14708- Ahmak tevbe eder, bir şeyi bir daha yapmamaya azmeyler. Fakat ihtiyar ve tecrübekar akıl, “لو رُدُوا لَعَادُوا” diye haykırır.”

“VEHİM, AKLIN ZITTIDIR, ONUNLA SAVAŞIR DURUR; ONA BENZER, AMA O DEĞİLDİR; AKLA SAHİP OLAN MUSA ALEYHİSSELAMIN VEHİM SAHİBİ OLAN FİRAVUN'A SORU VE CEVABI”

در بیان آن که وهم قلب عقل است و ستیزه‌ی اوست، بدو ماند و او نیست و قصه‌ی مجاوبات موسی علیه السلام که صاحب عقل بود با فرعون که صاحب وهم بود

عقل ضد شهوت است ای پهلوان - آن که شهوت می‌تند عقلش مخوان

14709- Ey seyr-u süluk pehlivan! Akıl, şehvetin zıttıdır. Bir kimse ki, şehvet esiridir, ona akıllı deme.

وهم خوانش آن که شهوت را گداست - وهم قلب نقد زر عقلهاست

14710- Şehvet dilencisi olan kimsede bulunana, akıl değil, vehim de. Vehim, nakit altın gibi olan akılların kalpıdır.

بی‌محک پیدا نگردهد وهم و عقل - هر دو را سوی محک کن زود نقل

14711- Vehim ile aklın mahiyeti, mihensiz meydana çıkmaz. Her ikisini de, çabucak mihenk bulunan yere götürüp tecrübe et.

این محک قرآن و حال انبیا - چون محک مر قلب را گوید بیا

14712- Akıl ile vehmin miyar ve mihengi, Kur'an ile Peygamberin halidir. Bunlara tatbik edilince, akıl mı, vehim mi olduğu meydana çıkar. Mihenk taşı, zaten kalp olanlara, “Gelin” diye meydan okur.

تا ببینی خویش را ز آسیب من - که نه‌ای اهل فراز و شیب من

14713- “Gel” der kalpa, “Gel de, benim yüzümden ne hale girdiğini gör... Çünkü sen benim ne inişimin ehlinin, ne çıkışımın...”

عقل را گر اره‌ای سازد دو نیم - همچو زر باشد در آتش او بسیم

14714- Akıllı bir testere iki parça etse, akıl, ateşte gülen altın gibi yine hususiyetini muhafaza eder.

وهم مر فرعون عالم سوز را - عقل مر موسای جان افروز را

14715- Vehim, dünyaları yakan Firavun'a ve benzerlerine; akıl da, ruhları parlatan Musa'ya ve emsaline mahsustur.

رفت موسی بر طریق نیستی - گفت فرعونش بگو تو کیستی
14716- Hz. Musa, Firavun'u davet ederken, yokluk tarikine gitmiş, tevazu ve mahviyet göstermişti. Firavun, ona: "Kimsin? Söyle!" dedi.

گفت من عظم رسول ذو الجلال - حجه اللہام امانم از ضلال
14717- Hz. Musa, cevap verdi: "Ben, Allah Zülcelalin resulü olan aklım, sapıklıktan emin olmak için, Hakk'ın bir hüccetiyim."

گفت نی خامش رها کن های و هو - نسبت و نام قدیمت را بگو
14718- Firavun, dedi ki: "Sus, bu sözleri bırak da, sen eski adını ve nispetlerini söyle."

گفت که نسبت مرا از خاکدانش - نام اصلم کمترین بندگانش
14719- Musa, dedi ki: "Benim nispetim, Allah'ın arzındandır, şu toprağa mensubum! Asıl adım da, Allah'ın Aciz Kulu'dur."

بنده زاده‌ی آن خداوند وحید - زاده از پشت جواری و عبید
14720- Ben Hakk'ın kulu ve kul oğluyum. Onun kulları sulbünden ve cariyeleri rahminden doğmuşum.

نسبت اصلم ز خاک و آب و گل - آب و گل را داد یزدان جان و دل
14721- Asıl mensup olduğum topraktır, su ve balçıktır. Fakat Allah, çamura, canla gönül ihsan etmiştir.

اصل ما و اصل جمله سرکشان - هست از خاکی و آن را صد نشان
14722- Bizim de, bütün serkeş ve asi olanların da aslı topraktır. Buna yüzlerce şahit ve nişan vardır.

که مدد از خاک می‌گیرد تنت - از غذای خاک پیچد گردنت
14723- Bedenin, topraktan imdat görür. Topraktan yetişen gıdadan, boynunun çevrildiği, yani yüz çevirip yemediğin olur mu?

چون رود جان می‌شود او باز خاک - اندر آن گور مخوف سهمناک
14724- Ruh gidince, beden o korkunç kabir içinde, yine toprak olur gider.

Rivayet edilir ki, Hazreti Ömer Radiyallahü anh mahşer konuşmalarından müteessir olmaz, fakat kabir zikredilince benzi uçarmış. Bunun sebebini sormuşlar. Cevap vermiş ki: Mahşer de birçok halk vardır. Bela umumileşince insan müteselli olmasa bile, yalnızlığı ayrı bir ızdırap verir. Şu da var ki Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz: "Kabir, ahiret menzillerinin evvelidir. Ondan necat bulana sonrası kolaydır. Kurtulamayana ise, sonrası daha şiddetlidir" buyurmuştur.

گفت غیر این نسب نامیت هست - مر ترا آن نام خود اولیتر است
14725- Firavun, dedi ki: "Bundan başka, senin bir adın daha var. O ad, sana daha âla yaraşır."

بندهی فرعون و بندهی بندگانش - که از او پرورد اول جسم و جاننش

14726- Sen, Firavun'un kulu ve bendesinin bendesisin. Onun bedeni ve ruhu, Firavun'un nimetiyle beslenmişti.

Hazreti Musa'nın pederi İmran, Firavun'un saray memurlarından idi. Firavun'un bu sözüyle ona işaret etmek, "Sen, benim nimetimle yaşayan bir kulun sulbünden geldin" demek istemiştir.

بندهی یاغی طاغی ظلوم - زین وطن بگریخته از فعل شوم

14727- Sen asi, azgın ve zalim bir kimsesin. Meşum bir fiilin dolayısıyla, bu vatandan kaçmıştın.

خونی و غداری و حق ناشناس - هم بر این اوصاف خود می‌کن قیاس

14728- Sen kanlı, gaddar, Hakk'ı tanımaz bir şahıssın. Diğer sıfatlarını, bunlara kıyas eyle.

Hazreti Musa, Firavun'un sarayında büyümeyle, bir prens gibi yaşamakla beraber, Beni İsrail'den olduğunu biliyor, mümkün olduğu kadar onlara yardım ediyordu.

Bir gün Kıpti memurlarından birinin, Beni İsrail'den birini götürmek için sürüklediğini gördü. Yahudi, Hazreti Musa'dan yardım istedi. O da Kıpti'ye onu bırakmasını söyledi. Kıpti, Firavun'un fermanından bahisle bırakmadı. Musa Aleyhisselam güçlü kuvvetli bir zat idi. Kıpti'nin göğsüne bir yumruk vurdu. Herifin canı çıkıverdi.

Hazreti Musa, beklenmedik bu hadiseden korktu. Kaçıp, gizlendi. Ertesi gün meydana çıktı. Yine bir gün evvelki Yahudi, angaryadan kurtulmak için memurun elinden kaçmaya çalışıyordu. Yine Hazreti Musa'dan yardım istedi. Fakat Musa bu sefer onu tekdi etti. Bunun üzerine Yahudi: "Dün birini öldürdüğün gibi bugün de beni mi öldüreceksin?" diye haykırmaya başladı. Bundan çekinen Hazreti Musa, Mısır'dan çıktı. Firavun'un idaresinde olmayan Medyen diyarına gitti. Orada Şuayp Aleyhisselama çobanlık yaptı. Sonra damadı oldu. Senelerden sonra Mısır'a gitmek için haremiyle yola çıktı. Tur-u Sina'da kendisine peygamberlik verildi. Ve Firavun'u tevhide davete memur oldu. Firavun, Hazreti Musa'yı tanıdığı halde tanımamış gibi davranıyor, ondan itizar bekliyor ve bu sebeple böyle sözler söylüyor, kendinin uluhiyetinden de bahsediyordu:

گفت حاشا که بود با آن ملّیک - در خداوندی کسی دیگر شریک

14729- Hz. Musa, dedi ki: "Melik-i Vahit olan Cenab-ı Hakk'ın, ulûhiyetinde, hâşâ, şeriki yoktur."

واحد اندر ملک او را یار نی - بندگانش را جز او سالار نی

14730- O Allah birdir, mülkünde eşi ve şeriki yoktur. Kulları için O'ndan başka, bir Rab mevcut değildir.

نیست خلّش را دگر کس مالکی - شرکتش دعوی کند جز هالکی

14731- Cenab-ı Hakk'ın mahlukatına, başka biri malik ve sahip değildir. O'na şeriklik iddiasında bulunan, helak olur.

نقش او کردست و نقاش من اوست - غیر اگر دعوی کند او ظلم جوست
14732- *Halkı o yaratmış, beni nakşeden, bana bu sureti veren de, O'dur. Bir başkası bu davaya kalkışırsa, zalimdir.*

تو نتانی ابروی من ساختن - چون توانی جان من بشناختن
14733- *Sen benim bir kaşımı yapamazken, nasıl olur da, beni yarattığını söyleyebilirsin?*

بلکه آن غدار و آن طاغی تویی - که کنی با حق تو دعوی دویی
14734- *Asıl o gaddar, o azgın sensin ki, Allah'a karşı ikilik, şeriklik davasında bulunuyorsun.*

گر بکشتم من عوانی را به سهو - نه برای نفس کشتم نه به لهو
14735- *Eğer bir memuru yanlışlıkla öldürdümse, onu nefsim için, bir oyun ve bir iş olsun diye öldürmedim.*

من زدم مشتی و ناگاه او فتاد - آن که جانش خود نبد جانی بداد
14736- *Ben ona bir yumruk vurdum, o ansızın düştü ve öldü. Kendisinde ilahî bir ruh bulunmayan o herif, can verdi, geberdi gitti...*

من سگی کشتم تو مرسل زادگان - صد هزاران طفل بی جرم و زیان
14737- *Ben, bir köpek öldürdüm... Fakat sen, peygamberzade olan Beni İsrail'den kabahati ve zararı olmayan yüzbinlerce masum öldürttün.*

کشته‌ای و خونشان در گردنت - تا چه آید بر تو زین خون خوردنت
14738- *Onları öldürttün ve kanları senin boynundadır. Bu hunharlıktan dolayı, başına bakalım neler gelecektir?*

کشته‌ای ذریت یعقوب را - بر امید قتل من مطلوب را
14739- *Beni öldürmek için, Yakup Aleyhisselamın zürriyetini, onun neslinden gelen bütün çocukları öldürttün.*

کوری تو حق مرا خود بر گزید - سر نگون شد آن چه نفست می‌پزید
14740- *Senin körlüğünle, sana rağmen Allah beni ihtiyar etti. Senin hayalen pişirdiğin tedbiri, tepetaklak etti.*

گفت اینها را بهل بی هیچ شک - این بود حق من و نان و نمک
14741- *Firavun, dedi ki: "Bunları bırak. Benim senin üzerindeki tuz, ekmek hakkım bu mudur?"*

که مرا پیش حشر خواری کنی - روز روشن بر دلم تاری کنی
14742- *Beni, halka karşı tahkir ediyorsun; aydınlık bir günü, kalbime karartıyorsun.*

Hazreti Musa, Firavun'un sarayında büyümüş olduğundan, bunu Hazreti Musa'nın başına kakmak istiyordu.

گفت خواری قیامت صعبتر - گر نداری پاس من در خیر و شر
14743- Hz. Musa, dedi ki: "Hayır ve şerde, hayrı işleyip şerri terk etmekte beni dinlemezsen, kıyametteki halin bundan çok beter olacaktır."

زخم کیکي را نمی‌تانی کشید - زخم ماری را تو چون خواهی چشید
14744- Sen, bir pirenin ısırmasına dayanamıyorsun, ahirette, yılan sokmasına nasıl tahammül edebileceksin?

ظاهرا کار تو ویران می‌کنم - لیک خاری را گلستان می‌کنم
14745- Görünüşte, senin ulûhiyet davanı baltalıyorum; hakikatte ise, senin gibi bir diken, gül bahçesi haline getirmeye çalışıyorum.

"YAPLMA, YIKILMADADIR; TOPLULUK, DAĞINIKLIKTAKİ; SAĞLAMLIK, KIRILMADA...
MURAT, MURATSIZLIKTADIR; VARLIK, YOKLUKTADIR; HER ŞEY BUNA BENZER...
ÖBÜR ZİTLAR VE EŞLER DE, HEP BUNLAR GİBİDİR"

بیان آن که عمارت در ویرانی است و جمعیت در پراکندگی است و درستی در شکستگی است و مراد در بی‌مرادی است و وجود در عدم است و علی هذا بقیه
الاضداد و الازواج

آن یکی آمد زمین را می‌شکافت - ابلهی فریاد کرد و بر نتافت
14746- Biri gelip, bir araziye yarıp sürmeye başladı. Ahmaklardan biri, dayanamadı ve feryada başladı.

کاین زمین را از چه ویران می‌کنی - می‌شکافی و پریشان می‌کنی
14747- Dedi ki: "Bu araziye neden harap ediyorsun? Sathını yarıyorsun, topraklarını dağıtıyorsun?"

گفت ای ابله برو بر من مران - تو عمارت از خرابی باز دان
14748- Tarla süren, dedi ki: "Hey budala! Bana isnat ve iftirada bulunma. Sen, yapılmayı yıkılmada bil!"

کی شود گلزار و گندمزار این - تا نگردد زشت و ویران این زمین
14749- Bu arazi kazılıp, viran ve çirkin olmadıkça, nasıl gül bahçesi ve buğday tarlası haline gelebilir?

کی شود بستان و کشت و برگ و بر - تا نگردد نظم او زیر و زبر
14750- Düzeni alt-üst edilmedikçe, nasıl olur da, mahsul, ekin ve meyve bahçesi olabilir?

تا بنشکافی به نشتر ریش چغز - کی شود نیکو و کی گردید نغز

14751- İçi iltihaplı bir yara neşterle deşilmedikçe, nasıl iyileşir ve nasıl kapanır?

تا نشوید خلطه‌ایت از دوا - کی رود شورش کجا آید شفا

14752- İçindeki ahlât-ı faside, ilaçla yanıp sökmeyince, rahatsızlık nasıl gider, şifa nasıl gelir?

پاره پاره کرده درزی جامه را - کس زند آن درزی علامه را

14753- Terzi, elbiselik kumaşı parça parça kesti diye, bir kimse, o sanatında usta terziye:

1

که چرا این اطلس بگزیده را - بر دریدی چه کنم بدریده را

47544- “Bu kıymetli atlası parçaladın, ben parçalanmış kumaşı ne yapayım” der mi?

هر بنای کهنه کابادان کنند - نه که اول کهنه را ویران کنند

14755- Tamir edilecek eski binayı, evvela yıkmazlar mı?

همچنین نجار و حداد و قصاب - هستشان پیش از عمارتها خراب

14756- Böylece dülgerin de, demircinin de, kasabın da işi, yapmaktan evvel yıkmaktır.

آن هلیله و آن بللیله کوفتن - ز آن تلف، گردند معموری تن

14757- “Halile” ve “belile”nin havadan dökülüp ezilmesi, bedenın mamur olması, kişinin kabız illetinden kurtulması içindir.

تا نکوبی گندم اندر آسیا - کی شود آراسته ز آن خوان ما

14758- Buğday, değirmende öğütölüp ezilmeseydi, nasıl ekmek olur da, soframızı süslerdi?

“MUSA ALEYHİSSELAMIN, FİRAVUN’A CEVABI”

که ز شستت وارهانم ای سمک - آن تقاضا کرد آن نان و نمک

14759- Ey balık gibi cehalet denizinde yüzen Firavun! Sarayında yediğim tuz ve ekmek, gelip de seni oltaya tutulmaktan kurtarmamı iktiza etti.

از چنین شست بد نامنتهی - گر پذیری پند موسی وارهی

14760- Eğer Musa’nın nasihatini kabul edersen, çirkin ve sonu gelmez bir oltadan, azab-ı ilahîden kurtulursun.

کرمکی را کرده‌ای تو ازدها - بس که خود را کرده‌ای بنده‌ی هوا

14761- Sen kendini, heva ve hevese o kadar bağlamışsın ki, küçük bir kurdu, ejderha yapmışsın.

Nefsin arzusunu yerine getire getire onu azdırmışsın.

تا به اصلاح آورم من دم‌بدم - اژدها را اژدها آورده‌ام
14762- *Seni ıslah etmek için, ejderha gibi olan nefesine karşı, ben de, mucize ejderhasını getirdim.*

مار من آن اژدها را بر کند - تا دم آن از این بشکند
14763- *Ta ki, onun nefesi, bunun nefesiyle tutulsun ve benim yılan olan asam, o ejderhayı tutup koparsın.*

ور نه از جانت بر آرد آن دمار - گر رضا دادی رهیدی از دو مار
14764- *Benim davetimi kabul eder ve Allah'ın kulu olmaya razı olursan, nefis ejderhasından kurtulursun. Yoksa o nefis ejderhası, seni helak eder.*

که در افکندی به مکر اینجا دویی - گفت الحق سخت استا جادویی
14765- *Firavun, dedi ki: "Hakikaten usta bir sihirbazmıssın. Bu memleket halkını, ikiye ayırdın."*

جادویی رخنه کند در سنگ و کوه - خلق یکدل را تو کردی دو گروه
14766- *Gönlü bir olan halkı, sen iki bölüğe ayırdın. Öyledir. Büyücülük, dağa taş a bile tesir eder... Onları bile yarar ve yıkar!*

"MUSA ALEYHİSSELAMIN, BÜYÜCÜLÜĞÜ KENDİSİNDEN NEFYETMESİ"

جادویی کی دید با نام خدا - گفت هستم غرق پیغام خدا
14767- *Hız. Musa, dedi ki: "Ben ilahî vahye gark olmuşum. Allah'ın adıyla büyüculük, hiç görülmüş şey midir?"*

مشعل‌هی دین است جان موسوی - غفلت و کفر است مایه‌ی جادوی
14768- *Büyücülüğün temeli, gaflet ve küfürdür. Musa'nın ruhu ise, din meşalesidir.*

کاز دم پر رشک می‌گردد مسیح - من به جادویان چه مانم ای وقیح
14769- *A terbiyesiz! Ben nasıl büyücülere benzerim? Nefesime, Mesih bile gıpta eder.*

که ز جانم نور می‌گیرد کتب - من به جادویان چه مانم ای جنب
14770- *A cenabet! Ben büyücülere nasıl benzerim? Kitaplar, benim ruhumdan nur alır.*

لا جرم بر من گمان آن می‌بری - چون تو با پر هوا بر می‌پری
14771- *Sen heva ve heves kanadıyla uçtuğun için, şüphesiz, bana su-i zanda bulunuyorsun.*

بر کریمانش گمان بد بود - هر که را افعال دام و دد بود

14772- Her kimin işi, şeytanca ve canavarca olursa, elbette kerem sahipleri hakkında şüphelenir.

کل را بر وصف خود بینی غوی - چون تو جزو عالمی هر چون بوی

14773- Sen âlemin bir cüzü olduğun için, küll'ün olan âlemi de, kendin gibi sapık görürsün.

خانه را گردنده ببند منظرت - گر تو بر گردی و بر گردد سرت

14774- Döndün de, başın döndü mü, gözüne ev de dönüyor görünür!

تنگ بینی جو دنیا را همه - گر تو باشی تنگدل از ملحه

14775- Bir felaketten senin canın sıkılır ve kalbin daralırsa, bütün dünyayı müteessir ve gam içinde görürsün.

این جهان بنمایدت چون گلستان - و تو خوش باشی به کام دوستان

14776- Dostların arzu ettiği gibi hoş olursan da, bu dünya, sana bir gül bahçesi gibi görünür.

او ندیده هیچ جز کفر و نفاق - ای بسا کس رفته تا شام و عراق

14777- Ne kadar kimse vardır ki, Şam'a, Irak'a gitmiş, oralarda küfürden ve nifaktan başka, hiçbir şey görmemiştir.

او ندیده جز مگر بیع و شری - وی بسا کس رفته تا هند و هری

14778- Çok kimse vardır ki, Hindistan'a, Herat'a kadar gitmiş, oralarda alışverişten başka bir şey görmemiştir.

او ندیده هیچ جز مکر و کمین - وی بسا کس رفته ترکستان و چین

14779- Keza, niceleri de vardır ki, Çin'e ve Türkistan'a gitmiş, oralarda hileden ve tuzaktan başka bir şey görmemiştir.

جملهی اقلیمها را گو بجو - چون ندارد مدرکی جز رنگ و بو

14780- Sefere giden, renk ve kokudan, suri şeylerden başkasını görmezse, isterse bütün dünyayı dolaşsın, hep bunu görür.

İnsanın kendi nasılsa, her tarafı öyle görür.

بگذرد او زین سران تا آن سران - گاو در بغداد آید ناگهان

14781- Mesela bir öküz, Bağdat'a gelir ve şehrin bir başından öbür başına kadar gider.

او نبیند جز که قشر خربزه - از همه عیش و خوشیها و مزه

14782- Oradaki hoş ve lezzetli nimetlerden, yalnız kavun ve karpuz kabuklarını görür.

لایق سیران گاوی یا خریش - که بود افتاده بر ره یا حشیش

14783- Keza, yollarda dökülen samanları yahut ötedeki berideki otları görür. Öküzün ve merkebin seyrine layık olan budur.

بسته‌ی اسباب جانش لا یزید - خشک بر میخ طبیعت چون قدید

14784- Tabiat çivisine, kurumuş et gibi asılı kalan kişinin canı, sebeplere bağlanmıştır... Bundan ötesini göremez.

هست ارض الله ای صدر اجل - و آن فضای خرق اسباب و علل

14785- Başköşede oturan ulu kişi, sebeplerin kalktığı ova, Allah'ın geniş yeryüzüdür.

نو به نو بیند جهانی در عیان - هر زمان مبدل شود چون نقش جان

14786- O "Arzullah-ı vasia"da ruh, her an suret değiştirir. Her an, yeni yeni âlemler görür.

چون فسرده‌ی يك صفت شد گشت زشت - گر بود فردوس و انهار بهشت

14787- Eğer cennetlerin en âlası olan Cennet-ül Firdevs ile cennetlerdeki nehirler, donmuş bir halde kalsalar, cennet ehlinin nazarında çirkin görünürlerdi.

Çünkü insan yeknesaklıktan çabuk bıkar. Onun için o "Arzullah-ı vasia" âlemindeki manzaralar daima tebeddül eder.

"İNSANIN HER HİSSİ BAŞKA ŞEYLER İDRAK EDER VE ÖBÜR HİSSİN İDRAK ETTİKLERİNDEN Bİ-HABERDİR; NİTEKİM HER USTA SANATKÂR DA, BAŞKA BİR SANATTA USTA OLAN SANATKÂRIN SANATINA ACEMİDİR; O SANATTAN Bİ-HABERDİR; FAKAT BİR HİSSİN, ÖBÜR HİSLERİN İDRAKLERİNDEN Bİ-HABER OLMASI, ÖBÜR HİSLERİN OLMADIĞINA DELİL DEĞİLDİR... VAKIA, HER HİS, DİĞER HİSLERİN İDRAK ETTİKLERİNİ, HER SANATKÂR, ÖBÜR SANATKÂRLARIN SANATINI HAL BAKIMINDAN İNKÂR EDER... EDER AMA BURADA İNKÂR EDER DEMEKTEKİ MAKSADIMIZ, SADECE O İDRAKİ, O SANATI BİLMEZ DEMEKTİR"

بیان آن که هر حس مدرکی را از آدمی نیز مدرکاتی دیگر است که از مدرکات آن حس دیگر بی‌خبر است چنان که هر پیشهور استاد، اعجمی کار آن استاد دگر پیشهور است و بی‌خبری او از آن که وظیفه‌ی او نیست دلیل نکند که آن مدرکات نیست، اگر چه به حکم حال منکر بود آن را اما از منکری او اینجا جز بی‌خبری نمی‌خواهیم در این مقام

پرده‌ی پاکان حس ناپاک تست - چنبره‌ی دید جهان ادراک تست

14788- Senin dünyayı görüşün, idrakini vüsatine göredir. Pak ve musaffa olan evliyullahı görüp tanımana perde olan da, senin napak olan idrakindir.

این چنین دان جامه شوی صوفیان - مدتی حس را بشو ز آب عیان

14789- Bir müddet, duygunu görüş suyuyla yıka... Zira sofienin çamaşır yıkaması böyledir.

Molla Cami Kuddise sırru, der ki: “Gözün bir namahreme bakmak suretiyle cünüp olunca, o göze nedamet ağlamasıyla guslettir.”
Ey salık! Sen de böyle gözyaşıyla gusledip de.

جان پاكان خویش بر تو می‌زند - چون شدی تو پاک پرده بر کند
14790- *Pak olunca, gözündeki gaflet perdesini kaldırır. Pak ve saf olan zevatın ruhları, sana kendilerini gösterirler.*

چشم را باشد از آن خوبی خبر - جمله عالم گر بود نور و صور
14791- *Bütün âlem nur ve nakış olsa, o güzellikten, ancak gözün haberi olur.*
Diğer aza ve hisler onları müşahede edemez.

تا نمایی زلف و رخساره‌ی بتیش - چشم بستنی گوش می‌آری به پیش
14792- *Mesela, gözünü kapayıp da, zülfünü ve yanağını iyice gör diye, kulağını bir güzele karşı tutsan...*

صورت ار بانگی زند من بشنوم - گوش گوید من به صورت نگروم
14793- *Kulak, sana lisan-ı hal ile der ki: “Ben sureti göremem, ancak suret ses çıkarırsa, onu işitirim.”*

فن من جز حرف و صوتی نیست بیش - عالم من لیک اندر فن خویش
14794- *Ben kendi fennimde âlimim. Fennim ise, harfi ve sesi işitip anlamaktan fazla değildir.*

نیست در خور بینی این مطلوب را - هین بیا بینی ببین این خوب را
14795- *“Ey burun! Gel de, şu güzeli gör” desen, burun bu talebe layık ve kabiliyetli değildir.*
Burun da, sana der ki:

فن من این است و علم و مخبرم - گر بود مشک و گلابی بو برم
14796- *Eğer misk ve gül suyu olursa, kokularını duyarım. Benim fennim, ilmim ve haberim budur.*

هین مکن تکلیف ما لیس یطاق - کی ببینم من رخ آن سیم ساق
14797- *Ben, o baldırı gümüşe benzeyen güzelin yanağını nasıl görebilirim? Bunu anla da, bana yapmayacağım şeyi teklif etme!*

خواه کژ غر پیش او یا راست غر - باز حس کژ نبیند غیر کژ
14798- *Doğru olmayan his ise, eğriden başka bir şey göremez. Onun önüne ister eğri getir, ister doğru müsavidir.*

دان که معزول است ای خواجه‌ی معین - چشم احول از یکی دیدن یقین
14799- *Hocam! Şaşı bir göz, biri iki gördüğü için, hakikati görmekten azledilmiştir.*

Hazreti Mevlâna, bu hakayıkın beyanından sonra, Hazreti Musa ile Firavun'un muhaveresine dönüyor. Firavun'un Kelimullah Hazretlerine büyücü demesine karşı, Musa Aleyhisselam lisanından cevap olmak üzere, diyor ki:

مر مرا از خود نمی‌دانی تو فرق - تو که فرعونی همه مکر و زرق
14800- Sen de Firavunsun, hileden ve riyadan ibaretsin. Bundan dolayı, kendini benden farklı görmüyorsun.
Bana bakıp kendini görüyorsun.

تا و رای کون بینی ساحتی - بنگر اندر من ز من يك ساعتی
14801- Bir an kendini terk et ve bana benim gözümde bir kâinatın fevkinde bir âlem gör!

عشق اندر عشق بینی و السلام - واره‌ی از تنگی و از ننگ و نام
14802- Darlıktan da kurtul, nam ve şöhretten de... Aşk içindeki aşkı gör vesselam...

گوش و بینی چشم می‌داند شدن - پس بدانی چون که رستی از بدن
14803- Bil ki, beden hapsinden kurtuldun mu, kulağın da göz olur, burnun da...
Kur'an-ı Kerim'de Yasin Suresi'nde buyruluyor ki:

Arapça, Sure Yasin ayet 65

“O gün, ağızlarının üstüne mühür basarız. Ne irtikâp ediyor idiyeler, bize elleri söyler, ayakları da şahadet eder.”

Şu ayet-i kerime, kendilerinde söz söyleme kabiliyeti olmayan elin ve ayağın kudret-i ilahî ile dile gelip şahadette bulunacaklarını haber veriyor. Binaenaleyh, bu dünyada benlik kaydından kurtulan ve “*Mutu kable ente mutu*”, yani “*Ölmeden evvel ölünüz*” emr-i Peygamberîsine uymuş zevatın her uzvu görür ve işitir.

چشم گردد مو به موی عارفان - راست گفته است آن شه شیرین زبان
14804- “Ariflerin her kılı, göz kesilir” diyen o tatlı dilli padişah, doğru söylemiştir.

Beyitteki “Şah-ı şirin-i zeban”dan maksut olan, ya Hakim-i Senayi yahut Şeyh Attar Hazretleridir. Çünkü Cenab-ı Pir, ekseriya onların sözleriyle iştihat eder.

در رحم بود او جنین گوشتین - چشم را چشمی نبود اول یقین
14805-Göz, evvelce göz değildi... O, ana rahminde etten ibaret bir cenindi.

ور نه خواب اندر ندیدی کس صور - علت دیدن مدان پیه ای پسر
14806- Oğul! Bir yağ parçasını, görme sebebi sanma. Görme hassası, Allah'ın o yağ parçasına bir ihsanıdır. Öyle olmasaydı, hiç kimse rüyada görülen şeyleri göremezdi.

نیست اندر دیدگاه هر دو پیه - آن پری و دیو می بیند شبیه
14807- *Cin ve şeytan da, insan gibi görür. Fakat ikisinin gözünde de, yağ parçasına benzer bir şey yoktur.*

نسبتش بخشید خلاق و دود - نور را با پیه خود نسبت نبود
14808- *Nurun hakikatte yağ parçası ile münasebeti yoktur. Fakat yaratıcı ve sevgi ihsan edici Allah, bu münasebeti bağışlamıştır.*

جنی است از نار بی هیچ اشتراک - آدم است از خاک کی ماند به خاک
14809- *Adem topraktan yaratılmışken, hiç toprağa benzer mi? Cinler ateşten yaratılmışken, onlarla ateş arasında hiçbir münasebet yoktur.*

گر چه اصلش اوست چون می بنگری - نیست مانند آتش آن پری
14810- *Cinin aslı ateştir. Fakat dikkat edersen, ateşe hiç benzemez.*

نامناسب را خدا نسبت بداد - مرغ از باد است کی ماند به باد
14811- *Kuş havadan yaratılmış olmakla beraber, havaya nereden benzer? Cenab-ı Hakk, aralarında nispet bulunmayan şeylere bir münasebet vermiştir.*
Eskiden “Kuşlar havadan yaratıldı” diye bir zan vardı. Hazreti Mevlâna da, zamanın zannına göre misal irat ediyor.

هست بی چون گر چه دادش وصلها - نسبت این فرعها با اصلها
14812- *Bu fûruatın asıllarıyla, insanların toprakla, cinlerin ateşle, kuşların havayla münasebeti vardır... Allah, onlara bu münasebeti vermiştir. Fakat bu münasebete akıl ermez, keyfiyeti bilinmez.*

این پسر را با پدر نسبت کجاست - آدمی چون زادهی خاک هباست
14813- *İnsan, mademki hiçbir kıymeti olmayan topraktan meydana gelmiştir... O halde, bu çocuğun babası olan toprağa, nispet edilmesi nedendir?*

هست بی چون و خرد کی پی برد - نسبتی گر هست مخفی از خرد
14814- *Bir münasebet varsa bile, akıldan gizlidir, keyfiyetine akıl ermez. Akıl, bu münasebetin izini nereden bulacak?*

فرق چون می کرد اندر قوم عاد - باد را بی چشم اگر بینش نداد
14815- *Eğer Allah, rüzgâra göz vermemiş olsaydı, Ad kavminin mümin ve müşrik olanlarını nasıl ayırt edebilirdi?*

با خلیش چون تجشم کردنی است - آتش نمرود را گر چشم نیست
14816- *Nemrut'un yaktırdığı ateşin kendine göre gözü olmasaydı, Halilullah olan İbrahim Aleyhisselamı yakmamak için, nasıl tekellüf gösterirdi?*

پس چرا داود را او یار شد - گر نه کوه و سنگ با دیدار شد
14817- *Dağların ve taşların görür gözü ve işitir kulağı olmasaydı, Davud Aleyhisselam, Zebur okurken onun avazına seda verir, akisler yapar mıydı?*

از چه قارون را فرو خورد آن چنان - این زمین را گر نبودی چشم جان
14818- *Eğer şu zeminin can gözü yok olsaydı, Karun'u neden yutmuş olacaktı?*

چون بدیدی هجر آن فرزانه را - گر نبودی چشم دل حنانه را
14819- *Eğer Hannane direğinin gönül gözü olmasaydı, akil ve hikmet aşına olan Resul-u Ekrem'in ayrılığını nasıl görürdü?*

چون گواهی دادی اندر مشیت در - سنگ ریزه گر نبودی دیده‌ور
14820- *Eğer taş parçaları görür olmasaydı, Zat-ı Risalet'in nübüvvetine Ebu Cehil'in avucunun içinde nasıl şahadet ederdi?*

سوره بر خوان زلزلت زلزله‌ها - ای خرد بر کش تو پر و بالها
14821- *Ey akıl! Sen idrak ve fahim kanatlarını aç da, "iza zülziletil arzu zilzaleha" suresini oku!*

کی ز نادیده گواهیها دهد - در قیامت این زمین بر نیک و بد
14822- *Bu arz, iyiliğe ve kötülüğe dair kıyamette şahadet edecektir. Görmeseydi, görmediği şeylere nasıl şahadet edebilirdi?*

تظهر الارض لنا اسرارها - که تحدث حالها و اخبارها
14823- *Arz, kıyamet gününde halini, haberlerini ve sırlarını bize izhar edecektir. Onda, kendisine mahsus bir görüş bulunmasaydı, bunu nasıl yapabilirdi?*

Sure-i Zilzal'e işaret ediliyor:
Cenabı Hakk, buyuruyor ki:

Arapça, Sure Zilzal ayet 1-8

"Yer, kendisine ait şiddetli bir sarsıntı ile zelzeleye uğratıldığı zaman, yer bütün ağırlıklarını (dışarıya fırlatıp) çıkardığı, insan "Buna ne oluyor?" dediği (zaman), o gün (yer) bütün haberlerini anlatacaktır. Çünkü Rabbi kendisine (o vech ile) vahyetmiştir. O gün insanlar, amelleri(nin karşılığı) kendilerine gösterilmek için, dağınık dağınık dönecek(ler)dir. İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyor (idiy)se onu(n sevabını) görecektir, kim de zerre ağırlığınca şer yapıyor (idiy)se onu(n cezasını) görecektir."

Hazreti Mevlâna, şu hakikatlerin beyanından sonra Hazreti Musa ile Firavun'un mükâlemesine dönerek, Kelimullah lisanından diyor ki:

هست برهانی که بد مرسل خبیر - این فرستادن مرا پیش تو میر
14824- *Senin gibi cebbar ve kahhar bir hükümdara, Allah'ın beni böyle silahsız ve askersiz göndermesi delalet eder ki, gönderen Hakk, senin de, benim de hallerimizden haberdardır.*

Ve bilir ki:

هست در خور از پی میسور را - کاین چنین دارو چنین ناسور را
14825- Böyle bir ilaç, böyle onulmaz bir yarayı iyileştirmek için münasiptir.

Sende onulmaz bir küfür ve masiyet yarası vardır. Bende de ejderha olan bir asa var. O ilaç, senin yarana iyi gelecek yahut helâkına sebep olacaktır.

که خدا خواهد مرا کردن گزین - واقعاتی دیده بودی پیش از این
14826- Sen, bundan evvel bir takım rüyalar görmüştün. Onlar, Allah'ın beni seçip göndereceğine delalet ediyordu.

شاخ گستاخ ترا خواهم شکست - من عصا و نور بگرفته به دست
14827- Ben, elimdeki asa ve yed-i beyza ile senin küstah burnunu kıracaktım.

Yed-i beyza: Kelimullah'ın diğer bir mucizesiydi ki, elini koynuna sokup çıkarınca, gözleri kamaştıracak bir nur neşrederdi.

گونه گونه می نمودت رب دین - واقعات سهمگین از بهر این
14828- Bunun için Cenab-ı Hakk, sana türlü türlü korkunç rüyalar göstermişti.

تا بدانی کاوست در خور دان تو - در خور سر بد و طغیان تو
14829- O rüyalar, senin kötü kalbine ve taşkın tuğyanına layıktı. Bunlar sana, o korkunç neticeye layık olduğunu bildirmek için gösterilmişti.

مصلح امراض درمان ناپذیر - تا بدانی کاو حکیم است و خبیر
14830- O rüyalar, Allah'ın "Hakim", "Habir" ve tedavi kabul etmeyen hastalıkları iyileştiren bir kudret olduğunu sana anlatmak içindi.

کور و کر کاین هست از خواب گران - تو به تاویلات می گشتی از آن
14831- Sen, "bu rüyalar ağırlık basmasından görünmüştür" diye batıl teviller ile kör ve sağır oldun. O manevî işaretleri anlamadın.

دید تعبیرش بپوشید از طمع - و آن طبیب و آن منجم در لمع
14832- Rüyanı naklettiğin hakim ve müneccimler de, zekâ nuru ile onun tabirini gördüler. Lakin tamahlarından, hakikati sana söylemediler.

که در آید غصه در آگاهی ات - گفت دور از دولت و از شاهی ات
14833- Senin agâhlığına bir gussa ve keder gelmesi devletinden bu hükümdarlığından uzak olsun.

طبع شوریده همی بیند منام - از غذای مختلف یا از طعام
14834- "Muhtelif gıdalardan yahut hazmı zor yemeklerden mizaç bozulunca, insan karışık rüyalar görür" dediler.

تند و خون خواری و مسکین خو نه ای - ز انکه دید او که نصیحت جو نه ای
14835- *Çünkü rüyandan anlamışlardı ki: "Sen, nasihat dinlemez, şirret ve biçare kanı döken bir zalimsin."*

لیک رحمتشان فزون است از عنت - پادشاهان خون کنند از مصلحت
14836- *Padişahlar, memleketin salahlı için kan dökerler. Ama onların merhameti, şiddetlerinden fazladır.*

رحمت او سبق دارد بر غضب - شاه را باید که باشد خوی رب
14837- *Şahın, ilâhî ahlak ile ahlaklanması ve merhametinin, gazap ve hiddetini geçmiş bulunması gerekir.*
Cenab-ı Hakk, Hazreti Davut'a hitaben buyuruyor ki:

Arapça, Sure-i Sad ayet 26

"Ey Davut! Biz seni yeryüzünde bir halife yaptık. O halde insanlar arasında hak (ve adalet)le hükmet. (Hükümünde) heva (ve heves)e (hissiyatına) tabî olma ki, bu seni Allah yolundan saptırır. Çünkü Allah yolundan sapanlar (yok mu), hesap gününü unuttukları için onlara pek çetin bir azap vardır."

Halife, birinin yerine geçip halkı idare eden demektir. Nitekim Ebu Bekir Ömer, Osman, Ali, Hasan Bin Ali Rıdvanullahi aleyhim ecmain hazaratından her birine halife, rüşd ve doğruluk ile idare-i ümür eylediklerinden hepsine birden "Hulefa-i Raşidin" denilir. Davut Aleyhisselamın hilâfeti, ya Allah'ın adaletini icraya vekil olması yahut kendisinden evvelki peygamberlerin halefi bulunması dolayısıyladır.

Molla Cami Kuddise sırruhu, Silsilet-üz Zeheb isimli eserde şöyle demektir: "Kur'an ayetlerini dinle! Cenab-ı Hakk, Davut Aleyhisselama şöyle hitap etmiştir: Seni, şunun için halifelik ve hükümdarlık verip halka gönderdik ki: Mülkün, devletin temelini adaletle tesis edesin ve insanlar arasında adalet ile hükmeyleyesin. Her kim adaletinden mestur ve mechur olursa, halifelik makamından manen uzaklaşır. Zulümkarlıkta şeytandan ders alan bir herife akıl, nasıl halife diyebilir?"

"Benden sonraki hilâfet, otuz senedir. Ondan sonra ısırıcı, yani zalim bir hükümdarlık olacaktır" hadis-i şerifi mucibince, asıl hilâfet-i Nebeviye'nin müddeti tam otuz senedir. Bu müddet, hicretin 41. yılında Hazreti Peygamber'in torunu Hasan bin Ali Radiyallahü anhüma'nın Müslüman kanı dökülmemesi için hilâfetten istifası ve Muaviye bin Ebi Süfyan'a biat etmesi üzerine son bulmuş, ondan sonra Emeviye, daha sonra Abbasî, Fatımiye ve nihayet Osmanlı devletleri teşekkül etmiş, bunlar da lafzen "Halife" ünvanlarını takınmışlardı. Fakat hakikatte Emevilerden Ömer bin Abdülaziz'den başkası o ünvana layık değildi. Hele son halife Abdülmecit Efendinin halifeliği, karagöz göstermeliği kabilinden bir şeydi.

Çünkü halife olanda "Tenfiz-i ahkâm" kudreti bulunması şarttır. O zavallının elinde ise, hiçbir kudret yoktu. Hatta Mısır'daki Abbasî halifeleri, Kölemenlerin emri altında oldukları halde, hükümdar değişince halifenin yanına gider, onun eliyle kılıç kuşanır ve hükümdarlık etmeye ondan izin alırdı.

Bahse dönelim:

بی ضرورت خون کند از بهر ريو - نه غضب غالب بود مانند دیو

14838- Hükümdara şeytan gibi gazap galip olup da, nefsinin hilesi için zaruret olmaksızın kan dökmemelidir.

که شود زن روسپی ز آن و کنیز - نه حلیمی مخنثوار نیز

14839- Keza, namussuzlar gibi halim olması da, doğru değildir... Çünkü yerinde olmayan o hilim sebebiyle, karısı da orospu olur, cariyesi de...

قبله‌ای سازیده بودی کینه را - دیو خانه کرده بودی سینه را

14840- Hâlbuki sen, göğsünü şeytan yuvası; kin ve husumeti de, kendine kıble yaptın.

نك عصایم شاخ شوخت را شکست - شاخ تیزت بس جگرها را که خست

14841- Senin keskin boynuzun, birçok ciğer delmişti. İşte benim asam da, senin o küstah boynuzunu kırdı.

Hazreti Mevlâna, yeni bir bahse giriyor ve diyor ki:

“DÜNYA EHLİNİN, ALLAH EHLİNE SALDIRMALARI; GAYB ÂLEMİNİN SINIRI OLAN NESİLLERİNE KADAR HÜCUM ETMELERİ, ONLARIN PUSUDA OLMALARINDAN GAFLETE DÜŞMELERİ; ZATEN GAZİ DE SAVAŞA GİTMEZSE, KÂFİRLER, MÜSLÜMAN ÜLKESİNE HÜCUM EDER, ÇAPULDA BULUNURLAR”

حمله بردن این جهانیان بر آن جهانیان و تاختن بردن تا سینور ذر و نسل که سر حد غیب است و غفلت ایشان از کمین که چون غازی به غزا نرود کافر تاختن آورد

جانب قلعه و دژ روحانیان - حمله بردند اسپه جسمانیان

14842- Cismanî olanlar, yani ruhaniyetten nasibi bulunmayanlar, ruhanîlerin din ve şeriat kalelerine saldırdılar.

تا کسی ناید از آن سو پاک جیب - تا فرو گیرند بر در بند غیب

14843- Bu saldırımları, onlardan pak tıynet bir kimse gelmesin diye, gayb derbentlerini zapt içindir.

کافران بر عکس حمله آورند - غازیان حمله‌ی غزا چون کم برند

14844- Gaziler, gaza ve cihat hamlesinde bulunmazlarsa, aksine olarak kâfirler hamle ederler.

حمله ناوردند بر تو زشت کیش - غازیان غیب چون از حلم خویش

14845- Gayb gazileri, yani ahkâm-ı kader, hilim ve merhametlerinden, senin gibi kötü gidişli bir herife hamle etmediler.

Nitekim Kur'an'da:

Arapça, Sure Zümer ayet 8

“(Habibim) de ki: Küfrünle biraz eğlenedur! Çünkü sen muhakkak ateş yaranındansın” buyrulmuştur.

Sen bu ihmale aldandın da:

تا نیایند این طرف مردان غیب - حمله بردی سوی در بندان غیب
14846- *Bu tarafa, gayba mensup bir kimse gelmesin diye, gayb derbentleri olan ata bellerine ve ana rahimlerine pençe attın.*

تا که شارع را بگیری از بدی - چنگ در صلب و رحما در زدی
14847- *Sana zarar getirecek bir çocuk doğmasın diye, tenasül yolunu tutmak ve sulplerle rahimlere el uzatmak istedin.*

Musa'nın validesinin gebe kalacağını müneccimlerin haber verdikleri gece Firavun, Beni İsrail erkekleriyle kadınlarını ayırtmıştı. Mevlâna, ona işaret ediyor:

بر گشادهست از برای انتسال - چون بگیری شه رهی که ذو الجلال
14848- *Allah Zülcelalin soy ve sop yetişmesi için açmış olduğu yolu, nasıl kapatabilirsin?*

کوری تو کرد سرهنگی خروج - سد شدی در بندها را ای لجوج
14849- *A inatçı! Sen, gayb âleminin derbentlerini tuttun. Ama sana körlük vermek için, bir er çıktı işte...*

نک به نامش نام و ننگت بشکنم - نک منم سرهنگ هنگت بشکنم
14850- *İşte, o çıkan er benim. Senin kastını, adını, sanını Allah'ın ismiyle kırıp yok edeceğim.*

چند گاهی بر سبال خود بخند - تو هلا در بندها را سخت بند
14851- *Sen, hele derbentleri tutadur da, bir müddet kendi bıyıklarına gül.*

Ve kaderin hükmüne mani oldum, diye oyalan.

تا بدانی کالقدر یعمی الحذر - سبلتت را بر کند یک یک قدر
14852- *Kadere karşı tedbir edip çekinmenin fayda vermediğini, sana bildirmek için, "Hükm-ü Kader" senin bıyıklarını tel tel koparacaktır.*

که همی لرزید از دمشان بلاد - سبلت تو تیزتر یا آن عاد
14853- *Senin bıyığın, yani şevket-i hükümetin mi daha kuvvetlidir, yoksa Ad kavmi mi? Onların nefesinden, bütün memleketler korkardı.*

Ad kavmi güçlü, kuvvetli, pehlivan vücutlu kimselermiş. Kur'an'da Hud Aleyhisselamın lisanından onlara hitaben:

Arapça, Sure Araf ayet 69

"Size yaratılıştta onlardan ziyade boy bos (ve kuvvet) verdi" buyruluyor.

که نیامد مثل ایشان در وجود - تو ستیزه روتری یا آن ثمود
14854- *Sen mi daha pek yüzlüsün, yoksa Semud kavmi mi? Küfürde inat ve ısrar etmekte onların bir misli vücuda gelmemişti.*

بشنوی و ناشنوده آوری - صد از اینها گر بگویم تو کری
14855- *Bunlar gibi binlerce misal getirsem de, sen sağırsın, işitirsin ve duymamış gibi davranırsın.*

بی سخن من داروت آمیختم - توبه کردم از سخن کانگیختم
14856- *Artık söylediğim sözlerden tevbe ettim. Sözsüz olarak, sana bir ilaç hazırladım.*

یا بسوزد ریش و ریشهات تا ابد - که نهم بر ریش خامت تا پزد
14857- *Bu ilacı senin ham yarana koyacağım, ya onu iyi edecek yahut ebediyete kadar hem yararı, hem de sakalını yakacaktır.*

می دهد هر چیز را در خورد او - تا بدانی که خبیر است ای عدو
14858- *Ey Allah düşmanı! Bilesin ki Cenab-ı Hakk, Habir ve Hakim'dir. Her şeye layık olanı verir.*

که ندیدی لایقش در پی اثر - کی کژی کردی و کی کردی تو شر
14859- *Ne vakit doğru olmayan bir iş ve bir kötülük işledin de, hemen ardından onun layığını görmedin?*

نیکی کز پی نیامد مثل آن - کی فرستادی دمی بر آسمان
14860- *Ne vakit semaya doğru bir nefes, bir dua gönderdin de, arkasından onun gibi bir iyilik görmedin?*

بینی هر دم پاسخ کردار تو - گر مراقب باشی و بیدار تو
14861- *Eğer sen, dikkatli ve uyanık bulunursan, yaptığın işlerin karşılığını her an görürsün.*

حاجتت ناید قیامت آمدن - چون مراقب باشی و گیری رسن
14862- *Eğer murakabe ve bekleyiş halinde olup dikkat etsen ve şariat ipini tutsan, kıyameti beklemene lüzum kalmaz.*
Çünkü hayır ve şer, her amelin acil olan mükâfat ve mücazatı burada görülüyor.

حاجتش ناید که گویندش صریح - آن که رمزی را بداند او صحیح
14863- *Remiz ve işareti iyice bilen kişiye, açık söz söyleme ihtiyacı kalmaz.*

Mesela bir hayır işleyince, en hafifi gönlünde manevi bir neşe duyan, bir günaha girince de, vicdanında bir azap hisseden kimse, onların dünyadaki mükâfat ve cezanın bir remzi olduğunu anlar. Ahirette ise, burada duyduklarını en yükseğini duyup göreceğine iman eder. Binaenaleyh, ona sarahaten anlatmaya lüzum kalmaz.

که نکردی فهم نکته و رمزها - این بلا از کودنی آید ترا
14864- *Uğradığın bir bela, nükteleri ve işaretleri ahmaklığın yüzünden anlamadığın için gelir.*

فهم کن اینجا نشاید خیره شد - از بدی چون دل سیاه و تیره شد

14865- Kötülükten kalbin kararır ve bulanırsa, onun bir azap başlangıcı olduğunu burada anla! Şaşkınlığın lüzumu yoktur.

Bir hadis-i şerifte buyrulmuştur ki: **“Kul, bir günaha girince kalbinde kara bir pas nokta hasıl olur. Eğer tevbe ve istiğfar ederse, o pas noktası açılır, tekrar günah işlerse pas artar ve tekrarladıkça karalık tekml kalbini ihata eder.”**

“Her şeyin cilası vardır. Kalplerin cilası ise zikrullahtır” hadis-i şerifi muktezasınca kalpteki pas, Allah’ın zikri ile cilalanır. Binaenaleyh hasbel beşeriye bir günaha girilince, derhâl istiğfar edilmeli ve derhâl güzel bir amelde bulunmalıdır. Çünkü Kur’an’da buyrulmuştur ki:

Arapça, Sure Hud ayet 114

“Güzellikler (hayırlı ameller) kötülükleri (günahları) giderir.”

در رسد در تو جزای خیرگی - و نه خود تیری شود آن تیرگی

14866- İşlediğin gūnahtan tövbe ve istiğfar et! Yoksa kalbindeki o bulanıklık ve karanlık ok gibi olur da, cūretkârlığın cezası olarak sana saplanır.

نه پی نادیدن آرایش است - و نه نیاید تیر از بخشایش است

14867- Eğer günah cezasının oku sana isabet etmediyse, Hakk Tealanın lütuf ve keremiyle sana müsamaha buyurmasındandır.

Yoksa senin mülevvesliğini görmediğinden değildir.

کز پی هر فعل چیزی زایدت - هین مراقب باش گر دل بایدت

14868- Eğer sana kalp lazımsa, yani kalbinin münevver olmasını istersen dikkat et ve bekle! Zira yaptığın her işin ardından, senin için bir şey meydana gelir.

از مراقب کار بالاتر رود - و ازین افزون ترا همت بود

14869- Eğer dikkat ve murakabe hususunda himmetin yüksek bulunursa, o murakabe feyziyle, işin yükselir ve ileri gider.

Beşerî fiiller hayır ve şer olmak üzere, iki türlüdür. Hayırlı ameller için mükâfat, şer işler için ceza vardır. Asıl mükâfat ve ceza ahirette görülecektir. Fakat onların başlangıcı olmak üzere, her iki halin eserleri hissedilir. Mükâfatın başlangıcı kalpte manevi bir neşe; ceza başlangıcı ise, kalpte neşesizlik suretinde zuhur eder ki, sofiye birincisine “Bast”, ikincisine “Kabz” der. Mükâfat ve mücazat-ı dünyeviye bazen daha geniş ve şiddetli olur. Bazen de bir kötülüğün dünyevî cezası ihmal olunur. Yani bir müddet zuhur etmez.

“Cenab-ı Hakk, zalimi bir müddet cezalandırmaz; ona mühlet verir, fakat zaman gelip de yakaladı mı, felah vermez” hadis-i şerifi mucibince, dünyevî cezanın başlangıcı zuhur etmeyebilir. Bunun sebebi, Allah’ın o işi görmediği ve bilmediği değildir. Günahkârın ondan tevbe ve istiğfar etmesi, şayet yapılan iş bir zulüm ise mazlumun Hakk’ını verip helallaşması içindir. Binaenaleyh, her insanın hareket ve davranışına ve onların neticelerine dikkat etmesi ve

mutasavvifenin “Nefs muhasebesi” dedikleri harekette bulunması, işlediği iyiliklere şükretmesi, yaptığı kötülükten tevbe ve istiğfar etmesi gerekir. Böyle yapan bir kimse, maneviyatta ileri gider, daima terakki ve teali eder.

“İNSANIN TOPRAKTAN YARATILMIŞ BEDENİ, CEVHERİ İYİ BİR DEMİRE BENZER, AYNA OLMAYA KABİLİYETİ VARDIR; DAHA DÜNYADAYKEN CENNET, CEHENNEM, KIYAMET VESAİR HALLERİ ONDA HAYALDEN DEĞİL, HAKİKATEN GÖRÜLMESİ KABİLDİR”

بیان آن که تن خاکی آدمی همچون آهن نیکو جوهر قابل آئینه شدن است تا در او هم در دنیا بهشت و دوزخ و قیامت و غیر آن معاینه بنماید نه بر طریق خیال

صیقلی کن صیقلی کن صیقلی - پس چو آهن گر چه تیره هیكلی

14870- Ey insan! Topraktan yaratılmış olduğun için, sen de demir gibi kesif ve paslı bir vücutsun. Onun için, kendini zikrullah nuruyla cilalandır, cilalandır, cilalandır.

اندر او هر سو ملیحی سیم بر - تا دلت آئینه گردد پر صور

14871- Kalbin ayna gibi münevver olsun da, sana birçok suretler ve gümüş göğüslü güzeller gösterebilir.

Sürersen masivallahı,
Bulursun Hakk'ı billahî.
Taleb kıl vechullahı
Gönül, mir'at-ı Rahmandır.

Evet... Gönül, mirat-ı ilahîdir. Fakat onun sathında, Rabbanî tecellilerin görünmesi ve görülmesi için o sathın cilalı olması lazımdır. Paslı aynaların akisleri göstermediği gibi, dünya ve onun içindekilere meyl pası da, gönül aynasını görmez ve göstermez bir hâle getirir.

صیقلی آن تیرگی از وی زدود - آهن ار چه تیره و بی نور بود

14872- Demir, kesif ve nursuz olmakla beraber, “Zikr-i ilahî” cilasını, o kesafeti ve o nursuzluğu ondan giderir.

Hadis-i şerifte buyrulmuştur ki: **“Her şeyin cilasını vardır. Kalbin cilasını ise zikrullahtır.”** Onun için kalbinin pasını gidermek ve orada Hakk'ın tecellilerini görmek isteyenler, zikrullah ile meşgul olmalıdırlar.

Zikir, Cenab-ı Hakk'ı anmak demektir. Lisanî, kalbî ve hakiki olmak üzere, üç türdür.

Zikr-i lisanî, esmaullahtan birini kâmil bir şeyhten mezun olarak, okumaktır. Erbab-ı tarikin ekseri “La ilahe illallah” kelime-i tevhidi ile başlarlar. Sonra salikin terakkisine göre virdini değiştirirler. Hadis-i şerifte, **“Benim söylediğim ve benden evvelki peygamberlerin söyledikleri sözlerin eftali, La ilahe illallah'tır”** buyrulmuştur.

Mevlâna Cami Kuddise sırruhu, der ki:

Vakitli vakitsiz, yani her vakit “La ilahe illallah” demeyi kendine vird edersen, Hakk'ın nuru zuhur ederek senden varlık zulmetini uzaklaştırır. Yerde ve gökte Allah'ın varlığına kimseyi şerik bulamaz olursun. Senin müşahade gözüne Allah'ın hüviyetinden başka hiçbir şey görünmez. Ruhunun kulağı “Allah'tan başka

bir Vücut-u Vacip yoktur” nidasını her taraftan işitir. Fakat heva ve hevesle bu makama gelemesin ve “La”dan geçmeyince “Hu”ya erişemezsin. Bu makama vasıl olanların “La ilahe illallah” demeleri “La mevcude illallah”, yani “Hakiki varlıkla muttasıf Allah’tan başka kimse yoktur” mealini ifade eder.

Hakikat ehlinin büyüklerinden bazıları da, “İsm-i celal”i, yani Allah kelime-i mukaddesini vird edinmişler ve müritlerini ancak bu isimle terbiye eylemişlerdir. Cüneyd-i Bağdadî’nin dayısı ve şeyhi Seri-yi Sakatî, Şeyh-ül Ekber Muhiyiddin Arabî ve şeyhlerinden Ebu’l Abbas ile Ebu Medyen hazaratı bu cümledendir. Bu zevat-ı kiram, kelime-i tevhidin nefy ile ispatı havi olduğuna dikkat ederel, “La” yahut “La ilahe” deyip “İlallah” diyemeden evvel ölmeden korktukları için kelime-i tevhidi bırakmışlar ve yalnız “İsm-i celal” ile meşgul olmuşlardır.

Hazreti Mevlâna da, böyledir. Mevlevilikle beş vakit namazdan sonra, üçer defa kelime-i tevhit, vird-i mahsus olarak da, ism-i celal okunurdu. Sadreddin Konevi Kuddise sırruhu, demiştir ki: İsm-i celâlden elifi kaldırırsan “Lillah”, elifle beraber birinci lamı kaldırırsan “Lehu” olur. İkinci lamı da kaldırırsan “Hu” kalır hüviyet-i zata işarettir. “Kul hüvallahü ehad” ayet-i kerimesinde olduğu gibi, “Huve”de vav işba, yani “Ha”yı uzunca okutmak içindir. Asıl ism-i ilahî “Hu”dan ibarettir. Dikkat edilirse, her canlı her nefeste bunu gayr-i iradî olarak söylemektedir. Eğer bunu zevken bilirse, o kimse “Zikr-i daimî” ashabındandır.

Zikr-i kalbiye gelince, zikrin yalnız lisanda kalmaması ve zikredilen isim sahibinin kalpte hazır olduğunun zevken bilinmesidir. Hazreti Mevlâna, Mesnevî’de buyuruyorlar ki:

Hakikatsiz bir isim gördün mü yahut gül lafzının kafı ile lamından gül topladın mı?

İsmi okudun, git de onun müsemmasını ara! Kameri gökte bil, derenin suyunda aksini görüp de, onu ay sanma!

Eğer harften ve harflerin teşkil ettiği isimden geçip de Zat-ı Müsemma’yı bulmak, dilersen kendini kendiliğinden tamamamen temizle!

Zikr-i haikiki ise, zikreden nazarında zikreden, zikredilen ve zikrin bilinmesidir ki, bu hâl tarif ile değil, ancak zevk ile ve o mertebeyi bulmakla anlaşılabilir. Cenab-ı Hakk, lütuf ve keremiyle o neşveyi cümlemize tattırsın.

Evet... Zikrullah, kalplerin cilasıdır.

تا که صورتها توان دیدن در او - صیقلی دید آهن و خوش کرد رو

14873- Bir ayna demirden de olsa, cilalanınca sathı parlar ve güzelleşir ve orada bütün suretler görülebilir.

صیقلش کن ز انکه صیقل گیره است - گر تن خاکی غلیظ و تیره است

14874- Toprağa mensup olan beden, kaba ve kesif ise de, sen onu cilalamaya çalış. Zira cila kabul eder.

عکس حوری و ملک در وی جهد - تا در او اشکال غیبی رو دهد

14875- Ta ki, onda manevî suretler görünsün... Hurilerin, meleklerin akisleri, onda müşahede edilsin.

که بدو روشن شود دل را ورق - صیقل عقلت بدان دادهست حق

14876- Gönül yaprağı parlasın diye, Allah sana, bil ki, akıl cilası vermiştir.

و آن هوا را کرده‌ای دو دست باز - صیقلی را بسته‌ای ای بی‌نماز

14877- Ey bi-namaz kimse! Sen ise, akli bağlamış, heva ve hevesin iki elini de, serbest bırakmışsın.

Aklın bağlı olduğu için kalbini cilalandıramıyor, heva ve hevesin serbest bulunduğu için türlü isyan lekesiyle kalbini karartıyorsun.

صیقلی را دست بگشاده شود - گر هوا را بند بنهاده شود

14878- Eğer heva ve hevesin elleri bağlanmış, cilacı olan kalbin elleri serbest bulunsaydı...

جمله صورتها در او مرسل شدی - آهنی کابینه‌ی غیبی بدی

14879- Demir gibi olan kalp, gayb aynası olur ve bütün suretler orada görünürdü.

این بود یسعون فی الارض الفساد - تیره کردی زنگ دادی در نهاد

14880- Ey fasık! Sen, kalp aynasını bulandırdın, saf tabiatını paslandırdın. İşte, “Yes’avne filarzıl fesad” ayetinin hakiki manası budur.

Bu beyit ile Maide Suresi’ndeki bir ayete telmih ediliyor ki, nüzul sebebi şöyle rivayet edilmiştir: Hicretin altıncı yılında bedevîlerden birkaç kişi, Hazreti Peygamber’in huzuruna gelip Müslüman oldular ve Medine’de kaldılar. Fakat şehrin havasıyla imtizaç edemediklerinden hastalandılar. Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz, onları Cebel-ül İr’de otlamakta olan sütlü develerin yanına gönderdi. Hava değişimi neticesinde iyileştiler. Sonra küfran-ı nimete kalkıştılar. Resulullah’ın on beş devesini sürüp götürdüler. Resulullah’ın azatlısı olup develere nezaret eden Yessar Radiyallahü anh, birkaç kişi ile bunları takip ederek yetişti ve onlarla çarpıştı. Fakat şakiler, Yessar’ı yakaladılar. Ellerini, ayaklarını kesmek, gözlerine ve diline diken batırmak suretiyle şehit ettiler. Aleyhhisselat Efendimiz, bu cinayeti haber alınca yirmi süvari ile Gürz bin Cabir’i onların üzerine yolladı. Gürz müfrezesi bu herifleri tutup bağladı. Yaptıkları cinayetin cezası, aynı suretle kendilerine tatbik edildi.

Arapça, Sure-i Maide ayet 33

“Allah ve Resulüne (müminlere) harp açanların, yeryüzünde (yol kesmek suretiyle) fesatçılığa koşanların cezası, ancak öldürülmeleri, ya asılmaları yahut (sağ) elleriyle (sol) ayaklarının çaprazvari kesilmesi yahut da (bulundukları) yerden sürülmeleridir. Bu, onların dünyadaki rüsvalığıdır. Ahirette ise onlara (başkaca) pek büyük bir azap da vardır. ”

Hazreti Mevlâna, nefsin, heva ve hevesin bedende akıl ve ruh ile muhalefetini ve muharebesini, yeryüzünde fesat çıkartmaya benzetiyor da, diyor ki:

و اندر او بین ماه و اختر در طواف - برمشوران تا شود این آب صاف

14881- Gönül nehrinin suyunu bulandırma ki, durulsun. Orada kameri ve yıldızları tavaf eder bir halde, müşahede edesin.

چون شود تیره نبینی قعر او - ز انکه مردم هست همچون آب جو
14882- Çünkü insan, dere suyu gibidir. Bulanık olursa, dibini göremezsin.

هین مکن تیره که هست اوصاف حر - قعر جو پر گوهر است و پر ز در
14883- Derenin dibi, inci ve altınla doludur. Sakın saf ve duru olan o dereyi bulandırma!

چون به گرد آمیخت شد پرده‌ی سما - جان مردم هست مانند هوا
14884- İnsan ruhu, hava gibidir, tozla karışırsa gökyüzüne perde olur. Gökyüzünü göstermez...

چون که گردش رفت شد صافی و ناب - مانع آید او ز دید آفتاب
14885- O perde, güneşi görmeye mani olur. Fakat tozu gitti mi, saf ve parlak bir hale gelir.

İnsan ruhu esasen berrak bir su ve saf bir hava gibidir. Fakat masiyet ile bulununca ve günah ile tozlanınca, hiçbir şey göstermez olur. Maneviyat incilerini ve hakikat nurlarını görebilmek için o suyu durultmak ve havayı tasfiye etmek lazımdır.

Bu hakikatlerin beyanından sonra Hazreti Mevlâna, Musa Aleyhisselam lisanından Firavun'a ve o meşrepte olanlarla hitaben diyor ki:

می‌نمودت تا روی راه نجات - با کمال تیرگی حق واقعات
14886- Ruhun son derece bulanık olmakla beraber, kurtuluş yoluna gitmem için, Allah sana birçok rüya gösterdi.

Enes bin Malik Radiyallahü anhin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte buyrulmuştur ki: "Cenab-ı Hakk, bir kulu hakkında hayır murat ederse onu rüyasında ikaz eyler."

Bu hadis-i şerif mucibince, insan gördüğü korkulu bir rüyanın işlediği bir gınahtan dolayı manevi bir itab olduğunu anlamalı ve hemen tevbe ve istiğfar ederek Gafur ve Rahim olan Allah'a yalvarmalıdır.

"HZ. MUSA'NIN FİRAVUN'UN SIRLARINI VE RÜYALARINI SÖYLEMESİ, ALLAH'IN HABİR VE ÂLİM OLDUĞUNA İMAN ETMESİ, HİÇ OLMAZSA ŞEK VE ŞÜPHESİNİ İZALE EYLEMESİ İÇİN, MUSA ALEYHİSSELAMIN APAÇIK OLARAK ANLATMASI"

باز گفتن موسی علیه السلام اسرار فرعون را و واقعات او را ظهر الغیب تا به
خبیری حق ایمان آورد یا گمان برد

واقعاتی که در آخر خواست بود - ز آهن تیره به قدرت می‌نمود
14887- Kadir-i Mutlak olan Allah-ı Zülcelâl, senin paslı demir gibi olan kalbine, sonunda olacak olan şeyleri göstermişti.

آن همی‌دید و بدتر می‌شدی - تا کنی کمتر تو آن ظلم و بدی

14888- O vakıaları görmeyen, yaptığın zulmü ve kötülüğü yapmaman için ilahî bir tembihti. Sen de, o rüyaları gördüğün halde, daha ziyade kötüleşiyordun.

می‌رمیدی ز آن و آن نقش تو بود - نقشهای زشت خوابت می‌نمود

14889- Allah, sana, rüyada bir takım çirkin nakışlar, suretler gösterdi. Sen, onlardan ürküyordun. Hâlbuki o nakışlar, sendeki kötülüklerin suretiydi.

روی خود را زشت و بر آینه رید - همچو آن زنگی که در آینه دید

14890- Hani, aynada çirkin ve siyah yüzünü görünce, kızıp aynaya pisleyen zenci gibi...

زشتیم آن تو است ای کور خس - که چه زشتی لایق اینی و بس

14891- Tükürmüş ve demiş ki: “Ne kadar çirkinsin, sana layık olan budur. Ayna da, cevap verir ki: “Ey kör ahmak! Bendeki çirkinlik sendendir.”

نیست بر من ز آنکه هستم روشنی - این حدث بر روی زشتت می‌کنی

14892- Şu yaptığın terbiyesizliği bana değil, kendi çirkin suratına yapmış oldun. Çünkü ben, parlak bir aynayım.

Hazreti Mısri Niyazi Kuddise sırruhu, der ki:

Halk içre bir âyineyim, herkes bakar bir an görür,

Her ne görür kendin görürü, ger yahşi ger yeman görür.

Evet... Nebiler ve veliler mücella bir ayna gibidirler. Onlara bakanlar, kendilerinin akislerini müşahade ederler. Nitekim Ebu Cehil, Vech-i Saadet'e bakmış, “Ne kadar çirkin” hezeyanını atmış. Sıddık-ı Ekber Hazretleri ise, “Ne güzel ve ne mübarek bir cemalet” demişti. Aleyhisselat Efendimiz ise her ikisine de “**Doğru söyledin**” dedikten sonra: “**Ben cilalanmış bir ayna gibiyim. Bana bakanlar kendilerini görürler**” buyurmuştu.

Rüyada görülen çirkinlikler ve görenin çirkin hallerinden ibarettir.

گه دهان و چشم تو بر دوخته - گاه می‌دید لباست سوخته

14893- Ey Firavun! Bazen elbiseni yanmış, bazen de ağzını ve gözünü dikilmiş görmüşün.

گه سر خود را به دندان دده - گاه حیوان قاصد خونت شده

14894- Bazen bir hayvanın, kanını içmeye kastettiğini; bazen başının, bir canavarın dişleri arasında bulunduğunu müşahade etmişin.

گه غریق سیل خون آمیز تیز - گه نگون اندر میان آب ریز

14895- Bazen baş aşağı asılmış, bazen coşkun akan kan selinde boğulmuşsun.

که شقی و شقی و شقی - گه ندات آمد از این چرخ نقی

14896- Bazen bu temiz semadan, sana: “Şakisin, şakisin, şakisin!” diye ses gelmişti.

که برو هستی ز اصحاب الشمال - گه ندات آمد صریحا از جبال
14897- *Bazen dağlardan: "Git, dalalet ve sapıklık ashabındansın!" diye, sana açıktan açığa nida edilmişti.*

تا ابد فرعون در دوزخ فتاد - گه ندا می آمدت از هر جماد
14898- *Bazen taş, toprak gibi cemadattan: "Firavun, ebedî olarak cehenneme düştü" diye sesler işitmiştin.*

تا نگرده طبع معکوس تو گرم - زین بترها که نمی گویم ز شرم
14899- *Bunlardan daha beterleri var ki, söylemeye utanıyorum ve senin aksi tabiatın büsbütün tersleşmesin diye, söylemiyorum.*

ز اندکی دانی که هستم من خبیر - اندکی گفتم به تو ای ناپذیر
14900- *Ey nasihat kabul etmeyen Firavun! Sana gördüğün rüyaların birazını söyledim. Birazcık söylediklerimden anlarsın ki, ben o vakıaların hepsini biliyorum.*

تا نیندیشی ز خواب و واقعات - خویشتن را کور می کردی و مات
14901- *Sen ise, o rüyaları düşünmemek için, kendini görmez ve anlamaz bir hale getirdin.*

کوری ادراک مکر اندیش تو - چند بگریزی نك آمد پیش تو
14902- *Senin mekr ve hile düşünen idrakinin körlüğü, işte karşına geldi. Daha ne vakte kadar kaçacaksın?*

Rüyalar, Allah tarafından insanlara bir ihtardır. Bu da iki kısımdır. Bir kısmı, gayet açık ve anlaşılır bir surette olur. Bir kısmı ise, tabir ve teville muhtaç bulunur. Tabir, ayrıca bir ilimdir. Onu, erbabı olanlar anlar ve anlatır. Mesela Hazreti Yusuf zamanındaki Firavun, yedi zayıf sığırın yedi besili sığırı yediğini görmüş, bunun yedi senelik bolluktan sonra, yedi kıtlık senesi geleceğine işaret olduğunu, Hazreti Yusuf haber vermiştir. Bu rüya ve tabiri, Kur'an-ı Kerim'de hikâye edildiği cihetle dinen inkâr edilemez. Bazen latife tarzında edilmiş tabirler de vardır. Herifin biri, vezinsiz, kafiyesiz ve manasız olmak üzere güya bir beyit söylemiş, sonra Mevlâna Cami'ye gitmiş:

—Bir beyit söylemiştim. Rüyamda Hızır Aleyhisselamı gördüm. Ağzıma tükürmek suretiyle takdir etti, demiş. Hazreti Cami, beyti okutup dinledikten sonra:

—Hızır senin yüzüne tükürecekmiş; ağzın açık bulunduğu için tükürüğü oraya düşmüş, latifesinde bulunmuş.

Mesnevî Şarihi Şeyh İsmail Ankaravî, Firavun'un gördüğü hikâye edilen rüyaları şöylece tabir ediyor:

"Rüyada elbisesini yanmış görmek, iman ve takva libasının yahut ırz ve namus mahfazasının zail olması; ağzın ve gözün dikilmesi, hak söz söylememek ve kâinatta ibret alınacak şeyleri görmemek, demektir. Bir hayvanın hücumuna uğramak, sıfat-ı hayvaniyesinin galebesine; başını bir hayvanın dişleri arasında müşahede etmek, nefs-i emmarenin galibiyetine ve ruhun mağlubiyetine işarettir. Baş aşağı abdesthaneye asılmak, tamamıyla şehvet necasetine batmaktır. Baş yukarıya doğru olursa, bir parçacık olsun iman ve taata meyli bulunduğu delalet

eder. Kan selinde boğulmak ise, isyan ve tuğyanı artıp haksız yere kan dökeceğine alâmet olur.

Şu da var ki, rüyalar, görenin haline göre tabir olunur. Mesela salih bir kimsenin elbisesini yanmış görmesi, kendisinin varlık kaydından kurtulmuş olmasına delalet eder.”

Hülâsa, insan gördüğü bir rüyayı, erbabını bulup onlara tabir ettirmelidir ki, hastalığın mütehasıs bir hekim tarafından teşhisi mümkün olsun...

“TEVBE KAPISI DAİMA AÇIKTIR”

بیان آن که در توبه باز است

Tevbe kelimesi, lügatte rücu manasınadır. Şerî lisanında, bir kimsenin işlediği gûnahtan nedamet duyması ve günahının affı için Allah’a yalvarmasıdır. Hadis-i şerifte, **“Tövbe, pişmanlıktan ibarettir”** buyrulmuştur.

Hazreti Mevlâna, bir rubaisinde lisan-ı Hakk’a tercüman olarak der ki, “Nedamet edip dön, gel. Her ne olursan, hatta kâfir, fasık, putperest de olsan dön, gel. Bizim kapımız ümitsizlik kapısı değildir. Tevbeni yüz defa bozmuş olsan bile yine tevbe ederek gel.” Artık Allah’ın af ve mağfiretindeki genişliği anlamalı da, ümitsizliği bırakarak, her an tevbe kapısına sığınmalıdır.

که ز بخشایش در توبه باز - هین مکن زین پس فراگیر احتراز

14903- Ey Firavun! Aklını başına al da, bundan sonra küfürden ve zulümden sakın! Allah’ın lütuf ve keremiyle, tevbe kapısı apaçıktır.

Nitekim hadis-i şerifte, **“Gûnahtan tevbe eden, günah etmemiş gibidir”** buyrulmuştur. Keza taraf-ı Nebevîden, **“Bir seyyieden sonra bir hasene işle ki, o seyyieyi mahvetsin”** tavsiyesinde bulunulmuştur.

باز باشد تا قیامت بر وری - توبه را از جانب مغرب دری

14904- Mağrip tarafında bir tevbe kapısı vardır ki, kıyamete kadar açıktır.

باز باشد آن در از وی رو متاب - تاز مغرب بر زند سر آفتاب

14905- Güneş mağripten doğuncaya kadar, o kapı açık bulunacaktır. Ey gûnahkâr kimse! Ondan yüz çevirme.

Tevbe ve istiğfar etmekten fariğ olma.

Hadis-i şerifte, **“Bir kimse, güneş mağrip tarafından doğmadan evvel tevbe ederse, Allah onun tevbesini kabul eder”** buyrulmuş; Hazreti Ömer Radiyallahü anhin, “Ya Resulullah, tevbe kapısı nedir?” sualine de: **“Tevbe kapısı mağrib cihetinin ardındadır. Altın, inci ve yakut ile süslü iki kanadı vardır. Bu kanatların arası süratle giden bir süvarinin yürüyüşüyle kırk senelik yoldur. Allah’ın onu yarattığı andan, güneşin mağrib cihetinden doğmasına kadar açık kalacaktır”** izahında bulunmuştu.

Bu kapının mevcudiyeti ile vüsati muhakkak olmakla beraber, keyfiyeti ve mevkisi meçhuldür. Herhâlde bizim bildiğimiz garp cihetinde değildir, manevi bir makamdadır. Garp cihetinde, diye tarif buyrulması, güneşin garpta gurup ederek gözden kayboluşu gibi tevbe edenlerin günahının da orada kaybolmasından kinaye olsa gerektir. Kapı kanatlarının, altın, inci ve yakutla müzeyyen bulunması da

Allah'ın rahmet ve mağfiretine işarettir. Kapının genişliği merhamet-i ilahiyenin sınırı olmayan vüsatine delalet eder.

Güneşin garp tarafından doğması da Kıyamet alâmetlerindendir. Demek ki, kıyamet gelinceye ve onun alâmetlerinden bulunan Güneş'in mağripten doğuşu hadisesi vuku buluncaya kadar, tevbe kapısı açık duracak ve günahkârların tevbesi kabul olunacaktır.

Kur'an-ı Kerim'de:

Arapça, Sure Tekvir ayet 1

“Güneş dūrūl(üp söndürül)düğü zaman” buyrulmuştur.

Astronomi bilginlerimizden merhum Abdurrahman Paşa'nın Mahlef mecmuasında yazdığına göre, arızımıza kıyamete yakın bir seyyare çarpacak, bu müsademe ile arzın mihveri değişecek, ondan sonra güneş, şarktan garba doğru bir kavs teşkil eyleyen seyir ve hareketi yerine, başa sarık sarılır gibi, ufuk üzerinde dolanır görülecektir. Vukuu muhakkak olan bu hadiseyi bilir bilmez ve anlar anlamaz şimdi inkâra kalkanlar, eğer o zaman yetişebilirse gözleriyle görecekler ve bilmecburiye tasdik edeceklerdir. Fakat gecikmiş ve zamanı geçmiş olan bu tasdik in kendileri için faydası olmayacaktır. Çünkü tevbe kapısı, o vakit kapalı bulunacaktır.

يك در توبهست ز آن هشت ای پسر - هشت جنت راز رحمت هشت در

14906- Oğul! Sekiz cennetin, merhamet-i ilahîye eseri sekiz kapısı vardır ki, bab-ı tevbe de, o kapılardan biridir.

Hikmet-i Rabbanîye, dünyayı “Dar-ül amel” ahireti, “Dar-ül ceza” olmak üzere yaratmıştır.

Ceza kelimesi, hem mükâfat, hem mücazat manalarını ifade eder. Dünyada işlenen kötü amellerin cezası ve yapılan iyiliklerin mükâfatı ukbada görülecektir. Ceza görülecek yer, cehennem; mükâfat görülecek yer de, cennettir. Allah'ın merhametindeki büyüklük ve genişlik şundan anlaşılmalıdır ki, cehennem yedi kısım, cennet sekiz kısımdır. Yani ceza çekilecek yerden, mükâfat görülecek yer daha geniş ve daha fazladır.

Cennet denilen “Dar-ül mükâfat” sekiz kısımdır ki, isimleri şöyledir: 1- And, 2- Vesile, 3- Firdevs, 4- Huld, 5- Naim, 6- Meva, 7- Dar-üs selam, 8- Dar-ül karar.

Bu sekiz cennetin sekiz kapısı vardır ki, onların isimleri şöyledir:

- 1- **Bab-üt tevbe:** Tevbekar olanlar, bu kapıdan cennete gireceklerdir.
- 2- **Bab-ı zekât:** Zekât verenler, bu kapıdan cennete gireceklerdir.
- 3- **Bab-ı salat:** Namaz kılanlar, bu kapıdan cennete gireceklerdir.
- 4- **Bab-ı reyyan:** Oruç tutanlar, bu kapıdan cennete gireceklerdir.
- 5- **Bab-ı hac:** Hacca gidenler, bu kapıdan cennete gireceklerdir.
- 6- **Bab-ı cihat:** Din yolunda cihat edenler, bu kapıdan cennete gireceklerdir.
- 7- **Bab-ı vera:** Allah'tan korkan ve günah işlemekten sakınanlar, bu kapıdan cennete gireceklerdir.
- 8- **Bab-üs sıla:** Sıla-i rahim edenler, hısmını, akrabasını görüp gözetenler, bu kapıdan cennete gireceklerdir.

Bir müminde zikrolunan sıfatlardan hangisi galip ise “Fazl-ı ilahi” ve “Lütf-u Rabbanî” ile o sıfata ait kapıdan cennete girecektir. Şu da hatırdaki bulunsun ki, cennete girmek nimet-i uzması, hiçbir amel ile elde edilemez. Ona ancak Allah'ın lütuf ve keremiyle nail olunabilir. İyi haller, insan fazl-ı ilahî ile cennete girdikten

sonra, oradaki derecelere sebeptir. Yani cennete giriş, Hakk'ın keremi, oradaki nimetler ise, iyi ameller neticesidir. Bundan sonra Hazreti Mevlâna, diyor ki:

و آن در توبه نباشد جز که باز - آن همه گه باز باشد گه فراز

14907- Cennetin yedi kapısı, bazen açık, bazen kapalı bulunur. Tevbe kapısı ise, daima açık bulunur.

رخت آن جا کش به کوری حسود - هین غنیمت دار در باز است زود

14908- Ağâh ol ve uyanık bulun da, hasetkar olan şeytana rağmen, eşyanı hemen tevbe kapısına götür.

Günahlarına tevbe ve istiğfar ederek, onları tekrar yapmamaya gayret et.

“MUSA ALEYHİSSELAMIN, FİRAVUN'A: BENDEN BİR NASİHAT KABUL ET, KARŞILIK OLARAK DÖRT FAZİLET AL, DEMESİ; FİRAVUN'UN DA: O DÖRT FAZİLETİ NEDİR, DİYE SORMASI”

گفتن موسی علیه السلام فرعون را که از من يك پند قبول كن و چهار فضیلت
عوض بستان

پس ز من بستان عوض آن را چهار - هین ز من بپذیر يك چیز و بیار

14909- Musa Aleyhisselam, dedi ki: “Dikkat et! Benden bir öğüt kabul ve tatbik et ve karşılık olarak dört fazilet kazan!”

شرح كن با من از آن يك اندكى - گفت ای موسی کدام است آن یکی

14910- Firavun, sordu: “Ey Musa! Öbür öğüt nedir? Onu bana biraz şerh et.”

که خدایی نیست غیر کردگار - گفت آن يك که بگویی آشکار

14911- Hz. Musa, cevap verdi: “Öbür şey, Allah'tan başka mabud yoktur, diye açık olarak Hakk'ın birliğini ikrar ve benim nübüvvetimi tasdik etmektir.”

Böylece, Hazreti Musa, Firavun'u evvela Allah'ın varlığına ve birliğine inanıp imanını insanlara karşı açıkça ikrara davet etmiş, ondan sonra evsaf-ı ilahîyeden bir kısmını şöylece beyan etmiştir:

مردم و دیو و پری و مرغ را - خالق افلاك و انجم بر علا

14912- O Mabud-u Yegâne, semada feleklerin ve yıldızların, yerde de insanların, şeytanların, cinlerin ve kuşların Halik'ıdır.

ملکت او بی حد و او بی شبیه - خالق دریا و دشت و کوه و تیه

14913- Denizi, kıyı, dağı ve ovayı yaratan, o Zat-ü Ecell ü Âla'dır. Mülkünün sınırı, zatının benzeri yoktur.

که عوض بدهی مرا بر گو بیار - گفت ای موسی کدام است آن چهار

14914- Firavun, dedi ki: “Ey Musa! Bana bire karşı vereceğin dört şey nedir? Onları da söyle bakalım.”

سست گردد چهار میخ کفر من - تا بود کز لطف آن وعده‌ی حسن
14915- *Ki o güzel vaadin letafetiyle, benim sağlam ve mıhlamış olan küfrüm gevşesin.*

بر گشاید قفل کفر صد منم - بو که ز آن خوش وعده‌های مغتنم
14916- *Belki ganimet sayılacak o güzel vaatlerin tesiriyle, yüz batman ağırlığındaki küfür kilidim açılır.*

شهد گردد در تنم این زهر کین - بو که از تاثیر جوی انگبین
14917- *Belki bal nehri gibi olan o vaatlerin tesiriyle, tenimdeki kin zehri, bala tebeddül eder.*

پرورش یابد دمی عقل اسیر - یا ز عکس جوی آن پاکیزه شیر
14918- *Yahut esir olan aklım, o saf süt ırmağının tesirinin aksedişi ile gıdalanır.*

مست گردم بو برم از ذوق امر - یا بود کز عکس آن جوهای خمر
14919- *Yahut o şarap nehirlerinin aksedişinden mest olurum da, emre itaat zevkinden bir koku duyarım.*

تازگی یابد تن شوروی خراب - یا بود کز لطف آن جوهای آب
14920- *Yahut o su ırmaklarının letafetinden, şu çorak ve harap bedenim tazelenir.*

خار زارم جنت ماوی شود - شورهام را سبزه‌ای پیدا شود
14921- *Çoraklığım üzerinde, bir yeşillik meydana gelir ve dikenliğim, cennet-ül meva olur.*

جان شود از یاری حق یار جو - بو که از عکس بهشت و چار جو
14922- *Belki cennetin ve oradaki dört nehrin aksi ve Allah'ın tevfiğiyle, ruhum, hakiki dostun talibi olur.*
Sure-i Muhammed'de buyrulmuştur ki:

Arapça, Sure Muhammed ayet 15

“(Şirkten) sakınanlara vaat olunan cennetin sıfatı (şudur): İçinden rengi, kokusu, hiçbir vasfı, bozulmayan sudan ırmaklar, tadına halel gelmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar, süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her (çeşiti) onlarındır. (Üstelik) Rablerinden de mağfiret vardır.”

Hüseyin Vaiz'in tefsirinde denilmiştir ki: Erbab-ı işaret'e göre, cennete böyle dört nehir olduğu gibi, arifin kalbinde de “İnabet suyu”, “Saffet sütü”, “Muhabbet şarabı” ve “Meveddet balı” gibi nehirler cereyan etmektedir. Bahr-ül Hakayık tefsirinde, beyan edilmiştir ki: Su nehri, hayat-ı kalbe; süt nehri, asl-ı fitrata; şarap nehri, aşk-ı ilahîye; bal nehri de, kurbîyet-i ilahîye işarettir.

Hazreti Mevlâna da, Mesnevî'nin diğer bir yerinde buyurmuştur ki:

Kalbindeki manevi hayat, cennetteki su nehridir.
Yine oradaki süt nehri, senin mehir ve şefkatindir.

Senin taat ve ibadetten duyduğun zevk, cennetin bal nehri,
Mestliğin ve manevi zevklerin de, yine oradaki şarap nehridir.

Firavun lisanından beyanata devam ediliyor:

آتش و در قهر حق آغشتهام - آن چنانک از عکس دوزخ گشتهام
14923- Ben cehennemin aksiyile, öyle ateş kesilmiş ve Allah'ın kahrına o
derece gark olmuşum ki...

گشتهام بر اهل جنت زهر بار - گه ز عکس مار دوزخ همچو مار
14924- Bazen cehennem yılanının aksiyile, cennet ehli olan müminlere,
yılan gibi zehir yağıdırıyorum.

آب ظلم کرده خلقان را رمیم - گه ز عکس جوشش آب حمیم
14925- Bazen de, cehennemdeki kaynar suyun aks-i tesiriyle, zulüm
suyum, halkı pişiriyor ve çürütüyor.

یا ز عکس آن سعیرم چون سعیر - من ز عکس زمهریرم زمهریر
14926- Ben, soğuk cehennemin aksinden bir zemheriyim yahut sıcak
cehennemin tesiriyle de, yakıcı cehennem olmuşum.

وای آن که یابمش ناگه زبون - دوزخ درویش و مظلوم کنون
14927- Ben, mazlum fakirlerin cehennemi olmuşum. Zebun ve kimsesiz
bulduğum biçarelerin vay haline!
Firavun'un bu itiraflarından sonra:

**"FİRAVUN İMAN EDECEK OLURSA, MÜKÂFAT OLARAK KAZANACAĞI DÖRT
FAZİLETİN, MUSA ALEYHİSSELAM TARAFINDAN ŞERHEDİLMESİ"**

شرح کردن موسی علیه السلام آن چهار فضیلت را جهت
پای مزد ایمان فرعون

صحتی باشد تنت را پایدار - گفت موسی کاولین آن چهار
14928- Musa Aleyhisselam, dedi ki: "O dört faziletin birincisi; Bedende
daimi bir sıhhat ve afiyet bulunur."

دور باشد از تنت ای ارجمند - این عللهایی که در طب گفته‌اند
14929- Tıpta bahsedilen hastalıklar, bedeninden uzak kalır.

که اجل دارد ز عمرت احتراز - ثانیاً باشد ترا عمر دراز
14930- İkincisi: Ömrün uzak olur; adeta ecel, hayatından çekilir.

که به ناکام از جهان بیرون روی - وین نباشد بعد عمر مستوی
14931- *Sıhhatle geçen bir ömürden sonra, muradına ermeksizin dünyadan gitmezsin.*

نه ز رنجی که ترا دارد اسیر - بلکه خواهان اجل چون طفل شیر
14932- *Ölümün de, seni bizar edecek bir hastalıktan değil, süt emen bir çocuğun sütü istediği gibi, kendi isteğiyle olur.*

بلکه بینی در خراب خانه گنج - مرگ جو باشی ولی نه از عجز رنج
14933- *Ölümü ararsın, ama hastalıktan ve acizlikten değil. Belki beden evinin harabesinde defineyi gördüğünden!*

می زنی بر خانه بی اندیشه ای - پس به دست خویش گیری تیشه ای
14934- *O defineyi bulmak için beden hanesine, tereddüt etmeksizin, kendi elinle kazma vurup yıkarsın.*

مانع صد خرمن این يك دانه را - که حجاب گنج بینی خانه را
14935- *Çünkü bu vücut hanesini, o defineye ve bu bir tek taneyi yüzlerce harman buğdaya, mani ve hail görürsün.*

پیش گیری پیشه ای مردانه را - پس در آتش افکنی این دانه را
14936- *O yüzlerce harmanı elde etmek, ebedî nimete ulaşmak için, o beden tanesini yakar ve o hususta Merdan-ı İlahînin sünnetine iktida edersin.*

همچو کرمی برگش از رز رانده - ای به يك برگگی ز باغی مانده
14937- *Ey bir yaprağın tamahıyla bir bağdan mahrum kalan! Bir kurt gibi, bir yaprak yüzünden bağdan kovulan...*

Baki nimetler karşısında, senin bedeninin geniş bir bağın içindeki bir yaprak mesabesinde. Sen de o yaprak hırsıyla, bağın sair meyvelerinden mahrum kalmış bir kurtcağıza benzersin.

اژدهای جهل را این کرم خورد - چون کرم این کرم را بیدار کرد
14938- *Allah'ın lütuf ve keremi, o kurtçuğu uyandırınca, o kurtcağız, gaflet ejderhasını yer ve izale eder.*

این چنین تبدیل گردد نيك بخت - کرم کرمی شد پر از میوه و درخت
14939- *O kurtcağız, meyve ile dolu bir üzüm çubuğu haline girer. Talihli ve ilahî tembihe nail olan kimseler de böyle olur.*

**“BEN BİR GİZLİ HAZİNE İDİM, BİLİNMEYİ ARZU ETTİM;
HADİS-İ KUTSİSİNİN TEFSİRİ”**

تفسیر کنت کنزا مخفیا فاحببت ان اعرف

صد هزاران خانه شاید ساختن - خانه بر کن کاز عقیق این یمن

14940- Evin, varlığın temelini sök ki, bulacağın Yemen'in akik taşıyla, yüzbinlerce ev yapmak kabildir.

از خرابی خانه مندیش و مه‌ایست - گنج زیر خانه است و چاره نیست
14941- Define, evin altındadır. Onu bulmak için, evi yıkmaktan başka çare yoktur. Binaenaleyh, evin harap olacağını düşünme ve durma!

تان عمارت کرد بی‌تکلیف و رنج - که هزاران خانه از یک نقد گنج
14942- O define nakdi, külfetsiz ve meşakkatsiz olarak, sana binlerce ev yapar.

گنج از زیرش یقین عریان شود - عاقبت این خانه خود ویران شود
14943- Zaten sonunda, bu ceset evi, mutlaka harap olacak ve altındaki define meydana çıkacaktır.

مزد ویران کردن استش آن فتوح - لیک آن تو نباشد ز آنکه روح
14944- Fakat o definenin, o zaman meydana çıkması sana ait olmaz. Çünkü ruh için olacak o fütihat, varlık evini harap etmenin ücretidir.

لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى - چون نکرد آن کارمزدش هست لا
14945- Bir kimse çalışmazsa, onun ücreti yoktur. Çünkü insan için, ancak işlediği hayırlı işin ücreti, sevabı vardır.

Şu beyitlerin hülasası, insan bedeninin altında bir hazine gizlidir. O hazineyi elde etmek için bedenın yıkılması, yani riyazet ve mücahede ile zayıflayıp harap olması lazımdır. Bu suretle insan fani bir varlığa bağlanmaktan kurtulur; yani “Ölmeden evvel ölü” sırrına mahzar olur ve Rabbanî define olan baki hayata kavuşur. Zaten, fani vücut mutlaka harap olacaktır. Fakat bu tabii harabı, sahibine bir şey kazandırmaz. Tabii olarak harabı, yani ecel-i mevud gelince:

این چنین ماهی بد اندر زیر میغ - دست خایی بعد از آن تو کای دریغ
14946- Teessüfünden, elini ısıtır ve “Vah yazık ki, böyle bir ay, bulut altında gizlendi” dersin.

نیست ملک تو به بیعی یا شری - خانه‌ی اجرت گرفتی و کری
14947- Mesela, sen bir evi ücretle kiralar yahut âlim-satımla elde edersin. Fakat o ev, senin değildir.

تا در این مدت کنی در وی عمل - این کری را مدت او تا اجل
14948- Bu evin kira müddeti dâhilinde çalışmak şartıyla, ecel gelinceye kadardır.

Senin vücudun, ömrünün hitamına kadar içinde çalışmak şartıyla, sana verilmiş bir kira evidir. Kirası da onun içinde çalışman ve altındaki arayıp bulman ve bulacağın hazine ile o evi yeniden yapmandır. Kirayı vermez, yani icrar ve isticar şartına riayet etmezsen, zaten mülkün olmayan o evden istifade edemez ve altındaki defineyi ele geçiremezsin.

زیر این دکان تو مدفون دو کان - پاره دوزی می‌کنی اندر دکان

14949- Sen bu beden dükkânında, eskicilik yapıyorsun. Hâlbuki dükkânın altında iki maden gömülüdür.

Dükkândan maksat, insan bedeni; eskicilikten murat ise, bedenin tamiri ve beslenmesi, ara sıra arız olan hastalıkların tedavisi için ilaçlar alınmasıdır. Altında gizli iki maden bulunması da, tecelliyat-ı zatiye ve sıfatiye demektir. İnsanın mücahedeler ile meşgul olması, o tecelliyata mahzar olması temennisidir.

تیشه بستان و تکش را می‌تراش - هست این دکان کراییی زود باش

14950- Bu dükkân, kiralık bir yer gibi, ariyettir. Çabuk davran, kazmayı eline al ve onun dibini ve temelini kaz.

Mücahede etmekten bir an geri kalma.

Cenab-ı Hakk:

Arapça, Sure Ankebut ayet 69

“Bizim için mücahedede bulunanları mutlaka hidayet yollarımıza sevkederiz” buyurmuştur.

Ey varlık dükkânının kiracısı! Sen de onun altındaki defineleri, madenleri bulmaya uğraşırsan, muhakkak suretle elde edersin. Çalış ki:

از دکان و پاره دوزی وارهی - تا که تیشه ناگهان بر کان نهی

14951- Ansızın, kazmayı madene tesadüf ettirir; dükkânda, eskicilik edip pabuç yapmaktan kurtulursun.

می‌زنی این پاره بر دلق گران - پاره دوزی چیست خورد آب و نان

14952- Yamacılık etmek nedir? Ekmek yemek ve su içmektir. Bu yamalarla, köhne hırkanı yamar durursun.

پاره بر وی می‌زنی زین خوردنت - هر زمان می‌درد این دلق تنت

14953- Bu beden hırkası, her an yırtılmaktadır. Sen yiyip içmekle, ona yama dikmektesin.

با خود آ زین پاره دوزی ننگ دار - ای ز نسل پادشاه کامیار

14954- Ey talihi yaver padişah neslinden gelmiş olan! Kendine gel de, bu yamacılıktan utan!

تا بر آرد سر به پیش تو دو کان - پاره‌ای بر کن از این قعر دکان

14955- Bu dükkânın dibini biraz kaz da, o iki maden, senin karşında baş gösterebilir.

Hadis-i şerifte, **“Ben Allah’ın nurundan yaratıldım, müminler de benim nurumdan yaratıldı”** buyrulmuştur. Bu münasebetle beyitteki **“Padişah-ı kamiyar”** Peygamber-i Muhtar Sallallahü Aleyhi Vesellem Hazretleri’dir ki, manevi ceddimizdir. Yahut Halifetullah olan Adem Aleyhisselamdır ki maddeten Ebu’l Beşer’dir.

Böyle manevi ve maddi iki büyük padişahın neslinden geldiğin halde, şu köhne varlık hırkasını her gün yiyip içmekle yamamaktan utanmıyor musun? Hâlbuki

sende bir hazine gizlidir. Ceset dükkânını mücahede kazmasıyla eşele de, o hazineyi elde et. O manevi servetle, ebedî refaha nail ol!

آخر آید تو نخورده زو بری - پیش از آن کاین مهلت خانه‌ی کری

14956- *Bu kirahanenin müddeti tamam olup da, sen ondan istifade etmemiş isen...*

Ev sahibi seni oradan çıkarır. O vakit:

گاه ریش خام خود بر می‌کنی - تو ز حسرت گاه بر سر می‌زنی

14957- *Sen tahassürle gâh başına vurur, gâh sakalını yolar...*

کور بودم بر نخوردم زین مکان - کای دریغا آن من بود این دکان

14958- *"Vah yazık! Bu dükkânımken, ondan istifade edemedim" dersin.*

"İNSANIN KENDİ TABİATINDAKİ ZEKÂ VE DÜŞÜNCELERİNE MAĞRUR OLMASI VE NEBİLER İLMİ OLAN GAYB İLMİNİ ARAMAMASI"

غره شدن آدمی به ذکاوت و تصویرات طبع خویشتن و طلب ناکردن علم غیب
که علم انبیاست

بودم اندر عشق خانه بی‌قرار - دیدم اندر خانه من نقش و نگار

14959- *Ev yahut dükkân sahibinin çıkardığı kiracı, der ki: "Ben evin içinde güzel nakışlar gördüm de, onun aşkıyla kararsız oldum."*

ور نه دستنبوی من بودی تبر - بودم از گنج نهانی بی‌خبر

14960- *Evdeki gizli hazineden haberim yoktu. Yoksa kazma, benim elimde çiçek demeti olurdu.*

Evi kazıp defineyi bulmak için kazma elimden düşmezdi.

این زمان غم را تبر را دادمی - آه گر داد تبر را دادمی

14961- *Ah, eğer kazanmanın hakkını verip, evi kazaydım, şimdi gamdan, kederden beri olurdu.*

همچو طفلان عشقها می‌باختم - چشم را بر نقش می‌انداختم

14962- *Gözümü, evin nakışlarına bağladım. Çocuklar gibi aş oyunlarına dalıp kalmıştım.*

که تو طفلی خانه پر نقش و نگار - پس نکو گفت آن حکیم کامیار

14963- *Hakim Senayi Kuddise sırruhu, çok güzel söylemiş ve demiştir ki: "Sen bir çocuksun, bulunduğun ev de, nakış ve resimlerle doludur."*

که بر آر از دودمان خویش گرد - در الهی نامه بس اندرز کرد

14964- *Hiz. Senayi, İlahiname'sinde: "Kendi varlığından toz kopar, yani geç" diye çok tavsiyede bulunmuştur.*

İlahiname, Hakim Senayî'nin manzum bir eserdir ki, Mesnevî-i Şerif'in tanziminden evvel, ihvan-ı Mevleviye tarafından okunurdu. Nazım-ı arifi, ümmetin

büyüklerindendir. Hazreti Mevlâna, onu Şeyh Attar'a tercih etmiştir. Dersimizin iptidalarında Hazreti Hakim'e dair malumat verilmişti. Hazreti Mevlâna şu hakayıkı beyan ettikten sonra Musa ve Firavun bahsine avdetle Firavun'un lisanından diyor ki:

که دل من ز اضطرابش گشت گم - بس کن ای موسی بگو و عده‌ی سوم
14965- *Ey Musa! Bu kadar yetişir. Üçüncü vaadi söyle. Kalbim, onu beklemekten muzdarip oldu.*

دو جهانی خالص از خصم و عدو - گفت موسی آن سوم ملک دو تو
14966- *Hız. Musa, buyurdu ki: "Üçüncüsü, dünyada ve ahirette, düşmandan arınmış devlet ve saltanatına nail olursun."*

کان بد اندر جنگ و این در آشتی - بیشتر ز آن ملک کاکنون داشتی
14967- *Öyle bir devlet ve hükümet ki, bugünkü mülkünden çok daha büyüktür. Şimdiki devletin cenk içindedir. O devlet ise, ebedî sulh içerisindedir.*

بنگر اندر صلح خوانت چون نهد - آن که در جنگت چنان ملکی دهد
14968- *Cenk halinde bulunduğun Allah, sana böyle bir mülk verirse, sulh olunca sana nasıl bir nimet sofrası kucağını düşün.*

در وفا بنگر چه باشد افتقاد - آن کرم کاندرا جفا آنهات داد
14969- *Kerem-i ilahî, senin cefana karşı bunları verenin, vefakârlılığına mukabil, seni nasıl görüp gözeteceğini kıyas et.*

باز گو صبرم شد و حرصم فزود - گفت ای موسی چهارم چیست زود
14970- *Firavun, dedi ki: "Ey Musa! Dördüncüsü nedir? Çabuk söyle. Sabrım kalmadı, hırsım arttı."*

موی همچون قیر و رخ چون ارغوان - گفت چارم آن که مانی تو جوان
14971- *Musa, dedi ki: "Dördüncüsü, saçın katran gibi siyah, yüzün erguvan çiçeği gibi kırmızı olarak genç kalırsın."*

لیک تو پستی سخن کردیم پست - رنگ و بو در پیش ما بس کاسد است
14972- *Renk ve koku gibi arazların, indimizde değeri yoktur. Lakin sen aşağı bir mahluk olduğun için, ben de aşağı âlemden konuşuyorum.*

هست شادی و فریب کودکان - افتخار از رنگ و بو و از مکان
14973- *Renkle, kokuyla ve mevkii ile öğünmek, çocukları aldatır ve sevindirir.*

"İNSANLARA KENDİ AKLINIZA GÖRE DEĞİL, ONLARIN AKILLARI ERECEK ŞEKİLDE SÖYLEYİNİZ Kİ, ALLAH'I VE PEYGAMBERİ TEKZİP ETMESİNLER, HADİSİ"

بیان این خبر که کلموا الناس علی قدر عقولهم لا علی قدر عقولکم حتی لا یکنب
الله و رسوله

هم زبان کودکان باید گشاد - چون که با کودک سر و کارم فتاد
14974- Çocuklarla konuşmaya mecbur olunca, onların lisanıyla söylemelidir.

یا مویز و جوز و فستق آورم - که برو کتاب تا مرغت خرم
14975- “Mektebe git de, sana bir kuş alayım” yahut “kuş üzümü, ceviz ve fıstık getireyim” demelidir.

Hazreti Musa, Firavun’a birçok vaatlerde bulunmuştu. O vaatler, çok yaşayacağı, hastalık, gam ve keder görmeyeceği gibi şeylerden ibaretti. Böyle olmasının sebebi, Firavun’un yaşça ileri bulunmasıyla beraber, idrak itibarıyla çocuktan farklı bulunmamasıydı.

این جوانی را بگیر ای خر شعیر - جز شباب تن نمی دانی بگیر
14976- Ey Firavun! Sen, bedeninin genç kalmasından başka bir şey bilmezsin. Ey eşek tabiatlı! Gençliği arpa farz et.
Eşek arpayı ne kadar severse, sen de genç kalmayı o kadar arzu ediyorsun.

تازه ماند آن شباب فرخت - هیچ آژنگی نیفتد بر رخت
14977- Nasihatimi kabul ederek imana geldiğin takdirde, yüzün buruşmayacak ve mesut gençliğin, taze ve daimi kalacaktır.

نه قد چون سرو تو گردد دو تو - نه نژند پیریت آید به رو
14978- Ne yüzüne ihtiyarlık alameti gelecek, ne de servi gibi olan boyun iki kat olacaktır.

نه به دندانها خللها یا الم - نه شود زور جوانی از تو کم
14979- Ne senden gençlik kuvveti eksilecek, ne de dişlerin ağrıyıp dökülecektir.

که زنان را آید از ضعف ملال - نه کمی در شهوت و طمٹ و بعال
14980- Ne kadınların erkekten nefretine sebep olan cinsi gevşekliği, ne de kadına yaklaşmamak derdini görürsün.

که گشود آن مژدهی عکاشه باب - آن چنان بگشایدت فر شباب
14981- Resulullahın müjdesinden Ukkaşe’ye gelen zindelik ve hayatiyet gibi, sende de gençlik neşesi devam edecektir.

Ukkaşe Radiyallahü anh ashab-ı güzinden bir zattır ki, Peygamber Efendimiz tarafından cennetle müjdelenmiştir. Aleyhissalatü Vesselam Efendimiz, hicretin 11. senesi Rebiülevvel ayı içinde irtihal buyuracağını, Safer ayında vahiyle haber almış, lika-yı ilahîye fevkalade iştıyakı bulunduğundan, **“Her kim bana Safer ayının çıktığını tebşir ederse, ben de onu cennetle müjdelerim”** buyurmuştur.

Ukkaşe, “Ya Resulullah! Safer çıktı” diye haber verdi. Zat-ı Risalet de onu cennetle müjdeledi. Sonra cennetle müjdelenen Ukkaşe, Yemame harbinde şehit oldu ve Resulullah’ın verdiği haber tahakkuk etti.

Hazreti Mevlâna, bu hadisinin mealini ve hadisenin vukuunu anlatıyor:

“ALEYHİSSELATÜ VESSELAM EFENDİMİZİN, SAFER’İN ÇIKTIĞINI KİM MÜJDELERSE, ONA CENNET MÜJDESİ VERECEĞİM, BUYURMASI”

قوله عليه السلام من بشرني بخروج صفر بشرته بالجنة

در ربیع اول آید بی‌جا - احمد آخر زمان را انتقال

14982- Ahir zaman peygamberi Hz. Ahmed Aleyhisselatü Vesselamın, beka âlemine intikali, ihtilafsız olarak Rebiülevvel ayının içinde olacaktır.

عاشق آن وقت گردد او به عقل - چون خبر یابد دلش زین وقت نقل

14983- Resulullah Hazretlerinin kalbi, bu göç zamanını haber alınca, candan ve gönülden o vakte âşık oldu.

که پس این ماه می‌سازم سفر - چون صفر آید شود شاد از صفر

14984- “Bu aydan sonra ahirete sefer edeceğim” diye, Safer’in girmesinden sevindi.

ای رفیق راه اعلی می‌زدی - هر شبی تا روز زین شوق هدی

14985- Her gece bu kavuşmanın iştıyakıyla, sabahlara kadar: “Ey yücelerden yüce refikim!” der dururdu.

Nitekim emr-i Hakk vaki olmadan son sözleri “Allahümme refikül âla” olmuştu.

چون صفر پای از جهان بیرون نهد - گفت آن کس که مرا مژده دهد

14986- Ve buyurur ki: “Safer’in çıkıp gittiğini bana kim müjdelese...”

مژده‌ور باشم مر او را و شفیع - که صفر بگذشت و شد ماه ربیع

14987- Safer geçti, Rebiülevvel oldu derse, ben de ona, cennet müjdesini veririm ve şefaathisi olurum.

گفت که جنت ترا ای شیر زفت - گفت عکاشه صفر بگذشت و رفت

14988- Ukkaşe: “Ya Resulullah! Safer çıktı, gitti” dedi. Resul-u Ekrem de: “Ey ulu arslan! Cennet senindir” buyurdu.

گفت عکاشه ببرد از مژده بر - دیگری آمد که بگذشت آن صفر

14989- Ashaptan diğer biri, gelip: “Ya Resulullah! Safer çıktı” deyince, Hz. Peygamber: “Müjdeyi Ukkaşe aldı” cevabını verdi.

و ز بقایش شادمان این کودکان - پس رجال از نقل عالم شادمان

14990- Hakk Erleri, bu âlemden intikal etmekle sevinirler. Bu çocuklar, yani çocuk gibi gafil bulunanlar ise, burada kalmaktan şad olurlar.

پیش او کوثر نماید آب شور - چون که آب خوش ندید آن مرغ کور
14991- *İyi suyun tadını tatmayan kör kuşa, acı ve tuzlu su Kevser gibi gelir.*

Dünyaya bağlı ve ahiret nimetlerinden gafil bulunanlar da, o kör kuş gibi, dünya ve içindekileri, öyle lezzetli bulurlar.

که نگرده صاف اقبال تو درد - همچنین موسی کرامت می‌شمرد
14992- *Musa Aleyhisselam, böylece kerametleri, yani Firavun'un iman ettiği takdirde nail olacağı Kerem-i ilahîyi saydı, döktü ve "Allah'ın birliğini ve benim nübüvvetimi tasdik et de, ikbal ve saadetin bulanmasın" dedi.*

تا کنم من مشورت با یار نیک - گفت احسنت و نکو گفتم و لیک
14993- *Firavun, dedi ki: "Ya Musa! İyi vaatlerde bulundun ve güzel söyledin. Fakat müsaade et de, ben iyi bir dost ile müşaverede bulunayım."*

"MUSA ALEYHİSSELAMI TASDİK HUSUSUNDA, FİRAVUN'UN, ZEVCESİ ASİYE İLE MÜŞAVERESİ"
مشورت کردن فرعون با ایسیه در ایمان آوردن به موسی علیه السلام

گفت جان افشان بر این ای دل سیه - باز گفت او این سخن با ایسیه
14994- *Firavun, Hz. Musa'nın sözlerini Asiye'ye nakletti ve fikrini sordu. O da: "Ey kalbi kararmış olan! Bu vaatleri, canla başla kabul et" dedi. Ve şu suretle nasihate devam etti.*

زود دریاب ای شه نیکو خصال - بس عنایتهاست متن این مقال
14995- *Bu sözlerde, ne büyük inayetler vardır. Ey iyi huylu hükümdar! Çabuk onları tasdik eyle!*

این بگفت و گریه کرد و گرم گشت - وقت کشت آمد زهی پر سود کشت
14996- *Ekim zamanı geldi... Hem de, ne faydalı ekim ya! Bu sözleri söyledi ve iştiyakından ağlamaya başladı.*

آفتابی تاج گشتت ای کلک - بر جهید از جا و گفتا بخ لك
14997- *Yerinden sıçradı ve "Ne mutlu sana, ey kelceğiz! Güneş, senin başına taç oluyor" dedi.*

خاصه چون باشد کله خورشید و ماه - عیب کل را خود بپوشاند کلاه
14998- *Kelin ayıbını külah örter, hususiyle o külah, güneş ve ay kadar parlak olursa...*

چون نگفتم آری و صد آفرین - هم در آن مجلس که بشنیدی تو این
14999- *Musa'nın bu sözlerini işittiğin mecliste, nasıl oldu da, onu tasdik etmedin ve yüzlerce teşekkürde bulunmadın?*

سر نگون بر بوی این زیر آمدی - این سخن در گوش خورشید ارشدی
15000- *Bu sözler, bu vaatler, eğer güneşin kulağına söylenmiş olsaydı, onlara nail olmak ümidiyle baş aşağı yere inerdi.*

می‌کند ابلیس را حق افتقاد - هیچ می‌دانی چه وعده‌ست و چه داد
15001- *Bu vaat ve bu lütuf nedir, biliyor musun? Allah'ın, şeytanı affetmesi için yoklaması kabilindendir.*

ای عجب چون زهره‌ات بر جای ماند - چون بدین لطف آن کریمت باز خواند
15002- *O Kerim olan Allah, Kelim'i vasıtasıyla, seni bu lütfa davet ettiği vakit, nasıl oldu da sürurundan ödün kopmadı? Şaşılacak şey!*

بودی اندر هر دو عالم بهر هات - زهره‌ات ندرد تا ز آن زهره‌ات
15003- *Yüreğini nasıl eritmedi bu? Eritseydi, her iki cihanda da nasip alırdın...*

چون شهیدان از دو عالم بر خورد - زهره‌ای کز بهره‌ی حق بر درد
15004- *Bir kimsenin yüreği, Allah için erirse; o, şehitler gibi iki âlemde de lütfa mazhar olur.*

تا بماند لیک تا این حد چرا - غافلی هم حکمت است و این عمی
15005- *Gaflet dolayısıyla, bu kör oluşun da bir hikmeti var... Var ama neden bu dereceye kadar olsun?*

تا نپرد زود سرمایه ز دست - غافلی هم حکمت است و نعمت است
15006- *Hayat sermayesinin, birden bire elden uçup gitmemesi için, gaflet hem hikmet, hem de nimettir.*

ز هر جان و عقل رنجوری شود - لیک نی چندان که ناسوری شود
15007- *Lakin ruhun ve aklın zehiri olup da, onulmaz bir yara haline gelinceye kadar değil.*

که به یک گل می‌خری گلزار را - خود که یابد این چنین بازار را
15008- *Bir gül mukabilinde bir gülzarın satın alınabileceği böyle bir kerem pazarlığını, kim bulmuştur?*
Sana sadece bir iman teklif ediliyor, karşılık olarak bütün bir dünya ve ahiret saadeti ve nimeti vaat ediliyor.

حبه‌ای را آمدت صد کان عوض - دانه‌ای را صد درختستان عوض
15009- *Bir taneye karşılık, yüzlerce bahçe ve habbe kadar bir altına karşılık, sana yüzlerce altın madeni veriliyor.*

تا که کان الله له آید به دست - کان الله دادن آن حبه است

15010- “Kim Allah’ın olursa, Allah da onun olur” hadisindeki “Kim Allah’ın olursa, o habbeyi vermek; “Allah da onun olur” ise, karşılığını almaktır.

Hadis-i şerifinin mealine göre, her kim herhangi bir şeyi Allah için işlerse, karşılığında Allah da onun her dileğini verir, denilmek istenmektedir.

هست شد ز آن هوی رب پایدار - ز انکه این هوی ضعیف بی قرار

15011- Çünkü bu zayıf ve fani olan varlık, Ezelî ve ebedî olan Allah’ın varlığından meydana gelmiştir.

گشت باقی دایم و هرگز نمرد - هوی فانی چون که خود با او سپرد

15012- Fani varlık, kendisini baki varlığa teslim edince, o da baki ve lâyemut olur.

Fani olan beşerî varlığın, ilahî varlığa tesliminde ölümsüzlüğü bulması, kulun, hâşâ, Allah olması demek değildir. Zira denilmiştir ki, “Hadis, kadime yaklaşınca eseri kalmaz.” Yani sonradan yaratılmış olan bir varlık, ezelî ve ebedî olan bir varlığa, “Halik’a” kavuştuğu zaman, kendi varlığını kaybeder. Maksudı tamamıyla ifade edemeyen bir benzetme ile denilebilir ki, denize düşen bir damla suyun vücudu kalmaz, denizde mahvolur gider.

که فنا گردد بدین هر دو هلاک - همچو قطره‌ی خایف از باد و ز خاک

15013- Rüzgâr ve topraktan korkan ve bu ikisi yüzünden helak olan katre gibi...

Zira rüzgâr onu kurutur, toprak da emer.

از تف خورشید و باد و خاک رست - چون به اصل خود که دریا بود جست

15014- Fakat o katre, aslı olan denize sıçrayabilirse, güneşin hararetinden de kurtulur, yelden ve topraktan da!

ذات او معصوم و پا بر جا و نیک - ظاهرش گم گشت در دریا و لیک

15015- O katrenin zahiri, denizde mahvolur. Lakin zatı ve hakikati, mahfuz ve daimi olarak kalır.

İşte “Kim Allah’ın olursa, Allah da onun olur” bu demektir. Ve bu sıfatlarını Hakk’ın sıfatlarında, zatını Hakk’ın zatında fani kılmak ve mahveylemektir. Bundan hulûl manası çıkmaz. Çünkü hulûl için bir hâl, bir de mahal; yani bir girecek, bir de girilecek yer olmak üzere iki şey lazımdır. Hakk’ta fani oluşta fani varlık kalmayacağı için ikilik de yok demektir. Binaenaleyh:

تا بیابی در بهای قطره یم - هین بده ای قطره خود را بی‌ندم

15016- Ey katre! Kendine gel de, pişman olmaksızın varlığını Hakk’a ver... Ver de, bir katreye karşılık, uçsuz bucaksız denizi bul!

قطره را بحری تقاضاگر شده‌ست - خود که را آید چنین دولت به دست

15017- Denizin damlaya talip olması gibi, bir devlet, kimin eline geçmiştir?

قطره‌ای ده بحر پر گوهر ببر - الله الله زود بفروش و بخر
15018- Allah hakkı için, Allah hakkı için, çabuk bu alışverişi yap. Bir damla ver, karşılık olarak inci dolu bir deniz al.

کاسفلی بر چرخ هفتم می‌شود - لطف اندر لطف این گم می‌شود
15019- Bu alışveriş, süfli bir mahluğun yedinci kat göğşe çıkması gibidir. Lütuf bile, bu lütfun içinde kaybolur.

هیچ طالب این نیابد در طلب - هین که یک بازی فتادت بو العجب
15020- Aklını başına al, sana acayip bir teklif olmuş. Hiçbir talip, bunu arayıp bulamaz!

شاه را لازم بود رای وزیر - گفت با هامان بگویم ای ستیر
15021- Asiye'nin bu teşvikleri üzerine, Firavun, dedi ki: "Bunu Haman ile de konuşayım. Çünkü padişaha, vezirin reyî lazımdır."
Haman, Firavun'un veziri olup, delalette kalmış bir herifti.

کور کمپیری چه داند باز را - گفت با هامان مگو این راز را
15022- Asiye, dedi ki: "Bu sırrı Haman'a söyleme! Kör bir kocakarı, doğan kuşunun kıymetini ne bilir?"

"PADİŞAHIN DOĞANI İLE KOCAKARININ HİKÂYESİ"

قصه‌ی باز پادشاه و کمپیر زن

Hikâyenin hülasası şudur: Padişahın avcı kuşlarından biri saraydan kaçmış, bir kocakarının kulübesine gitmiş. Kocakarı hayvanın tırnaklarını kesmiş, ye diye önüne tutmaç hamuruyla, suyunu koymuş. Doğan onları yiyip içmediği için kocakarı hiddetlenmiş, hayvanın başına sıcak çorba boşaltıp tüylerini dökmüş. Sonra tesadüfen oradan geçen padişah, doğanını kocakarının elinden kurtarmış.

Asiye, Firavun'un vezirini işte bu kocakarıya benzetiyor. "Kocakarı doğanın kıymetini bilmediği gibi, Haman da sana yapılan teklifin ulviyetini takdir edemez. Binaenaleyh, bu hususta onunla müşaverede bulunma" dedikten sonra, diyor ki:

او ببرد ناخنش بهر بهی - باز اسپیدی به کمپیری دهی
15023- Beyaz ve avcı bir doğanı kocakarıya verirsen, karı iyilik olsun diye, hayvanın pençesindeki tırnaklarını keser.

کور کمپیرک ببرد کوروار - ناخنی که اصل کار است و شکار
15024- O tırnaklar, kuşun avlanma ve vuruşma aletiyken, kör kocakarı bunu bilmediği için, onları körcesine keser.

ناخنان زین سان دراز است ای کیا - که کجا بوده‌ست مادر که ترا
15025- "Annen nerede idi ki, bakmamış da, tırnakların bu kadar uzamış" der.

وقت مهر این می‌کند زال پلید - ناخن و منقار و پرش را برید
15026- *O alçak kocakarı, kuşun tırnağını, gagasını, kanadını keser; “Şefkat gösteriyorum” diye, böyle ziyankârlık eder.*

خشم گیرد مهرها را بر درد - چون که تتماجش دهد او کم خورد
15027- *Kuşa tutmaç verir, hayvan yemeyince, karı hiddetlenir, şefkat ve muhabbetini değiştirir.*
Tutmaç, bir nevi hamur yemeğidir.

تو تکبر می‌نمایی و عتو - که چنین تتماج پختم بهر تو
15028- *Der ki: “Ben senin için böyle bir tutmaç pişirdim. Sen ise, kibarlık satıyor ve azamet taslıyorsun.”*

نعمت و اقبال کی سازد ترا - تو سزایی در همان رنج و بلا
15029- *Sen, uğradığın bela ve meşakkate layıkmışsın. Nimet ve saadet, sana nasıl yaraşır?*

گر نمی‌خواهی که نوشی ز آن فطیر - آب تتماجش دهد کاین را بگیر
15030- *Kuşa tutmaç suyu verir de, “Eğer hamurdan yemek istemezsen, al bundan iç” der.*

زال بترنجد شود خشمش دراز - آب تتماجش نگیرد طبع باز
15031- *Doğanın tabiatı, tutmaç suyunu kabul etmez. Bu defa, kocakarı hiddetlenir ve gazabı artar.*

زن فرو ریزد شود کل مغرش - از غضب آن آش سوزان بر سرش
15032- *Hiddetinden, kaynar çorbayı kuşun başına döker. Haşlanan kuşun tüyleri dökülüp, kafası kel olur.*

یاد آرد لطف شاه دل فروز - اشک از آن چشمش فرو ریزد ز سوز
15033- *Canı yandığı için, gözünden yaş döker ve padişahın göstermiş olduğu lütuf ve ihsanı hatırlar.*

که ز چهره‌ی شاه دارد صد کمال - ز آن دو چشم نازنین با دلال
15034- *Padişahın yüzünden yüzlerce kemal görmüş o nazlı ve cilveli gözlerinden yaşlar akıtır.*

Hazreti Mevlâna, bu kıssada evliya ve enbiya hazaratını, doğan kuşuna; onların kadrini bilmeyen Haman davranışlı şahısları da, kocakarıya benzetiyor. O gibi herifler, enbiya ve evliyayı kendi meşreplerine uydurmak isterler ve onların tabiatlarına muvafık olmayan tekliflerde bulunurlar. Mesela Kureyş müşrikleri, “Ya Muhammed! Sen bir sene bizim mabutlarımıza ibadet et, biz de bir sene senin mabuduna kulluk edelim!” teklifinde bulunmuşlardı da, bu münasebetsizlik üzerine Kâfirun Suresi nazil olmuş ve buyrulmuştu ki:

Arapça, Sure Kâfirun ayet 1-6

“(Habibim şöyle) de: Ey kâfirler! Ben, sizin tapmakta olduklarınıza tapmam. Benim (kendisine) ibadet(de devam) edeceğime de siz kulluk ediciler değilsiniz. Ben (zaten) sizin taptıklarınıza (hiçbir zaman) tapmış değilim. Siz de benim kulluk etmekte olduğuma (hiçbir vakit) kulluk ediciler değilsiniz. Sizin dininiz size, benim dinim bana.”

Bu hüküm İslam’ın ilk devresinde idi. Çünkü o vakitler Müslümanlar az ve zayıf idiler. Hicretin vukuuyla Müslümanlık Medine’de intişar edip de Müslümanlar kuvvetlenince, “Seyf” ayetiyle ve müşriklerle harbetmek emriyle neshedildi. İbn-i Abbas Radiyallahü anh, demiştir ki: “Kur’an’da bunun kadar şeytana ağır gelen bir sure yoktur. Onu okumanın sevabı da, Kur’an’ın dörtle birini okumak derecesindedir.”

چشم نيك از چشم بد با درد و داغ - چشم ما ز اغش شده پر زخم زاع

15035- “Mazagal basar” sırrına mazhar olan o doğanın, yani enbiya ve evliyanın gözleri, o kargaların açtığı yaralarla dolar. Güzel ve güzel bir göz, zaten kötü göz yüzünden dertlere, elemlere uğrar...

Bu beyit ile Sure-i Necm’deki:

Arapça, Sure Necm ayet 17

“(Peygamberin) göz(ü gördüğünden başkasına) aғmadı, (onu) aşmadı da” ayet-i kerimesine işaret edilmiştir.

Evet... Enbiya ve evliya hazaratının gözleri “Mazagal basar” ayetinin mahzarıdır. Onlar Hakk’ın cemalinden başka bir şeye göz kaydırmazlar. Böyle oldukları halde, bazen nazara uğrarlar. Bazı gözlerde fevkalade müessir bir kuvvet bulunur. Âdeta baktıkları bir ağacı kuruturlar, bir atı çatlatırlar. Böyle gözlerle Arapça’da “Kemal” ismindeki bir herife nispetle, “Ayn-ul Kemal” adı verilmiş, şair Nefi’nin meşhur “Sözüm” kasidesindeki:

Afet-i ayn-ıl Kemal reşk-kar etmez bana
Def’-i zahm-i çeşm-i Hallak meanidir sözüm.

beytinde zikredilmiştir. Nazargâh da denilen böyle heriflerin su-i nazarına “İsabet-i ayn, “Zahm-i çeşm” ve “Nazar değmesi” tabir olunur. Nasıl ki bazı manyetizmacılar, bakışlarla karşısındakileri uyuturlar. Arapta “Beni Esed” denilen bir kabile vardı ki, fertlerinin çoğu böyle nazarı değen heriflerdi. Kureyş müşrikleri, Resul-u Ekrem Sallallahü Aleyhi Vessellem Efendimize nazar değdirmek için bunlara müracaat ettiler. O münasebetle, Kalem Suresi’ndeki şu ayet-i kerime nazil oldu:

Arapça, Sure Kalem ayet 51-52

“Hakikat, o küfredenler zikri işittikleri zaman az kaldı seni gözleriyle yıkacaklardı. Hâla da (kin ve hasetlerinden) “O mutlaka bir mecnundur” diyorlar. Hâlbuki o (Kur’an bütün) âlemler için (mahz-ı) şereften başka (bir şey) değildir.”

Hasan-ı Basri Rahimehullah, “Bu ayet-i kerime, nazar değmesi için bir devadır” demiştir. Elmalılı Hamdi Efendi merhum, bu ayet-i kerimenin tavzihinde der ki, “Öfkenin bedende bir hükmü olduğu gibi, gözlerin de karşısındakine bakışlarına göre iyi veya kötü bir hükmü vardır. Kimi elektirik gibi dokunur, çarpar mıknatıslar, manyetize eder. Kimi meclûp olur, kimi de aldığı tesirle hasedinden bir kazaya düşer, türlü suikasta, hilelere kalkışır ki, maddi veya manevi, bunun hangisi olursa olsun hedefine eriştiği takdirde isabet-i ayn, göz değmesi veya nazar tabir

olunur. Bunun hakkında uzun uzadıya söz söylenilmiş, inkâr edenler, ispat edenler olmuş ise de, biz tafsilane lüzum görmeyerek bu kadarla iktifa ediyoruz. Keyfiyeti ne suretle olursa olsun, isabet-i ayn vardır.”

هر دو عالم می‌نماید تار مو - چشم دریا بسطتی کز بسط او

15036- Enbiya ve evliyanın gözleri, deniz kadar geniştir. O genişlik dolayısıyla iki âlem, dünya ve ahiret onlara bir kıl teli gibi görünür.

همچو چشمه پیش قلزم گم شود - گر هزاران چرخ در چشمش رود

15037- Binlerce gökyüzü, o gözlere girecek olsa, denize karşı bir çeşme gibi kalır.

یافته از غیب بینی بوسها - چشم بگذشته از این محسوسها

15038- O göz, bu hisler âlemine ait şeylerden geçti mi, gayb alemini görür de, bu kabiliyet yüzünden öpülür durur.

نکته‌ای گویم از آن چشم حسن - خود نمی‌یابم یکی گوشتی که من

15039- Hakikate istidatlı bir kulak bulamıyorum ki, o güzel göze dair nükteler söyleyeyim.

می‌بودی قطره‌اش را جبرئیل - می‌چکید آن آب محمود جلیل

15040- Eğer o yüce ve mukaddes gözden yaş damlasaydı, bir katresini, Cebrail Aleyhissalam kapardı.

گر دهد دستوری‌اش آن خوب کیش - تا بمالد در پر و منقار خویش

15041- O hoş mezhap ve meşrepli nebi yahut velinin müsaadesiyle kaptığı bu katreyi, kanadına sürerdi.

Evet... Allah yolunda dökülen gözyaşı o kadar kıymetlidir ki, hamil-i vahy-i mübin olan Cibril bile, onu kanadına sürmekle teberrük etmek ister.

Her katresi bir gevher-i yektadan eazdir

Allah için ol yaş ki akar dîde-i terden.

Şeyh Attar Kuddise sırruhu, Makalat-ı Ervah isimli kitabında der ki, “ Cüneyd-i Bağdadî Kuddise sırruhu, bir gün yolda giderken gökten meleklerin indiğini ve yerden bir şeyler kapıştığını gördü. Onlardan birine:

—Kapıştığınız şey nedir, diye sordu. Melek, cevap verdi ki:

—Allah’ın makbul bir kulu buradan geçerken, ilahî bir iştihakla bir ah çekti ve gözünden birkaç damla yaş döküldü. O vesile ile Hakk’ın rahmet ve mağfiretine nail olalım diye o yaşları kapıştırıyoruz.”

Hicretin 9. senesi içinde idi ki, bir Rum ordusunun Suriye’den Medine üzerine yürüyeceği haberi alınmıştı. Aleyhisselat Efendimiz, onlar gelmeden evvel üstlerine yürümek için hazırlığa başladı. Hâlbuki Medine’de kıtlık vardı. Memleketin yegâne serveti ve medar-ı maiyeti olan hurmalar, o yıl olmamıştı. Öyle bir zamanda ashabın yardımıyla otuz bin kişilik bir ordu teşkil edildi ve Suriye’deki Tebük mevkiine kadar gidildi. Orada epeyce müddet beklenildiyse de, düşmandan bir eser zuhur etmediği için kemal, şan ve şerefle avdet buyruldu. Bu sefer esnasında fukara-yı sahabeden yedi kişi Aleyhisselatü Vesellam Efendimize müracaatla, binecek talebinde

bulunmuşlar ve “Kendilerini bindirecek deve olmadığı” cevabını alınca ağlaya ağlaya dönmüşlerdi. Allah yolunda dökülen şu gözyaşlarının makbul-u ilahî olduğu Tevbe Suresi’nin 92. ayetinde, **“Size binek bulamıyorum dedin ve bu uğurda kendileri harcayarak bir şey bulamadılar da, kederlerinden gözleri yaş döke döke döndüler”** diye takdir buyrulmuştur. Sonra İbn-i Ömer, Abbas bin Abdülmuttalip ve Osman Zinnureyn Radiyallahü anhüm, yiyecek ve binecek vermişler ve onları beraberlerinde götürmüşlerdi. İşte o yedi kişinin gözyaşları da, meleklerin kapışacakları cinstendi.

فر و نور و صبر و علم را نسوخت - باز گوید خشم کمپیر ار فروخت
15042- *Doğan kuşu, diyor ki: “Kocakarının hiddeti alevlendiyse de, benim sabır ve ilmimin nurunu ve ziyasını yakmadı.”*

زخم بر ناقه نه بر صالح زند - باز جانم باز صد صورت تند
15043- *Ruhum, tekrar yüz suret peyda eder. Açılan yara deveye olur, Salih Peygambere değil.*

Kocakarı, doğanın tırnaklarını ve kanatlarını kesmekle onu yaralamıştı. Fakat bu yara onun ruhuna değil, cisminde açılmıştı. Nasıl ki Semud kavmi de, Salih Aleyhisselamı değil, onun devesinin sinirlerini keserek öldürmüşlerdi.

صد چنان ناقه بزاید متن کوه - صالح از يك دم که آرد باشکوه
15044- *Hiz. Salih, eğer bir an o yüksek mertebesiyle dua edecek olursa, dağın karnı öyle yüzlerce deve doğurur.*

ور نه درانید غیرت پود و تار - دل همی گوید خموش و هوش دار
15045- *Gönül, diyor ki: “Sus, aklını başına al. Yoksa Gayret-i ilahîye varlık nescini çeker, yırtar.”*

ور نه سوزیدی به يك دم صد جهان - غیرتش را هست صد حلم نهان
15046- *Gayret-i ilahîyede yüzlerce müsamaha ve hilim gizlidir. Yoksa bir an içinde yüzlerce âlemi yakardı.*

Gayret, kıskançlık demektir. Bilhassa ailesini bir takım mütecavizlerden muhafaza duygusudur. Avrupa medeniyeti icabı ayıp sayılan bu his, Müslümanlıkta bir fazilettir. Bundan dolayı ashabın büyüklerinden Sad bin Ubade Radiyallahü anh hakkında taraf-ı Risaletten: **“Sad bin Ubade kıskançtır, ben de kıskancım. Allah ise bizden daha kıskançtır. Kıskançlığı dolayısıyla, fuşşiyatı haram kılmıştır”** buyrulmuştur. Esrar-ı ilahîyenin ehli olmayanlara söylenilmesi de, gayret-i ilahîye mucibi olur. Fakat yine o gayrette yüzlerce hilm ve müsamaha bulunduğu için her hata ve kusura karşı gazab-ı ilahîye zuhur etmez.

Hazreti Mevlâna, bu hakikatleri beyan ettikten sonra kıssaya avdetle diyor ki:

تا دل خود را ز بند پند کند - نخوت شاهی گرفتش جای پند
15047- *Padişahlık kibir ve azameti, Firavun’un kalbinde nasihatini yerini tuttu da, kalbini nasihat kaydından kopardı.*

کاوست پشت ملک و قطب قدرت - که کنم با رای هامان مشورت

15048- Bir de Hamanla müşavere edeyim. Çünkü o, memleketin zahiri; kudret ve siyasetinin kutbudur.

Kur'an'da:

Arapça, Sure-i Nur ayet 26

“Kötü kadınlar (ve kötü sözler) kötü erkeklere, kötü erkekler kötü kadınlara (ve kötü sözlere), temiz kadınlar (ve temiz kelimeler) ise temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara (ve temiz kelimelere) yakışır. Bunlar (o temiz kadınlar ve temiz erkekler) o (iftiracıların) diyeceklerinden çok uzaktırlar. Onlar için mağfiret ve çok şerefli bir rızık vardır” denilmiştir.

Nitekim:

رایزن بو جهل را شد بو لهب - مصطفی را رایزن صدیق رب

15049- Hz. Mustafa Aleyhisselamın müşaviri, Allah'ın sıddığı bulunan Hz. Ebu Bekir radiyallahüanh idi. Ebu Cehil habisine de, onun gibi olan Ebu Leheb müşavirlik ediyordu.

کان نصیحتها به پیشش گشت سرد - عرق جنسیت چنانش جذب کرد

15050- Firavun'u, cinsiyet-i habise o kadar cezbetti ki, Asiye'nin vermiş olduğu o kadar nasihat, nazarında soğuk göründü.

Hazreti Mevlâna, cinsiyet cazibesine dair bir fıkra naklediyor:

“ÇOCUĞU DAMA ÇIKIP SU OLDUĞUNUN ÜZERİNDE EMEKLEYEN VE DÜŞMEK TEHLİKESİNDE BULUNAN BİR KADININ, HZ. ALİ KERREMALLAHÜ VECHEDEN ÇARE ARAMASI”

قصه‌ی آن زن که طفل او بر سر ناودان خزید و خطر افتادن بود و از علی علیه السلام چاره جست

گفت شد بر ناودان طفلی مرا - يك زنی آمد به پیش مرتضی

15051- Hz. Mürteza'ya bir kadın gelip, dedi ki: “Küçük çocuğum dama çıkarak su oluğunun üstüne kaymış...”

ور هلم ترسم که افتد او به پست - گرش می‌خوانم نمی‌آید به دست

15052- Çağırsam gelmeyecek; bıraksam, yere düşeceğinden korkuyorum.

گر بگویم کز خطر سوی من آ - نیست عاقل تا که دریابد چو ما

15053- Aklı ermez ki, “Tehlikeden kaç, yanıma gel” diyeyim de, anlasın.

تا ببیند جنس خود را آن غلام - گفت طفلی را بر آور هم به بام

15054- Hz. Ali, buyurdu ki: “Diğer bir çocuğu dama çıkar da, çocuğun onu görsün.”

جنس بر جنس است عاشق جاودان - سوی جنس آید سبک ز آن ناودان

15055- O vakit, oluğun üstünden dam tarafına gelir. Çünkü cins cinsine ebediyen âşıktır.

جنس خود خوش بدو آورد رو - زن چنان کرد و چو دید آن طفل او
15056- Kadın, Hz. Ali'nin dediğini yaptı, yani dama bir çocuk çıkardı.
Kadının çocuğu, o diğer çocuğu görünce, güzel güzel ona döndü.

جاذب هر جنس را هم جنس دان - سوی بام آمد ز متن ناودان
15057- Oluğun üstünden dama doğru geldi. Her cins, kendi cinsine
olanları çeker, bunu böyle bil!

وارهید او از فتادن سوی سفلی - غژ غژان آمد به سوی طفل
15058- Çocuk emekleyerek, öbür çocuğun yanına geldi ve aşağıya düşme
tehlikesinden kurtuldu.

تا به جنسیت رهند از ناودان - ز آن بود جنس بشر پیغمبران
15059- Peygamberler de, kulları oluktan kurtarmak için insan olarak
gönderilmişlerdir.

تا به جنس آییید و کم گردید گم - پس بشر فرمود خود را مثلكم
15060- Nitekim Peygamberimiz s.a.v. "Ben de, sizin gibi beşerim..."
buyurdu ki, maksat, davet edilen insanların hemcinsleri tarafına gelmeleri ve
bu vesileyle zayı olmamaları idi.
Kur'an-ı Kerim'de, Habib-i Ekrem'e s.a.v. hitaben:

Arapça, Sure Kehf ayet 110

"Habib-i Edibim! (Müşriklere) söyle ki: Ben de sizin gibi beşerim, lakin
bana vahyolunur" buyrulmuştur.

جاذبش جنس است هر جا طالبی است - ز آنکه جنسیت عجایب جاذبی است
15061- Çünkü cinsiyetin acayip bir cazibesi vardır. Her nerede bir talip
varsa, talep edilen onun cinsidir.

با ملایک چون که هم جنس آمدند - عیسی و ادريس بر گردون شدند
15062- İsa ve İdris Aleyhisselam, fevkalade bir riyazetle melekler gibi
yemez içmez bir hale geldiklerinden ve adeta onlarla hemcins olduklarından
semaya çıktılar.

جنس تن بودند ز آن زیر آمدند - باز آن هاروت و ماروت از بلند
15063- Yine Harut ve Marut ismindeki melekler, ten cinsinden oldukları
için, semadan zemine indiler.

Harut ve Marut, güya, iki meleğin adı imiş. Bunlar insan şekline konulmuş ve Babil halkına sihirbazlık öğretmek için oraya indirilmiş. Sonra Zühre isminde bir kadına âşık olmuşlar, onun teklifiyle şarap içmişler ve semaya çıkmak için okudukları "İsm-i Âzam"ı sarhoşlukla öğretmişler. Kadın semaya çıkmış, Allah, onu "Zühre Yıldızı" yapmış, Harut ile Marut'u da Babil'de bir kuyu içine başaşağı sarkıtmış. İslam ulemasının pekçoğu, bunun masal olduğunu, Kur'an'da

zikredilmesinin ise, o masalın naklinden ibaret bulunduğunu söylemişlerdir. Hazreti Mevlâna'nın burada Harut ve Marut'tan bahsetmesi meşhura binaendir.

İnsanlar riyazet ve mücahede ile letafet peyda ettikçe melekîyet tabiatını, melekler de kesafet peyda edecek olursa, beşerîyet tabiatını kesbederlermiş.

Cenab-ı Pir, bunu ispat için: "İşte İsa ile İdris beşer oldukları halde melekler gibi semaya alındılar. Harut ile Marut melek bulundukları halde zemine indirildiler" diyor.

جانسان شاگرد شیطانان شده - کافران هم جنس شیطان آمده

15064- *Kâfirler, şeytanın hem cinsi bulundukları için, ruhları şeytanların çırağı olmuştur.*

دیده‌های عقل و دل بر دوخته - صد هزاران خوی بد آموخته

15065- *Yine o kâfirler, şeytanlardan yüzbinlerce kötü huy öğrenmişler, hakikati görmemek için, akıl ve kalp gözlerini adeta dikmişlerdir.*

آن حسد که گردن ابلیس زد - کمترین خوشان به زشتی آن حسد

15066- *O kâfirlerin kötü huylarından en hafifi hasettir. O haset ki, şeytanın boynunu vurmuştur.*

Ve ilahî huzurdan kovulmuştur.

که نخواهد خلق را ملک ابد - ز آن سگان آموخته حقد و حسد

15067- *O köpekten, hasedi, çekememezliği öğrenmişlerdir de, insanların ebedî bir mülke ve devlete nail olmalarını istemezler.*

از حسد قولنجش آمد درد خاست - هر که را دید او کمال از چپ و راست

15068- *Kimde sağdan soldan bir yücelik görürlerse, hasetlerinden adeta kulunç illetine tutulurlar ve hastalanırlar.*

می‌خواهد شمع کس افروخته - ز آنکه هر بد بخت خرمن سوخته

15069- *Zira harmanı yanmış her bedbaht, kimsenin mumunun yandığını istemez.*

Nitekim Cenab-ı Hakk, buyuruyor ki:

Arapça, Sure Saf ayet 8

"Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmeye yelteniyorlar. Hâlbuki Allah, kendi nurunu (bizzat) tamamlayıcıdır, kâfirler hoş görmese de."

از کمال دیگران نفتی به غم - هین کمالی دست آور تا تو هم

15070- *Ey hasetçi herif! Sen bir kemal yücelik elde et ki, başkalarının kemalinden gam ve kedere düşmeyesin.*

تا خدایت وارهاند از جسد - از خدا می‌خواه دفع این حسد

15071- *Allah'tan bu hasedin defini iste de, Rabbin, seni bu cesetten, yani bu hasut varlığından kurtarsın.*

که نپردازی از آن سوی برون - مر ترا مشغولی بخشد درون
15072- Temenni et, sana derunî bir meşguliyet versin de, hariçle iştigal etmekten ve herkesin ayıbını görmekten, seni çekip kurtarsın.

که بدو مست از دو عالم می‌رهد - جرعه‌ی می را خدا آن می‌دهد
15073- Cenab-ı Hakk, bir yudumcuk şaraba öyle bir hassa vermiştir ki, onu içip sarhoş olan, iki âlemin de endişesinden kurtulur.
Sen de aşk-ı ilahî şarabıyla mest olursan herkes haset etmekten ve halkın ayıp ve noksanını görmekten azat olursun.

کاو زمانی می‌رہاند از خودیش - خاصیت بنهاده در کف حشیش
15074- Allah, bir avuç ota, esrara öyle bir hassa vermiştir ki, onu yiyen kendinden geçer ve hayran olur.

کز دو عالم فکر را بر می‌کند - خواب را یزدان بدان سان می‌کند
15075- Allah uykuya da öyle bir tesir vermiştir ki, uyuyan kimsenin zihninden dünyayı ve ahireti çıkarır.
Şu misallerde görülen tesir gibi, aşk-ı ilahîde de bir tesir vardır ki, o zevki bulan Allah'tan başka her şeyi unuttur.

Aşkın hakikisi ve mecazisi vardır. Hakiki aşk, Allah sevgisidir. Mecazi aşk, mahlukattan birine tutulmaktır. İkincisi, birincisinin derecesinde nezih ve âli değilse de, iffet muhafaza edilmek şartıyla, onun da faydası vardır. Çünkü âşığı tek kayda bağlar ve birçok kayıttan kurtarır. Çünkü sevgilisinden başka bir şey düşünemez. Bir mürşid-i kâmilin eliyle o ten kaydının koparılması da mümkündür ve hatta kolaydır.

کاو بشناسد عدو از دوستی - کرد مجنون را ز عشق پوستی
15076- Allah, bir deri aşkından, yani Leyla yüzünden Mecnun'u dost ve düşmanı fark edemeyecek bir hale getirmiştir.

Mecnun, son zamanlarında yalnız dostu düşmanı değil, kendini hatta sevgilisini tanıyamayacak hale gelmiş, Leyla'yı kendinde görmeye, yani kendini Leyla farzetmeye başlamıştı.

Fakat aşkın da, safı ve mülevvesi vardır. Nitekim şarabın da öyledir.

که ز ره بیرون برد آن نحس را - هست می‌های شقاوت نفس را
15077- Nefsi sarhoş edecek şekavet şarabı vardır ki, içen menhusu yoldan çıkarır.

İşte bu, bazılarının aşk vehmettiği meyl-i nefsanîdir.

که بیابد منزل بی‌نقل را - هست می‌های سعادت عقل را
15078- Akli mest edecek saadet şarabı da vardır ki, insan, onun neşesiyle menzil-i maksudu bulur.

İşte bu da aşk-ı safi ve hubb-i ilahîdir. Kur'an'da:

Arapça, Sure Maide ayet 54

“*Kendisinin onları seveceği, onların da kendisini seveceği*” buyruluyor. Bu Rabbanî lütfâ mahzar olan da, menzil-i maksudunu hareketsiz ve intikalsiz olarak bulmuş demektir.

بر کند ز آن سو بگيرد راه پيش - خيمه‌ی گردون ز سر مستی خویش
15079- *Mest-i ilahî olan aklın önüne felek kubbesi hail olacak olsa, o sermestlik neşesiyle, onu devirir ve yoluna devam eder.*

هست عیسی مست حق خر مست جو - هین به هر مستی دلا غره مشو
15080- *Kendine gel ey gönül! Mağrur olma. İsa, Tanrı sarhoşudur; eşekse, arpa sarhoşudur.*

مستی‌اش نبود ز کوه دنبها - این چنین می را بجو زین خنبها
15081- *Bu mezahir küplerinden öyle bir şarap ara ve bul ki, onun sarhoşluğunun sonu gelmesin.*

Fani güzellere tutulmak ve onların aşkıyla mest olmak, hakiki bir mestlik değildir. Öyle bir şarap ile mest ol ki, bu mestliğin fani, gelip geçici olmasın.

آن یکی درد و دگر صافی چو در - ز آنکه هر معشوق چون خنبی است پر
15082- *Çünkü her sevilen şahıs ve şey, şarapla dolu küp gibidir. Lakin o şaraplardan bazıları, tortudan ibarettir; bazıları ise, inci gibi saf ve berraktır.*

تا می‌یابی منزله ز اختلاط - می شناسا هین بچش با احتیاط
15083- *Ey şarap nevini tanıyan kimse! Dikkat et. İçeceğin şarabı ihtiyat ile tat ki, karşıliktan münezzeh olan “Şarab-ı Tahur”u bulasın.*

مستی‌ات آرد کشان تا رب دین - هر دو مستی می‌دهندت لیک این
15084- *Saf veya karışık, her iki küpteki şarap da mest eder. Lakin Şarab-ı Tahurun mestliği, seni Tanrı’ya kadar çeker, götürür.*

Fariside şöyle bir beyit vardır: “Şarapla sarhoş olan nihayet sabahleyin ayılır. Fakat sakinin mesti ancak kıyamet sabahında uyanır.”

İşte, ezel ve ebed sakisinin, mesti olup da O’nun cemalindeki “Şarab-ı Tahur”dan içmiş olanların mestliği kendilerini huzur-u ilahîye kadar götürür. İşte ey salik, böyle bir şarap ile mest ol ki:

بی‌عقال این عقل در رقص الجمل - تاره‌ی از فکر و وسواس و حیل
15085- *Vesvese ve hile fikrinden kurtulasın. Akıl bağı olmaksızın, deve gibi vecde gelip oynayasın.*

مر ملک را جذب کردند از فلک - انبیا چون جنس روحند و ملک
15086- *Peygamberler, ruh ve melek gibi saf ve masum oldukları için, felekten melekleri cezbetmişlerdir.*

Nebilere, meleklerin gelip vahiy getirmesi, saffet ve masumiyette aynı cinsten oldukları içindir.

که بود آهنگ هر دو بر علو - باد جنس آتش است و یار او

15087- Rüzgâr, ateşin cinsi ve onun dostudur. Çünkü her ikisinin kastı da, yükseğedir.

Rüzgâr yüksekten eser, ateşin alevi ve dumanı yükseğe doğru çıkar. Bu itibarla ikisi arasında cinsiyet alakası vardır. Peygamberler ile meleklerde saffet ve ismet dolayısıyla mütecanistirlər. Onun için görüşür ve konuşurlar.

در میان حوض یا جویی نهی - چون ببندی تو سر کوزه‌ی تهی

15088- Boş bir kabın ağzını kapayıp da, bir havuzun ortasına yahut bir derenin içine bıraksan.

که دلش خالی است و در وی باد هست - تا قیامت آن فرو ناید به پست

15089- Kıyamete kadar dibe batmaz. Çünkü içinde havadan başka bir şey yoktur.

ظرف خود را هم سوی بالا کشد - میل بادش چون سوی بالا بود

15090- Havanın meyli yükseğe olduğu için, kabını da, yükseğe çeker ve batmaktan muhafaza eder.

سوی ایشان کش کشان چون سایه‌هاست - باز آن جانها که جنس انبیاست

15091- Nebilere hem cins olan ruhlar da, onların gölgesi gibi arkalarından koşarlar.

Nitekim şöyle bir hadis-i şerif rivayet edilir: “Ben, Allah nurundanım; kâmil müminler de, benim nurumdandır.” Mevlâna’nın “Nebilere hemcins olan ruhlar” demesi, bu hadis-i şerifte bahsolunan kâmil müminlerdir.

عقل جنس آمد به خلقت با ملک - ز انکه عقلش غالب است و بی ز شک

15092- Çünkü o kâmil müminlerin akılları, nefislerine galiptir. Aklın, yaratılıştta melek cinsinden olduğuna da şüphe yoktur.

نفس جنس اسفل آمد شد بدو - و آن هوای نفس غالب بر عدو

15093- Nefsin heva ve hevesi de, düşmanlarına galiptir. Ancak, nefis aşağılık cinstendir, aşağılık âlemine gider.

بود سبطی جنس موسای کلیم - بود قبطی جنس فرعون ذمیم

15094- Kıptiler, kötü Firavun’un; Sıbtler, Kelimullah olan Musa’nın cinsinden idiler.

بر گزیدش برد بر صدر سرا - بود هامان جنس‌تر فرعون را

15095- Haman, en yakın cinsi olduğu için Firavun onu çekti ve sarayının vezirlik makamına kadar yükseltti.

که ز جنس دوزخند آن دو پلید - لاجرم از صدر تا قعرش کشید

15096- Şüphesiz Haman da, Firavun’u, makam-ı saltanattan cehennemin dibine kadar çekti. O kütüklerin ikisi de, cehennem cinsiydiler.

هر دو چون دوزخ ز نور دل نفور - هر دو سوزنده چو دوزخ ضد نور
15097- *Her ikisi de, cehennem gibi, halkı yakıcı ve nurun zıttıydılar. Her ikisi de, cehennem gibi, kalp nurundan nefret ediyorlardı.*

بر گذر که نورت آتش را ربود - ز آنکه دوزخ گوید ای مومن تو زود
15098- *Çünkü cehennem, kıyamette üstünden geçen ehl-i imana diyecektir ki: "Ey mümin! Çabuk geç ki, senin nurun benim ateşimi söndürüyor!"*

آتشم را چون که دامن می‌کشد - بگذر ای مومن که نورت می‌کشد
15099- *Geç ey mümin! Zira nurun eteğini sürüdü mü, ateşimi mahvedecek, o yüzden hemen geç!*
Resul-u Ekrem s.a.v. Efendimiz: *"Cehennem, kıyamette üstündeki sıratı geçen ehl-i imana: Ya mümin! Geç, zira senin nurun benim ateşimi söndürdü diyecektir"* buyurmuştur.

ز آنکه طبع دوزخ استش ای صنم - می‌رمد آن دوزخی از نور هم
15100- *Cehennemlik olan da, nurdan ürker ve kaçar. Çünkü onda, cehennem tabiatı vardır.*

Zamanımızda da bir takım dinsiz ve imansız, baykuş ve yarasa gibi herifler dinden, imandan ürkmüyorlar mı? Onun nuruna tahammül edemedikleri için gözlerini kapayıp şikâyet etmiyorlar mı? Çünkü onlar da cehennem tabiatlıdır. Dinin nuru tesiriyle kalplerindeki küfür ateşinin söneceğinden korkarlar.

که گریزد مومن از دوزخ به جان - دوزخ از مومن گریزد آن چنان
15101- *Bir müminin cehennemden sakındığı kadar, cehennem de ondan çekinir.*

ضد نار آمد حقیقت نور جو - ز آنکه جنس نار نبود نور او
15102- *Çünkü müminin nuru, cehennem ateşi cinsinden değildir. Hakikat nuru arayan ve bulan bir mümin, ateşin zıttıdır.*

چون امان خواهد ز دوزخ از خدا - در حدیث آمد که مومن در دعا
15103- *Hadis-i Nebevi'de varit olmuştur ki: "Bir mümin cehennemden halas olmak için Allah'a dua edince..."*

که خدایا دور دارم از فلان - دوزخ از وی هم امان خواهد به جان
15104- *Cehennem de: "Ya Rabbi! Falanı benden uzaklaştır" diye, can-ı gönülünden istekte bulunur.*

Hazreti Mevlâna'nın bahsettiği hadis-i şerif şudur: *"Mümin: İlahi! Bana Cehennemden aman ver, diye dua edince; cehennem de: Ya Rabbi! Beni ondan kurtar, temennisinde bulunur."*

که تو جنس کیستی از کفر و دین - جاذبه‌ی جنسیت است اکنون ببین

15105- Cinsiyette bir cazibe vardır. Cins cinsi çeker. Şimdi sen kendine bak, küfür ve dinden hangisinin cinsi olduğunu gör.

ور به موسی مایلی سبحانی - گر به هامان مایلی هامانی

15106- Eğer Haman'a meylin varsa Haman'a, Musa'ya meylin varsa Sübhan'a mensupsun.

نفس و عقلی هر دوان آمیخته - ور به هر دو مایلی انگیخته

15107- Eğer ikisine de meylin varsa, nefsinle aklın birbirine karışmış demektir.

تا شود غالب معانی بر نقوش - هر دو در جنگند هان و هان بکوش

15108- Bu suretle, nefis ile akıl çarpışmaktadır. Dikkat ve yardım eyle ki, akıl ve şuurun nefsinde galebe çalsın.

که ببینی بر عدو هر دم شکست - در جهان جنگ شادی این بس است

15109- Düşmanımın her an mağlup olduğunu görmek, sevinmek için yeter.

“Düşmanların düşmanı, senin dâhilinde olan nefsidir” hadis-i şerifi mucibince, insan için en büyük düşman kendi nefsidir. Zira sahibini dünya cezası ve ahiret azabını mucip olacak hareketlere sevkeder. Binaenaleyh, böyle bir düşmanın mağlup olduğunu görmek, sevinilecek bir haldir.

“FİRAVUN’UN, MUSA ALEYHİSSELAMA İMAN EDİP ETMEME HUSUSUNDA, HAMANLA MÜŞAVEREDE BULUNMASI”

مشورت کردن فرعون با وزیرش هامان در ایمان آوردن به

موسی علیه السلام

گفت با هامان برای مشورت - آن ستیزه رو به سختی عاقبت

15110- O inatçı Firavun, nihayet istişare için Musa Aleyhisselamın teklifini Haman'a söyledi.

گفت و محرم ساخت آن گمراه را - وعده‌های آن کلیم الله را

15111- Kelimullahın vaatlerini anlatıp, o sapık herifi mahrem ittihaz etti.

جست هامان و گریبان را درید - گفت با هامان چو تنه‌ایش بدید

15112- Haman'ı yalnız bulunca, Hz. Musa ile olan konuşmasını anlattı. Haman bunları duyunca, yerinden fırladı ve yakasını yırttı.

کوفت دستار و کله را بر زمین - بانگها زد گریه‌ها کرد آن لعین

15113- O melun haykırdı, ağladı, sarığını, külahını başından çıkarıp yere attı.

Ve dedi ki:

این چنین گستاخ آن حرف تباه - که چگونه گفت اندر روی شاه
15114- *Böyle bir küstah, öyle batıl sözleri padişahımızın yüzüne karşı söylemeye nasıl cesaret etti?*

کار را با بخت چون زر کرده تو - جمله عالم را مسخر کرده تو
15115- *Sen bütün âlemi teshir etmiş, talihinin yardımıyla işini altın gibi revaçlı bir hale getirmiş büyük bir hükümdarsın.*

سوی تو آرند سلطانان خراج - از مشارق و ز مغارب بی لجاج
15116- *Şark ve garp padişahları, bahane göstermeden ve inat etmeden, senin hazinene haraç verirler.*

بر ستانه‌ی خاك تو ای کیقباد - پادشاهان لب همی‌مالند شاد
15117- *Ey büyük şehinşah! Dünya hükümdarları, senin kapının eşiğini sevinerek öperler.*

رو بگرداند گریزد بی عصا - اسب یاغی چون ببیند اسب ما
15118- *Düşmanın atı, atımızı görünce döner, değneksiz ve kamçısız kaçar.*

بوده‌ای گردی کمینه‌ی بندگان - تا کنون معبود و مسجود جهان
15119- *Şimdiye kadar âlemin mabudu idin, herkes sana secde ediyordu. Bundan sonra, kulların en hakiri mi olacaksın?*

که خداوندی شود بنده پرست - در هزار آتش شدن زین خوشتر است
15120- *Bin defa ateşe atılmak, bir hükümdarın kuluna bende olmasından daha hoştur.*

تا نبیند چشم من بر شاه این - نه بکش اول مرا ای شاه چین
15121- *Ey kuşların tane toplayıp yedikleri gibi hükümdarları mahvetmiş olan Firavun! Hayır... Bu işi yapma! Yapacaksan, evvela beni öldürt ki, böyle bir halî gözüm görmesin.*

تا نبیند این مذلت چشم من - خسرو اول مرا گردن بزن
15122- *Padişahım! Evvela benim kafamı kestir ki, bu zilleti gözüm görmesin.*

که زمین گردون شود گردون زمین - خود نبودست و مبادا این چنین
15123- *Semanın zemin, zeminin sema olduğu, şimdiye kadar görülmemiştir. Şimdiden sonra da, olmasın ve görülmesin.*

بی‌دلان‌مان دل خراش ما شوند - بندگان‌مان خواجه‌تاش ما شوند
15124- *Kölelerimizin, kapı yoldaşımız olması; tabîilerimizin, gönlümüzü yaralayacak bir hale gelmesi çekilir mi?*

گشت ما را پس گلستان قعر گور - چشم روشن دشمنان و دوست کور
15125- *Düşmanlarımızın gözü aydın, dostlarımızın ise, kör oldu. Gül bahçesi, bizim mezarın dibi halini aldı.*

“HAMAN’IN SÖZLERİNİN BAYAĞILIĞI”

تزئیف سخن هامن علیه اللعنه

نرد را کورانه کژ می‌باخت او - دوست از دشمن همی‌نشناخت او
15126- *Haman, dostu düşmanı tanımıyor, körü körüne yanlış tavla oynuyordu.*

بی‌گناهان را مگو دشمن به کین - دشمن تو جز تو نبود ای لعین
15127- *Hey melun! Senin düşmanın, senden başkası değildir. Günahı olmayanlara kin tutarak, düşman deme!*

که دوا دو اول و آخر لت است - پیش تو این حالت بد دولت است
15128- *Sence bu kötü hal devlettir... Evveli, “Dev=koş”; sonu da, “Let=dayak ye”dir.*

این بهارت را همی‌آید خزان - گر از این دولت نتازی خزخزان
15129- *Bu devlet sandığın yaşıyaştan, velev ki sürünmek suretiyle olsun, ahiret tarafına dönmeyecek olursan, bu baharın elbette güze dönecektir.*

که سر ایشان ز تن ببریده‌اند - مشرق و مغرب چو تو بس دیده‌اند
15130- *Senin gibi, başları kesilerek bedenlerinden ayrılmış vezirleri, şark da, garp da çok görmüştür.*

چون کنند آخر کسی را پایدار - مشرق و مغرب که نبود برقرار
15131- *Şark ve garbın kendileri baki olmayınca, bir kimseyi nasıl ebedî kılabilirler?*

چاپلوست گشت مردم روز چند - تو بدان فخر آوری کز ترس و بند
15132- *Birkaç kişinin, korkudan ve zindana girme endişesinden yaltaklanmasından iftihar ediyorsun.*

زهر اندر جان او می‌آکنند - هر که را مردم سجودی می‌کنند
15133- *İnsanlar, her kime tazimen secde ederler ve karşısında yer öperlerse, onun canını zehirliyorlar demektir.*
Onu kibir ve gurura sevk ederler. Kibir ise, insan içinde zehir gibi öldürücüdür.

داند او کان زهر بود و موبدش - چون که بر گردد از او آن ساجدش

15134- Bir kere devlet, yüz çevirdi ve bahtı döndü mü, kendisine secde eden meğer kendisini zehirleyenmiş, o zaman anlar.

وای آنک از سرکشی شد چون که او - ای خنک آن را که ذلت نفسه

15135- Nefsini zelil ve muti kılan kimseye ne mutlu! Dağ gibi kafa tutup, azamet satan kimsenin de, vay haline!

Böyle kimseler için Sure-i İsrâ'da:

Arapça, Sure İsrâ ayet 37

“Yer(yüzün)de kibr-ü azametle yürüme. Çünkü (ne kadar bassan) arzı cidden yaramazsın, boyca da asla dağlara eremezsin” buyrulmuştur.

Mütevazı olanlar da:

Arapça, Sure Furkan ayet 63

“O çok esirgeyenin (has) kulları ki, onlar yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürürler. Kendilerine beyinsizler (hoşa gitmeyecek) laflar attığı zaman, Selametle, de(yip geçer)ler” diye medh edilmiştir.

از می پر زهر شد آن گنج مست - این تکبر زهر قاتل دان که هست

15136- Kibir ve azametın, öldürücü zehir olduğunu bil. O zehirli şarapla, aptal ve ahmak kişi sarhoş olur.

از طرب يك دم بجنابد سری - چون می پر زهر نوشد مدبری

15137- Bir bedbaht, zehirli şarabı içince, neşe bir müddet başını sallar, omuzlarını oynatır.

زهر در جانش کند داد و ستد - بعد يك دم زهر بر جانش فتد

15138- Biraz sonra zehir, canına tesir eder. Can alıp vermeye başlar!

Onun helâkına sebep olur.

کاو چو زهر آمد نگر در قوم عاد - گر نداری زهری اش را اعتقاد

15139- Eğer kibir ve azametın zehir olduğuna inanmazsan, Ad kavmine bak da gör. Onlara, zehir neler etti.

بکشدش یا باز دارد در چهی - چون که شاهی دست یابد بر شهی

15140- Bir padişah, diğer bir padişaha galip gelince, ya onu öldürür yahut bir zindana hapseder.

مرهمش سازد شه و بدهد عطا - ور بیابد خستهی افتاده را

15141- Fakat bir düşkün dertliyi görse, derdine merhem olur ve ona ihsanlarda bulunur!

کشت شه را بی گناه و بی خطا - گر نه زهر است آن تکبر پس چرا

15142- Eğer bu kibir, zehir değilse, o galip padişah, mağlup ve esir olmuş şahı kabahati yokken niçin öldürür?

Onun kabahati ve helâk oluş sebebi, gelip padişaha karşı kibir ve azamet göstermesidir.

زین دو جنبش زهر را شاید شناخت - وین دگر را بی ز خدمت چون نواخت

15143- O düşkün dertliye, kendisine bir kullukta da bulunmadığı halde, neden iltifat ediyor? İşte bu iki hareketten, kibrin nasıl bir zehir olduğu anlaşılmalıdır.

گرگ گرگ مرده را هرگز گزد - راه زن هرگز گدایی را نزد

15144- Yol kesen, asla bir yoksulu soymaz. Bir kurt, ölü bir kurdu katiyen ısırılmaz.

تا تواند کشتی از فجار رست - خضر کشتی را برای آن شکست

15145- Bir takım kötü kişilerin elinden kurtarabilmek için, Hızır, gemiyi sakatlamıştı.

Kur'an-ı Kerim'de hikâye buyrulduğu üzere, Musa ve Hızır Aleyhimesselem arkadaş olmuşlar ve bir gemiye binmişlerdi. Gemiciler bunlardan para almadıkları halde Hızır gemiden bir tahta koparmıştı. Bunun sebebi ise, gemiyi tahrip etmek değil, ileride bekleyip sağlam gemileri zapteden zalim bir hükümdarın gazabından kurtarmaktır. Bu münasebetle Hazreti Mevlâna, diyor ki:

امن در فقر است اندر فقر رو - چون شکسته می رهد اشکسته شو

15146- Mademki kırık olan kurtuluyor, sen de kırıl ve aczini bil! Emniyet yokluktadır. Sen de, kibir ve gurura değil, yokluğa meylet.

گشت پاره پاره از زخم کلند - آن کهی کاو داشت از کان نقد چند

15147- İçindeki madende bir parça altın yahut gümüş bulunan bir dağ, kazma ve küllük darbesiyle parça parça olur.

سایه کافکنده ست بر وی زخم نیست - تیغ بهر اوست کاو را گردنی است

15148- Kılıç, boynu olan insanı keser. Gölge ise, yerlere döşenmiştir. Boynu ve bedeni olmadığı için, onun yaralanması ve kesilmesi de yoktur.

Binaenaleyh, ey salık! Sen de gölge gibi mütevazı ve varlıksız ol ki, kaza kılıcından boynunu kurtarasın.

ای برادر چون بر آذر می روی - مهتری نفت است و آتش ای غوی

15149- Ey sapık kimse! Büyüklük ve gurur neft ile ateş gibidir. Böyle bir ateş üzerine nasıl gidiyorsun?

تیرها را کی هدف گردد ببین - هر چه او هموار باشد با زمین

15150- Zemin ile müsavi olan bir şey, oklara hedef olur mu? Dikkat et!

Okun olsun, tüfeğin olsun hedefleri daima yüksekte olur. Ancak yüksekteki hedeflere ok yahut kurşun atılır. Toprak gibi yüksek olmayan şeyler ise, hedef olmayacağı için ok ve kurşun yarısından emin bulunur. Harp siperlerinin toprak içinde bulunması da, keza mermilerin isabetinden mahfuz kalınması içindir.

چون هدفها زخم یابد بی رفو - سر بر آرد از زمین آن گاه او
15151- *Yerden başını kaldırıp, varlık gösteren ve büyüklenen kimse ise, tedavi olunmaz bir surette yaralanır.*

عاقبت زین نردبان افتادنی است - نردبان خلق این ما و منی است
15152- *Bu “biz” ve “ben”lik, yani kibir ve azamet vehmi, halkın merdivenidir ki, sonunda o merdivenden yuvarlanmak mukadderdir.*

کاستخوان او بتر خواهد شکست - هر که بالاتر رود ابلهتر است
15153- *Kim merdivenin daha üstüne çıkarsa, o daha ahmaktır. Çünkü düştüğü vakit, kemikleri daha beter kırılır.*

که ترفع شرکت یزدان بود - این فروع است و اصولش آن بود
15154- *Bu merdivenden yuvarlanmak ve kemikleri kırılmak, kibir ve azamet cezasının feridir, asılları ise şudur: “Yücelik, Tanrı’ya şirk koşmaktır.”*

Nitekim bir hadis-i kudside: *“Kibriya benim ridam, azamet de izarımdır. O hususlarda benimle münazaaya kalkanı ateşime sokarım”* buyrulmuştur.

Rida ve İzâr: Arap kisvesidir ki, birincisi ceket gibi omuzlara alınır, ikincisi peştemal gibi bele sarılır. Ebu Hüreyre Radiyallahü anh, diyor ki: *“Resul-u Ekrem Sallallahü Aleyhi Vesellem ile orduları, sefer esnasında tepelere çıktıkça tekbir getirirler, vadilere indikçe -Sübhaneallah- derlerdi.”*

Tepelere çıkmak, bir nevi yükselmek olduğundan, yükselmek ise Cenab-ı Hakk’a mahsus bulunduğundan dolayı, Resul-u Ekrem ve ashab-ı kiramı yüksek yerlere çıkınca “Allahü ekber” diyerek, Allah’ın büyüklüğünü itiraf ederlerdi.

یاغیی باشی به شرکت ملک جو - چون نمردی و نگشتی زنده زو
15155- *Sen ölmeden evvel ölüp, ilahi lütufla tekrar dirilmedikçe, hükümdara karşı memleket istilasına ve ortaklık davasına kalkışmış bir düşman olursun.*

وحدت محض است آن شرکت کی است - چون بدو زنده شدی آن خود وی است
15156- *Onun lütfuyla dirilince, ancak o kalır ve tam birlik zuhura gelir. Şirk, ortadan kalkar.*

که نیابی فهم آن از گفت و گو - شرح این در آینهی اعمال جو
15157- *Hak ile dirilişi, amel aynasında gör. Zira bunu sözle ve dedikodu ile anlayamazsın.*
Kur’an-ı Kerim’de:

Arapça, Sure-i Hicr ayet 99

“Sana yakin (ölüm) gelinceye kadar da Rabbine ibadet et” buyrulmuştur. Ne zaman o yakin gelirse, Hakk ile dirilmenin ne demek olduğu o zaman anlaşılır. Çünkü zevkiyattandır. Sözle, tarif ile anlaşılmaz.

بس جگړها گردد اندر حال خون - گر بگویم آن چه دارم در درون

15158- İçerimde bulunan ve bu bahse müteallik olan esrarı söylersem, pek çok ciğer kan olur.

Tahammül edemezler.

بانگ دو کردم اگر در ده کس است - بس کنم خود زیرکان را این بس است

15159- Bahsi kesiyorum. Zeki olanlara bu kadar kâfidir. Ben iki defa seslendim. Eğer köyde adam varsa, yani dinleyenler arasında anlayan mevcut ise, bu kadar söz yetişir.

Hazreti Mevlâna, bundan sonra Haman'ın Firavun'u sapıtması bahsine dönerek diyor ki:

این چنین راهی بر آن فرعون زد - حاصل آن هامان بدان گفتار بد

15160- Hulasa, Haman, o kötü ve sapık sözleriyle Firavun'un yolunu vurdu.

او گلوی او بریده ناگهان - لقمه‌ی دولت رسیده تا دهان

15161- Devlet ve saadet lokması, Firavun'un ağzına kadar gelmişken, Haman, adeta onun boğazını keserek yutmasına meydan vermedi.

هیچ شه را این چنین صاحب مباد - خرمن فرعون را داد او به باد

15162- Haman, Firavun'un harmanını yele verdi. Yani onu dine girmekten ve imana gelmekten mahrum bıraktı. Hiçbir padişahın böyle bir veziri olmasın!

“MUSA ALEYHİSSELAMIN HAMAN'IN SÖZLERİNİN TESİRİ ALTINDAKİ FİRAVUN'UN İMANA GELMESİNDEN ÜMİT KESMESİ”

نومید شدن موسی علیه السلام از ایمان فرعون به تاثیر کردن سخن
هامان در دل فرعون

خود خداوندیت را روزی نبود - گفت موسی لطف بنمودیم و جود

15163- Hz. Musa, dedi ki: “Biz lütfeyledik ve cömertlik gösterdik. Lakin o lütuf ve cömertlik, sana ve hükümetine nasip değilmiş.”

مر و را نه دست دان نه آستین - آن خداوندی که نبود راستین

15164- Hakiki olmayan bir hükümdarlığın ne eli vardır, ne de yeni!
Ne aslı vardır ne de füru...

بی‌دل و بی‌جان و بی‌دیده بود - آن خداوندی که دزدیده بود

15165- Hırsızlama olan bir saltanat, gönülsüz, ruhsuz ve gözsüz, yani tamamıyla eksik olur.

باز بستانند از تو همچو وام - آن خداوندی که دادندت عوام

15166- Halk, sana verdiği saltanatı, alacak tahsil eder gibi yine senden geri alır.

تا خداوندیت بخشد متفق - ده خداوندی عاریت به حق
15167- *İğreti hükümdarlığı Allah'a ver ki, sana, herkesin kabul edip, razı olacağı bir devlet ihsan etsin.*

“ARAP BEYLERİNİN, MUSTAFA ALEYHİSSELAMA: MÜLKÜ TAYİN VE BİZE TAKSİM ET Kİ, ARAMIZDA İHTİLAF ÇIKMASIN, DEMELERİ; SALLALLAHÜ ALEYHİ VESSELLEMİN DE: BEN BU BEYLİK İŞİNDE HAKK TARAFINDAN MEMURUM, BUYURMASI VE İKİ TARAFIN MÜBAHASESİ”

منازعت امیران عرب با مصطفی علیه الصلاة و السلام که ملک را مقاسمت کن
با ما تا نزاعی نباشد و جواب فرمودن مصطفی (ص) که من مأمورم در این
امارت و بحث ایشان از طرفین

نزد پیغمبر منازع می شدند - آن امیران عرب گرد آمدند
15168- *Arap beyleri toplandılar ve Peygamberin makamında münakaşa ettiler.*
Ve dediler ki:

بخش کن این ملک و بخش خود بگیر - که تو میری هر يك از ما هم امیر
15169- *Sen bir emirsin ve bizim her birimiz de, birer emirdir. O halde, memleketi taksim et ve hissene düşeni al!*

تو ز بخش ما دو دست خود بشو - هر یکی در بخش خود انصاف جو
15170- *Her emir, kendi hissesine düşene razı olsun. Sen de, bizim hisselerimizden el çek!*

سروری و امر مطلق داده است - گفت میری مرا حق داده است
15171- *Resul-u Ekrem Sallallahü Aleyhi Vesellem, buyurdu ki: “Emirliği bana hak verdi; sizinki ise, iğretidir.”*

هین بگیریید امر او را اتقوا - کاین قرآن احمد است و دور او
15172- *Bu zaman, “devr-i Ahmedî” ve “zaman-ı Muhammedî”dir. Dikkat edin, onun emrini dinleyin, hilafına hareket etmekten sakının.*

حاکمیم و داد امیری مان خدا - قوم گفتندش که ما هم ز آن قضا
15173- *Gelen emirler, dediler ki: “Biz de, kaza-yı ilahî ile hakimimiz, bizim emirliğimizi de, Hakk vermiştir.”*

مر شما را عاریت از بهر زاد - گفت لیکن مرا حق ملک داد
15174- *Resul-u Ekrem, buyurdu ki: “Cenab-ı Hakk, baki mülkü bana ihsan etti. Size ise, emir oğlu olarak doğmanız itibarıyla ariyet olarak verdi.”*

میری عاریتی خواهد شکست - میری من تا قیامت باقی است
15175- *Benim emirliğim, kıyamete kadar bakidir. Ariyet mülk ise, gelip geçecek ve elden çıkacaktır.*

چیست حجت بر فزون جویی تو - قوم گفتند ای امیر افزون مگو
15176- Emirler, dediler ki: “Ey emir; fazla söyleme! Üstün olduğunu iddia ediyorsun da delinin nedir?”

سیل آمد گشت آن اطراف پر - در زمان ابری بر آمد ز امر مر
15177- O anda, , bir bulut gelip kahr-ı ilahî ile yağmur yağdırdı. Seller etrafı doldurdu.

اهل شهر افغان کنان جمله رعیب - رو به شهر آورد سیل بس مهیب
15178- Korkunç bir sel, şehre yüz tuttu. Şehirliler, korkudan feryada başladı.

آمد اکنون تا گمان گردد عیان - گفت پیغمبر که وقت امتحان
15179- Hz. Peygamber, buyurdu ki: “Zan ve şüphenin ortadan kalkarak, hakikatin meydana çıkması için imtihan vakti geldi. Siz de, hakiki ve baki mülk sahibi iseniz, şu seli durdurun.”

تا شود در امتحان آن سیل بند - هر امیری نیزه‌ی خود در فکند
15180- Her emir, imtihanla seli durdurmak için, mızrağını suya attı!

آن قضیب معجز فرمان روا - پس قضیب انداخت در وی مصطفی
15181- Cenab-ı Mustafa da, mucize gösteren ve fermanını kabul ettiren asasını suya bıraktı.

آب تیز سیل پر جوش عنود - نیزه‌ها را همچو خاشاکی ربود
15182- Coşkun ve inatçı selin süratle akan suları, mızrakları çörçöp gibi kaptı.

بر سر آب ایستاده چون رقیب - نیزه‌ها گم گشت جمله و آن قضیب
15183- Mızrakların hepsi kayboldu. Asa-yı peygamberi ise, etrafı gözetten bir gözcü gibi suyun üstünde duruyordu.

رو بگردانید و آن سیلاب رفت - ز اهتمام آن قضیب آن سیل زفت
15184- O mübarek asanın himmetiyle, o büyük ve coşkun sel, başka tarafa dönüp gitti.

پس مقرر گشتند آن میران ز بیم - چون بدیدند از وی آن امر عظیم
15185- O emirler, bu büyük mucizeyi görünce, Resulullahın doğruluğunu tasdik ettiler.

ساحرش گفتند و کاهن از جحود - جز سه کس که حقد ایشان چیره بود
15186- Yalnız, hasetleri galip üç münkir, Zat-ı Risalet, “Sihirbaz ve kahin” dediler.

ملك بر رسته چنين باشد شريف - ملك بر بسته چنان باشد ضعيف
15187- *İğreti emirlik, böyle zayıf olur. Hakk'ın vergisi olan emirlik ise, böyle yücedir işte...*

نامشان بين نام او بين ای نجيب - نيزه‌ها را گر ندیدی با قضيب
15188- *Ey asil kişi! Eğer o zamana yetişip de, o mızraklarla asayı görmedinse, o emirlerle Sultan-ül Enbiya Efendimizin isimlerini gör!*

نام او و دولت تیزش نمر د - نامشان را سيل تیز مرگ برد
15189- *Onların adını, ölümün coşkun seli çoktan götürdü. Fakat Nam-ı Nebevi ve Şer'i Muhammedi ölmedi.*

همچنين هر روز تا روز قیام - پنج نوبت می‌زنندش بر دوام
15190- *Bütün Müslüman memleketlerinde, O'nun adına her gün beş defa nevbet vurulmaktadır ve kıyamete kadar da vurulacaktır.*

Nevbet, hükümdarların ve emirlerin kapılarında çalınan çalgı demektir. Buradaki nevbet ise, beş vakit okunana Ezan-ı Muhammedî'dir.

Hazreti Mevlâna, bu hakikatleri beyan ettikten sonra, Musa ve Firavun kıssasına avdetle Musa Aleyhisselam lisanından Firavun'a hitaben diyor ki:

ور خری آوردهام خر را عصا - گر ترا عقل است کردم لطفها
15191- *Eğer aklın varsa, sana lütuflarda bulundum. Yok... Eşek isen, eşeğe sopa getirdim.*

کز عصا گوش و سرت پر خون کنم - آن چنان زین آخورت بیرون کنم
15192- *Öyle ki, seni ahırından çıkaracağım, kulağını kana bulayacağım.*

می‌نیابند از جفای تو امان - اندرین آخور خران و مردمان
15193- *Çünkü bu dünya ahırındaki eşekler de, insanlar da, senin cefa ve cevrenden aman bulamıyorlar.*

هر خری را کاو نباشد مستحب - نك عصا آوردهام بهر ادب
15194- *Emre itaat ve icabet etmeyen her eşeği terbiye için, işte asa getirdim.*
O asa:

کاژدهایی گشته‌ای در فعل و خو - اژدهایی می‌شود در قهر تو
15195- *Seni kahretmek için ejderha olur. Çünkü sen de, işte ve huyda bir ejderha kesilmişsin.*

ليك بنگر اژدهای آسمان - اژدهای کوهی تو بی‌امان
15196- *Sen, aman vermez bir dağ ejderhasısın. Lakin benim asama bak ki, o, bir gökyüzü ejderhasıdır.*

که هلا بگریز اندر روشنی - این عصا از دوزخ آمد چاشنی
15197- *Bu asa, sana, "Küfür karanlığından, iman aydınlığına kaç" demek için, cehennemden bir çeşni olarak geldi.*

مخلصت نبود ز در بندان من - ورنه درمانی تو در دندان من
15198- *Yoksa benim dişlerim arasında kalırsın. Kimse seni, benim kahrımdan kurtaramaz.*

"ALLAH'IN KUDRETİNİ TANIYAN KİMSE, CENNET VE CEHENNEM NEREDEDİR, DİYE SORMAZ"

در بیان آن که شناسای قدرت حق نپرسد که بهشت و دوزخ کجاست

Hazreti Musa'nın, "Bu asa, cehennemden bir çeşnidir" buyurması üzerine, cennet ve cehennem nerededir, diye bir sual varit olması ihtimaline cevap olmak üzere Cenab-ı Mevlâna, diyor ki:

اوج را بر مرغ دام و فخ کند - هر کجا خواهد خدا دوزخ کند
15199- *Allah nereyi isterse, orayı cehennem haline getirir. Hatta fezayı, uçan bir kuşa tuzak haline getirir.*

تا بگویی دوزخ است و اژدها - هم ز دندانت بر آید دردها
15200- *Sana öyle bir diş ağrısı verir ki, onun için, "Cehennem azabı ve ejder ısırması" dersin...*

تا بگویی که بهشت است و حلل - یا کند آب دهانت را عسل
15201- *Yahut ağzının suyunu, yani tükürüğünü bal gibi öyle bir tatlandırır ki, onun için, "Cennet nimeti ve hilati" tabir edersin...*

تا بدانی قوت حکم قدر - از بن دندان برویاند شکر
15202- *Allah, kaderi hükmündeki kudreti bildirmek için, dişlerinin dibinden sana şeker tattırır.*

فکر کن از ضربت نامحترز - پس به دندان بی گناهان را مگز
15203- *Gelecek ve kaçınması mümkün olmayan manevî bir silleyi düşün de, bi-günah olanları dişleme. Onlara zulmetme...*

سبیطیان را از بلا محصون کند - نیل را بر قبطیان حق خون کند
15204- *Cenab-ı Hakk, Nil nehrini Kıptiler için kan haline getirir. Fakat Beni İsrail'i o beladan mahfuz kılar.*

Hazreti Musa'nın mucizesi olarak Mısırlıların uğradıkları belalardan biri de, Nil'in Kıptilere kan olması, Sıbtilere ise su halinde kalması idi. Hatta derler ki: Bir Kıpti bir kaptan beraber su içmek için yalvarmış, bir tası iki taraftan ağızlarına götürmüşler. Kıptinin içeceği taraf kan, Sıbtinin içeceği taraf su görünmüş. Bunun böyle olması:

در میان هوشیار راه و مست - تا بدانی پیش حق تمیز هست
15205- Cenab-ı Hakk'ın yoldaki ayık ile sarhoşu ayırt edecek bir temyiz kudreti bulunduğunu anlamak içindir.

که گشاد این را و آن را سخت بست - نیل تمیز از خدا آموخته‌ست
15206- Nil nehri ve Şap denizi, temyiz ve tefriki Allah'tan öğrendiği için, Musa'ya ve Beni İsrail'e açılıp yol vermiş; Firavun ve askerine de, o yolu kapayıp, onları boğmuştur.

قهر او ابله کند قابیل را - لطف او عاقل کند مر نیل را
15207- Hakk'ın lütfu, Nil nehrine idrak ve şuur verir. Kahır ise, Kabil'i ahmak haline getirir.

Ki, kadın meselesinden dolayı öldürdüğü kardeşi Habil'in cesedini ne yapacağını bilememiş, günlerce sırtında taşıdıktan sonra bir karganın gagasıyla toprağı kazdığını, o çukura ölü bir kargayı gömdüğünü görmesiyle, o da toprağı eşmiş ve sırtında taşıdığı cesedi oraya defnetmişti.

عقل از عاقل به قهر خود برید - در جمادات از کرم عقل آفرید
15208- Allah, kerem ve lütfu ile cemadata şuur ihsan eder, kahır ile de, akıllının aklını izale eyler.

و ز نکال از عاقلان دانش رمید - در جماد از لطف عقلی شد پدید
15209- O'nun lütfuyla, cemadatta akıl zahir olur; kahır ve azabıyla da, akıllıların aklı kaçar.

عقل این سو خشم حق دید و گریخت - عقل چون باران به امر آن جا بریخت
15210- Akıl, Hakk'ın emriyle mahlukata yağmur gibi yağdı. Fakat hakkında Allah'ın gazabını gördüğü, o fasık ve mağdub olanın başından kaçtı.

جمله بر ترتیب آیند و روند - ابر و خورشید و مه و نجم بلند
15211- Bulut, güneş, ay ve yüksek yıldızın hepsi de, nizam üzere gelirler, giderler.

که نه پس ماند ز هنگام و نه پیش - هر یکی ناید مگر در وقت خویش
15212- Bunların her biri vaktinde doğar. Doğuş zamanları, ne geri kalır, ne de evvel olur.

Şu sayılan seyyarelerin, böyle, saatinde ve dakikasında doğup batmak suretiyle muntazam hareketleri, o akıl yağmurundan hisse aldıklarını ve hisse dolayısıyla, Allah'ın emrine tamamıyla bağlı olduklarını bildirir. Binaenaleyh, cemadata varıncaya kadar, bütün mahlukatın kendilerine göre bir hayatı ve kendine göre bir şuur ve aklı vardır.

دانش آوردند در سنگ و عصا - چون نکردی فهم این را ز انبیا

15213- Bu hali, peygamberlerin mucizesinden nasıl oldu da anlamadın? Onlar taş ve asaya ilim verdiler.

Mesela Ebu Cehil'in avucundaki taş parçaları, lisana gelmiş ve "La ilahe illallah, Muhammeden Resulullah" demiştir. Bir değnek olan asa da, Hazreti Musa'nın elinde büyük bir ejderha olmuş ve sihirbazların ortaya attıkları ipleri ve değnekleri yutmuştu.

چون عصا و سنگ داری از قیاس - تا جمادات دگر را بی‌لباس

15214- Diğer cemadatı da, şeksiz, şüphesiz bir halde, asa ile taş parçalarına kıyas et.

Ki hepsinin bir anlayışı ve söyleyişi vardır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur.

Arapça, Sure İsra ayet 44

"Hiç bir şey hariç değil, hepsi O'na hamd ile tespih eder. Fakat siz, onların tesbihini iyi anlamazsınız."

Hatta en kıvılcık dinsizler bile, istemedikleri ve farkına varmadıkları halde, nefes alıp verirken ağızlarından çıkan "He" harfi ile Allah'ı zikrederler.

و ز جمادات دگر مخبر شود - طاعت سنگ و عصا ظاهر شود

15215- Taş parçalarının Hz. Peygambere ve asanın Hz. Musa'ya itaatleri, diğer cemadatın da, emr-i ilahîye muti olduklarını bildirir.

Ve onlar lisan-ı hâl ile der ki:

ما همه بی‌اتفاقی ضایعیم - که ز یزدان آگهیم و طایعیم

15216- Biz Allah'ı biliriz ve O'na itaat ederiz. Tesadüfî ve abes yere yaratılmamışız.

کاو میان هر دو امت کرد فرق - همچو آب نیل دانی وقت غرق

15217- Biz hepimiz, Nil nehrine benzeriz. Zira o, batırıp boğacağı Firavunla Beni İsrail'i ayırt etti.

Firavun ve ordusunu boğdu. Beni İsrail'e yollar açıp karşıya geçmelerine müsaade etti.

در حق قارون که قهرش کرد و نسف - چون زمین دانیش دانا وقت خسف

15218- Keza bizi, Karun'un yere geçeceği zaman, onu kapıp helak eden yer gibi vakıf bil!

دو نیمه گشت بر چرخ و شکافت - چون قمر که امر بشنید و شتافت

15219- Ve yine bizi kamer gibi farz et ki, o, Resulullahın işaretini ve emrini işitince, hemen yarıldı ve semada iki parça göründü.

مصطفی را کرده ظاهر السلام - چون درخت و سنگ کاندرا هر مقام

15220- Nerde bir ağaç ve taş varsa, Hz. Mustafa'yı görünce apaçık selam vermişti ya... İşte cansızların hepsini böyle bil, böyle tanı!

İşte burada nakledilen misallerin hepsi de, cansız şeylerde bir nevi idrak ve şuur bulunduğunu ispat eder.

“BİR MÜMİN İLE BİR FEYLESOFUN MÜBAHASE ETMESİ, ALLAH’I İNKÂR EDEN VE ÂLEME, EVVELİ YOK DİYEN BİR DEHRİNİN CEVABI”

جواب دهری که منکر الوهیت است و عالم را قدیم می‌گوید

فانی است این چرخ و حقش وارث است - دی یکی می‌گفت عالم حادث است

15221- Dün biri, dedi ki: “Âlem hadistir, sonradan yaratılmıştır. Bu gökyüzü de fani olup, Allah onun varisidir.”

حادثی ابر چون داند غیوث - فلسفیی گفت چون دانی حدوث

15222- Bir feylesof, ona sordu ki: “Sen dünyanın sonradan zuhura geldiğini ne biliyorsun? Yağmur, bulutun sonradan yaratıldığını nasıl bilir?”

تو چه می‌دانی حدوث آفتاب - ذره‌ای خود نیستی از انقلاب

15223- Bu değişip duran âlemden, sen bir zerre bile değilsin. O halde güneşin sonradan yaratıldığını bilirsin ki?

کی بداند آخر و بدو زمین - کرمکی کاندر حدث باشد دفین

15224- Pislik içinde bir kurt, yeryüzünün evvelini ve sonunu ne bilir?

Sen de âleme nispetle bir zerre bile değilsin. Veya pislik içinde bulunan bir kurt misalisin.

Bir zerrenin güneşten, bir pislik kurdunun arzdan haberdar olmadığı gibi, sen de dünyanın kadim mi, hadis mi olduğuna vakıf değilsin.

از حماقت اندر این پیچیده‌ای - این به تقلید از پدر بشنیده‌ای

15225- Bunu, yani âlemin sonradan yaratıldığını babandan işitmiş ve ahmaklığından onu taklit ile bu fikre saplanmış, kalmışsın.

ور نه خامش کن فزون گویی مجو - چیست برهان بر حدوث این بگو

15226- Âlemin sonradan yaratıldığına delilin nedir? Onu söyle. Yoksa sus, fazla söylenmeye kalkışma!

Kelâm uleması ile feylesoflar arasında âlemin “Hudus”u ve “Kıdem”i hakkında zaman zaman uzun mübaheseler edilmiş ve kitaplar yazılmıştır. Ehl-i sünnet, âlemin hudusuna, yani yok iken ilahî emir ile var olduğuna kani ve kaildirler. Felsefe ise, kıdemini, yani ezelden beri mevcut olduğunu ve ebede kadar mevcut olacağını iddia eder. İki taraf da, davasına delil ve huccet göstermeye çalışır ve aynı zamanda da delil ve huccet ister. Yukarı beyitlerdeki sualler de böyle bir düşünce ile sorulmuş ve iddialar böyle bir noktadan hareketle serdedilmiştir.

Feylesofun yukardaki iddiası üzerine mümin:

بحث می‌کردند روزی دو فریق - گفت دیدم اندر این بحر عمیق

15227- Dedi ki: "Bu derin meselede, iki kişinin mübahase ettiğini gördüm."

گشت هنگامه بر آن دو کس گروه - در جدال و در خصام و در ستوه

15228- O iki kişinin mücadele ve münakaşası dolayısıyla, halk başlarına toplanmıştı.

اطلاع از حال ایشان بستدم - من به سوی جمع هنگامه شدم

15229- Ben o kalabalık tarafına gittim, mübahase edenlerin haline muttali oldum.

بی‌گمانی این بنا را بانی است - آن یکی می‌گفت گردون فانی است

15230- Biri, diyordu ki: "Şu âlem fanidir. Şüphesiz ki, bu binanın bir banisi vardır."

نیستش بانی و یا بانی وی است - و آن دگر گفت این قدیم و بی‌کی است

15231- Karşısındaki de, diyordu ki: "Bu âlem kadimdir, evveli yoktur ve zaman ile mukayyet olmamıştır. Başka bir banisi yoktur. Varsa, o kendisidir."

روز و شب آرنده و رزاق را - گفت منکر گشته‌ای خلاق را

15232- Mümin, dedi ki: "Yaratanı, geceyle, gündüzü getirip götürün ve bütün mahlukatın rızkını veren Allah'ı inkâr ediyorsun."

آن چه گوی آن به تقلیدی گزید - گفت بی‌برهان نخواهم من شنید

15233- Feylesof, dedi ki: "Delilsiz sözü dinlemem. Taklide ancak ahmak olan kapılır."

نشوم بی‌حجت این را در زمن - هین بیاور حجت و برهان که من

15234- Haydi bakalım, davana aklî bir delil göster. Zira ben hüccetsiz, burhansız bir söze, hiçbir zaman kulak vermem.

در درون جان نهان برهانم است - گفت حجت در درون جانم است

15235- Mümin, dedi ki: "Delil, canımdadır... Canımın içinde gizli delilim var..."

من همی‌بینم مکن بر من تو خشم - تو نمی‌بینی هلال از ضعف چشم

15236- Senin gözün zayıf olduğu için, hilali görmüyorsun. Ben gördüğüm için, bana hiddetlenme!

در سر و پایان این چرخ بسیج - گفت‌وگو بسیار گشت و خلق گنج

15237- Dedikodu çoğaldı. Dinleyenler, şu muntazam ve müzeyyen âlemin başına, sonuna hayran kaldılar.

Âlem, müminin dediği gibi, hadis midir, yoksa feylesofun dediği gibi kadim midir kestirmediler. Onun üzerine:

بر حدوث آسمانم آیتی است - گفت یارا در درونم حجتی است
15238- Mümin, dedi ki: “Arkadaş! Gönlümde bir hüccet ve âlemin hadis olduğuna bir alamet var.

همچو حال سر عشق عاشقان - در زبان می‌ناید آن حجت بدان
15239- Âşıkların aşkı, halî ve sırrı gibi, o hücceti söylemiyorum.

مر یقین دان را که در آتش رود - من یقین دارم نشانش آن بود
15240- Ateşe girecek kimse için, o kalpteki burhan, delil ve hüccet olacaktır.

Feylesoflar ve tabiatçılar, anasır-ı erbeayı, yani ateşi, havayı, suyu ve toprağı bizzat müessir bilirler. “Ateş bizzat yakar, su kendiliğinden boğar” derler. Ehl-i iman ise, “Anasırdaki kuvvet, Allah’ın iradesiyledir. Cenab-ı Hakk murat etmedikçe ne ateş yakar, ne de su boğar. Nitekim ateş İbrahim Aleyhisselamı yakmadı ve su Musa Aleyhisselam ile Beni İsrail’i boğmadı” diye itikat ederler ve bu itikadı metin olan bir “Sahib-i yakin” ateşe girecek olursa, hıfz-ı ilahî ile yanmaz fikrindedirler. Nasıl ki, Rufaî şeyhleri ve dervişleri ateşte kızdırılmış demiri yalarlar ve yanmazlar.

Taşkasap semtinde şimdi arsası bulunan bir “Karanohut Mescidi” vardı. Ahmet Efendi namında bir Rufaî şeyhi, Perşembe geceleri orada Rufaî ayini icra ederdi. Kendisi mülkiye mektebinin kapıcısı olup yüz elli kuruş aylık alır, onunla çoluk çocuğunu geçindirdikten başka, mukabele geceleri yemek yapar, gelen fukarayı doyururdu.

Molla Gürani Camii’nin önündeki sıra dükkânlar arasındaki kahvehaneden bir sabah Rufaîleri ateşin yakmadığından bahis açılmış. Kahvedekilerden bazıları, bunun hokkabazlık olduğunu, yoksa ateşin mutlaka yakacağını söylemişler. Orada bulunan şeyh Ahmet:

—Bakalım yakar mı, yakmaz mı, diyerek kalkmış, bitişik simitçi dükkânının yanmakta olan fırınına girmiş ve bir müddet oturmuş. Sonra muterizlerin ricasıyla dışarıya çıkmış, kendisinin yanmadığını, hatta beyaz cübbesinin renginin dahi sararmadığı görülmüş.

Ben, Ahmed Efendi’ye yetiştim. Evi bizim sokağın alt tarafında olduğu için kapımızın önünden geçerdi. Rastgeldikçe elini öper, duasını alırdım. Fırına girdiğini görmedim, fakat babamdan işittim. Zaten şeyhin o kerameti mahallece meşhur idi.

İşte feylesof ile mübahese eden mümin de, yakin sahibi bir zat olduğu için, iddiasını ispat için ateşe girmeyi teklif etmişti. Yine mümin, demişti ki:

جز که زردی و نزاری روی من - نیست پیدا سر گفت و گوی من
15241- Bendeki sır, yüzümün sarılığı ve cismimin zayıflığından başka lakırdı ile izhar edilemez.

حجت حسن و جمالش می‌شود - اشك و خون بر رخ روانه می‌دود
15242- Yanaklara akan kanlı gözyaşları da, Allah’ın hüsn ve cemaline hüccet olur.

که بود در پیش عامه آیتی - گفت من اینها ندانم حجتی

15243- Feylesof, dedi ki: “Bunlar, umuma karşı hüccet olabilecek alamet değildir.”

که تو قلبی من نکویم ارجمند - گفت چون قلبی و نقدی دم زنند

15244- Mümin, dedi ki: “Kalp akçeyle, halis akçe bahse girişseler... Halis akçe, ‘sen kalpsın, ben halisim’ dese...”

کاندر آتش در فتنه این دو قرین - هست آتش امتحان آخرین

15245- Son imtihan ateştir... Bu ikisi ateşe düştüler mi; onların halis mi, kalp mi olduklarını...

از گمان و شک سوی ایقان روند - عام و خاص از حالشان عالم شوند

15246- Halkın ileri gidenleri de, alelaide olanları da anlar... Herkes şüpheden kurtulur.

نقد و قلبی را که آن باشد نهان - آب و آتش آمد ای جان امتحان

15247- Ey can! Gizli olan halis akçe ile kalp akçenin imtihanı, ateş ve su iledir.

Ki onları ateşte kızdırıp suya atarlarmış. Halis altın sapsarı kalır, kalp para ise kapkara olurmuş.

Mümin, bunları dedikten sonra dedi ki:

حجت باقی حیرانان شویم - تا من و تو هر دو در آتش رویم

15248- Sen ve ben... İkimiz de, ateşe girelim... Bu işe şaşıp kalanlara hüccet ve delil olalım.

که من و تو این گره را آیتیم - تا من و تو هر دو در بحر اوفتیم

15249- Sen ve ben... İkimiz de denize atlayalım ve bu mütereddit cemaate hak ve hakikat alameti olalım.

هر دو خود را بر تف آتش زدند - همچنان کردند و در آتش شدند

15250- Böyle mukavele yaptılar ve ateşe girip kendilerini alevlere arz eylediler.

رست و سوزید اندر آتش آن دعی - آن خدا گوینده مرد مدعی

15251- “Hakk vardır ve Fail-i Hakiki O’dur” diyen mümin kurtuldu. Öbür haramzade ise, tutuşup yandı.

کوری افزون روان خام را - از مودن بشنو این اعلام را

15252- Ham bir ruhun, kat kat körlüğüne, münkirin inkârına rağmen, bu haberi “Ezan-ı Muhammedi ile müezzinden işit!

کش مستی صدر بوده ست و اجل - که نسوزیده ست این نام از اجل

15253- Ki o mübarek nam-ı ecel ve ölüm ateşi yakmamıştır. Hayatında nasıl yüksek ve muhterem ise, hala da öyledir.

Onun mukaddes adını, ölüm ateşinin yakıp unutturamadığı gibi, cism-i şerifini de ateşin yakmasına imkân yoktur. Zat-ı Akdes-i Muhammedî böyle olduğu gibi, onun, yakın sahibi varisleri olan kâmiller de öyledir.

بر دریده پرده‌های منکران - صد هزاران زین رهان اندر قران

15254- Bu mübahaselerin yüzbinlercesi, asırlar boyunca, münkirlerin perdelerini yırtmıştır.

Kur'an-ı Kerim, bize Hazreti İbrahim ile Nemrut arasında geçen bir muhavereyi veriyor:

Hazreti İbrahim, “Benim Rabbim yaşatır ve öldürür” deyince, hüküm giyen bir mücrimi serbest bırakmış, diğer taraftan da bi-günah bir adamı celbederek öldürtmüştü. Bunları yapmakla kendisinin de güya yaşatıp, öldürmeye muktedir olduğunu iddia etmiş. Bunun üzerine, Hazreti İbrahim: “Benim Rabbim güneşi şarktan doğduruyor, sen de onu garptan doğdur da, görelim” deyince, kâfir Nemrut sesini kesmiş.

در دوام و معجزات و در جواب - چون گرو بستند غالب شد صواب

15255- Müminle feylesof iddiaya ve tecrübeye kalkınca, mucizelerin devam ettiği zuhur etti, doğru olan galip oldu...

و ز حدوث چرخ پیروز است و حق - فهم کردم کان که دم زد از سبق

15256- Anladım ki: “Âlemin evveli vardır, bu gök kubbe sonradan yaratılmıştır” diyen haklıdır.

يك نشان بر صدق آن انكار كو - حجت منكر هماره زرد رو

15257- Münkirlerin getirdiği delilin yüzü, daima sarı, yani malul ve zayıftır. O inkârın doğruluğuna, nerede bir alamet vardır?

كو در اين عالم كه تا باشد نشان - يك مناره در ثنای منكران

15258- Münkirlerin övüldüğü bir minare, bu âlemin neresindedir ki, o münkirlerin doğruluğuna nişan olabilsin.

ياد آرد روزگار منكری - منبری كو كه بر آن جا مخبری

15259- Hani, nerde bir minber ki, oraya çıkan bir hatip, bir münkirin zamanını yâd ve sena eylesin.

تا قیامت می‌دهد زین حق نشان - روی دینار و درم از نامشان

15260- Altın ve gümüş paraların üstüne basılan peygamber adları, kıyamete kadar onların doğruluğuna alamettir.

Eskiden bazı İslam devletlerinin sikkelerinde “Kelime-i tevhit” ve “İhlas suresi” gibi dinî yazılar vardı.

سکه‌ی احمد ببین تا مستقر - سکه‌ی شاهان همی‌گردد دگر

15261- Padişahların sikkeleri daima değişir. Hz. Ahmed Aleyhisselamın sikkesi ise, kıyamete kadar bakidir.

Sikke-i Ahmet'ten asıl maksat, onun şeriatı, minberlerde okunan ism-i şerifi ve kelime-i şahadetidir.

وانما بر سکه نام منکری - بر رخ نقره و یا روی زری

15262- Gümüş yahut altın akçe safhasındaki sikkede, bir münkirin adının devam edip gittiğini göster bakalım!

صد زبان بین نام او أم الكتاب - خود مگیر این معجزه چون آفتاب

15263- Haydi, bunu mucize sayma! Peki, bir de güneş gibi apaydın olan ve adına Ümm-ül Kitap denilen yüz dilli Kur'an'a bak!

İşte o, Cenab-ı Peygamber'in s.a.v. en büyük ve daimî bir mucizesidir. Onun "Ümm-ül kitap" olması: Bütün şariatların hülasası, "Yüz dili" olması da birçok ilimlerin esas itibarıyla menşei ve membaı bulunmasındandır.

Vakıa Kur'an-ı Kerim, Arapça'dır. Fakat öyle bir Arapça'dır ki, hiçbir Arap onun gibi söyleyememiş ve söyleyemeyecektir. Çünkü o, lisan-ı Rabbanîdir. Kur'an nazil olduğu vakit, Arapça'nın fesahat ve belâğat bakımından en yüksek devresi idi.

Arapların en fasih, en belîğ şairleri ve hatipleri o vakit hayatta idiler. Onlara karşı lisan-ı Kur'an ile meydan okundu.

Ve takliti teklif edilerek:

Arapça, Sure Bakara 23

"Eğer kulumuz (Muhammed)in üzerine parça parça (sure sure, ayet ayet) indirdiğimiz (Kur'anın Allah katından geldiğinden) şüphe ediyorsanız, haydi onun benzerinden siz de (meydana) bir sure getirin. Allah'tan başka şahitleriniz (taptığınız putları ve bilgilerinizi) de (yardıma) çağırın, eğer (iddianızda) doğrucu (insan)lar iseniz" denilmişti.

O kadar uğraştıkları halde, en kısa suresini bile taklit edemediler. İşte bu hâl, Hazreti Kur'an'ın bir mucizesi idi. Diğer bir mucizesi de, bütün semavî kitaplar, yani Tevrat, Zebur ve İncil değişikliğe uğradıkları halde, Kur'an-ı Kerim'in ne bir harfi eksilmiş, ne de ona ilave edilmiştir. Ve o:

Arapça, Sure Hicr ayet 9

"Kur'an'ı biz indirdik, biz. Onun koruyucuları da, şüphesiz ki, biziz" vaad-i ilahisi ile muhafaza olunmuştur.

Hazreti Mevlâna, bu mahfuziyet için diyor ki:

یا بدزدد یا فزاید در بیان - زهره نی کس را که یک حرفی از آن

15264- Onun bir harfini eksiltmeye yahut fazlalaştırmaya kimsenin cesareti yoktur.

یار مغلوبان مشو هین ای غوی - یار غالب شو که تا غالب شوی

15265- Kendine gel behey sapık! Mağlup ve mülzem olan batıl fikirlere dost olma ki, sen de mağlup olmayasın. Sadık ve galip bulunan Hakk ehline uy ki, sen de galip olasın.

غیر این ظاهر نمی بینم وطن - حجت منکر همین آمد که من

15266- Münkirin delili, ancak “Ben şu görünen âlemden başka bir vatan görmüyorum” demekten ibarettir.

آن ز حکمتهای پنهان مخبری است - هیچ ندیدش که هر جا ظاهری است
15267- O münkir, hiç düşünmez ki, nerede görünen bir şey varsa, o gizli hikmetlerin habercisidir.

همچو نفع اندر دواها کامن است - فایده‌ی هر ظاهری خود باطن است
15268- Her görünen şeyin faydası, faydanın ilaçlarda gizli oluşu gibi, o şeyin içinde gizlidir.

“BİZ GÖKLERİ, YER VE İKİSİ ARASINDA BULUNAN HER ŞEYİ, ANCAK HAKK’IN İKAMESİNE SEBEP OLARAK VE MUAYYEN BİR VADE İÇİN YARATTIK, AYETİNİN TEFSİRİ”

تفسیر این آیت که ما خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَ مَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ نِيَا فَرِيدْمِشَان
بهر همین که شما می‌بینید بلکه بهر معنی و حکمت باقیه که شما نمی‌بینید آن را

Bu ayet-i kerime, Sure-i Ahkaf’tadır:

Arapça, Sure Ahkaf ayet 3

“Biz gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan her şeyi (başka değil) ancak Hakk’ın ikamesine sebep olarak ve muayyen bir vade için yarattık. Küfredenler, korkutuldukları şeyden yüz çeviricilerdir” mealindedir.

Nefyden sonra ispat, hasrı ifade eder. Burada da öyle yapılmış, göklerin ve yerin yaratılışının ancak Allah’ın kudret ve birliğine delalet etmek üzere “Hikmet ve adalet üzere” olduğu beyan buyrulmuştur.

İşte Hazreti Mevlâna, bu ayeti tefsir için buyuruyor ki:

بی‌امید نفع بهر عین نقش - هیچ نقاشی نگارد زین نقش
15269- Hiçbir nakkaş, yaptığı nakışı, menfaat ümidi olmaksızın, yalnız nakış yapmış olmak için yapmaz.

که به فرجه وارهند از اندهان - بلکه بهر میهمانان و کهان
15270- Belki misafirlerin ve büyüklerin seyretmeleri ve bu vesileyle sıkıntıdan kurtulmaları için yapar.

دوستان رفته را از نقش آن - شادی بچگان و یاد دوستان
15271- Çocukları sevindirmek ve gitmiş dostları kalan dostlara hatırlatmak için, o nakışı yapar.

بهر عین کوزه نه بر بوی آب - هیچ کوزه‌گر کند کوزه شتاب
15272- Hiçbir testici yoktur ki, içine su konmasını düşünmeden, testisini sırf testi yapmak için yapsın.

بهر عین کاسه نه بهر طعام - هیچ کاسه‌گر کند کاسه‌ی تمام

15273- Hiçbir kâseci, kâseyi ancak kâse olsun diye yapar mı? Hayır, içinde yemek yenilmesi için yapar.

بهر عین خط نه بهر خواندن - هیچ خطاطی نویسد خط به فن

15274- Hiçbir hattat, hattın kendisi için sanatla yazı yazar mı? Hayır... Okunmak için yazar.

Evet... Bazı hattatlar, ayrı ayrı harf yazarlar ki, okunmaz ve mana çıkmaz. Ondan maksat da, “Hüsn-ü hat” öğrenmek isteyenlere harflerin ne suretle yazılacağını öğrenmektir.

و آن برای غایب دیگر بیست - نقش ظاهر بهر نقش غایب است

15275- Görünen suret, gayb âlemindeki surete delalet eder. O da, başka bir gayb suretinden vücut bulmuştur.

این فواید را به مقدار نظر - تا سوم چارم دهم بر می‌شمر

15276- Böylece bunları görüşünün miktarınca, ta üçe, dörde ve ona, hatta daha fazla bir biçimde say!

Mesela ilaç görünen bir surettir. Onun faydası gaip olan sıhhattir. O gaip olan sıhhatin faydası, kuvvet kesbetmektir. Onun faydası çalışabilmek, onun faydası da kazanıp geçinmektir.

Hazreti Mevlâna da, misal irat ediyor:

فایده‌ی هر لعب در تالی نگر - همچو بازیهای شطرنج ای پسر

15277- Oğul! Bunlar, satrançtaki oyunlara benzer... Her oyunun faydasını, ondan sonrakinde gör!

در پی هم تا رسی در برد و مات - همچنین دیده جهات اندر جهات

15278- Böylece, altı cihete dikkatlice bak ki, oyunda galebe edebilesin.

که شدن بر پایه‌های نردبان - اول از بهر دوم باشد چنان

15279- Merdivenden çıkarken birinci basamak, ikinciye çıkmak içindir.

تا رسی تو پایه پایه تا به بام - و آن دوم بهر سوم می‌دان تمام

15280- İkinci basamağı da, üçüncüye yükselmek için bil ki, derece derece dama kadar çıkasın...

و آن منی از بهر نسل و روشنی - شهوت خوردن ز بهر آن منی

15281- Yemek, meni içindir... Meni de, soy sop üretmek, gözü gönlü aydınlatmak içindir.

عقل او بی‌سیر چون نبت زمین - کند بینش می‌نبیند غیر این

15282- Fakat kısa görüşlü adam, ilk işten başka bir şey görmez... Çünkü onun aklı, zemindeki nebat gibi yere mahkumdur. Seyr ve harekete muktedir değildir.

هست پای او به گل درمانده - نبت را چه خوانده چه ناخوانده

15283- Bir nebatı çağırıp çağırmamak müsavidir. Çünkü onun ayağı, yani kökü toprağa, bulunduğu yere bağlıdır.

Davete icabet edemez.

Bazı kimseler de böyledir. Tabiat çamuruna saplanıp kalmışlardır. Onları Hakk'a davet edip etmemek de müsavidir: Nitekim ayet-i kerimede:

Arapça, Sure Bakara ayet 6

“Şu muhakkak ki, küfür edenleri inzar etsen de onlarca bir, kendilerini inzar etmesen de... İnanmazlar. Allah onların kalplerine de, kulaklarına da mühür basmıştır. Gözlerinin üzerinde bir de perde var. En büyük azap onlarındır” buyrulmuştur.

تو به سر جنبانی‌اش غره مشو - گر سرش جنبد به سیر باد رو

15284- Rüzgârın tesiriyle başını sallasa da, baş sallamasına aldanma!

پای او گوید عصینا خلنا - آن سرش گوید سمعنا ای صبا

15285- Nebatatın başı: “Ey seher yeli! Seni işittik ve sözünü kabul ettik” der. Ama ayağı, “Sana isyan ediyoruz, bizi bırak” cevabını verir.

Madde çamuruna saplanmış olanlar da bazı Hakk ehlinin seyir ve süluka dair sözlerini kabul ediyormuş gibi tasdik makamında başlarını sallar, fakat ayakları yerlerinden kımıldamaz.

بر توکل می‌نهد چون کور گام - چون نداند سیر می‌راند چو عام

15286- Öyle bir kimse seyr ve süluk bilmediği için, avamcasına ve körcesine mütevekkilane adım atar.

چون توکل کردن اصحاب نرد - بر توکل تا چه آید در نبرد

15287- Bunların körcesine tevekkülü, tavla oynayanların zara tevekkülü ve itimadı gibidir.

جز رونده و جز درنده‌ی پرده نیست - و آن نظرهایی که آن افسرده نیست

15288- Lakin donuk ve sönük olmayan görüş sahipleri, gaflet perdelerini yırtarak, ileriye görür ve giderler.

این زمان ببند به چشم خویشتن - آن چه در ده سال خواهد آمدن

15289- Öyle bir nazar, on sene sonra gelecek bir şeyi, şimdiden hem de gözüyle görür.

غیب و مستقبل ببیند خیر و شر - همچنین هر کس به اندازه‌ی نظر

15290- Böylece, herkes görüşüne göre, gaybı, geleceği, hayrı ve şerri görür.

چون که سد پیش و سد پس نماند - شد گزاره چشم و لوح غیب خواند

15291- Önde ve arkada set olabilecek bir mani kalmayınca, öyle bir kimsenin gözü gayb levhasını okur.

ماجرا و آغاز هستی رو نمود - چون نظر پس کرد تا بدو وجود

15292- O kimse geriye bakacak olursa, varlığın başlangıcına kadar geçen macera, ona yüz gösterir.

در خلیفه کردن بابای ما - بحث املاک زمین با کبریا

15293- Yer meleklerinin, yüce Tanrıyla ceddimizin halife olup olmaması hususunda, bahse giriştiklerini duyar ve görür.

آن چه خواهد بود تا محشر پدید - چون نظر در پیش افکند او بدید

15294- Yine o kimse, geleceğe bakınca da, mahşerde zahir olacak şeyleri rüyet eder.

پیش می‌بیند عیان تا روز فصل - پس ز پس می‌بیند او تا اصل اصل

15295- Şu halde, arkaya bakınca aslın aslına kadar, önüne bakınca da, kıyamete kadar olacak her şey, gözüne apaçık görünür.

غیب را بیند به قدر صیقلی - هر کسی اندازه‌ی روشن دلی

15296- Herkes, kalbinin münevverliği ve cilası nispetinde, gayba vakıf olur.

بیشتر آمد بر او صورت پدید - هر که صیقل بیش کرد او بیش دید

15297- Her kim kalbini fazla cilalarsa, ziyade müşahede eder; gaybî suretler, ona fazla görünürler.

نیز این توفیق صیقل ز آن عطاست - گر تو گویی کان صفا فضل خداست

15298- Eğer sen, "Kalpteki saffet, Allah'ın lütuf ve keremidir" dersen, kalbini nurlandırmaya muvaffak oluş da, yine onun lütuf ve atâsı eseridir.

لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى - قدر همت باشد آن جهد و دعا

15299- Kalbin cilalanmasına sebep olan çalışma ve dua da, himmet miktarıncadır. İnsan, ancak çalıştığını elde eder.

همت شاهی ندارد هیچ خس - واهب همت خداوند است و بس

15300- Himmeti veren, ancak Allah Zülcelaldır. Hiçbir adi kimsede, şahlık himmeti bulunmaz.

مانع طوع و مراد و اختیار - نیست تخصیص خدا کس را به کار

15301- Allah'ın, bir kimseyi bir işe ayırması, bir işe koşması, dileği, isteği, ihtiyar ve iradeyi menetmek değildir ki!

او گریزاند به کفران رخت را - لیک چون رنجی دهد بد بخت را

15302- Lakin bir bedbahta, bir şakiye zahmet ve meşakkat verince, o bedbaht, ona sabır ve şükür etmeyip, yükünü küfür ve isyan cihetine götürür.

Mesela zarureti gidermek için hırsızlık eder, adam öldürür vesaire, vesaire. Fakat:

رخت را نزدیکتر و می‌نهد - نیک بختی را چو حق رنجی دهد

15303- Talihli ve said olan kimseye de Hakk bir musibet verince, o kimse, ona sabrederek, hatta şükrederek, yükünü daha ziyade yaklaştırır.

Cenab-ı Hakk'a daha ziyade yakınlaşır. Bu beyitler, hep "İnsanda irade ve ihtiyar vardır, yoktur" meselesine taalluk eder.

Sofiye, der ki: Ayan-ı sabitede her mevcudun ilm-i ilahîdeki sureti, istidatları lisanıyla Hakk'tan talepte bulundu. Cenab-ı Hakk da onlara, taleplerine göre saitlik ve şakilik ihsan etti. Diğer bir tabirle, ayan-ı sabitede her birinin ne olacağı Allah'ın malumu olduğu ve ilim maluma tabi bulunduğu için o ilme ve ayan-ı sabitenin mahiyetine göre hilkat ihsan olundu. Bu mevzu ile ilgili olarak, bazıları der ki: İnsanlarda bir "İrade-i cüz'iy" vardır.

Kul, bir şeyin husule gelmesi için o iradeyi sarfeder, Cenab-ı Hakk dilerse muvaffak kılar, isterse kılmaz. Öteden beri halli için uğraşılmış, lakin bir türlü içinden çıkılamamış olan bu meseleyi pek kurtalamamalı, mutlak teslimiyet halinde bulunmalı:

Arapça, Sure Fatiha ayet 6

"(Ya Rabbi) **bizi doğru yola sevk et**" diye Allah'tan hidayet temenni etmelidir.

Hazreti Mevlâna, diyor ki:

کرده اسباب هزیمت اختیار - بد دلان از بیم جان در کارزار

15304- Korkaklar, muharebede can korkusundan, kaçma sebeplerini ele alırlar, onlara yapışırlar.

حمله کرده سوی صف دشمنان - پر دلان در جنگ هم از بیم جان

15305- Cesur olanlar da, harp içinde, yine can korkusundan düşman saflarına hamle ederler.

هم ز ترس آن بد دل اندر خویش مرد - رستمان را ترس و غم و پیش برد

15306- Rüstem gibi yiğitleri, korku ve gam ileri götürür; korkak olan da, yine korkudan kendi kendine ölür.

Can korkusu bir olduğu halde, cesur ve korkak olanlarda gösterdiği tesir muhtelifdir. Cesurları ileri sürer, korkakları geri kaçırır.

ز آن پدید آید شجاع از هر جبان - چون محک آمد بلا و بیم جان

15307- Bela ve can korkusu, mihenk taşı gibi olmuştur. Ki o vasıtayla, cesur ve korkak belli olur.

"HAKK TEALANIN MUSA ALEYHİSSELAMA: YA MUSA! BEN Kİ YARATANIM, SENİ SEVERİM, DİYE VAHYETMESİ"

وحی کردن حق به موسی علیه السلام که ای موسی من که خالقم تعالی ترا دوست می‌دارم

کای گزیده دوست می‌دارم ترا - گفت موسی را به وحی دل خدا
15308- *Cenab-ı Hakk, Musa'nın kalbine ilham ederek buyurdu ki: "Ey halk arasından seçilmiş olan Musa! Seni severim!"*

موجب آن تا من آن افزون کنم - گفت چه خصلت بود ای ذو الکرم
15309- *Hiz. Musa: "Ey Kerem sahibi Allah! Beni sevmene sebep ne ise, bildir de, ben onu artırayım" diye sordu.*

وقت قهرش دست هم در وی زده - گفت چون طفلی به پیش والده
15310- *Cenab-ı Hakk, buyurdu ki: "Ya Musa! Sen anasının kucağındaki bir çocuk gibisin. O, anası kahredecek olsa bile, yine ona sarılır."*

هم از او مخمور هم از اوست مست - خود نداند که جز او دیار هست
15311- *O çocuk, anasından başka bir kimsenin varlığını bile bilmez. Ondan, mahmur ve mest olur. Kederi de, sevinci de ondandır.*

هم به مادر آید و بر وی تند - مادرش گر سیلی بر وی زند
15312- *Anası ona bir tokat vursa, yine ona gelir ve ona sokulur.*

اوست جمله‌ی شر او و خیر او - از کسی یاری نخواهد غیر او
15313- *Anasından başka, kimseden yardım beklemez. Şerri de, hayrı da, ondan ibarettir.*

التفاتش نیست جاهای دگر - خاطر تو هم ز ما در خیر و شر
15314- *Ya Musa! Senin hatırında da, hayır ve şer hususunda, bizden başka kimse yok... Başka yerlere dönüp bakmıyorsun bile!*

گر صبی و گر جوان و گر شیوخ - غیر من پیشت چو سنگ است و کلوخ
15315- *Senin nazarında, çocuk, genç, ihtiyar olsun benden başkası, taş ve kerpiç gibidir.*

در بلا از غیر تو لا نستعین - همچنانک ایّاک نَعْبُدُ در حنین
15316- *Öyle ki, sen, "İyyake nabüdü ve iyyake nestaiyn" ayetinin mealini söylersin. "Yalnız sana ibadet ederiz, yalnız senden yardım isteriz" dersin.*

İşte bundan dolayı seni severim.
Bundan sonra Hazreti Mevlâna, diyor ki:

در لغت و آن از پی نفی ریا - هست این ایّاک نَعْبُدُ حصر را

15317- Bu “İyyake nabüdü, “Ancak sana ibadet ederiz” cümlesinde, hasr vardır ki, bu, ibadeti yalnız Allah’a tahsis etmek ve riyakârlığı nefyetmek içindir.

حصر کرده استعانت را و قصر - هست إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ هم بهر حصر

15318- “İyyake nestaiyn” de hasr içindir. Yardım dilemek ve muvaffakiyet beklemeyi, ancak Hakk’a hasreder.
ayetin manası terceme edilerek deniliyor ki:

طمع یاری هم ز تو داریم و بس - که عبادت مر ترا آریم و بس

15319- İlahi! Ancak ve yalnız sana ibadet ederiz. Yardımı da, ancak ve yalnız senden bekleriz.

“BİR PADİŞAHIN, NEDİMİNE GAZAP ETMESİ; BİR ŞEFAATÇİNİN ŞEFAAT EDEREK, NEDİMİN AFFINI İSTEMESİ; PADİŞAHIN DA, ŞEFAATİ KABUL VE NEDİMİ AFFEYLEMESİ; LAKİN NEDİMİN, NİÇİN ŞEFAATTE BULUNDUN, DİYE ŞEFAATÇİYE İNCİNMESİ”

خشم کردن پادشاه بر ندیم و شفاعت کردن شفیع آن مغضوب علیه را و از پادشاه درخواستن و پادشاه شفاعت او قبول کردن و رنجیدن ندیم از شفیع که چرا شفاعت کردی

خواست تا از وی بر آرد دود و گرد - پادشاهی بر ندیمی خشم کرد

15320- Bir padişah, nedimine gazap ederek tozunu dumanını havaya savurmak, vücudunu ortadan kaldırmak istedi.

Nedim, esasen işret meclislerinde birlikte bulunan demektir ki, eskiden bu gibilere “Çanak yoldaşı” derlerdi. Sonradan zarif, nüktedan ve musabih manasında kullanıldı. Osmanlı padişahlarının nedimlerine “Musahip” denirdi. II. Sultan Mahmut’un musahibi Hayali Sait Efendi -ki Eyüp’ten Bahariye’ye doğru giden yolun sol tarafında medfundur- cidden edip, zarif ve hayırhah bir kimse idi. Sultan Mahmut’un idamını irade ettiği çok kimseyi türlü bahane ile ölümden kurtardığı gibi Sultan Mahmut’u da zarafet ve nezaketle terbiye ederdi.

Ezcümle, Sultan Mahmut “Telaş” kelimesini, “Talaş” diye kaba söylemiş. Sait Efendi, padişahın ifadesini tashih için bir gün telaş içinde huzura girmiş ve:

—Efendimiz! Kulunuza geçmiş olsun deyiniz, demiş. Sultan Mahmut:

—Hayrola, demiş. Sait Efendi:

—Saye-i şahanede fakirhaneyi tamir ettirmiştim. Biraz enkaz, birçok talaş kalmıştı. Dün bizim siyahi dadı, patlıcan kızartmak istemiş. Tavayı ocağa koyduktan sonra altına bir kucak talaş atıp tutuşturmuş. Talaş parlayınca alevleri tavaya sirayet etmiş. Bizim dadı telaş etmiş, dadı telaş ettikçe talaş parlamış... Derken, Sultan Mahmut:

—Sait yetişir, anladım diyerek telaffuzunu tashih etmiş.

Keza Sultan Mahmut, namaz kılariken secde esnasında ayaklarının birini kaldırır, birini kormuş. Sait Efendi, bunun farkına varmış. Acemi harem ağalarından birini çağırmış, ben değnekle mindere vurdukça sen, “Bir daha yapmam, Allah aşkına, padişah başı için affet” diye haykır, demiş. Kendisi mindere vurmaya, acemi ağa da haykırmaya başlamış. Feryadı işiten Sultan Mahmut, sebebini sormuş. Sait

Efendi'nin acemi bir ağayı dövdüğünü söylemişler. Sait Efendi'yi çağırmış, köleyi neden dövdüğünü sormuş. O da:

—Efendimiz! Namaz kılariken ayaklarının birini kaldırıp öbürünü koyuyor. Secde esnasında her iki ayağın uçları yerde bulunmak gerekir. Kaldırılırsa namaz bozulur. Kaç defa tembih ettim. Dinlemediği için dövüyorum” demiş.

Sultan Mahmud:

—Namaz bozulur, öyle mi, diyerek yaptığını bir daha yapmamış. İşte nedim ve iyi yakın böyle olur. Efendisine daima faydası ve hayrı dokunur. Yoksa her söze kavuk sallayan “Evet efendim”cilerin patlıcan dalkavuğundan farkı yoktur. Onlar efendilerinden ziyade kendilerinin faydalanmasını düşünürler. Her biri iyi değil, kötü bir yakindir. Onlarla temas, insanı hayra değil, şerre sevkeder. Allah cümlemizi böyle kötü yakinden muhafaza buyursun. Amin!

تا زند بر وی جزای آن خلاف - کرد شه شمشیر بیرون از غلاف

15321- *Nedimin muhalefeti cezasını vermek üzere, padişah kılıcını kınından çıkardı.*

یا شفیع بر شفاعت بر تند - هیچ کس را زهره نه تا دم زند

15322- *Hiç kimsede, söz söylemeye ve şefaathetmeye cesaret yoktu.*

در شفاعت مصطفی و ارانه خاص - جز عماد الملک نامی در خواص

15323- *Yalnız padişah yakınlarından, İmad-ül Mülk namında biri, Hz. Mustafa s.a.v. misali, şefaathet için...*

در زمان شه تیغ قهر از کف نهاد - بر جهید و زود در سجده فتاد

15324- *Sıçradı ve yere kapanıp, nedimin affını diledi. Padişah da, kılıcını derhal elinden bıraktı.*

ور بلیسی کرد من پوشیدمش - گفت اگر دیو است من بخشیدمش

15325- *Padişah, dedi ki: “Şu nedim, şeytan da olsa, onu affettim; şeytanlık etmiş olsa da, kabahatini örttüm.”*

راضیم گر کرد مجرم صد زیان - چون که آمد پای تو اندر میان

15326- *Mademki sen araya girdin, mücrim, yüzlerce zarar yapmış olsa da razıyım.*

که ترا آن فضل و آن مقدار هست - صد هزاران خشم بتوانم شکست

15327- *İndimde senin o kadar kadrin ve faziletin vardır ki, şefaathet üzerine, yüzbinlerce gazabı teskin edebilirim.*

ز انکه لابهی تو یقین لابهی من است - لابهات را هیچ نتوانم شکست

15328- *Senin şefaathetini, hiçbir suretle reddedemem. Çünkü hakikatte senin şefaathet, benim şefaathet demektir.*

ز انتقام این مرد بیرون نامدی - گر زمین و آسمان بر هم زد

15329- Eğer yer ile göğü birbirine karıştırırsa da, onlar şefaatt etselerdi, bu adam intikamımdan kurtulamazdı.

او نبردی این زمان از تیغ سر - ور شدی ذره به ذره لابه‌گر

15330- Eğer kâinatın her zerresi şefaatchi olsaydı, yine kafasını kılıçtan kurtaramazdı.

لیک شرح عزت تست ای ندیم - بر تو می‌ننهم منت ای کریم

15331- Bu sözlerle, seni minnettar etmek değil; izzet ve şerefini şerh etmek istiyorum, ey nedimim!

Hazreti Şarih, diyor ki: Buradaki padişah'tan murat Malik-ül Mülk olan Cenab-ı Hakk'tır. İmad-ül Mülk'ten murat da, "Şefaati Kübra" sahibi bulunan Peygamber-i Ekber s.a.v. Efendimizdir. Zira onun şefaati, ind-i ilahîde makbuldür. Hakkında şefaati edilen nedim ise, Nemrut'un ateşine atılırken, "Bir dileğin var mı?" diye soran Cebrail'e, "Senden bir dileğim yok" demiş olan İbrahim Halilullah gibi, Hakk'tan başkasından bir şey istemeyen halis kuldur. Ümmet-i Muhammed arasında her nebi meşrebinde veliler olduğu için kaza-yı ilahîye karşı Cebrail'in araya girmesini istemeyen İbrahim Aleyhisselam gibi, o nedim de, İmad-ül Mülk'ün tavassut ve şefaati etmesinden hoşlanmamış, hatta ona darılmıştı. Biraz sonra gelecektir. Yine padişah tarafından İmad-ül Mülk'e, daha doğrusu, lisan-ı İlahîden Hazreti Peygamber'e s.a.v. deniliyor ki:

ای صفات در صفات ما دفین - این نکردی تو که من کردم یقین

15332- Ey esvafı, bizim sıfatlarımızda gömülmüş, ey varlığını bize vermiş olan İmad-ül Mülk! Bu şefaati, hakikatte sen etmedin, ben ettim.

Çünkü onu sana ilham eden benim merhametim oldu.

ز انکه محمول منی نی حاملی - تو در این مستعملی نی عاملی

15333- Sen bu işte amel değil, kullanılan bir vasıtasın. Çünkü emirlerimin hamili değil, mahmulüsün, yani yüklenmiş değil, yüklenilmişsin.

خویشتن در موج چون کف هشته‌ای - ما رمیت إذ رمیت گشته‌ای

15334- Sen "Marameye iz rameye" sırrının mazharısın, kendini köpük gibi dalgaların arasına bırakmışsın.

Hazreti Muhammed s.a.v. Efendimiz, Bedir muharebesinde bir avuç taş parçası alıp müşrikler tarafına atmış, o atış Kureyş ordusunun bozulmasına sebep olmuştur. Cenab-ı Hakk, bunu:

Arapça, Sure Enfal ayet 17

"Habibim! O taşları attığın vakit, sen atmadın, lakin Allah attı" diye beyan ediyor. Çünkü Zat-ı Risalet-i Akdes, tamamıyla kendisinden geçmiş, ilahî irade dalgaları arasında çalkalanan köpük gibi olmuştu.

این عجب که هم اسیری هم امیر - لا شدی پهلوی الا خانه گیر

15335- Sen "La", yani bende fani oldun. Artık "İlla" makamında karar et. Şaşılacak şey şu: "Sen hem esir, hem de emirsin."

زین شفیع آزد و برگشت از ولا - و آن ندیم رسته از زخم و بلا
15336- *Yaralanmaktan ve belaya uğramaktan kurtulan nedim, bu şefaatchiye incinmiş ve muhabbetinden yüz çevirmişti.*

رو به حایط کرد تا نارد سلام - دوستی بیرید ز آن مخلص تمام
15337- *O muhlis şefaatchiyle dostluğu kesti. Yolda rastlasa, yüzünü duvara çevirir ve selam vermezdi.*

زین تعجب خلق در افسانه شد - زین شفیع خویشتن بیگانه شد
15338- *Kendi şefaatchisine karşı yabancı olmuştu. Halk arasında, bu hareket taaccüp edilir bir efsane halini aldı.*
Deniliyordu ki:

از کسی که جان او را واخرید - که نه مجنون است یاری چون برید
15339- *Eğer bu adam çılgın değilse, canını kurtaran bir kimseden niçin dostluğu kesti?*

خاک نعل پاش بایستی شدن - واخریدش آن دم از گردن زدن
15340- *O, onu, boynu vurulacağı sırada kurtardı. Böyle bir kimsenin ayağının tozu olmak gerekti.*

با چنین دل دار کین داری گرفت - باژگونه رفت و بیزاری گرفت
15341- *Hâlbuki o, böyle bir dosta karşı kindarlık ve bizarlık göstermekle, ters bir harekette bulundu.*

کاین جفا چون می‌کنی با ناصحی - پس ملامت کرد او را مصلحی
15342- *Nihayet bir arabulucu: "Sana hayır işleyene karşı, neden böyle cefa ediyorsun?" diye, nedimi ayıpladı.*
Ve dedi ki:

آن دم از گردن زدن کردت خلاص - جان تو بخريد آن دل دار خاص
15343- *O has ve halis dost, boynun vurulacakken seni kurtardı; adeta, canını satın almış oldu.*

خاصه نیکی کرد آن یار حمید - گر بدی کردی نبایستی رمید
15344- *O sana kötülük etmiş olsa bile, ondan ürkmek ve kaçmak caiz değildi. Hâlbuki o temiz ve iyi dost, sana iyilik etmişti.*

او چرا آید شفیع اندر میان - گفت بهر شاه مبذول است جان
15345- *Nedim, cevap verdi ki: "Hayatım Şah'a fedadır. O, neden şefaatchi olarak araya girdi?"*

لا یسع فیه نبی مجتبی - لی مع الله وقت بود آن دم مرا

15346- O vakit, ben Hakk ile öyle bir haldeydim ki, o anda aramıza seçilmiş bir peygamber bile giremezdi.

Bir hadis-i şerifte telmih edilmektedir. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz, **“Benim Allah ile bir vaktim olur ki, o kurbiyet harimine mukarrep bir melek ve mürsel bir peygamber bile giremez”** buyurmuştur.

Hazreti Mevlâna da, bir gazelinde: “Güzelleri hususi kadehle taltif ettikleri bir mahremiyet meclisinde Cebrail gibi bir melek hariçte kalır. Hızır gibi bir peygamber de, ancak o meclisin perdedarı olabilir” demiştir.

İşte seyyidimiz ve senedimiz, dünya ve ahirette müstenidimiz Hazreti Muhammed Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz böyle bir yakın ve Mahbub-i İlahî'dir.

Nedim, cevabına devam ederek diyor ki:

من نخواهم غیر آن شه را پناه - من نخواهم رحمتی جز زخم شاه

15347- Ben Şah'ın kahrından başka bir rahmet ve Şah'ın kendisinden gayrı bir melce istemedim.

که به سوی شه تولا کردهام - غیر شه را بهر آن لا کردهام

15348- Ben padişahı sevdiğim ve ona teveccüh ettiğim için, ondan başkasını yok saymışım.

شاه بخشد شصت جان دیگرم - گر ببرد او به قهر خود سرم شاه

15349- Şah, eğer kahr ile başımı keserse, yine o Şah, bana yüzlerce hayat bahşeder.

کار شاهنشاه من سر بخشی است - کار من سربازی و بی‌خویشی است

15350- Benim işim, baş feda etmek ve kendimden geçmektir. Padişahımın işi de, baş bağışlamaktır.

ننگ آن سر کاو به غیری سر برد - فخر آن سر که کف شاهش برد

15351- Şah'ın eliyle kesilen bir baş, iftihara layıktır. Başkasına eğilen bir baş ise, utanılacak bir kafadır.

ننگ دارد از هزاران روز عید - شب که شاه از قهر در قیرش کشید

15352- Şah'ın kahr ile kararttığı bir gece, binlerce bayram gününe bedel olmaktan utanır.

فوق قهر و لطف و کفر و دین بود - خود طواف آن که او شه بین بود

15353- Şah'ı görmüş olan bir kimsenin dönüp dolaşması, kahrın da, lütfun da, küfrün de, dinin de fevkindedir.

Bir kimse ki, ilahî tecelliye mahzar olur, onun nazarında Hakk'ın kahriyle lütfu müsavi olur. Çünkü hepsini Allah'tan bilir ve o kayıtların fevkinde yükselir.

که نهان است و نهان است و نهان - ز آن نیامد يك عبارت در جهان

15354- Buna ait, âlemde bir söz yoktur... Gizlidir, gizlidir, gizli...

از گلابهی آدمی آمد پدید - ز انکه این اسما و الفاظ حمید

15355- *Çünkü bu güzel isimler ve lafızlar, Adem'in kirmanından zuhur etti.*

Kelimler ve lafızlar, Adem'in lisanından sadır oldu. Bu itibarla, muhdes olduğu için, kadim manalar ifade edemez.

لیک نه اندر لباس عین و لام - علم الاسما بد آدم را امام

15356- *"Allemel-esma" iltifatı, Adem Aleyhisselama imam olmuş, yani öğretilmişti... Fakat o ilahî talim, ayn ve lam libasında, bir hocanın talebesine öğrettiği şekilde değildi. İlham tarikiyle idi...*

گشت آن اسمای جانی رو سیاه - چون نهاد از آب و گل بر سر کلاه

15357- *Adem, su ve çamurdan başına taç giyip beşer şekline girince, o ruhanî ve Rabbanî isimler, lisan-ı beşerle ifade edilemez hale geldi.*

تا شود بر آب و گل معنی پدید - که نقاب حرف و دم در خود کشید

15358- *Su ile topraktan mana zuhur etsin diye, o ruhanî ve Rabbanî isimler, harf ve nefes nikabına büründü.*

لیک از ده وجه پرده و مکنف است - گر چه از یک وجه منطق کاشف است

15359- *Söz, bir cihetten manayı açar ise de, on cihetten örter ve gizler.*

Yani bir takım derin ve engin manalar vardır ki onlar sözlerle ifade edilemez. Onlar sözle değil, zevken ve hâlen anlaşılabilir. Ağustos sıcağında fevkalade hararet basmışken bir bardak nefis ve buzlu limonata içsek, ondan duyduğumuz zevki ve hazzı layikiyle tarif edebilir miyiz? Hâlbuki limonata dediğimiz, maddi bir şeydir, herkesin de malumdur. Maddi olan limonatanın zevkini bihakkın tarif edemeyen kelimeler ve terkipler, nasıl olur da manevi ve ilahî olan aşk şarabının neşvesini anlatabilir?

Hakim Senayi Kuddise sırruhu Hazretlerinin son nefesinde dudakları kımıldanıyormuş. Yanında bulunanlar kulak vermişler: "Söylediklerimin hepsinden rücu ettim. Çünkü sözde mana bulunmaz, manada ise söz olmaz" mealindeki beyti okuduğunu duymuşlar.

Mirac-ı Muhammediye, Aleyhisselatü Vesselam Efendimizin nail olduğu hitabât-ı ilahîye ve iltifat-ı Rabbanîyeyi Süleyman Çelebi merhum:

*Bi huruf-u lafz-u savt, ol padişah,
Mustafa'ya söyledi biiştibah.*

beytiyle anlatmaya çalışmıştır.

Hülâsa, harf ve lafızlar, derin ve engin manalar ifade edemez. O manaların yüzüne kalın bir peçe gibi çekilmiş olan harfler ve lafızlardan mana çıkarmak, kalın bir peçe altındaki yüzün güzelliğini anlamak gibi olur. Meğerki insan, Hazreti İbrahim gibi:

Arapça, Sure Enam ayet 79

"Şüphesiz ki ben, bir muvahhit olarak, yüzümü o gökleri ve yeri yaratmış olan Allah'a yönelttim. Ben müşriklerden değilim" diyecek kadar masivadan tecerrüt etmiş ve harf ve lafız gibi kayıtlardan kurtulmuş olsun.

İbrahim Aleyhisselam Irak'ta doğmuştu. Doğduğu şehrin ahalisi putperest idi. Hatta Halil Hazretlerinin babası yahut babalığı Âzer put yapıp satmakla geçinirdi. Hazreti İbrahim, babasının emri mucibince putları satmak için dolaştırır, "Faydası ve zararı dokunmayan bu putları alan var mı?" derdi. Bir gün memleketin mabedine girmiş, kimsenin bulunmadığından istifade ederek eline geçirdiği bir balta ile küçük putları parçalamış, sonra baltayı en büyük putun boynuna asmış, "Bunu kim yaptı?" diye sonlara, "Balta büyük putun boynunda asılı, belki o yapmıştır, kendisine sorun" demiş. Putların cevap veremediklerini ve yerlerinden kımıldamadıklarını söylemeleri üzerine, "Öyle ise o aciz taş ve odun parçalarına neden tapıyorsunuz?" diye sormuştu.

Vakıyı haber alan Nemrut, yani o zamanın hükümdarı, Hazreti İbrahim'i huzuruna getirtti ve aralarında şöyle bir konuşma oldu:

Nemrut, "Senin Rabbin kimdir?"

Hazreti İbrahim, "Hayat veren, öldürten Zat-ü Ecel-ü ve Âla'dır."

Bunun üzerine Nemrut, katle müstehak bir adamı getirtip affeylemiş, kabahatsiz bir kimseyi de getirtip öldürmüştü, "İşte ben de hayat verdim ve öldürdüm!" hezeyanını etmiş. Hazreti İbrahim, "Benim Rabbin, güneşi şark tarafından doğduruyor, sen de garp cihetinden getir de görelim" deyince, Nemrut kâfiri cevap bulamadığı için İbrahim Aleyhisselamın yakılmasını emretmiş. Büyük bir ateş yakılmış, kimsenin yanına sokulamayacağı kadar hararet hasıl olmuş. Onun için Halilullah Hazretlerini bir tepeye çıkarmışlar, bir mancınığa oturtup o vasıta ile ateşe atmışlar. Ateşe doğru havada giderken Cebrail Aleyhisselam yetişmiş, "Bir isteğin var mı?" diye sormuş. Hazreti İbrahim, "Senden bir şey istemiyorum" cevabını vermiş. Cebrail, "Rabbinden iste" deyince de, "Hâlimi bilmesi, benim talebime hacet bırakmaz" mukabelesinde bulunmuş. O esnada:

Arapça, Sure Enbiya ayet 69

"Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve selamet ol" emr-i ilahisi varit olduğundan ateş soğumuş, hatta rivayete nazaran etrafındaki odunlar alev alev yanarken İbrahim'in düştüğü yer, serin ve güzel bir bahçe hâline gelmiş.

Hazreti İbrahim'in Cebrail'in aracılığını kabul etmemesi ve ilahî kazaya teslimiyet göstermesi dolayısıyla, Cenab-ı Pir, geçen hikâyedeki nedim lisanından diyor ki:

"BİR DİLEĞİN VAR MI, DİYE SORAN CEBRAİL ALEYHİSSELAMA HAZRETİ İBRAHİM'İN: SENDEN BİR ŞEY İSTEMİYORUM, CEVABINI VERMESİ"

گفتن خلیل مر جبرئیل را علیهما السلام چون پرسیدش که ا لک حاجه خلیل
جوابش داد که اما الیک فلا

من نخواهم در بلا او را دلیل - من خلیل وقتم و او جبرئیل

15360- Ben zamanın Halil'iyim, şefaatchi Cebrail gibidir. Ben kaza ve belaya karşı, onu delil istemem.

که بپرسید از خلیل حق مراد - او ادب ناموخت از جبریل راد

15361- O, Halilullah'ın muradını soran Cebrail'den, edep öğrenmedi mi ki?

ور نه بگریزم سبکباری کنم - که مرادت هست تا یاری کنم
15362- *Cebail, demişti ki: "Bir muradın varsa, sana yardım edeyim, yoksa gideyim."*

واسطه زحمت بود بعد العیان - گفت ابراهیم نی رو از میان
15363- *İbrahim, cevap vermişti ki: "Hayır, bir muradım yok! Sen aradan çekil. Ayan mertebesinde vasıta kalabalık eder."*
Denilmiştir ki: "Delalet edilen zata vasıl olduktan sonra delil aramak çirkin bir harekettir."
Nitekim görüşmek istediğimiz bir zatı bulup görüşür ve konuşurken birinin gelip de, "İşte görmek istediğin bu zattır" demesi lüzumsuz olmaz mı?

مومنان را ز انکه هست او واسطه - بهر این دنیاست مرسل رابطه
15364- *Nebiler ve Resuller, bu dünya için, Hakk'a bir bağıdır ve onlar müminlerle Allah arasında birer vasıtadırlar.*

حرف و صوتی کی بدی اندر جهان - هر دل ار سامع بدی وحی نهان
15365- *Eğer her gönül, gizli vahyi işitmiş olsaydı, dünyada harf ve savt bulunur muydu?*

Öyle olmadığı için o gizli vahyi duyan nebler, başkalarına duyurmak için vasıta, Allah ile kulları arasında birer rabıtaadırlar.

Dervişlikte bir "Fena fir-Resul" mertebesi vardır ki, müridin "Fena fiş-Şeyh" mertebesinden yükselmesi ve doğrudan doğruya Resulullah'tan feyz alıp onda fena bulması demektir. Lakin bu mertebenin de fevkinde bir "Fena fillah" derecesi vardır ki, salikin Hakk'ta fani ve iyan makamına vasıl olmasıdır.

Yine nedim lisanından deniliyor ki:

لیک کار من از آن نازکتر است - گر چه او محو حق است و بی سر است
15366- *Vakıa, o şefaati, Hakk'ta fani olmuş ve elden, ayaktan geçmiştir. Lakin benim neşvem daha naziktir.*

Ki lütuf ve kahrı bir görür ve ikisini de Hakk'ın bir tecellisi bilirim. O ise, fark makamında olduğu için lütuf ile kahrı ayırt etmektedir.

پیش ضعفم بد نماینده ست نیک - کرده ی او کرده ی شاه است لیک
15367- *Onun yaptığı Şah'ın yaptığı demekse de, benim zayıf indimde, iyiden iyiye kötü görünür.*

قهر شد بر نازنینان کرام - آن چه عین لطف باشد بر عوام
15368- *Avama, lütfun ta kendisi olan hareket, büyük ve nazlı zevata kahırdır.*

پیش واصل خار باشد خار خار - کاین حروف واسطه ای یار غار
15369- *Ey samimi dost! Manayı anlamaya vasıta olan bu harfler, manaya erişmiş zevat indinde diken gibi olur.*

Çünkü uzakta bulunanlar, harfler ve kelimeler vasıtasıyla mektuplar yazıp maksatlarını bildirirler. Fakat huzurda bulunanlar için müşahedeyi bırakıp da, böyle harf ve kelime ile meşgul olmak, muhakkak ki müzic bir haldir.

Lakin:

تا رهد آن روح صافی از حروف - بس بلا و رنج بایست و وقوف

15370- *Saf bir ruhun, harf ve kelime kaydından kurtulması için, o ruhun birçok bela ve musibet çekmekle, hakikate vukuf peyda etmesi gerekir.*

باز بعضی صافی و برتر شدند - لیک بعضی زین صدا کرتر شدند

15371- *Bu sedadan, yani harf ve lafızlardan, insanların bazıları çok sağır kalmış, işitip anlamamış; bazıları ise, saf ve yüce hale gelmişlerdir.*

سعد را آب است و خون بر اشقیا - همچو آب نیل آمد این بلا

15372- *Bu harf ve kelime kaydı belası, Nil suyu gibidir ki, said olanlar için sudur, şaki olanlar için de kandır.*

جدتر او کارد که افزون دید بر - هر که پایان بینتر او مسعودتر

15373- *Her kim akıbeti daha iyi görürse, o, daha mesuttur. Her kim daha ciddi davranır, daha fazla ekin ekerse, daha çok mahsul alır.*

هست بهر محشر و برداشتن - ز انکه داند کاین جهان کاشتن

15374- *Çünkü bu cihanın, mahşer günü için bir tarla olduğunu bilir ve burada eker, orada mahsul kaldırır.*

Cenab-ı Pir, bu beyit ile “*Dünya, ahiretin tarlasıdır*” hadis-i şerifine işaret etmiştir. Evet... Dünya, ahiretin tarlasıdır. Burada ne ekilirse, öbür tarafta o biçilir. Arpa eken arpa, buğday eken buğday biçtiği gibi, hayır eken mükâfat, şer eken de mücazat biçer.

بلکه از بهر مقام ربح و سود - هیچ عقدی بهر عین خود نبود

15375- *Hiçbir mukavele, mukavele yapılmış olsun diye yapılmaz. O bağlantı, bir ticaret elde etmek, bir kar kazanmak için yapılır.*

Dünya da, mahza dünya olmak için değil, ahiret tarlası olmak için yaratılmıştır. Cenab-ı Hakk:

Arapça, Sure Zariyat ayet 56

“*Ben cinleri de, insanları da (başka bir hikmetle değil) ancak bana kulluk etsinler diye yarattım*” buyurur.

Demek ki insanların ve cinlerin yaratılmasından maksat, ancak Mabud-u Yegâne’ye ibadet imiş.

منکری اش بهر عین منکری - هیچ نبود منکری گر بنگری

15376- *Eğer dikkat edecek olursan, hiçbir münkirliğin, sırf münkirlik etmek için olmadığını görürsün.*

یا فزونی جستن و اظهار خود - بل برای قهر خصم اندر حسد

15377- Belki o münkirlik, haset edilen bir hasmı kahreylemek yahut kendini gösterip bulunduğu mevkide üstün olmayı dilemek içindir.

Bir kimse için cahildir, bir şey bilmez gibi inkârda bulunmanın sebebi, ya ona haset edilmesinden yahut bir âlime bir şey bilmez denilmekle, kendi ilminin ondan yüksek olduğunun anlatılmak istenilmesindendir.

بی‌معانی چاشنی ندهد صور - و آن فزونی هم پی طمع دگر

15378- O mevki yüksekliği talebi de, diğer bir tamahtan, yani maaşının artması hırsından ileri gelir. Hâsılı, suretler mana olmayınca, çeşni ve lezzet vermez.

که صور زیت است و معنی روشنی - ز آن همی‌پرسی چرا این می‌کنی

15379- Suretten maksat mana olduğu için, birine: “Bunu niçin yapıyorsun?” diye sorarsın. Demek ki suret, zeytinyağı; mana da, ondan hasıl olan aydınlık imiş.

چون که صورت بهر عین صورتی است - و نه این گفتن چرا از بهر چیست

15380- Eğer suret, mutlaka suretin aynı olsaydı, birine, “Niçin?” demek, neden lazım gelirdi?

جز برای این چرا گفتن بد است - این چرا گفتن سؤال از فایده‌ست

15381- Bu “Neden?” diye sormak, sadece niçin demek için değildir. Ondan maksat, bilinmeyen bir şeyin öğrenilmesidir.

چون بود فایده‌ی این خود همین - از چه رو فایده‌جویی ای امین

15382- Ey emin olan kimse! Eğer sualden maksat, ancak سوال olsaydı ve ayrıca bir faydası bulunmasaydı, sen “Niçin?” demekle ondan ne fayda beklerdin?

Mademki “Niçin” demekle bir şey öğrenmek faydası arıyorsun, o halde sormanın da bir faydası olur demektir. Bunlar gibi:

نیست حکمت کان بود بهر همین - پس نقوش آسمان و اهل زمین

15383- Gökyüzünün nakışları ve yeryüzünün mahlukatı, ancak böyle olmaları için yaratılmış değillerdir. Öyle olması, hikmete mugayirdir de.

و ر حکیمی هست پس فعلش تهی است - گر حکیمی نیست این ترتیب چیست

15384- Eğer bunları yaratan bir “Hakim” yoksa bu tertip ve intizam nasıl olmuştur? Öyle bir Halik-ı Hakim varsa, fiilleri hikmetten nasıl uzak olabilir?

جز پی قصد صواب و ناصواب - کس نسازد نقش گرمابه و خضاب

15385- Hiç kimse, hammame nakşı ile saç ve sakal boyasını, doğru eğri bir maksat olmaksızın yapmaz.

“MUSA ALEYHİSSELAMIN, CENAB-I HAKK’A: İLAHİ! HALKI YARATIR, SONRA HELAK EDERSİN, BUNUN SEBEBİ NEDİR? DİYE SORMASI VE KENDİSİNE CEVAP GELMESİ”

مطالبه کردن موسی علیه السلام حضرت را که خلقت
خلقا و اهلکتهم و جواب آمدن

نقش کردی باز چون کردی خراب - گفت موسی ای خداوند حساب
15386- *Musa Aleyhisselam, dedi ki: "Ey muhasebe günü olan kıyametin Hakim'i ve Malik'i! Bir şeyi nakış ve tasvir eyliyorsun, sonra da onu tahrip ediyorsun."*

و آنگهان ویران کنی این را چرا - نر و ماده نقش کردی جان فرا
15387- *Erkek ve dişi, müşahedesi cana can katan nakışlar yapıyorsun, yani güzeller yaratıyorsun. Sonra da, onları harap ediyorsun. Neden?*

نیست از انکار و غفلت و ز هوا - گفت حق دانم که این پرسش ترا
15388- *Cenab-ı Hakk, buyurdu ki: "Ya Musa! Bunu inkâr, gaflet, heva ve heves sevkiyle sormadığını biliyorum."*

بهر این پرسش ترا آزردمی - ورنه تادیب و عتابت کردمی
15389- *Yoksa hoş görmez, gazap eyler, bu sualin dolayısıyla incitirdim de.*

باز جویی حکمت و سر بقا - لیک می‌خواهی که در افعال ما
15390- *Lakin bizim işlerimizdeki varlık sırrı ve hikmetini anlamak istiyorsun.*
Ta ki halkı o hikmete vakıf kılıp, ham ervah olanları pışkin bir hâle getiresin.

بر عوام ار چه که تو ز آن واقفی - قاصدا سایل شدی در کاشفی
15391- *Sen o hikmete vakıfsın. Ancak, halka keşf ve talim etmek için, kasten sual eyledin.*

هر برونی را نباشد این مجال - ز آنکه نیم علم آمد این سؤال
15392- *Çünkü sual, ilmin yarısıdır. Bir şey, sormakla öğrenilir. İlim hariminden hariç bulunanlarda, sual mecali yoktur.*

همچنان که خار و گل از خاک و آب - هم سؤال از علم خیزد هم جواب
15393- *Gül ve dikenin topraktan ve sudan yetiştiği gibi, sual ve cevap da, ilimden zuhur eder.*

همچنان که تلخ و شیرین از ندا - هم ضلال از علم خیزد هم هدی
15394- *Dalalet de, hidayet de ilimden husule gelir. Nitekim tatlı bir meyve de, acı bir Ebu Cehil karpuzu da rutubetten yetişir.*

وز غذای خوش بود سقم و قوی - ز آشنایی خیزد این بغض و ولا
15395- *Husumet de, muhabbet de aşinalıktan, yani bilişmekten; hastalık da, sıhhat ve kuvvet de bir gıdadan hasıl olur.*

تا عجمیان را کند زین سر علیم - مستفید اعجمی شد آن کلیم
15396- *Acemilere, ilim ve irfan sahibi olmayanlara hilkatteki bu sırrı öğretmek için, Kelimullah Hazretleri de, acemi olarak müstefit oldu.*

پاسخش آریم چون بیگانه پیش - ما هم از وی اعجمی سازیم خویش
15397- *Biz de kendimizi ondan daha acemi yapalım da, bilmez gibi cevabını dinleyelim!*

تا کلید قفل آن عقد آمدند - خر فروشان خصم یکدیگر شدند
15398- *Merkep satanlar, sureta birbirine hasım olurlar. Fakat böyle yapmakla, alışverişin anahtarlarını elde ederler.*
Hazreti Mevlâna, bu hakikatlerin beyanından sonra hikâyenin nakline dönerek, lisan-ı ilahîden diyor ki:

چون بپرسیدی بیا بشنو جواب - پس بفرمودش خدا ای ذو لباب
15399- *Sonra Cenab-ı Hakk, buyurdu ki: "Ey akıl sahibi olan Musa! Mademki sual ettin, gel de cevabını dinle!"*

تا تو خود هم وادهی انصاف این - موسیا تخمی بکار اندر زمین
15400- *Ey Musa! Toprağa bir tohum ek de, sorduğun sualin hikmetini anla. İnsafa gel...*

خوشه‌هایش یافت خوبی و نظام - چون که موسی کشت و شد کشتش تمام
15401- *Musa ekin ekti ve ekin kemale erdi. Başakları güzelleşti ve düzgünce yetişti.*
Böyle olunca:

پس ندا از غیب در گوشش رسید - داس بگرفت و مر آن را می‌برید
15402- *Orağı aldı ve ekini biçti. O sırada, gaybten kulağına bir ses geldi.*
Cenab-ı Hakk, buyurdu ki:

چون کمالی یافت آن را می‌بری - که چرا کشتی کنی و پروری
15403- *Ya Musa! Niçin ekin ekiyorsun da, kemale erince onu biçiyorsun?*
که در اینجا دانه هست و کاه هست - گفت یا رب ز آن کنم ویران و پست
15404- *Musa Aleyhisselam, dedi ki: "Ya Rabbi! Bunda hem tane, hem saman mevcut olduğu için biçtim."*

کاه در انبار گندم هم تباه - دانه لایق نیست در انبار کاه
15405- *Tane, saman ambarına layık değildir. Saman da, buğday ambarı için zarardır.*

فرق واجب می‌کند در بیختن - نیست حکمت این دو را آمیختن
15406- *Bu ikisini karıştırmak hikmet değildir. Hikmet, onları eleyip ayırmayı lüzumlu kılar.*

که به دانش بیدری بر ساختی - گفت این دانش تو از کی یافتی
15407- *Cenab-ı Hakk, buyurdu ki: “Ya Musa! Sen bu ilmi kimden öğrendin de, onunla harman meydana getiriyorsun.”*

گفت پس تمیز چون نبود مرا - گفت تمیزم تو دادی ای خدا
15408- *Hız. Musa, dedi ki: “Ya Rabbi! Bu temyizi bana sen verdin. Cenab-ı Hakk da buyurdu ki, o halde nasıl olur da bende fark ve temyiz bulunmaz?”*

روحهای تیره‌ی گلنک هست - در خلائق روحهای پاک هست
15409- *Mahlukat arasında, temiz ruhlar da, karanlık ve çamur ruhlar da vardır.*

در یکی در است و در دیگر شبه - این صدفها نیست در یک مرتبه
15410- *Sedef durumunda olan cesetlerin hepsi bir değildir. Birinde inci, öbüründe boncuk bulunmaktadır.*

همچنانک اظهار گندمها ز کاه - واجب است اظهار این نیک و تباه
15411- *Buğdayın samandan ayrıldığı gibi, iyi ve kötü bu ruhları da ayırt etmek vaciptir.*

تا نماند گنج حکمتها نهان - بهر اظهار است این خلق جهان
15412- *Bu âlem ve halk, hikmet hazineleri gizli kalsın, meydana çıksın diye yaratılmıştır.*

جوهر خود گم مکن اظهار شو - کنت کنزاً گفت مخفیا شنو
15413- *Cenabı Hakk: “Küntü kenzen mahfiyyen” buyurdu. Onu işit de, kendi cevherini kaybetme, fark ve temyiz eyle, ortaya çıkar.*

Bu beyitte zikredilen, “*Ben gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim, bilineyim diye halkı yarattım*” hadis-i kudsisi, sofiye arasında meşhurdur.

Hazreti Mevlâna, buyuruyor ki: Cenab-ı Hakk hikmet hazinesinin gizli kalmaması için nasıl halkı izhar eylediyse, sen de zatındaki cevheri, suret âleminde zayi etme, ciddiyet ve cehdle onun kıymetini meydana koy.

Nitekim:

Arapça, Sure Tevbe ayet 11

“*Hakikaten Allah-u Teala, müminlerden nefislerini ve mallarını mukabilinde cenneti vermekle satın aldı.*”

“*HAYVANÎ RUH, CÜZÎ AKIL, VEHİM VE HAYAL İNSANDA AYRANA BENZER; BAKİ OLAN RUHSA, BU AYRANDA GİZLİ OLAN YAĞA...*”

بیان آن که روح حیوانی و عقل جزوی و وهم و خیال بر مثال دوغند و روح که باقی است در این دوغ همچو روغن پنهان است

همچو طعم روغن اندر طعم دوغ - جوهر صدقت خفی شد در دروغ
15414- *Ayran içinde yağ nasıl gizli ise, doğruluk cevherinde yalan da gizlidir.*

Cevher-i sıdktan maksat, ruh-i vahyî, yani:

Arapça, Sure Hicr ayet 29

“O halde ben onun yaratılışını bitirdiğim, ona ruhumdan üflediğim zaman” ayet-i kerimesi ile beyan edilen “Ruh-i menfuh”tur. Yalan ise, baki olmayan cesettir. Ayran içindeki yağ, nasıl gizli ve görünmez bir halde ise, cesetteki ruh da öyledir. Yağın meydana çıkması için ayran nasıl dövülüyorsa, ruhun tezahürü için de, mücadele ile beden tazyik edilmesi lazımdır. Nitekim Hazreti Mevlâna da, beyan ediyor:

راستت آن جان ربانی بود - آن دروغت این تن فانی بود
15415- *Senin o yalanın, bu fanî ceset; doğrun ise, o ilahî ruhtur.*

روغن جان اندر او فانی و لاش - سالها این دوغ تن پیدا و فاش
15416- *Bu ceset ayranı, yıllardır meydandadır. Can yağı ise, onun içinde fanî ve gizli bir haldedir.*

دوغ را در خمره جنباننده‌ای - تا فرستد حق رسولی بنده‌ای
15417- *Ta ki, Cenab-ı Hakk, ayranı yayıkta çalkalayacak makbul bir kulunu resul olarak gönderir.*

تا بدانم من که پنهان بود من - تا بجنباند به هنجار و به فن
15418- *Ve o zat, yayığı usulüne ve fennine göre çalkalar da, ben de bir benin gizli kalmış olduğunu o zaman anlarım.*

در رود در گوش او کاو وحی جوست - یا کلام بنده‌ای کان جزو اوست
15419- *Yahut da zatından adeta bir cüz olan kulunun sözünü izhar eder de, o söz, vahiy arayan kişinin kulağına girer.*
de, onun feyziyle yayığı, ayranı ve yağı anlamış olur. Fakat o kelâmı anlayacak bir kulak lazımdır.

آن چنان گوشی قرین داعی است - اذن مومن وحی ما را واعی است
15420- *Müminin kulağı, ilahî vahiy olan Kur'an'ı anlar; öyle bir kulak, halkı Hakk'a davet eyleyen Resulullahın yakını ve varisidir.*

پر شود ناطق شود او در کلام - همچنان که گوش طفل از گفت مام
15421- *Nasıl ki, çocuğun kulağı, anasının sözleriyle dolar da, söz söylemeye başlar.*

گفت مادر نشنود گنگی شود - ور نباشد طفل را گوش رشد
15422- *Eğer çocuğun işitir kulağı olmazsa, anasının sözlerini işitemediği için dilsiz olur.*

ناطق آن کس شد که از مادر شنود - دایما هر کر اصلی گنگ بود
15423- *Aslında sağır olan, yani sağır olarak doğmuş olan dilsiz olur. Söyleyen kişi, sözü önce anasından işitmiştir.*

که پذیرای دم و تعلیم نیست - دان که گوش کر و گنگ از آفتی است
15424- *Bilmiş ol ki, sağır kulak ile dilsizlik, söz işitmez ve talim kabul etmez bir afettir.*

که صفات او ز علتها جداست - آن که بی تعلیم بد ناطق خداست
15425- *Talim görmeden konuşan, ancak Huda'dır. Çünkü onun sıfatları, her türlü sebepten münezzehtir.*

بی حجاب مادر و دایه و ازا - یا چو آدم کرده تلقینش خدا
15426- *Yahut Adem Aleyhisselam gibi, ana ve dadı hicabı olmaksızın, Tanrı telkini ile söyler...*

در ولادت ناطق آمد در وجود - یا مسیحی که به تعلیم و دود
15427- *İsa Aleyhisselam gibi, Allah'ın talimiyle dünyaya konuşur olarak geldi ve doğar doğmaz söz söyledi.*

که نزادهست از زنا و از فساد - از برای دفع تهمت در ولاد
15428- *Zinadan ve fesattan doğmadığını anlatmak ve anasını fuhuş töhmetinden kurtarmak için, beşikte yatan bir çocukken söz söylediler.*
Meryem Aleyhisselam, Hazreti İsa'yı kırdı doğurmuş, kucağına alıp şehre getirmiş, onu görenler:

Arapça, Sure Meryem ayet 27-30

"Hey Meryem, andolsun sen acayip bir şey yapmışsın, dediler. Ey Harun'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir adam değildi. Anan da iffetsiz bir kadın değildi. Bunun üzerine (Meryem) ona (İsa'ya) işaret etti. Biz, dediler, henüz beşikte bulunan bir sabi ile nasıl konuşuruz? (İsa dile gelip) dedi ki: Ben hakikat Allah'ın kuluyum. O bana kitap verdi. Beni peygamber yaptı" diyerek bir mucize gösterdi ve anasını zina töhmetinden temize çıkardı.

تا که دوغ آن روغن از دل باز داد - جنبشی بایست اندر اجتهاد
15429- *Mücadele etmek için çalışmak ve hareket etmek lazımdır ki, ayran, içindeki yağı versin.*

Malum ya, yağın ayrandan ayrılması için yayıkta dövülmesi ve hareket ettirilmesi icap eder. Bunun için salikin kalbinde de füyuz-u ilahîye zuhur etmesi için beden yayığının kımıldaması gerektir.

دوغ در هستی بر آورده علم - روغن اندر دوغ باشد چون عدم
15430- *Ayranın içindeki yağ, görünüşte yok gibidir. Varlık sancağını kaldıran, yani göze görünen ayrandır.*
Lakin:

و انکه فانی می‌نماید اصل اوست - آن که هستت می‌نماید هست پوست
15431- *Sana var görünen “kışır”dan ibarettir. Yok olarak görünen de, “asıl”dır.*
Ayrandan matlup olan tereyağıdır. Onun yanında ayran, deri ve kabuk gibi ehemmiyetsiz kalır. Öyle iken, yağ görünmez de ayran ortadadır.

تا بنگزینی بنه خرجش مکن - دوغ روغن ناگرفته است و کهن
15432- *Ayran, yağ tutmamış ve eskimiştir. Onu, yağını almadan sakın harcama.*

تا نماید آن چه پنهان کرده است - هین بگردانش به دانش دست دست
15433- *Aklını başına topla da, o ayranı usulüyle ve el değiştirmekle çalkala ki, gizlemiş olduğu yağı meydana çıkarsın.*

لابه‌ی مستان دلیل ساقی است - ز انکه این فانی دلیل باقی است
15434- *Sarhoşların yalvarmaları, istemeleri, nasıl sakinin vücuduna delil ise, fani olan bu kalıp da, baki olan ruhun varlığına alamettir.*
Varlıklar, görünenlerden ibaret değildir. Görülmeyen, fakat az çok hissedilen şeyler de vardır. Mesela bedenimiz, kendisini tahrik ve idare eden bir ruhun bulunduğunu bize bildirmektedir. Çünkü ruhun taalluku kesilince, bedenin hareketsiz kaldığını görüyor ve böylece, bedeni idare eden bir ruhun mevcut olduğunu anlıyoruz. Keza:

“BUNA DAİR BAŞKA BİR MİSAL”

مثال دیگر هم در این معنی

مخبری از بادهای مکتتم - هست بازیهای آن شیر علم
15435- *Sancaklardaki arslan resminin oynaması ve saldırması, gizli bir rüzgârın varlığından haber vermektedir.*

شیر مرده کی بجستی در هوا - گر نبودی جنبش آن بادهای
15436- *Eğer o rüzgârın hareket ettirmesi olmasaydı, sancaklardaki cansız arslan nasıl sıçrardı?*

یا دبور است این بیان آن خفاست - ز آن شناسی باد را گر آن صباست
15437- *Arslanın hareketinden, onu tahrik eden rüzgârın sabah yeli mi, yoksa lodos mu olduğunu anlarsın. Bu hareket, o gizli rüzgârı anlatır.*

فکر می‌جنباند او را دم‌بدم - این بدن مانند آن شیر علم

15438- Bu beden de, o sancak arslanı gibidir ki, onu, daima fikir hareket ettirir.

وان که از مغرب دبور با وباست - فکر کان از مشرق آید آن صباست

15439- Şark tarafından gelen fikir, saba rüzgârı gibi latiftir. Mağripten gelen fikir de, lodos rüzgârı gibi veba neşreder.

Bedeni hayra sevkeden fikir, saba rüzgârına; şerre teşvik eden fikir de, lodos rüzgârına benzer. Hadis-i şerifte, **“Ben saba rüzgârıyla düşmana galebe ettim, Ad kavmi lodos rüzgârıyla helâk oldu”** buyrulmuştur.

Bedir muharebesinde şark tarafından esen rüzgâr, kumları kaldırmış ve düşmanların gözlerine doldurmuş ve onları şaşırtmıştı.

مغرب این باد فکرت ز آن سر است - مشرق این باد فکرت دیگر است

15440- Bu fikir rüzgârının estiği şark, başka şarktır. Yine o fikir rüzgârının estiği garp de, nefis ve şeytan cihetindendir.

جان جان جان بود شرق فؤاد - مه جماد است و بود شرقش جماد

15441- Ay cansız olduğu gibi, onun şarkı da cansızdır... Fakat gönlün şarkı ise, canlar canının canıdır.

Allah'ın tecellisi oraya olur. Cenab-ı Hakk, ruh-u Rabbanînin canı, ruh-u Rabbanî de ruh-u hayvanînin canı olduğu için Hazreti Mevlâna, Allah'a “Canın canının canı” tabir eylemiştir.

قشر و عکس آن بود خورشید روز - شرق خورشیدی که شد باطن فروز

15442- Kalbi tenvir eyleyen güneşin ki gündüzün doğan Güneş onun ancak kışrı ve aksidir, maşriki, evliyaullah hazaratının kalbi ve ruhudur.

پیش او نه روز بنماید نه شب - ز انکه چون مرده بود تن بی‌لهب

15443- Çünkü ten, can yalımı olmadı mı ölür gider... Artık onca ne gündüz vardır, ne gece!

بی‌شب و بی‌روز دارد انتظام - ور نباشد آن چو این باشد تمام

15444- Beden olmaz, fakat ruh olursa, gece ve gündüz olmasa da bakidir, düzenlidir!

بی‌مه و خورشید ماه و آفتاب - همچنان که چشم می‌بیند به خواب

15445- Nitekim göz, rüyada, ay ve güneş olmadığı halde ayı da görür, güneşi de!

Onun gibi ruh da, ay ve güneşin nuruna muhtaç olmaksızın başka aylar ve güneşler müşahede eder.

زین برادر آن برادر را بدان - نوم ما چون شد اخ الموت ای فلان

15446- Bizim uykumuz, ölümün kardeşidir. Binaenaleyh, bu kardeşten öbür kardeşini anla.

Hadis-i şerifte, **“Uyku, ölümün kardeşidir. Ehl-i cennet uyumaz da, ölmez de”** buyrulmuştur. Çünkü uyuyan kimse, bir nevi ölüdür.

Kur'an-ı Kerim'de:

Arapça, Sure Zümer ayet 42

“Allah (ölenin) ölümü zamanında, ölmeyenin de uykusunda ruhlarını alır. Bu suretle hakkında ölümü hükmettiği (ruhu) tutar, diğerini muayyen bir vakte (eceli gelinceye) kadar salıverir. Şüphesiz ki, bunda iyi düşünecek bir kavim için katı ibretler vardır” buyrulmuştur.

Onun için uykuya küçük ölüm, ölüme de büyük uyku denilmiştir.

مشنو آن را ای مقلد بی‌یقین - ور بگویندت که هست آن فرع این
15447- Eğer sana, “Uyku ölümün feridir” derlerse, ey yakın sahibi olmayan mukallit! Sakın ha, hakikatine erişmedikçe bu sözü dinleme!

که به بیداری نبینی بیست سال - می‌بیند خواب جانت وصف حال
15448- Ruhun, uykuda öyle şeyler görür ki, onları uyanıkken yirmi yılda göremezsın.

می‌دوی سوی شهان با دها - در پی تعبیر آن تو عمرها
15449- Gördüğün o rüyanın tabiri için, deha sahibi büyüklerin yanına koşarsın.

فرع گفتن این چنین سر را سگی است - که بگو آن خواب را تعبیر چیست
15450- “Bu rüyanın tabiri nedir?” diye sorarsın. Böyle bir sırta, “feri” demek şektir.

Evet... İnsan, uyanıkken uzun bir devrede yapamayacağı hareketleri, rüyasında ve pek az bir zamanda yaptığını görür.

Mesela seyahate çıkar, görmediği, bilmediği yerlere uğrar, adeta devr-i âlem yapar ki, bunları nihayet bir saatlik zaman içinde icra eder. Sonra gördüğü rüyanın tabiri için tabir ilmi mütehasşışlarına müracaat ederek: “Bu rüya, acaba neye delalet ediyor?” diye sorar. O seyahatler, o hareketler, beden azasından hiç birine ihtiyaç olmaksızın yapılır. Rüya nasıl azanın vasıtalığına ihtiyaç yoksa, öldükten ve kalıbı terkettikten sonra, ruhun “Berzah âlemi”ndeki hâli de böyledir. Bundan dolayı, **“Uyku, ölümün kardeşidir”** buyrulmuştur. Onun için, “Uyku ölümün feridir” demek doğru değildir.

باشد اصل اجتناب و اختصاص - خواب عام است این و خود خواب خواص
15451- Bu söylediğimiz rüya, alelade halkın gördüğü rüyadır. Hakk erlerinin rüyası ise, Hakk'ın seçme ve yakınlığının ta kendisidir.

Ümmetin seçilmişleri bulunan ekâbirin rüyaları, kendilerinin taraf-ı ilahîden seçilmiş bulunduklarına delalet eder.

خواب ببند خطه‌ی هندوستان - پیل باید تا چو خسبد او ستان
15452- Fil olmalıdır ki, gece uyuyunca Hindistan'ı görebilsin.

خر ز هندستان نکرده‌ست اغتراب - خر نبیند هیچ هندستان به خواب

15453- Eşek, rüyasında Hindistan'ı görmez, çünkü orası vatanı değildir ve oradan ayrılıp gurbete düşmemiştir ki!

تا به خواب او هند داند رفت تفت - جان همچون پیل باید نیک رفت

15454- Ruh, fil gibi adamakıllı büyük olmalı ki, rüyasında iştihakla Hindistan'a gitmeyi, yani ruhlar âlemine avdet etmeyi bilsin.

ارْجعی بر پای هر قلاش نیست - اذْکُرُوا اللَّهَ کار هر اوباش نیست

15455- “Üzükürullah” emrine uymak, her çapkının yapacağı iş değildir. “İrciî”, yani “Geri dön” emri de, her kalleşin ayağının harcı değildir.
Kur'an-ı Kerim'de:

Arapça, Sure Ahzap ayet 41-42

“Ey iman edenler! Allah'ı çok zikredin. Onu sabah, akşam tespih (ve tenzih) edin” buyrulmuştur. Zikr-i kesir, zikr-i kalbî demektir ki, “Allah'ı bir an bile hatırdan çıkarmamak” demektir. Cenab-ı Hakk hatırında bulundukça, o kimse “Zikr-i daimî”de demektir. İmam-ı Kuşeyri Kuddise sırruhu: **(Arapça metin)**'ı **(Arapça metin)**, yani “Allah'ı seviniz” diye tefsir etmiştir. Çünkü bir hadis-i şerifte: “Bir kimse bir şeyi severse, onun çok zikreder” buyrulmuştur. Binaenaleyh, İmam-ı Kuşeyri'ye göre ayetin meali: **“Allah'ı seviniz ki, onu çok zikredesiniz”** demek olur.

ور نه پیلی در پی تبدیل باش - لیک تو آیس مشو هم پیل باش

15456- Lakin sen ümit kesme de, Hindistan'ı rüyasında gören fil gibi ol! Fil değilsen bile, fil olmaya çalış!

بشنو از میناگران هر دم طنین - کیمیا سازان گردون را ببین

15457- Felek kimyagerleri olan evliyaullahı gör! Her an sırça üzerine resim yapanların seslerini duy!

کارسازانند بهر لی و لک - نقش بندانند در جو فلک

15458- Onlar gök boşluğunda, gök kubbe altında, bir takım nakış yaparlar ve senin benim için işler yaparlar.

Belki bunlardan birinin nazarına tesadüf edersen, feyziyab olursun.

بنگر ای شب کور این آسیب را - گر نبینی خلق مشکین جیب را

15459- Ey gece görmeyen, hakikati müşahade etmeyen! Cepleri füyuzat-ı ilahîye rayihasıyla dolu zevat-ı kiramı görmüyorsan, bari uğradığın zarar ve ziyana dikkat et!

نبت نو نو رسته بین از خاک تو - هر دم آسیب است بر ادراک تو

15460- İdrakine her an yeni bir şey dokunur; toprağından, her an yeniden yeniyen yeşillikler biter, sen onlara bak!

İşte bu haller, kaza-yı ilahîye tesiriyle, fakat o tanımadığın zevat-ı kiram vasıtasıyladır.

بسط هندستان دل را بی حجاب - زین بد ابراهیم ادهم دیده خواب
15461- İbrahim bin Edhem'in gönül Hindistan'ını, hakikat âlemini, perdesiz olarak, kalbinde müşahedesini bu kabilden idi.

مملکت برهم زد و شد ناپدید - لاجرم زنجیرها را بر درید
15462- Kendini bağlayan servet ve saltanat zincirlerini kırdı ve memleketi terk ederek, görünmez oldu.

که جهد از خواب و دیوانه شود - آن نشان دید هندستان بود
15463- "Hakikat Hindistanı"nı görmenin işareti idi... Uykudan sıçrayarak kalkmış ve cezbeyle tutulmuştu.

می دراند حلقه‌ی زنجیرها - می فشاند خاک بر تدبیرها
15464- Böyle yapan bir kimse, tedbirlerin üstüne toprak saçar ve kendini bağlayan kayıtları kırar.

که نشانش آن بود اندر صدور - آن چنان که گفت پیغمبر ز نور
15465- Nitekim Hz. Peygamber, kalpteki nurun işaretinden bahsederken:

هم انابت آرد از دار السرور - که تجافی آرد از دار الغرور
15466- "Dar-ı gurur olan dünyadan uzaklaşmak, dar-ı sürur olan hakikat âlemine yaklaşmaktadır" buyurdu.
İbn-i Mesut Radiyallahü anh, rivayet etmiştir ki, bir gün Resul-u Ekrem s.a.v. Sure-i Zümer'deki:

Arapça, Sure Zümer ayet 22

"Öyle ya, Allah'ın göğsünde Müslümanlık için inşirah verdiği bir kimse -ki o, Rabbinden (gelen) bir nur üzerindedir- (kalbini mühürlediği kişi gibi) midir?" ayetini okudu ve "Nur kalbe dâhil 333ölunca, kalp genişler, ferah bulur" buyurdu.

"Ya Resulullah! Bunun alameti nedir" dediler. Aleyhissalatü Vesselam Hazretleri: "Dünyadan uzaklaşmak ve ahirete yaklaşımdır" buyurdu.

داستانی بشنو ای یار صفا - بهر شرح این حدیث مصطفی
15467- Ey temiz dost! Hz. Mustafa Salallahü Aleyhi Vesellemin bu hadisini anlatmak için söyleyeceğimiz hikâyeyi dinle!

"KENDİSİNE HAKİKİ SALTANAT TEVECCÜH EDEN VE İNSAN O GÜN KARDEŞİNDEN, ANASINDAN, BABASINDAN BİLE KAÇAR, AYETİ HALİ OLAN BİR ŞEHZADENİN HİKÂYESİ; BU TOPRAK YIĞINININ PADİŞAHLIĞI, ÇOCUK TABİATLI KİŞİLERİNDİR; ONLAR, BUNA KALE ALMAK DERLER; ÇOCUĞUN BİRİ ÜSTÜN GELİR, TOPRAK YIĞINININ ÜSTÜNE ÇIKAR VE KALE BENİMDİR, DER; ÖTEKİ ÇOCUKLAR BUNA HASUT DAVRANIRLAR, ÇÜNKÜ TOPRAK ÇOCUKLARIN BAHAİRİDİR..."

حکایت آن پادشاه زاده که پادشاهی حقیقی به وی روی نمود، یَوْمَ یَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ وَ أُمِّهِ وَ أَبِيهِ نَقْدَ وَ قْتِ او شد، پادشاهی این خاک توده‌ی کودک طبعان که قلعه

گیری نام کنند آن کودک که چیره آید بر سر خاک توده بر آید و لاف زند که قلعه
مراست کودکان دیگر بر وی رشک برند که التراب ربیع الصبیان، آن پادشاه
زاده چو از قید رنگها برست گفت من این خاکهای رنگین را همان خاک دون
می‌گویم زر و اطلس و اکسون نمی‌گویم من از این اکسون رستم به یکسون رفتم،
وَ اتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ارشاد حق را مرور سالها حاجت نیست در قدرت کُنْ فَيَكُونُ
هیچ کس سخن قابلیت نگوید

Bir şehzade vardı ki:

Arapça, Sure Abese ayet 34-37

“Kıyamet öyle bir gündür ki, insan kardeşinden kaçır. Anasından, babasından, zevcesinden ve çocuklarından da, bir şeyi istemesinler diye, firar eder. O gün, bunlardan herkesin kendine yeter bir işi (derdi, belası) vardır” ayetinin meali, onun hâli olmuştu.

Bu toprak yığınının padişahlığı, çocuk tabiatlı bir takım gafil kişilerindir. Arkadaşlarına galip gelen bir çocuk toprak yığınının üstüne çıkar ve “Kale benimdir” diye atar tutar... Diğer çocuklar ise, ona gıpta ederler. Nitekim bir hadis-i şerifte *“Toprak, çocukların baharıdır”* buyrulmuştur. O şehzade, renklerin bağından, yani suret kaydından kurtulduğundan “Ben bu renkli topraklara adi toprak diyorum. Altın, atlas ve ipekli kumaş demiyorum. Ben bu renkli ve ipekli kumaştan kurtuldum, sade ve renksiz olan gayp âlemine fırladım” dedi.

Arapça, Sure Meryem ayet 12

“Henüz sabi iken biz ona hikmet verdik.” ayetine göre, Tanrı irşadı için yıllar geçmeye lüzum yoktur. Dilediğini emredip derhâl yapan Tanrı kudretine karşı, kimse kabiliyetinden bahsedemez.

باطن و ظاهر مزین از هنر - پادشاهی داشت يك برنا پسر

15468- Bir padişahın yiğit bir oğlu vardı. Zahiri de, batını da hüner ve marifetle müzeyyen idi.

Eskiden şehzadeler okutulur ve silahşörlük talim olunurdu. Zahir ve batınlarının müzeyyen olması ile bu husus ifade edilmiştir.

صافی عالم بر آن شه گشت درد - خواب دید او کان پسر ناگه بمرد

15469- Padişah, rüyasında oğlunu ölmüş gördü ve âlemin safiyeti onun nazarında bulanık oldu.

که نماند از تف آتش اشک او - خشک شد از تاب آتش مشک او

15470- Keder ateşinden, kabı kupkuru kesildi. Hatta o ateşin hararetinden, gözünde yaş kalmadı.

که نمی‌یابید در وی راه آه - آن چنان پر شد ز دود و درد شاه

15471- Padişah, dert ve gamla o kadar dolmuştu ki, ah etmeğe bile mecali kalmadı.

عمر مانده بود شه بیدار شد - خواست مردن قالبش بی کار شد
15472- *Ölmek istedi, kalbi iş görmez bir hale geldi. Fakat daha yaşayacak müddeti olduğu için, uykudan uyandı.*

که ندیده بود اندر عمر خویش - شادی آمد ز بیداریش پیش
15473- *Bu sefer de, uyanınca sevindi ki, ömründe o derece mesrur olmamıştı.*

بس مطوق آمد این جان و بدن - که ز شادی خواست هم فانی شدن
15474- *Sürurundan, az kalsın ölecekti. Çünkü bu can ve bu beden, muhtelif ve birbirine zıt hallerle tavklanmıştır.*

Tavk, boyuna takılan şey; mutavvak, boynuna bir şey takılmış kimse demektir. Burada demek isteniliyor ki, bu bedenin boynunda muhtelif boyunduruk vardır.

و ز دم شادی بمیرد اینت لاغ - از دم غم می بمیرد این چراغ
15475- *İnsanın hayat kandili, gam üflemesiyle de, sevinç nefesiyle de söner. İşte sana şaşılacak bir hal...*

این مطوق شکل جای خنده است - در میان این دو مرگ او زنده است
15476- *İnsan, bu iki ölüm arasında yaşamaktadır... Boynunda böyle ölüm boyunduruğu bulunması, gülünç bir şeydir.*

Bir şeyin lüzumundan fazla çokluğu ifrat, gerekli olandan azlığı da tefrittir. İfrat da, tefrit de, şer ve zarardır, hayır ve mefaatli olan ikisinin ortasıdır. Zira hadis-i şerifte, **“İşlerin hayırlısı, ortasıdır”** buyrulmuştur. Sıcakta serinlik lazımdır. Serinliğin donduracak derecede olması ifrattır. Keza soğuk da ısıtacak kadar hararet ister. Hararetin öldürecek ve bayıltacak dereceye çıkması da ifrattır. Maddiyat böyle olduğu gibi, hissiyat da böyledir. Fevkalade keder ile son derece meserretin tesir itibarıyla farkı yoktur. Çünkü ikisi de fart-ı heyecandan insanı sekteye uğratar ve öldürür. Demek ki insanın boynunda ifrat ve tefritten iki boyunduruk vardır ki, ikisi de insanı boğar ve öldürür.

آن چنان غم بود از تسبیب رب - شاه با خود گفت شادی را سبب
15477- *Rüya gören ve uyanınca sevinen padişah, kendi kendine dedi ki: “Allah’ın takdiriyle bu sevince, rüyada oğlumu ölmüş görmek gamı sebebi olmuştur.”*

Evet... Gam, sürura sebeptir. Çünkü sevinmek, gamdan kurtulmanın sonunda olur. Kederli olmayan kimse mesrur da olmaz. Nitekim bir beyitle denilmiştir ki: **“Kalbin gamlı olduğuna seviniyorum. Çünkü gamın gelmesi, saadet ve meserretin gelmesine sebeptir.”**

ان مع العسر چویسرش قفاست - شاد بر آنم که کلام خداست
15478- *Kur’an’daki “zorluk” kelimesinin arkasında “kolaylık” vardır. Ben bu Kelam-ı İlahînin verdiği haberdan mesrurum.*
Suresi’ndeki:

Arapça, Sure İnşirah ayet 5-6

“Hakikaten güçlkle beraber kolaylık var. Muhakkak güçlkle beraber kolaylık var” ayetine işarettir.

و آن ز يك روى دگر احيا و برگ - اى عجب يك چيز از يك روى مرگ
15479- Şaşılmaz mı ki, bir şey, bir cihetten ölüm, diğer cihetten hayat ve rızıktır.

باز هم آن سوى دیگر امتساک - آن یکی نسبت بدان حالت هلاک
15480- Bir şey, bir hale nispetle helaktır. Aynı şey, diğer bir yönüyle hayatın gıdası ve devasıdır.

آن یکی نسبت بدان حالت عذاب- سوى دیگر آب صافى عذاب
15481- Yine bir şey, bir hale nispetle azap, diğer bir tarafa nispetle, saf ve tatlı su olur.
Bunun gibi:

سوى روز عاقبت نقص و زوال - شادى تن سوى دنيائى کمال
15482- Bedenin meserreti, dünya tarafına nispetle kemal; akıbet ve kıyamet gününe nispetle ise, eksiklik ve zevaldir.

گریه گوید با دریغ و اندهان - خنده را در خواب هم تعبیر خوان
15483- Düş yorucu, rüyadaki gülmeyi, kederlenme, hüzn ve ağlama diye yorumlar.

هست در تعبیر اى صاحب مرح - گریه را در خواب شادى و فرح
15484- Ağlamayı da, sürur ve ferahlık diye tabir eder, ey rahat sahibi!

لیك جان از جنس این بد ظن بگشت - شاه اندیشید کاین غم خود گذشت
15485- Padişah düşünceye dalarak, dedi ki: “Bu gam geçit gitti; ama ruhum, bu çeşit şeylerden kötü zanna düştü”

چشم زخمى زین مبادا که رسد - یاد گاری بایدم گر او رود
15486- Olmaya ki, birinin nazarının değmesiyle oğlum vefat ede. Eğer o gidecek olursa, bana bir yadigârı kalmalıdır.

پس کدامین راه را بندیم ما - چون فنا را شد سبب بی‌منتهی
15487- Ölümün sayısız ve nihayetsiz sebepleri vardır. Biz, onun hangi yolunu kapayabiliriz?

مى‌کند اندر گشادن ژيغ ژيغ - صد دریچه و در سوى مرگ لدیغ
15488- Isırıcı ölümün, yüz tane kapısı ve penceresi açılmakta ve gıcırdamaktadır.
Eğer bu gıcirtıları duymuyorsan, bilmiş ol ki:

و ز سوی خصمان جفا بانگ در است - از سوی تن دردها بانگ در است
15489- *Bendeki dertler ve düşman tarafından gelen cefalar, ölüm kapısının gıcirtısıdır.*

نار علتها نظر کن ملتهب - جان من بر خوان دمی فهرست طب
15490- *Ey canım ve başım mesabesinde olan kimse! Tıp kitabının fihristini oku da, oradaki hastalıkların alevli ateşini gör!*

هین برو بر خوان کتاب را - تا شمار ریگ بینی نجها را
15491- *Haydi git ve tıp kitabını oku! Kum sayısınca hastalık bulunduğunu görürsün.*

هر دو گامی پر ز کژدمها چه است - ز آن همه‌ی غرها در این خانه ره است
15492- *Bütün o hastalıklardan, bu beden evine yol vardır. Her iki adımda bir, içi akreplerle dolu bir kuyuya tesadüf olunur.*
İçi akrep dolu kuyular, elemeler ve ızdıraplardan kinayedir. Gene padişah diyor ki, mesela:

زو بگیرانم چراغ دیگری - باد تند است و چراغم ابتری
15493- *Rüzgâr şiddetli, ışığım sönmek üzere... Çabuk davranarak, onun ışığından bir ışık daha uyandırmalıyım...*
“Bir evlâdım var. Gördüğüm rüyaya göre, o da fırtına karşısında kör bir kandil durumundadır. Onu evlendireyim. Bir çocuğu olsun da, şayet o sönerse diğeri devam etsin.”

گر به باد آن یک چراغ از جا رود - تا بود کز هر دو یک وفای شود
15494- *Belki baba da, oğul da muammer olur. Ama eğer ölüm fırtınasıyla kandillerden biri sönerse, diğeri devam eder.*

شمع دل افروخت از بهر فراغ - همچو عارف کز تن ناقص چراغ
15495- *Arifler gibi hani... Arif de, beden gibi kör bir kandilden, gönül kandilini uyandırdı ve feragat buldu.*

شمع فانی را به فانایی دگر - او نکرد این فهم پس داد از غرر
15496- *Padişah, rüyadaki remiz ve işareti anlamadığı için, fani bir mumdan, gene fani bir mum yakmak istedi.*
Hâlbuki maksat, beden kandilini yakıp gönül mumunu uyandırmak idi...

“NESLİNİN KESİLMESİNDEN KORKTUĞU İÇİN, PADİŞAHIN, OĞLUNU EVLENDİRMESİ”

عروس آوردن پادشاه فرزند خود را از خوف انقطاع نسل

تا نماید زین تزوج نسل رو - پس عروسی خواست باید بهر او
15497- *Padişah, “Neslim devam etsin” diye, şehzadeyi evlendirmeye teşebbüs etti.*

Dedi ki:

فرخ او گردد ز بعد باز باز - گر رود سوی فنا این باز باز

15498- *Eğer bu doğan, yani oğlum, ahirete giderse, onun yavrusu babasından sonra bir doğan olur.*

معنی او در ولد باقی بود - صورت این باز گر ز اینجا رود

15499- *Bir doğanın sureti, bu âlemden çekilip giderse, manası oğlunda baki olur.*

مصطفی که الولد سر اییه - بهر این فرمود آن شاه نبیه

15500- *Bundan dolayıdır ki, uyanık bir Şah-ı Risalet olan Hz. Mustafa s.a.v. "Oğul, babasının sırrıdır" buyurmuştur.*

Bu hadis, "Evlat, babanın ferî ve şubesidir" diye de rivayet olunmuştur.

می‌بیاموزند طفلان را حرف - بهر این معنی همه‌ی خلق از شعف

15501- *Bu mana dolayısıyla halk, çocuklarına kemal-i arzu ile sanatlarını öğretirler de...*

چون شود آن قالب ایشان نهان - تا بماند آن معانی در جهان

15502- *Onların kalıpları toprağa girip, gözden kaybolunca, "O manalar, âlemde baki kalsın" derler.*

Hadis-i şerifte, "İki babanın en hayırlısı seni öğretendir" buyrulmuştur. Hadis-i şerif mucibince bir çocuğun hocası, ustası ve hayırlı bir şey öğretmiş olan kimse de, manen onun babasıdır, hem de dünyaya gelmesine sebep olan asıl babasından daha hayırlıdır. Ondan dolayı, hoca hakkı, baba hakkından daha büyüktür.

بهر رشد هر صغیر مستعد - حق به حکمت حرصشان داده ست جد

15503- *Cenab-ı Hakk, kabiliyetli çocukların reşit olarak yetişmeleri hikmetine bağlı olarak, babalarına ciddi bir hırs ve emel vermiştir.*

جفت خواهم پور خود را خوب کیش - من هم از بهر دوام نسل خویش

15504- *Ben de, neslimin devam etmesi için, oğluma çok güzel bir kız almalıyım.*

نی ز نسل پادشاهی کالهی - دختری خواهم ز نسل صالحی

15505- *Fasık bir padişah neslinden değil, salih bir zatın sülalesinden bir kız...*

نی اسیر حرص فرج است و گلوست - شاه خود این صالح است آزاد اوست

15506- *Hakikatte şah ve hür olan, salih kimsedir ki, yalnız o ne hırsın, ne de şehvetin esiri olur.*

عکس چون کافور نام آن سیاه - مر اسیران را لقب کردند شاه

15507- Fakat halk, esirlere padişah adını taktılar... Zenciye “Kâfur” adı takıldığı gibi hani...

نيك بخت آن پيس را کردند عام - شد مفازه باديهی خونخوار نام
15508- Susuzluktan helak eden çöle, “mefaze”, yani “kurtuluş yeri” adını; halk içinde kutsuz bir kişiye de, kutlu adını verirler ya!

بر نوشته میر یا صدر اجل - بر اسیر شهوت و خشم و امل
15509- Şehvet, gazap ve emel esiri olana “emir” yahut “sadr-ı azam” unvanı verilir.

نام امیران اجل اندر بلاد - آن اسیران اجل را عام داد
15510- Ölüm esirlerine, halk, şehirlerde: “Emiran-ı ecel”, yani “Ulu beyler” adını vermiştir.

جان او پست است یعنی جاه و مال - صدر خوانندش که در صف نعال
15511- Canı, pabuçların safında alçalmış, mevkiye ve mala kapılıp kalmış olana, “sadr-ulu ve başköşeye geçen vezir” derler.

این خبر در گوش خاتونان رسید - شاه چون با زاهدی خویشی گزید
15512- Padişah, bir zahitle akrabalık tesisini ihtiyar edince, bu haber kadınlarının kulağına gitti.

“FAKİR BİR ZAHİDİN KIZINI, OĞLU İÇİN, PADİŞAHIN İHTİYAR ETMESİ; HAREMDEKİ KADINLARIN BUNA İTİRAZDA BULUNMASI VE BİR FAKİRE AKRABA OLMAKTAN UTANMALARI”

اختیار کردن پادشاه دختر درویش زاهدی را از جهت پسر و اعتراض کردن
اهل حرم و ننگ داشتن ایشان از پیوندی درویش

شرط کفویت بود در عقل و نقل - مادر شه زاده گفت از نقص عقل
15513- Şehzadenin anası, aklının eksikliğinden dedi ki: “İzdivaç hususunda aklen de, naklen de, denklik şarttır.”

تا ببندی پور ما را بر گدا - تو ز شح و بخل خواهی و ز دها
15514- Sen fazla hasisliğinden ve kurnazlığından, oğlumuzu bir dilenciye bağlamak istiyorsun.

کاو غنی القلب از داد خداست - گفت صالح را گدا گفتن خطاست
15515- Padişah, dedi ki: “Salih bir kimseye dilenci demek hatadır. Çünkü o, Allah’ın ihsanıyla, kalben zengindir.”

نه از لئیمی و کسل همچون گدا - در قناعت می‌گریزد از تقی

15516- O, ittikasından dolayı kanaate kaçmaktadır. Yoksa dilenciler gibi, alçak ve tembel olduğundan değil!

آن ز فقر و قلت دونان جداست - قلتى کان از قناعت وز تقاست

15517- Kanaat ve takva dolayısıyla olan darlık, bir takım aşâğılık kimselerin zaruret ve darlığından ayrıdır.

وین ز گنج زر به همت می‌جهد - حبه‌ای آن گر بیابد سر نهد

15518- Tamahkâr fakir, bir habbe bulacak olsa, onun için başını verir. Kanaatkâr fakir ise, altın hazinesinden sıçrayıp çıkar ve müstağni davranır.

می‌کند او را گدا گوید همام - شه که او از حرص قصد هر حرام

15519- Bir padişah, hırs ve tamah ile her çeşit haramı kastedecek olursa, büyük adamlar, ona "Dilenci" derler.

Padişah bunları söyleyince, şehzadenin anası, dedi ki:

یا نثار گوهر و دینار ریز - گفت کو شهر و قلاع او را جهیز

15520- Gelinin, şehir ve kale olarak çeyizi yahut inci ve altın mücevherleri hani?

Çünkü o vakit padişahlar, kızlarına buna benzer çehizler verirlerdi. Padişah da:

باقی غمها خدا از وی برید - گفت رو هر کاو غم دین بر گزید

15521- Dedi ki: "Haydi işine git! Böyle söyleme. Her kim din gamını seçer, Allah rızası için kederlenirse, Allah, sair gamları ondan alır."

از نژاد صالحی خوش جوهری - غالب آمد شاه و دادش دختری

15522- Nihayet, padişahın reyi galip geldi. Aslı temiz ve salih bir kimsenin soyundan bir kızı, oğluna aldı.

چهره‌اش تابان‌تر از خورشید چاشت - در ملاححت خود نظیر خود نداشت

15523- Güzellikte hakikaten benzeri yoktu. Yüzü, kuşluk güneşinden daha parlaktı.

کز نکویی می‌نگنجد در بیان - حسن دختر این خصالش آن چنان

15524- Kızın güzelliği emsalsizdi. Ahlakı da, beyan edilmez derecede güzel bulunuyordu.

Hazreti Mevlâna, burada nasihat olarak diyor ki:

حسن و مال و جاه و بخت منتفع - صید دین کن تا رسد اندر تبع

15525- Sen dini avla ki, onunla beraber güzellik, mal, mevki ve sana fayda veren baht da, senin olsun...

در تبع دنیاش همچون پشم و پشك - آخرت قطار اشتر دان به ملك

15526- Ahiret, deve katarına malik olmak gibidir. Dünya ise, devenin yün ve tüyü gibidir.

ور بود اشتر چه قیمت پشم را - پشم بگزینی شتر نبود ترا

15527- Eğer devenin yününü ihtiyar edersen, deve senin olmaz. Hâlbuki deve senin olunca, yünün ne kıymeti kalır?

با نژاد صالحان بی‌مرا - چون بر آمد این نکاح آن شاه را

15528- Nihayet, temiz ve riyasız bir soydan gelen o kızla, şehzadenin nikâhı kıyıldı.

عاشق شه زاده‌ی با حسن و جود - از قضا کمپیر کی جادو که بود

15529- O esnada, sihirbaz bir kocakarı vardı ki, o güzel ve cömert şehzadenin aşığı olmuştu.

که برد ز آن رشک سحر بابلی - جادویی کردش عجوزه‌ی کابلی

15530- O, Kabilli kocakarı, bir büyü yaptı ki, adeta ona Babil sihirbazlarının sihri haset ederdi...

تا عروس و آن عروسی را بهشت - شه بچه شد عاشق کمپیر زشت

15531- Şehzade, o çirkin kocakarının aşığı oldu. Gelinden de geçti, güveylikten de...

گشت بر شه زاده ناگه ره زنی - يك سیه دیوی و کابولی زنی

15532- Kara bir şeytan, tavuk folluğu gibi bir kocakarı idi ki, ansızın şehzadenin yolunu vurmuştu.

نه خرد هشت آن ملک را و نه بس - آن نود ساله عجوز گنده کس

15533- O doksan yaşındaki kokmuş acuze, şehzadede ne idrak edecek akıl, ne söz söyleyebilecek ağız bıraktı.

بوسه جایش نعل کفش گنده پیر - تا به سالی بود شه زاده اسیر

15534- Bir sene müddetle şehzade, kocakarının esiri oldu. O halde ki, o kokmuş kocakarının pabucundaki nalçayı öpüyordu...

تا ز کاهش نیم جانی مانده بود - صحبت کمپیر او را می‌درود

15535- Kocakarının sohbeti, onu ekin gibi biçmiş, zafiyetten, adeta yarı canlı hale gelmişti...

او ز سکر سحر از خود بی‌خبر - دیگران از ضعف وی با درد سر

15536- Başkaları, şehzadenin zayıflaması dolayısıyla, ızdırap içindeydiler. O ise, sihrin verdiği sarhoşluktan, kendisini bilemiyordu.

وین پسر بر گریه‌شان خندان شده - این جهان بر شاه چون زندان شده

15537- Bu dünya, padişaha zindan gibi olmuştu. Şehzade ise, hısım ve akrabasının ağlamasına gülüyordu.

روز و شب می‌کرد قربان و زکات - شاه بس بی‌چاره شد در برد و مات

15538- Padişah, bu hususta çok çaresiz kaldı. Gece gündüz kurban kestirip, fakirlere dağıtıyor ve muhtaç olanlara zekât ve sadaka veriyordu.

عشق کمپیرك همی‌شد بیشتر - ز انکه هر چاره که می‌کرد آن پدر

15539- Babası, her çareye başvuruyordu. Fakat şehzadenin kocakarıya aşkı, gittikçe artıyordu.

چاره او را بعد از این لابه‌گری است - پس یقین گشتش که مطلق آن سری است

15540- Bu halin esrar-ı ilahîyeden bulunduğu, çarenin ise, ancak Cenab-ı Hakk'a yalvarmak olduğu, padişahça yakinen anlaşıldı.

غير حق بر ملك حق فرمان که راست - سجده می‌کرد او که فرمانت رواست

15541- Padişah, secde ederek dedi ki: "Ya Rabbi! Ferman senindir. Hakk'ın mülkünde, Hakk'tan başka kim ferman sahibi olabilir?"

دست گیرش ای رحیم و ای ودود - لیک این مسکین همی‌سوزد چو عود

15542- Lakin bu zavallı çocuk, od ağacı gibi yanıyor. Ey rahim ve vedud olan Allah! Onun destgiri ve yardımcısı ol!

ساحری استاد پیش آمد ز راه - تا ز یارب یارب و افغان شاه

15543- Padişahın böylece, "Ya Rabbi, ya Rabbi" diye figan ve niyaz etmesi üzerine, yoldan üstat bir sihirbaz çıkageldi...

"PADIŞAHIN, KABİLLİ SİHİRBAZ KARININ AŞKINDAN, OĞLUNUN KURTULMASI İÇİN ETTİĞİ DUALARIN KABUL EDİLMESİ"

مستجاب شدن دعای پادشاه در خلاص پسرش از جادوی کابلی

که اسیر پیره زن گشت آن پسر - او شنیده بود از دور این خبر

15544- Üstat sihirbaz, "Padişahın oğlu, bir kocakarını aşığı ve esiri olmuş" diye, uzaktan işitmişti.

بی‌نظیر و ایمن از مثل و دویی - کان عجوزه بود اندر جادویی

15545- O acuzenin, sihirbazlıkta eşsiz-örneksiz olduğunu ve bir ikincisinin bulunmadığını işitmişti.

در فن و در زور تا ذات خدا - دست بر بالای دست است ای فتی

15546- Yiğidim! El, elin üstündedir... Hünerde de, kuvvet de elin üstündedir arşa varınca...

بحر بی‌شك منتهای سیلهاست - منتهای دستها دست خداست

15547- El, yani kuvvet ve kudretlerin müntehası, Allah'ın yed-i kudretidir. Nitekim sellerin müntehası denizdir.

Burada:

Arapça, Sure Necm ayet 42

“Şüphesiz ki en son gidiş, ancak Rabbinedir” ayet-i kerimesine işaret edilmiştir.

هم بدو باشد نهایت سیل را - هم از او گیرند مایه ابرها

15548- Hem bulutlar suyu denizden alır, hem de sel, nihayet denize gider.

گفت اینک آدم در مان زفت - گفت شاهش کاین پسر از دست رفت

15549- Padişah, o usta sihirbaza, “Bu çocuk elden gitti, yani mahvoldu” dedi. O da, cevap verdi ki: “Ben onun için, kavi bir çare olarak geldim.”

جز من داهی رسیده ز آن کران - نیست همتا زال را زین ساحران

15550- O sihirbazlardan hiçbirisi, o kocakarı ile başa çıkamaz. Ancak, Allah tarafından gelen ve mahareti çok olan ben, onunla başa çıkarım.

نك بر آرم من ز سحر او دمار - چون كف موسى به امر كردگار

15551- Allah'ın emriyle, ben, Musa'nın avucu gibi, onun sihrini iptal ve helak ederim.

نه ز شاگردی سحر مستخف - که مرا این علم آمد ز آن طرف

15552- Çünkü bu ilim bana, korkulan sihirbazlara çıraklık etmeden, taraf-ı ilahîden gelmiştir.

تا نماند شاه زاده زرد رو - آدم تا بر گشایم سحر او

15553- Kocakarının sihrini bozmak ve şehzadenin benzinin sarılığını gidermek için geldim.

پهلوی دیوار هست اسپید گور - سوی گورستان برو وقت سحور

15554- Sahur vakti mezarlığa git. Orada, duvarın yanında, beyaz bir kabir var...

تا ببینی قدرت و صنع خدا - سوی قبله باز کاو آن جای را

15555- Kibleye karşı orasını kaz ki, Allah'ın kuvvet ve kudretini göresin.
Hazreti Mevlâna, diyor ki:

زبده را گویم رها کردم فضول - بس دراز است این حکایت تو ملول

15556- Bu hikâye çok uzundur, sen ise, dinlemekten usanmışsın. Onun için fazlasını terk ediyorum. Hulasasını söyleyeceğim.

“ŞEHZADENİN, O KOCAKARININ YAPTIĞI SİHİRDEN KURTULMASI; PADİŞAHIN DA SEVİNÇLE DÜĞÜN YAPMASI”

پس ز محنت پور شه را راه داد - آن گرههای گران را بر گشاد
15557- Üstat, kabirden çıkardığı o sıkı düğümleri çözdü de, şehzadeyi mihnet ve meşakkatten kurtardı.

سوی تخت شاه با صد امتحان - آن پسر با خویش آمد شد دوان
15558- Şehzade kendine geldi ve birçok mihnet çektikten sonra, babasının tahtına, yani saraya koşup gitti.

در بغل کرده پسر تیغ و کفن - سجده کرد و بر زمین می زد ذقن
15559- Şehzade, koltuğunda kılıç ve kefen olduğu halde, babasının karşısında yüzünü yerlere sürdü...
Ve af diledi.

و آن عروس ناامید بی مراد - شاه آیین بست و اهل شهر شاد
15560- Padişah, şenlikler yapılmasını emretti. Şehir halkı ile birlikte, muradına ermemiş ve ümidi kesilmiş olan gelin de sevindi.

ای عجب آن روز روز امروز روز - عالم از سر زنده گشت و پر فروز
15561- Âlem yeniden hayat ve revnak buldu. O gün de gündü, bugün de gündür. Ama ikisi birbirine benzemez.

که جلاب قند بد پیش سگان - يك عروسی کرد شاه او را چنان
15562- Padişah, ona öyle bir düğün yaptı ki, köpeklerin önüne bile şeker şerbeti konulmuştu.

روی و خوی زشت با مالک سپرد - جادوی کمپیر از غصه بمرد
15563- Büyücü kocakarı, kederinden öldü. Çirkin yüzünü de, kötü huyunu da, Malik-i Cehenneme teslim etti.

کز من او عقل و نظر چون در ربود - شاه زاده در تعجب مانده بود
15564- Şehzade, “O kocakarı, benim aklımı nasıl oldu da çeldi” diye hayretlere düşmüştü.

Mişkat da, İbn-i Abbas Radiyallahü anhumadan rivayet ediliyor ki:

“Nebi-yi Ekrem Sallallahü Aleyhi Vesellem, buyurdu: Kıyamet gününde, dünya, ak saçlı, gök gözlü, dişleri kazma gibi bir kocakarı suretinde getirilecektir. Onu kim görse iğrenecektir. Halka görünecektir. Mahşer ehline şöyle denilecektir: Bunu tanır mısınız? Halk: Onu tanımaktan Allah’a sığınırız, diyeceklerdir. Onlara denilecektir ki: İşte bu dünyadır ki, onunla iftihar ederdiniz ve onun için muharebe eylerdiniz.”

Buradaki kocakarıdan maksat, dünya; şehzadeden murat da, dünyaya aldanmış olanlardır. Onlar ahirette dünyayı korkunç ve çirkin bir halde görünce, “Böyle bir suret, bizi nasıl meftun ve meclup etmişti” diye şaşıracaklardır.

که همی زد بر ملیحان راه حسن - نو عروسی دید همچون ماه حسن
15565- *Şehzade gerdeğe girince, güzellerin mülâhat yolunu vuracak, yani onları gölgede bırakacak ay parçası gibi bir gelin gördü.*

تا که خلق از غشی او پر جوش گشت - سه شبانه روز او ز خود بی هوش گشت
15566- *Üç gün üç gece, kendinden geçmiş bir halde kaldı. Onun baygın yatmasından, halk da mükedder oldu.*

اندک اندک فهم گشتش نیک و بد - از گلاب و از علاج آمد بخود
15567- *Gül suyu serpmek ve ilaçlar verilmek suretiyle kendine geldi. İyiyi kötüyü, yavaş yavaş tefrike başladı.*

کای پسر یاد آر از آن یار کهن - بعد سالی گفت شاهش در سخن
15568- *Bir sene sonra, padişah, ona latife tarzında dedi ki: "Oğlum! O eski sevgiliyi bir hatırla."*

تا بدین حد بی وفا و مر مباحش - یاد آور ز آن ضجیع و ز آن فراش
15569- *Bir de, beraber yattığın o yarı ve o yatağı düşün de, bu kadar vefasızlık etme!*

وارهیدم از چه دار الغرور - گفت رو من یافتم دار السرور
15570- *Şehzade: "Bırak baba" dedi. "Ben gurur yurdunun, aldanma diyarının kuyusundan, sürur yurdunu buldum."*

سوی نور حق ز ظلمت روی تافت - همچنان باشد چو مومن راه یافت
15571- *İşte bir mümin de, nur-u ilahî tarafına yol bulup zulmetten yüz çevirince, aynen şehzade gibi olur.*

"ŞEHZADE, İNSANOĞLUDUR, TANRI HALİFESİDİR; BABASI DA, MELEKLERİN SECDE ETTİKLERİ TANRI HALİFESİ ADEM SAFİYULLAHTIR; KOCAKARIDAN MURAD DA, DÜNYADIR Kİ, İNSANOĞLUNU BABASINDAN SİHİRLE AYIRMIŞTIR; ŞEHZADEYİ KOCAKARININ ELİNDEN KURTARAN HAKİM İSE, ENBİYAYI VE EVLİYAYI TEMSİL ETMEKTEDİR"

در بیان آن که شه زاده آدمی بچه است و خلیفه‌ی خداست پدرش آدم صفی خلیفه‌ی
حق مسجود ملایک و آن کمپیر کابلی دنیاست که آدمی بچه را از پدر ببرید به
سحر و انبیا و اولیا آن طبیب تدارک کننده

در جهان کهنه زاده از نوی - ای برادر دان که شه زاده توی
15572- *Ey kardeş! Bil ki, o şehzade sensin. Bu eski dünyada, yeniden doğmuşsun!*

کرد مردان را اسیر رنگ و بو - کابلی جادو این دنیاست کاو
15573- *Kabilli cadı, bu dünyadır. Nice erkeği, renk ve boya, yani nakış ve surete esir etmiştir.*

دم بهدم می خوان و می دم قل أعوذ - چون در افکندت در این آلوده روذ
15574- *Dünya, seni, bu bulaşık şehvet nehrine düşürünce, daima "Kul euzü" surelerini oku ve üfle.*

استعاذت خواه از رب الفلق - تا رهی زین جادویی و زین قلق
15575- *Bu dünya sihrinden ve onun verdiği ızdıraptan kurtulmak için, sabahın halıkı bulunan Cenab-ı Hakk'a sığın.*

Medine civarında Lebid bin el-Asam namında bir Yahudi vardı. Bunun kızları, ellerine geçirdikleri Resul-u Ekrem Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimizin birkaç tel mübarek saçını bebek gibi bir suret üstüne bağladılar, daha bilmem neler yaptılar. Bir-i Zervan denilen kuyuda bir taşın altına bıraktılar. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz rahatsız oldu. Sonra Cebrail Aleyhisselam "Kul euzü" surelerini getirdi ve sihrin yerini haber verdi. Hazreti Ali gidip o sihri kuyudan çıkardı ki, üstünde onbir düğüm vardı. İki surenin ayetleri de onbir idi. Her bir ayeti okudukça, düğümün biri çözüldü. Zat-ı Akdes-i Risalet de sihrin tesirinden kurtuldu. Bu iki sureye "Muavezeteyn" denilir.

Ashab-ı kiramdan Ukbe bin Amir, "Allah'a sığınmak isteyenler, Muavezeteyn'den daha faydalı bir dua ile iltica edemediler" hadisini rivayet eylemiştir.

Bu iki surenin mealı şerifleri şöyledir:

Arapça, Sure Felak ayet 1-5

"De ki, sabahın Rabbine sığınırım, yarattığı şeylerin şerrinden, karalığı çöküp bastığı zaman gecenin şerrinden, düğümlere üfüren (nefes)lerin şerrinden. Ve haset edenin, hased(ini belli) ettiği zaman şerrinden."

Arapça, Sure Nas ayet 1-6

"De ki, sığınırım insanların Rabbine, insanların yegâne malikine, insanların mabuduna, o sinsi şeytanın şerrinden ki, o insanların göğüslerine daima vesvese verendir. (O şeytan) gerek cinden, gerek insandan (olsun)."

Urefadan bazıları, "Bu iki sureyi okurken "Kul euzü birabbil felak" ve "Kul euzü birabbil nas" dedikten sonra, "Euzü birabbil felak" ve "Euzü birabbil nas" diye tilavet ederek, bir kimse muavezeteyni okur ve kendine üflerse, Allah'ın izniyle mahlukatın şer ve mekrinden emin olur" demişlerdir.

کاو به افسون خلق را در چه نشاند - ز آن نبی دنیات را سحاره خواند

15576- *Dünya, insanı sihir ve efsunu ile kuyuya düşürdüğü için, Nebi Aleyhisselam onu "Büyücü" tabir etmiştir.*

Bu beyit, "Dünyadan sakının. Çünkü o, Harut ve Marut'tan daha sihirbazdır" diye rivayet edilen hadise işaretir.

Harut ve Marut'a dair evvelce malumat verilmişti.

کرده شاهان را دم گرمش اسیر - هین فسون گرم دارد گنده پیر

15577- *Dikkat et! Dünya denilen kokmuş kocakarının öyle kuvvetli efsunu vardır ki, onunla şahları esir etmiştir.*

عقده‌های سحر را اثبات اوست - در درون سینه نفاثات اوست

15578- Gönülde, onun tükürüklü üfürükler salan büyücü karıları vardır... Büyü düğümlerini düğümlleyen odur.

حل سحر او به پای عامه نیست - ساحره‌ی دنیا قوی دانا زنی است

15579- Dünya sihirbazı, sağlam bilekli bir karıdır ki, onun sihir düğümlerini çözmek avam-ı nasın elinden gelmez.

انبیا را کی فرستادی خدا - ور گشادی عقد او را عقلها

15580- Eğer akıllar, onun düğümünü çözebilse, yani insanlar akılla dünyanın mekrinden kurtulabilselerdi. Cenab-ı Hakk, peygamberleri gönderir miydi?

Evet... İnsanda bir akıl vardır ki, insanı tehlikelerden muhafazaya çalışır. Fakat bazen onun da yanıldığı olur. Mesela insan için lokma, hırka ve mesken, yani içecek, giyecek ve barınacak zaruridir. Fakat bir sahan yemeği, bir kat elbisesi, bir iki odalı bir meskeni olan bir adam, yemeğini iki üç türlüye, elbisesini birkaç kata, meskenini birkaç odaya çıkarmak hevesine düşer. Akıl da bunu tecviz eder. “Tuzlunun yanında bir ekşi bulunmalıdır ki, iştah açsın. Üstüne bir tatlı yemelidir ki, ağza tat versin. Yazlık, kışlık, günlük ve misafirlik birkaç kat elbise olmalıdır ki, halk ayıplamasın. Kendin için, çocuklar için, gelecek misafir için de birer oda yaptırmalısın ki, rahatsız olmayasın” der. O adam, aklının da haklı gördüğü bu hevesi tahakkuk ettirmeye çalışır. Helal-haram demeyerek ve türlü tevillerle eline geçirdiği paralarla refah teminine, yeni tabirle, lüks içinde yaşamaya kalkışır. Düşünmez ki, evim diye benimsemiş olduğu meskenin asıl sahibi Malik-ül Mülk olan Allah’tır. Kendisi orada bir kiracı yahut birkaç günlük bekçi makamındadır. Mülk sahibinin onu ne kadar oturacağını bilmez, belki de ertesi gün canını cesedinden, cesedini evinden çıkaracaktır. İşte bunun gibi gafilâne hevesler, hep dünya sihirbazlarının büyü düğümleri neticesidir.

O düğümleri çözüp iptal etmek de, her aklın karı değildir. Onun için Cenab-ı Hakk, insanları dünyanın sihrinden ve iğfalinden kurtarmak için peygamberler göndermiş ve kitaplar inzal eylemiştir.

راز دان یَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ - هین طلب کن خوش دمی عقده گشا

15581- Ey salik! Aklını başına topla da, “Yef’alullahü mayeşa’” nazm-ı celilinin sırrını bilen ve sihir düğümlerini çözecek olan rey ve sözü hoş bir arif-i kâmil ara!

Sure-i İbrahim’deki:

Arapça, Sure İbrahim ayet 27

“Allah, iman edenlere dünya hayatında da, ahirette de, o sabit söz(ler)inde, daima sebat ihsan eder. Allah zalimleri (kâfirleri) şaşırtır. Allah ne dilerse yapar” ayetlerine işarettir.

شاه زاده ماند سالی و تو شصت - همچو ماهی بسته استت او به شست

15582- Dünyanın sihri ve iğfali, seni, oltaya tutulmuş balık gibi yakalamıştır. Hikâye edilen şehzade, o oltada bir sene bulunduğu halde, sen altmış yıldır tutulup kalmışsın.

نه خوشی نه بر طریق سنتی - شصت سال از شست او در محنتی
15583- *Altmış yıldır, o oltanın zahmetini çekiyorsun. Ne hoş bir halin, ne de sünnete uygun bir yaşayışın var.*

نه رهیده از وبال و از ذنوب - فاسقی بد بخت نه دنیات خوب
15584- *Ey ehl-i dünya! Sen bedbaht bir fasıksın. Zira ne dünyada hoş yaşayabiliyorsun, ne de günahlardan kurtulabilmişsin.*

پس طلب کن نفخه‌ی خلاق فرد - نفخ او این عقده‌ها را سخت کرد
15585- *Dünyanın üfürmesi, sihir düğümlerini sertleştirdi. Artık o, tek olan kâinat halikının nefhasını, yani “venefahtü fihi min ruhi” iltifatının mazharı bulunan insan-ı kâmilî ara!*

وا رهاند زین و گوید برتر آ - تا نَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي ترا
15586- *Ta ki, “venefahtü” mazharı bulunan o insan-ı kâmilin himaye nazarı, seni dünyanın sihriinden kurtarsın ve sana “Yüksel” desin.*

نفخ قهر است این و آن دم نفخ مهر - جز به نفخ حق نسوزد نفخ سحر
15587- *Büyü üfürüğü, Hakk’ın nefhasından başka bir şeyle sönmez. Çünkü biri kahr üfürüğüdür, diğeri lütuf üfürüğü...*

سابقی خواهی برو سابق بجو - رحمت او سابق است از قهر او
15588- *Allah’ın rahmeti, kahrından fazlacadır. Sihirde sabıklık istersen, yürü ve sabıkı, yani rahmet-i ilahîyenin mazharı bulunan insan-ı kâmilî ara!*

کای شه مسحور اینک مخرجت - تا رسی اندر نفوس زوجت
15589- *Ta ki, hurilerle evlendirilmiş kişilerin mertebesine eriş! Ey kendisine sihir yapılmış şah! Senin için kurtuluş, işte budur.*
Bu beyit, Sure-i Tekvir’deki bazı ayetlere işarettir. Nitekim Resulullah’ın s.a.v: *“Kıyamet ahvalini görmek ve öğrenmek isteyen Sure-i Tekvir’i okusun”* buyurduğu Abdullah bin Ömer Radiyallahü anhümadan rivayet olunmuştur.

Arapça, Sure Tekvir ayet 1-14

“Güneş dūrül(üp söndürül)düğü zaman, yıldızlar (kararıp) düştüğü zaman, dağlar (yeryüzünden koparılıp) yürütüldüğü zaman, gebe develer (başı boş) salıverildiği zaman, vahşi hayvanlar bir araya toplandığı zaman, vahşi hayvanlar bir araya toplandığı zaman, denizler ateşlendiği zaman, ruhlar çiftleştiği zaman, diri diri gömülen kızın hangi suç(ların)dan dolayı öldürüldüğü sorulduğu zaman, (amel) defterleri açılıp yayıldığı zaman, gök (yerinden) koparıldığı zaman, o alevli ateş (cehennem) daha ziyade kızıştirıldığı zaman, cennet (müminlere) yaklaştırıldığı zaman, (her) nefs ne hazırlamışsa (artık hepsini görüp) bilmiştir (bitecektir).”

Hazreti Mevlâna, bir insan-ı kâmil aramayı ve onun delaletiyle salihler zümresine dâhil olmayı tavsiye ediyor ve diyor ki:

در شبیکه در بر آن پر دلال - با وجود زال ناید آن حلال

15590- *Pencerede ve senin kucağında, o nazlı dünya kocakarısı bulundukça, onun sana karşı yapmış olduğu büyü düğümleri çözülmez.*

این جهان و آن جهان را ضررتان - نه بگفته‌ست آن سراج امتان

15591- *Ümmetlerin hidayet kandili bulunan Cenab-ı Peygamber, dünya ve ahiret için, “iki ortak” buyurmamış mıdır?*

Bu beyit, “Dünya ve ahiret iki ortak gibidir. Birini ne kadar hoşnut edersen öbürünü o kadar kızdırırsın” hadisine işarettir.

صحت این تن سقام جان بود - پس وصال این فراق آن بود

15592- *O halde dünyanın vuslatı, ahiretin firakı, bedenın sıhhati, ruhun hastalığı demektir.*

Hadis-i şerifte: “Allah, bir kulunu sevince onu belaya uğratır. Onun için, malı gitmeyen ve cismi hasta olmayan kulda hayır yoktur” buyrulmuştur.

پس فراق آن مقر دان سخت‌تر - سخت می‌آید فراق این ممر

15593- *Bir geçit olan dünyadan ayrılmak zor gelir. Karargâh olan ahiretten ayrılmayı, bundan daha güç bil.*

تا چه سخت آید ز نقاشش جدا - چون فراق نقش سخت آید ترا

15594- *Bir nakış ve suretten ayrılmak bile sana güç gelince, düşün ki, onun ressamı ve nakkaşından ayrılmak, ne kadar zor olacaktır?*

چونت صبر است از خدا ای دوست چون - ای که صبرت نیست از دنیای دون

15595- *Ey sefil dünyanın ayrılığına sabredemeyen dost! Allah ayrılığına karşı nasıl sabredebilirsin?*

چون صبوری داری از چشمه‌ی اله - چون که صبرت نیست زین آب سیاه

15596- *Mademki bu çamur sulu çeşmeyi, yani dünyayı terk etmeye sabredemiyorsun. Ab-ı hayat olan feyz-i ilahî çeşmesine nasıl sabredebilirsin?*

چون ز ابراری جدا و ز یشربون - چون که بی‌این شرب کم داری سکون

15597- *Mademki bu kara çamurlu sudan vazgeçmiyorsun, “innel ebrara yeşrabune min ke’sin” nazm-ı celilinin muktezasından ayrılmaya nasıl tahammül edeceksin?*

Burada, şu ayet-i kerimeye işaret vardır.

Arapça, Sure İnsan ayet 5

“Şüphe yok ki, iyiler kâfur katılmış dolu bir kadehten içerler.”

اندر آتش افکنی جان و وجود - گر ببینی يك نفس حسن و دود

15598- *Eğer “Vedud” olan Allah’ın hüsnünü bir an görebilsen, ruhunu da, vücudunu da, aşk ateşine atarsın.*

چون ببینی کر و فر قرب را - جیفه بینی بعد از آن این شرب را
15599- *Tanrı yakınlığının ihtişam ve azametini görseydin, bu dünyadaki yiyip içmeyi, cifeye kıyas edersin.*

پس برون آری ز پا تو خار خویش - همچو شه زاده رسی در یار خویش
15600- *Şehzade gibi, sen de yarına vasıl olur ve ayağından ayrılık dikenini çıkarırsın.*
Sure-i Maide'de buyrulmuştur ki:

Arapça, Sure Maide ayet 35

“Ey iman edenler! Allah’tan korkun. O’na (yaklaşmaya) vesile arayın ve onun yolunda savaşın. Ta ki muradınıza eresiniz.”

Bu ayetteki “Vesile” kelimesi hakkında birçok söz söylenmiştir. Hepsinin hülasası, Hacı Abdullah Ensari Kuddise sırruhunun şu kelâm-ı arifanesidir: “İlahi! Sana vesile yine sensin, eğer bir kimse seni talep ederek bulduysa, bu talebi veren gene sensin.”

زودتر و الله اعلم بالصواب - جهد کن در بی خودی خود را بیاب
15601- *Çalış, çabala da, çarçabuk kendinden geçmek suretiyle kendini bul. Allah, doğruyu daha iyi bilicidir.*

هر زمان چون خر در آب و گل میفت - هر زمانی هین مشو با خویش جفت
15602- *Aklını başına al da, her zaman kendinle çift olma. Nefsine uyma ve benlik davasına kalkışma. Merkep gibi her zaman çamura yuvarlanma. Zira benlik davasında bulunmak, merkep gibi çamura batmaktır.*

که نبیند شیب و بالا کوروار - از قصور چشم باشد آن عثار
15603- *Bu sürçme ve düşme, inişi ve yokuşu apaçık görmeyen gözün kusurundandır.*

ز آنکه بوی چشم روشن می کند - بوی پیراهان یوسف کن سند
15604- *Yusuf Aleyhisselama ait gömleğin rayihasını, senet ittihaz et ki, o rayiha gözü aydınlatır ve eşyanın hakikatini gösterir.*

کرده چشم انبیا را دور بین - صورت پنهان و آن نور جبین
15605- *O gizli suretle alındaki nur, enbiyanın gözlerini uzaktan görücü kılmıştır.*

Yusuf Aleyhisselam, köle diye satıldığı Mısır’da vezir olmuş, Yakup Aleyhisselamın ise Yusuf’un firakıyla ağlamaktan gözleri görmez bir hâle gelmişti. Sonra Yusuf’u kuyuya atan ve “Kölemizdir” diye satan kardeşleri, zahire almak için Mısır’a gittiler ve Hazreti Yusuf’la tanışıp özür dilediler. Yusuf Aleyhisselam, onları affeyledi ve “Pederimin yüzüne sürün, gözleri açılıp görecektir” diye gömleğini onlara verdi. Gömlek Mısır’dan çıkar çıkmaz Yakup Aleyhisselam sevgili oğlu Yusuf’un rayihasını hissetti. Sonra gömleği getirdiler, Yakup Aleyhisselamın yüzüne sürdüler. Etrafı görmeye başladı. Hazreti Mevlâna da, bu vakıya telmihen: “Yusuf’un gömleği gibi olan Kelimullah’ı kendine senet ve hareket düsturu ittihaz

et. Onda Allah'ın feyz ve hidayet rayihası vardır. Çünkü kelâm, mütekellimin safiyetidir. O manevi rayiha, müsteid gözleri açar ve onlara hakikatleri gösterir” diyor.

Nitekim Sure-i İsra'da buyrulmuştur ki:

Arapça, Sure İsra ayet 9

“Gerçek bu Kur'an (insanları) öyle bir şeye (yola) doğrultup götürür ki, o en adil ve en doğru bir (yol)dur. Güzel güzel amel (ve hareket)lerde bulunan müminlere kendileri için muhakkak bir ecir olduğunu da müjdeler o.”

هین مشو قانع به نور مستعار - نور آن رخسار برهاند ز نار

15606- O yüzün nuru, seni cehennem ateşinden kurtarır. Ağâh ol da, iğreti nura ve fani cemale kanaat gösterme!

جسم و عقل و روح را گرگین کند - چشم را این نور حالی بین کند

15607- O iğreti nur, göze yalnız içinde bulunduğu halin suretini gösterir. Cismi, akli ve ruhu da, uyuz olmuş gibi huzursuz gösterir.

گر ضیا خواهی دو دست از وی بدار - صورتش نور است و در تحقیق نار

15608- O iğreti nurun, sureti nur; hakikati ise, nardır. Eğer sen hakiki ziya istiyorsan, o suri ve müstear olan nurdan iki elini de çek.

دیده و جانی که حالی بین بود - دم به دم در رو فتد هر جا رود

15609- Yalnız hali görüp, akıbeti müşahade etmeyen göz ve ruhun sahibi nereye gitse, yüzü üstüne düşer.

همچنان که دور دیدن خواب در - دور بیند دور بین بی هنر

15610- Suret planında uzağı gören, fakat hakikatte hünersiz bulunan kimsenin, öyle uzakları görmesi, rüyada görülen uzaklar gibi hayalden ibarettir.

می‌دوی سوی سراب اندر طلب - خفته باشی بر لب جو خشک لب

15611- Ey böyle uzaklık rüyası gören hayalperest! Sen, dere kenarında susamış ve uyumuşken, su aramak için seraba doğru koşup gidersin...

عاشق آن بینش خود می‌شوی - دور می‌بینی سراب و می‌دوی

15612- Kendi görüşüne âşık oluyor da, uzakta gördüğün seraba doğru koşuyorsun.

که منم بینا دل و پرده شکاف - می‌زنی در خواب با یاران تو لاف

15613- “Rüyada, benim kalp gözüm görür, kendimde şek ve şüphe perdelerini yırtarım” diye, arkadaşlarına atar tutarsın.

تا رویم آن جا و آن باشد سراب - نك بدان سو آب دیدم هین شتاب

15614- “İşte şu tarafta su gördüm, haydi koşup gel de oraya gidelim” dersin. Hâlbuki o gitmek ve başkasını görmek istediğin su değil, seraptı.

دو دوان سوی سراب با غرر - هر قدم زین آب تازی دورتر

15615- Her adım attıkça, manevî ab-ı hayattan daha ziyade uzaklaşır ve aldatıcı serap tarafına koşu koşu yaklaşırsın.

از مقامی کان غرض در وی بود - بس کسا عزمی به جایی می کند

15616- Azmin, bu sana gelmiş, akmış, ulaşmış olan hakiki suya, tam bir perdedir.

Zariyat Suresi’nde buyrulmuştur ki:

Arapça, Sure Zariyat ayet 20-21

“(Küre-i) arzda kâmil bilgi sahipleri için nice ayetler vardır. Kendi nefislerinizde dahi (nice ayetler var. Bunları) hiç de görmüyor musunuz?”

Müfessirler, diyorlar ki: Buradaki “Görmüyor musunuz?” suali “Görünüz” manasına emirdir. Dikkat ve ibretle bakınız da, o ayet ve alâmetleri nefsinizde müşahede ediniz. Çünkü âlemde her ne varsa, onun ufak bir numunesi sizde mevcuttur. Hususiyle insan şeklinde, güzel bir tenasup, zahirî ve batınî bir mükemmeliyet vardır ki, başka bir şeyde yoktur.

Nitekim mutasavvıfın:

Arapça, Sure Hadid ayet 4

“Nerede olursanız olun, o sizinle beraberdir.”

Arapça, Sure Kaf ayet 16

“Biz ona (insana) şah damarından daha yakınız.”

ayet-i kerimelerinden Cenab-ı Hakk’ın insanda bulunduğunu istidlal ederler ve o bulunuşa “Maiyet-i ilahîye” derler. Derviş Yunus Kuddise sırruhu, bir ilahisinde der ki:

Dervişlik baştadır, tacda değildir
Kızdırmak oddadır, sacda değildir
Ararsan Mevla’yı kalbinde ara
Kudüs’te, Mekke’de, hacda değildir.

Bundan dolayı Hazreti Mevlâna da, Hakk’ı insan-ı kâmilde ve onun irşadıyla kendinde bulmaya çalışmayıp da, hariçte arayanları, su başında yatıp da rüyasında serap peşinde koşanlara benzetiyor:

جز خیالی نیست دست از وی بدار - دید و لاف خفته می ناید بکار

15617- Uyumuş bir adamın görüşü, sayıklayışı hayalden başka bir şey değildir. Ondan elini çek, yani söylediklerine kulak verme!

اللّٰه اللّٰه بر ره الله خسب - خوابناکی لیک هم بر راه خسب

15618- Senin uykun var, lakin uyuyacaksan, yolda ve Allah rızası için, Allah yolunda uyu!

از خیالات نعاست بر کند - تا بود که سالکی بر تو زند

15619- Belki uyurken kâmil bir salik, sana rastlar da, seni, uykudaki hayaletinden kurtarır.

Buradaki "Allah yolu"ndan murat, evliyaullah tarafından tesis edilmiş olan "Turuk-u aliye"dir. Hazreti Mevlâna, o turuk-u aliyeden birine girmeyi tavsiye etmektedir. Acaba tarikata girenlerden hepsi Allah'a yol bulabilir mi? Bu suali, Cenab-ı Pir'e sormuşlar, buyurmuş ki: "Uçan bir kuş, gökyüzüne çıkamasa bile zeminden uzaklaşmış olur" Yani her salik hakikate erişemez. Fakat hiç olmazsa avamlık derekesinden yükselir. Zahiren olsun bir terbiye ve irfan elde etmiş olur. Şu da vardır ki, Sure-i İsra'da:

Arapça, Sure İsra ayet 71

"(Hatırla) o gün(ü) ki, insan sınıflarından herbirini imamlarıyla çağıracağız. Artık kimin kitabı sağından verilirse, onlar kitaplarını, en küçük haksızlığa uğratılmaksızın (kendileri) okuyacaklardır" buyrulmuştur. Binaenaleyh, o gün ehl-i tarik zümresi arasında bulunmak bir necat sebebi olabilir.

او از آن دقت نیابد راه کوی - خفته را گر فکر گردد همچو موی

15620- Uyumuş bir kimsenin düşüncesi, kıl gibi ince olsa da fayda yok... Zira o incelikle, yine mahallenin yolunu bulamaz.

هم خطا اندر خطا اندر خطاست - فکر خفته گر دو تا و گر سه تاست

15621- Uyumuş kimsenin düşüncesi, iki katlı, üç katlı da olsa, yine hata içinde hata, hata içinde hata eder.

خفته پویان در بیابان دراز - موج بر وی می‌زند بی‌احتراز

15622- Mesela dere kenarında yatmış uyumuş bir kimseye, çekinmeden dalgalar gelir çarpar da, o yine rüyasında, uzun çöllerde dolaşır durur.

آب اقرب منه مِنْ حَبْلِ الْوَرِيد - خفته می‌بیند عطشهای شدید

15623- Uyumuş kimse, rüyasında susuzluktan yanar yakılır. Hâlbuki dere kenarında yatmış olduğu için, su, ona şah damarından daha yakındır.

"BİR KİTLİK YILINDA SEVİNEN VE GÜLEN BİR ZAHİDİN HİKÂYESİ; HÂLBUKİ O ZAHİT, FAKİR VE AİLE EFRADI ÇOKTU; ONA SEVİNECEK VAKİT DEĞİL, BAŞSAĞLIĞI DİLENECEK VAKİTTİR DEDİLER; BEN YÜK ALTINDA DEĞİLİM, CEVABINI VERDİ"

حکایت آن زاهد که در سال قحط شاد و خندان بود با مفلسی و بسیاری عیال و خلق می‌مردند از گرسنگی گفتندش چه هنگام شادی است که هنگام صد تعزیت است گفت مرا باری نیست

بود او خندان و گریان جمله رهط - همچنان کان زاهد اندر سال قحط

15624- Bir kıtlık yılında, bütün halk ağlaştığı halde, zahidin biri gülüyordu.

Züht, kanaat; zahit, kanatkar demektir. Bulduğuna kanaat eden, fazlasına tamah etmeyen, kanaati nispetinde zahittir. Kibar-ı sofiyeden Şakik Belhî Kuddise sırruhuyu Bağdat Halifesi'nin karşısına çıkarmışlar. Halife:

—Şakik, zahit sen misin, diye sormuş. Şakik:

—Şakik benim, ama zahit sensin, cevabını vermiş. Halife:

—Ben bu kadar debdebe ve varidat içinde nasıl zahit olurum? Şakik:

—Allah, dünya metayı için kalile buyurmuştur. Sen o kalile kanaat etmişsin. Nasıl zahit olmazsın, mukabelesinde bulunmuş.

قحط بیخ مومنان بر کنده است - پس بگفتندش چه جای خنده است

15625- *O zahide dediler ki: "Gülmenin sırası mı? Kıtlık, müminleri kökünden sökmekte; açlık, halkın çocuğunu helak etmektedir."*

ز آفتاب تیز، صحرا سوخته است - رحمت از ما چشم خود بر دوخته‌ست

15626- *Rahmet, bizden gözünü yumdu. Ova, güneşin şiddet-i hararetinden yandı, kavruldu.*

در زمین نم نیست نه بالا نه پست - کشت و باغ و رز سیه استاده است

15627- *Ekin, bağ ve asma, simsiyah olmuştur. Ne yerde bir nem var, ne yukarda, ne de aşağıda...*

ده ده و صد صد چو ماهی دور از آب - خلق می‌میرند زین قحط و عذاب

15628- *Bu kıtlık azabından, halk sudan uzak düşmüş balıklar gibi, onar onar, yüzer yüzer ölüyor.*

مومنان خویشند و یک تن شحم و لحم - بر مسلمانان نمی‌آری تو رحم

15629- *Sen Müslümanlara acımıyor musun? Müminlerin, yağları da birdir, etleri de... Hepsi bir vücuttur.*

Nitekim hadis-i şerifte: "Müminler bir vücut gibidir ki, başı ağrıyacak olsa, tekmil vücudu ağrır. Gözü ağrıyacak olsa, yine tekmil vücudu ağrır" buyrulmuştur. Bu hadis-i şerifi Numan bin Bişr Radiyallahü anh rivayet etmiştir.

گر دم صلح است یا خود ملحمه ست - رنج یک جزوی ز تن رنج همه ست

15630- *Bedende bir cüzün rahatsızlığı, bütün beden rahatsızlığını mucip olur. O cüzlerin, sulh yahut harp halinde olması, bütün beden de rahatını yahut rahatsızlığını icap ettirir.*

پیش چشم چون بهشت است این زمین - گفت در چشم شما قحط است این

15631- *Zahit, cevaben dedi ki: "Sizin nazarınızda, şu hal kıtlıktır. Fakat benim görüşüme göre, bu zemin cennet gibidir."*

خوشه‌ها انبه رسیده تا میان - من همی‌بینم به هر دشت و مکان

15632- *Ben, kırdan bayırda bele kadar yükselmiş birçok buğday başağı görüyorum.*

پر بیابان سبزتر از گندنا - خوشه‌ها در موج از باد صبا
15633- *Saba rüzgârıyla, başaklar dalgalanmakta; çöl ise, pırasadan daha yeşil görünmektedir.*

دست و چشم خویش را چون بر کنم - ز آزمون من دست بروی می‌زنم
15634- *Gördüklerimin hayal mi, yoksa hakikat mi olduğunu tecrübe için, onlara elimle temas ediyorum. Gördüğüm ve dokunduğum şeylerden, elimi ve nazarımı nasıl çekeyim?*

ز آن نماید مر شما را نیل خون - یار فرعون تنید ای قوم دون
15635- *Ey alçak kavim! Siz, Firavun gibi olan bedeninin yarı bulunduğunuz için, size Nil nehri kan görünür.*

Nil nehrinin Firavun ve bağlılarına kan renginde görüldüğü gibi, size de manevi bolluk, kıtlık görünüyor. Mesela:

آن پدر در چشم تو سگ می‌شود - از پدر با تو جفایی می‌رود
15636- *Babana karşı bir kabahat yaparsan, o da, seni tekdir ve tedip eder. O vakit, baban senin gözüne, köpek gibi saldıracı ve ısırıcı görünür.*

که چنان رحمت نظر را سگ نماست - آن پدر سگ نیست تاثیر جفاست
15637- *O peder, köpek değildir. Öyle bir merhameti, sana köpek gibi gösteren, ettiği cefanın tesiridir.*

Bir babanın oğlunu tedip etmesi, onu kötü bir huydan vazgeçirmek için olduğundan hareketi cefa değildir, doğrudan doğruya merhamettir. Lakin tekdir işiten yahut dayak yiyen çocuğa, bu hal zulüm ve cefa gibi görünür. Cenab-ı Hakk'ın halkı tembih ve tekdir için verdiği afet ve belalar da, insanları uyandırıp tevbe ve istiğfar ettirmek ve cehennem ateşinden muhafaza etmek için olduğundan ayn-ı rahmettir. Fakat bela şeklinde görünen o rahmete uğrayanlar, gaflet ve cehaletlerinden onu azap telakki ederler.

چون که اخوان را حسودی بود و چشم - گرگ می‌دیدند یوسف را به چشم
15638- *Yusuf'un kardeşlerinde, haset ve gazap bulunduğu için Yusuf Aleyhisselamı kurt gibi görüyorlardı.*

آن سگی شد، گشت بابا یار تفت - با پدر چون صلح کردی خشم رفت
15639- *Fakat barıştın da hiddetin gitti mi, köpek ortadan kalkar, baban, sana karşı samimi bir dost olur.*

“BÜTÜN ÂLEM, AKL-I KÜLLÜN SURETİDİR; AKL-I KÜLLE, YANLIŞ BİR HAREKETİNLE CEFA EDECEK OLURSAN, ÂLEMİN SURETİ SENİN GAM VE KEDERİNİ ARTIRIR; NİTEKİM BABANLA DA ÇOK DEFALAR BOZUŞTUN MU, ONUN SURETİ SANA GAM VERİR VE YÜZÜNÜ GÖRMEK İSTEMEZSİN; HÂLBUKİ EVVELCE GÖZÜNÜN BEBEĞİ VE RUHUNUN RAHATİ İDİ”

بیان آن که مجموع عالم صورت عقل کل است چون با عقل کل به کثر روی جفا کردی صورت عالم ترا غم فزاید اغلب احوال چنان که دل با پدر بد کردی

صورت پدر غم فزاید ترا و نتوانی رویش را دیدن اگر چه پیش از آن نور دیده
بوده باشد و راحت جان

کاوست بابای هر آنک اهل قل است - کل عالم صورت عقل کل است
15640- *Bütün bu âlem, akl-ı küll'ün suretidir. Akl-ı küll, bütün insanların babasıdır.*

صورت کل پیش او هم سگ نمود - چون کسی با عقل کل کفران فزود
15641- *Bir kimse akl-ı küll'e muhalefet edip, sözünü dinlemedi mi, bütün âlem, ona köpek gibi saldıracı görünür.*

تا که فرش زر نماید آب و گل - صلح کن با این پدر عاقی بهل
15642- *Bu baba ile sulh yap ve isyanı bırak ki, çamur bile sana sırmalı döşeme görünsün.*

پیش تو چرخ و زمین مبدل شود - پس قیامت نقد حال تو بود
15643- *O vakit, kıyamet, senin tıpkı halin olur da, nazarında sema ve zemin tebeddül eder.*
Sure-i İbrahim'de:

Arapça, Sure İbrahim ayet 48

"O gün ki yer başka bir yere, gökler de (başka göklere) tebdil olunacaktır. (İnsanlar kabirlerinden kalkıp) bir olan, kahhar olan Allah'ın huzurunda toplanacaklardır" buyrulmuştur.

Hazreti Mevlâna, bahseyletiği zahit lisanından diyor ki: Cenab-ı Hakk, kıyamette arz ve semayı başka bir heyete koyacaktır. Bu değişikliği, benim nazarıma dünyada iken yapmıştır.

این جهان چون جنت استم در نظر - من که صلح دایما با این پدر
15644- *Bu akl-ı küll pederiyle, daima uzlaşmış bulunduğum için, dünya gözümün önünde cennet gibidir.*

تا ز نو دیدن فرو میرد ملال - هر زمان نو صورتی و نو جمال
15645- *Bana her zaman, yeni bir suret, yeni bir güzellik görünmektedir. Bu yenileşme ile usanç kalmaz.*
Sure-i Rahman'da buyrulmuştur ki:

Arapça, Sure Rahman ayet 29

"Göklerde ve yerde kim (ve ne) varsa hepsi ondan ister. O, her an bir işdedir."

Bu ayet-i kerime mucibince, Cenab-ı Hakk, her an bir şan ile tecelli eder ve tecellisini tekrar etmez, yani bir yaptığını bir daha yapmaz. Nitekim denilmiştir ki: "Allah, bir surete iki defa aynı tecellide bulunmaz ve iki surete bir tecelli etmez."

آبها از چشمه‌ها جوشان مقیم - من همی‌بینم جهان را پر نعیم

15646- Ben, cihanı nimetlerle dolu, suları membalarda coşkun bir halde görüyorum.

برگها كف زن مثال مطربان - شاخه‌ها رقصان شده چون تاييان
15647- Dallar, tevbe etmiş olanlar gibi raks etmekte, yapraklar da, hanendeler gibi el çırpılmaktadır.

گر نماید آینه تا چون بود - برق آینه‌ست لامع از نمد
15648- Keçe kılıftan görünen, aynanın zıyasıdır. Acaba aynanın kendisi görünse, nasıl olacaktır?

ز انکه آگنده‌ست هر گوش از شکی - از هزاران می‌نگویم من یکی
15649- Ben, gördüklerimin binde birini bile söylemiyorum. Çünkü her kulak, şek ve şüpheyle doludur.

عقل گوید مژده چه نقد من است - پیش و هم این گفت مژده دادن است
15650- Benim söylediklerim, vehme nispetle müjdedir. Fakat akıl, der ki: “Müjde ne demek? Bu, benim halimdir zaten!”

“ÜZEYR ALEYHİSSELAMIN OĞULLARININ, KENDİSİNDEN BABALARININ AHVALİNİ SORMALARI; ONUN DA, EVET GÖRDÜM, GELİYOR DEMESİ; BAZILARININ ONU TANIYIP KENDİNDEN GEÇMESİ, TANIMAYANLARIN İSE: BU SİZE MÜJDE VERDİ, ŞU KENDİNDEN GEÇME DE NE OLUYOR, DEMELERİ”

قصه‌ی فرزندان عزیر علیه السلام که از پدر احوال پدر می‌پرسیدند و عزیر می‌گفت آری دیدمش می‌آید بعضی شناختندش بی‌هوش شدند بعضی شناختند می‌گفتند خود مژده داد این بی‌هوش شدن چیست

آمده پرسان ز احوال پدر - همچو پوران عزیر اندر گذر
15651- Üzeyr'in oğulları, yolda babalarının ahvalini soruyorlardı...

پس پدرشان پیش آمد ناگهان - گشته ایشان پیر و باباشان جوان
15652- Onlar ihtiyarlamış, babaları ise gençti. Ansızın, babaları önlerine çıkıverdi.
Sure-i Bakara'da buyrulmuştur ki:

Arapça, Sure Bakara ayet 259

“Yahut o kimse gibisini (görmedin mi) ki (binalarının) çatıları çökmüş, duvarları üstüne yıkılmış, (kimsecikleri de kalmamış) bir kasabaya uğramıştı.”

En meşhur rivayete göre, bu zat Üzeyir Aleyhisselamdır. Yehud ulemasından olup Tevrat'ı ezberlemişti. Hatta bundan dolayı kendisine “İbnullah”, yani “Allah'ın oğlu” diyenler olmuştur. Babil hükümdarı, Kudüs'ü zapt ve Beyt-ül Mukaddes'i tahrip eylemiş, Beni İsrail'i esir etmiş ve Üzeyir'i de onlarla beraber Babil'e götürmüştü. Üzeyir, esaretten kurtuldu ve merkebine binip Kudüs yolunu tuttu. Memleketi civarında harap bir köyün kenarına oturup dinlendi. Biraz incir ve üzüm

koparıp yedi ve suyundan içti. Merkebinin otlamak üzere serbest bıraktı. Kendisi ise, yıkık bir duvarın bakiyesine dayandı.

Arapça, Sure Bakara ayet 259

“Allah burasını ölümden sonra nasıl diriltecek, demişti; Allah da onu yüz yıl ölü bırakmış, sonra diriltmişti.”

Tefsir-i Hüseyinî’de deniliyor ki: Hakk Sübhanehu ve Teala, onu, incirini, üzüm suyunu ve eşeğini halkın nazarından gizledi. Vefatından 70 sene sonra, Babil hükümdarı helâk oldu. İran hükümdarı Nuşen’i gönderdi. Nuşen, Babil’i zapt, Beni İsrail’i azat ve Kudüs’ü ihya etti. Üzeyr’in uyuduğu ve öldüğü köy, 30 sene içinde eskisinden daha mamur oldu. Yüz sene geçince, Cenab-ı Hakk, Üzeyr’i diriltti. Ölümü öğle vakti, dirilmesi ise gurutpan evveldi. Bu mevzuda Kur’an-ı Kerim’de:

Arapça, Sure Bakara ayet 259

“Ne kadar eğlendin, demiş, o da: Bir gün yahut bir günden az, diye söylemişti. Allah, (ona): Hayır, yüz yıl (ölü) kaldın. İşte yiyeceğine, içeceğine bak, henüz bozulmamıştır. Bir de merkebine bak. (Böyle yapmamız) seni insanlara ibret nişanesi kılmamız içindir. (Merkebin) kemikler(ine) de bak, onları nasıl birleştirip yerli yerine koyuyoruz. Sonra da onlara et giydiriyoruz, dedi. O (merkep dirilip eski hâline geldiği ve her şey) kendisine apaçık belli olduğu zaman (şöyle) söyledi: (Artık şu müşahademle de) biliyorum ki, Allah şüphesiz her şeye hakkıyla gücü yetendir” buyrulmuştur.

“İnsanlar öldükleri şekil ve surette ba’solunacaktır” hadis-i şerifi muktezasınca, öldüğü vakit kara sakallı bulunan Üzeyir, yüz sene sonra dirilince yine kara sakallı kalmış fakat oğulları ve torunları ise ak sakallı birer pir-i fani olmuştu.

Üzeyir’in ölümünden yüz sene sonra durum, Beni İsrail nebilerinden bazılarına, onlar vasıtasıyla da Yahudilere bildirilmiş olduğundan, Üzeyir’in oğulları ve torunları, daima şuna buna babalarını ve dedelerini soruştururlardı. Yine bir gün cadde üstünde rastgeldikleri Üzeyir’in kendisine:

از عزیز ما عجب داری خبر - پس پرسیدند از او کای رهگذر
15653- **“Hey yolcu! Acaba bizim Üzeyrimizden haberin var mı?” diye sordular ve...**

بعد نومیدی ز بیرون می‌رسد - که کسی مان گفت کامروز آن سند
15654- **Biri, dedi ki: “Bugün, muradınıza erer, ümitsizken onu görürsünüz.”**

آن یکی خوش شد چو این مژده شنید - گفت آری بعد من خواهد رسید
15655- **Üzeyr, “Evet, benden sonra gelecektir” dedi. Çocuklardan biri, bu müjdeyi işitince sevindi.**

و آن دگر بشناخت بی‌هوش اوفتاد - بانگ می‌زد کای مبشر باش شاد
15656- **“Ey müjdeci şad ol!” diye haykırdı. Diğer, Üzeyr’i tanıdığı için, kendinden geçerek...**

که در افتادیم در کان شکر - که چه جای مژده است ای خیره سر
15657- *“A sersem! Müjdenin yeri değil, haberimiz olmadan, biz madene vasıl olmuşuz” dedi ve düştü.*

ز آنکه چشم و هم شد محجوب فقد - و هم را مژده ست و پیش عقل نقد
15658- *Şu ve emsali haller, vehim için müjde, ama akıl için vuslattır. Çünkü vehmin gözü perdelidir ve hakikati görmez.*

لیک نقد حال در چشم بصیر - کافران را درد و مومن را بشیر
15659- *Böyle haberler, kâfirler için dert, müminler için müjde olur. Lakin basiret sahibi göz için, vuslatın ta kendisidir.*

لاجرم از کفر و ایمان برتر است - ز آنکه عاشق در دم نقد است مست
15660- *Çünkü basiret sahibi âşık, daima hakikatin mestidir. Şüphesiz ki, küfürden de, imandan da, yücelerdedir o!*

کاوست مغز و کفر و دین او را دو پوست - کفر و ایمان هر دو خود دربان اوست
15661- *Küfür ve imanın ikisi de, onun kapıcısı gibidir. Çünkü o içtir; küfürle iman, ikisi de kabuktur.*

باز ایمان قشر لذت یافته - کفر قشر خشک رو بر تافته
15662- *Küfür, kurumuş ve içinden ayrılmış kabuk gibidir. İman ise, kabuğun lezzetlisidir.*

برتر است از خوش که لذت گستر است - مغز خود از مرتبه‌ی خوش برتر است
15663- *Bir meyvenin içi, lezzetli olan kabuktan daha hoştur. Hatta hoşluk mertebesinden de yüksektir ve lezzetlidir.*

تا بر آرد موسی‌ام از بحر گرد - این سخن پایان ندارد باز گرد
15664- *Bu sözün sonu gelmez, geri dön de, Musa gibi olan beyanatım hakikat denizinden tozlar peyda etsin.*
Taha Suresi'ndeki şu ayete telmih edilmiştir:

Arapça, Sure Taha ayet 77

“Andolsun ki, biz Musa'ya: Kullarımla geceleyin yola çık da - (düşmanların) yetişmesinden korkmayarak, (boğulmanızdan da) endişe etmeyerek - onlara denizde kuru bir yol aç, diye vahyetmişizdir”

Kızıldeniz'de açılan bu on iki yolun zemini çabucak kurumuş, hatta tozumaya başlamıştı. Hazreti Mevlâna, bu hadiseye işaret eylemiştir.

بر قراضه مهر سکه چون نهم - زر عقلت ریزه است ای متهم
15665- *A töhmetli kişi! Senin aklın, altın döküntüsü gibidir. Döküntü ve kesinti üstüne, ben nasıl damga basayım?*

بر هزاران آرزو و طم و رم - عقل تو قسمت شده بر صد مهم

15666- Aklın, yüzlerce mühim işe ve binlerce arzuya, mal ve mülk hevesine bölünmüş!

Hazreti Pir, vahdetten bahsederken sözü değiştirmesinin hikmetini beyan için diyor ki:

Ey vehmi galip ve vehme tabi olan kimse! Sende kırık ve dökük bir akıl var ki, yüzlerce, binlerece şeye dağılmış. Bu akıl ile benim tevhide dair sözlerimi nasıl anlarsın. Altın tozuna ve döküntüsüne sikke vurulur mu? Tabii vurulmaz. Böyle bir akıl sahibine de, derin hakikatlerden bahsedilmez. O hakikatlere muhatap olabilmek için:

تا شوی خوش چون سمرقند و دمشق - جمع باید کرد اجزا را به عشق

15667- Bu cüzleri, aşk ve şevk ile toplamalı ve eritip sikke haline getirmeli ki, Semerkant ve Dımişk şehirleri gibi hoş bir hale gelesin.

پس توان زد بر تو سکه‌ی پادشاه - جو جوی چون جمع گردی ز اشتباه

15668- Onları en küçük parçasına kadar toplar, şüpheden arınırsan, padişah sikkesi olmaya layık olursun.

از تو سازد شه یکی زرینه جام - ور ز مثقالی شوی افزون تو خام

15669- A ham kişi! Ağırılıkta bir miskali geçersen, padişah senden bir altın kadeh yapar.

باشد و هم صورتش ای وصل خواه - پس بر او هم نام و هم القاب شاه

15670- E vuslat talibi! O vakit, o altın kadehin üstüne, padişahın hem adı, hem evsafı, hem de resmi hakkedilir.

هم چراغ و شاهد و نقل و شراب - تا که معشوقت بود هم نان هم آب

15671- O zaman, maşuğun senin için, hem ekmek, hem su, hem ışık, hem şarap, hem de meze yerine geçer.

“Vehüve meaküm eynema küntüm”, yani “Nerede olursanız Allah sizinle beraberdir” hakikati mucibince, sende maiyet-i ilahîye zuhur eder. Her an ve mekânda, Allah ile beraber olursun.

تا توانم با تو گفتن آن چه هست - جمع کن خود را جماعت رحمت است

15672- Kendini derle ve topla ki, cemaat rahmettir. Evet, kendini derle topla ki, ben de var olanı, sana söyleyebileyim.”

“Cemaat rahmettir, ayrılık azaptır” diye bir hadis-i şerif vardır.

İnsanlar cemiyet halinde yaşamak üzere yaratılmışlar ve beşeriyetin ihtiyaçlarını aralarında taksim etmişlerdir. Çiftçi buğdayı yetiştirir, değirmenci onu öğütür, un hâline getirir. Fırıncı onu yoğurur, ekmek yapar. Yiyeceğimiz ve giyeceğimiz için ne kadar halk çalışmaktadır. Bir de kimsesiz bir adada, tek başına kalmış bir adam tasavvur edelim. Bunun yaşamak ihtiyacını temin için ne kadar zahmet, ne derece azap çekeceğini de düşünelim. Demek ki, bir adam yalnız başına ve topluluğun yardımından mahrum kalınca, ot yemeye ve yaprakla örtünmeye

mecbur olacaktır. Cemiyet ve cemaat, maddiyatta olduğu kadar, hatta ondan çok fazla, maneviyatta da rahmettir. Cemaatle eda edilen bir namaz, münferiden kılınan namazdan yirmibeş yahut yirmisekiz derece eftaldir. Çünkü cemaat arasında Allah'ın sevgili bir kulu bulunması ve onun yüzüsuyu hürmetine diğerlerinin duasının da müstecap olması umulur.

Hazreti Mevlâna, kendini toplayıp, heva ve heves peşinde dağınıklıktan kurtulmayı da, cemaat sayıyor. Onun da rahmet olduğunu haber veriyor.

در میان شصت سودا مشترک - جان قسمت گشته بر حشو فلک

15673- *Felek kubbesi altında, altmış türlü sevda ve hevese iştirak eden bir ruh, taksime uğramıştır.*

پس جواب احمقان آمد سکوت - پس خموشی به دهد او را ثبوت

15674- *Öyle bir ruh sahibine karşı, susmak daha iyidir. Çünkü ahmaklara verilecek cevap, sükûttur.*

می‌گشاید بی‌مراد من دهن - این همی‌دانم ولی مستی تن

15675- *Ahmağın cevabının sükût olduğunu bilirim. Lakin takdir-i ilahî, beni o derece mest etmiştir ki, ben istemediğim halde, o mestlik ağzımı açıyor.*

این دهان گردد به ناخواه تو باز - آن چنانک از عطسه و از خامیاز

15676- *Nitekim aksırma ve esneyiş anında, ağzın da ihtiyarın dışı açılır.*

“BEN GÜNDE YETMİŞ DEFA İSTİĞFAR EDERİM” MEALİNDEKİ HADİS-İ ŞERİFİN TEFSİRİ”

تفسیر این حدیث که انی لاستغفر الله فی کل یوم سبعین مرة

Bu hadis-i şerif, diğer bir rivayette: **“Kalbime bir perde gelir, ben de her gün yüz kere Allah'tan mağfiret dilerim”** suretindedir.

Nebi-yi Masum Efendimizin bu istiğfarı, yani kendisinden günah sadır olmak ihtimali bulunmadığı halde Allah'tan mağfiret dilemesi hakkında birçok söz söylenmiş, “İstiğfarı, ümmet günahları içindi” diyenler olduğu gibi ayrıca, “Her gün yetmiş yahut yüz derece yükseldi. Evvelce bulunduğu mertebe, yükseldiği mertebenin altında olduğu için, orada bulunmayı bir nevi günah sayar ve istiğfar ederdi” mütalaasında bulunulmuştur. “Halkı irşat ile meşgul olmak bir nevi ibadet ise de, o meşguliyet kalbin önüne gerilmiş ince bir perde gibi olup Hakk'ın müşahadesine mani olacağından, ondan mağfiret talebinde bulunurdu” talilini edenler de vardır.

Hazreti Mevlâna, halka, hususiyle avam-ı nasa maarif ve hakayık söylemeyi hata sayıp sükût-u iltizam eylemek istemişse de, takdir-i ilahî kendisini söylemeye mecbur kılmıştır. Nitekim beyan buyuruyor:

توبه آرم روز من هفتاد بار - همچو پیغمبر ز گفتن و ز نثار

15677- *Ben maarif ve hakayık incileri saçmaktan, Peygamber Aleyhisselam gibi günde yetmiş kere tevbe ediyorum.*

منسی است این مستی تن جامه کن - لیک آن مستی شود توبه شکن
15678- *Lakin bulunduğum manevî mestlik, tevbemi bozdurur. Çünkü bu mestlik, tevbeyi unutturur ve ihtiraz ve ictinap libasını tenden çıkarır.*

مستی انداخت بر دانای راز - حکمت اظهار تاریخ دراز
15679- *Uzun ve uzak zamanlar tarihini izhar etmek için, Tanrı'nın hikmeti, esrar tarihi bilen âlime mestlik verir.*

Tarihe aşina bir zat, tarihî vakıaları söylemek ve öğretmek mestliğine müpteladır. Binanaleyh, o vakıaları öğretmek hikmeti, onu söylemeğe mecbur eder.

آب جوشان گشته از جف القلم - راز پنهان را چنین طبل و علم
15680- *Gizli sır, böyle davul ve sancak ile zahir olmuş, "Yazılan yazıldı, kalem de kurudu" membasıdan, coşkun bir su gibi fırlamıştır.*

Hazreti Mevlâna, Kalem-i Âla'nın yazdıklarını bir memba, onların esrarını da, coşkun bir suya benzetmiş; Fahr-ı Kâinat s.a.v. Efendimizi, o coşkun suyun mecrasına teşbih eylemiştir.

خفته‌اید از درك آن ای مردمان - رحمت بی‌حد روانه هر زمان
15681- *Ey insanlar! Allah'ın hudutsuz olan rahmeti, akıp gidiyor. Siz uykuda bulunduğunuz için, farkında değilsiniz.*
Sizin hâliniz şuna benziyor ki:

خفته اندر خواب جویای سراب - جامه‌ی خفته خورد از جوی آب
15682- *Dere kenarında uyumuş kimsenin elbisesi, derenin suyunu içtiği, ıslandığı halde, uyuyan rüyasında serap arar.*

زین تفکر راه را بر خویش بست - می‌دود کاندجای بوی آب هست
15683- *"İleride belki su vardır" ümidiyle koşar durur... Bu düşünceyle yoldan çıkarak, sudan uzaklaşır.*

بر خیالی از حق مهجور شد - ز آنکه آن جا گفت ز اینجا دور شد
15684- *"Orada su var" der. Fakat buradaki sudan uzaklaşır ve hayale kapılıp hakikatten ayrılır.*

رحمتی آریدشان ای رهروان - دور بینانند و بس خفته روان
15685- *Dünya ehli, güya uzağı görürler. Fakat ruhları uykudadır, hakikatten gafildirler. Ey seyr-i süluk erbabı, ey hakikat yolcuları! Bunların gafletine merhamet ve hidayetleri için himmet ediniz.*

Sure-i Rum'daki:

Arapça, Sure Rum ayet 7

"Onlar (bu) dünya hayatından (yalnız) bir dış (taraf)ı bilirler. Ahiretten ise onlar gafillerin ta kendileridir" ayeti, bunlar hakkındadır.

Hazreti Mevlâna, himmet sahibi ve duaları kabul olunan zevat-ı kirama hitap ediyor ve “Böyle gafillerin uyanması için dua eyleyin” diye ricada bulunuyor. Sonra diyor ki:

خواب آرد تشنگی بی‌خرد - من ندیدم تشنگی خواب آورد

15686- Ben, suçsuzluğun uykuyu getirdiğini görmedim. Uykuyu getiren susuzluk, akılsızların hararetidir.

Susuzluk ve hararet, uykuya manidir. İnsanın içerisi yanarken, dili damağına yapışırken uyumasına imkân yoktur. Böyleleri hararetini teskin edecek su bulmaya çalışır. Akılsız kimseler ise, yediği tuzlu ve tatlı yemeklerin hararetini gidermek için içecek bir şey bulamazsa, o harareti uyku ile teskin etmeye çalışır, horul horul uyur. Fakat akıl ne der?

نه خرد کان را عطارد آورد - خود خرد آن است کاو از حق چرید

15687- Hakikatte akıl, Allah tarafından ilham edilendir. Yoksa Utarit’in getirdiği akıl değildir.

Yedi seyyareyi arz üzerinde bizzat müessir vehmeden hukemaya göre bir çocuk, dört yaşına basıncaya kadar “Akl-ı hissi” ile yaşar. Dört yaşına girince Utarit yıldızının terbiyesinde bulunur ve onun verdiği akıl ile harekette bulunur. Eğer sonradan ilim ve irfan tahsili ile akl-ı mead elde edebilirse, o akıl ile füyuz-u ilahîyeden istifade eder. Edemezse yüz yaşına girse de, Utarit’in terbiyesi neticesi olan akl-ı meaş ile kalır.

Hazreti Mevlâna’nın böyle hukema kavlından bahsetmesi, onların sözlerini doğru bulduğundan değil, zamanında böyle düşünüldüğündendir. Nitekim buna dair bir bahis açıyor.

“AKL-I CÜZİ, MEZARA KADAR OLAN ŞEYLERİ GÖRÜR; ÖBÜR KISIMDA, VELİLERLE PEYGAMBERLERİ TAKLİT EDER.”

بیان آن که عقل جزوی تا به گور بیش نبیند در باقی مقلد اولیا و انبیاست

و آن صاحب دل به نفخ صور بود - پیش بینی این خرد تا گور بود

15688- Bu akl-ı cüzinin ileriye görebilmesi, kabre kadardır. Hakk ariflerinin görüşü ise, surun nefhine ve daha ilerisine kadardır.

وین قدم عرصه‌ی عجایب نسپرد - این خرد از گور و خاکی نگذرد

15689- Bu cüzi akıl, kabri ve toprağı geçemez. Bu ayak acayip ve garip şeylerin bulunduğu sahaya, arasata ulaşamaz.

چشم غیبی جوی و برخوردار شو - زین قدم وین عقل رو بیزار شو

15690- Bu ayak ve bu akıldan teberri ve tecerrüd et de, bu gaybı görececek bir göz ara. O sayede, berhudar ol!

سخره‌ی استاد و شاگرد کتاب - همچو موسی نور کی یابد ز جیب

15691- Ustaya zebun ve kitaba şakirt olan bir kimse, Musa Aleyhisselam gibi, koynundan nasıl nur bulur?

پس نظر بگذار و بگزین انتظار - زین نظر وین عقل ناید جز دوار

15692- Bu bakış ve bu akıl, adama ancak baş dönmesi verir. Bırak görüşü artık da, bekle bakalım.

Onun için nazarı bırak da intizarı, yani bir mürşid-i kâmilî beklemeyi intihap eyle...

Hazreti Musa'nın mucizelerinden biri de elini koynuna sokup çıkarınca elinden göz kamaştıran bir ziya neşretmesiydi. Bunun zuhura gelmesi, doğrudan doğruya Allah'ın ihsanıydı. Bütün Mısır sihirbazlarını aciz bırakan, sonra da, "Musa'nın ve Harun'un reyine iman ettik" diye secdeye vardıran o mucize, hangi üstattan ve hangi kitaptan öğrenilebilir. Onun için fayda verecek olan nazar değil, intizardır.

منتظر را به ز گفتن استماع - از سخن گویی مجوید ارتفاع

15693- Söz söylemekten, manevî yükselme beklemeyin. Allah'ın feyzini bekleyen kimse için dinlemek, söylemekten iyidir.

هر خیال شهوتی در ره بت است - منصب تعلیم نوعی شهوت است

15694- Belletme mevkii de, bir nevi şehvettir. Allah yolunda ise, her hayal ve her şehvet puttur.

Talim ve irşat, esas itibarıyla güzel bir harekettir. Falan hoca ne güzel ders okutuyor denilmesini nefis arzu eder ki, bu da bir nevi şehvettir. Hâlbuki tarik-i Hakk'ta bu gibi heva ve hevesten geçmek lazımdır. Çünkü o heveslerin her biri, salık için birer puttur. Bu gibi meyl ve heveslere, mutasavvıflar "Şehvet-i hafiye" derler. Cami-üs Sagir'de Şeddat bin Evs'ten, "**Gizli şehvet ile riya şirktir**" hadisi rivayet edilmiştir. Öğretmek ve öğrenmek halisane olmak şartıyla bir ibadettir. Fakat ne çok biliyor, ne güzel anlatıyor desinler diye taallüm ve talim, o ibadette, nefsi arzu ve iştahları Hakk'a teşrik eylemek olur. Onun için o emelden vazgeçmeyenler susmalı, sırf Allah rızası için talim ve tedriste bulunabilecekler söylemeli, nefsinin arzusuna bağlı olanlar da, onları dinleyip ıslah-ı hâle çalışmalıdır.

کی فرستادی خدا چندین رسول - گر به فضلش پی ببردی هر فضول

15695- Eğer her fuzuli kişi, Allah'ın fazl-u keremine nail olup hidayet yolunu bulsaydı, Cenab-ı Hakk, bu kadar peygamber gönderir miydi?

Akil geçinen bazı hukema taslakları, "İnsanın akılı, hakikatı bulmak için kâfidir. Peygamberlere, kitaplara ve şeriatlara lüzum yoktur" hezeyanında bulunurlar. Düşünmezler ki, o güvendikleri akıl ile buldukları şu netice dalaletin ta kendisidir. Çünkü akıl, ancak makulata erer, onun haricine çıkılınca durur.

Küremizle birlikte dâhilinde yuvarladığımız feza, gözümüzün önünde olduğu halde, nihayeti nedir? Ne kadardır? Bilemiyoruz. O vüsat karşısında aklımız şaşırıp kalıyor. Böyle meydana ve mahsusat nevinden bir şeyin mahiyetinde hayret ve haşyete uğrayan akıl, o muazzam eseri "Müessir-i Bedii" olan Allah'ı nasıl idrak eder, kendi bilmediği bir hakikatı başkalarına nasıl bildirir?

Bu imkânsızlık, yani sırf akıl ile ilahî hakikatler bilinemeyeceği için, Cenab-ı Hakk, gönderdiği, ilham ve vahiyle kuvvetlendirdiği peygamberleri vasıtasıyla kullarına hidayet yolunu öğretmiştir. Hazreti Adem'den Resul-u Ekrem Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimize kadar 124.000 yahut 224.000 peygamber gelmiş, hepsi de insanlara tevhit ve hidayet öğretmeye çalışmıştır.

Kur'an'da:

Arapça, Sure Fatır ayet 24

“Hiçbir ümmet müstesna olmamak üzere, mutlaka içinde (azaptan) bir korkutucu (Peygamber gelip) geçmiştir.” Keza:

Arapça, Sure İsra ayet 15

“Biz bir resul gönderinceye kadar (hiçbir kimseye ve kavme) azap ediciler değiliz” buyrulmuştur. Ebu'l Beşer'den, Şefi-ul Mahşer Efendimize kadar bunca peygamber gelmiştir. Kur'an'da ismi geçenler ancak 28'dir ki, onun da üçünün nebi yahut veli olması ihtilaflıdır. Tabii, Kelâmullah'ta niçin hepsinden bahsedilmemiş denilemez. Çünkü Kur'an, tarih kitabı değildir. Oradaki enbiya kıssaları ibret alınmak içindir.

در درختی کی توان شد سوی و خش - عقل جزوی همچو برق است و درخش

15696- Akl-ı cüzi, şimşek ziyası gibidir. Çakıp sonra hemen sönen öyle bir ziya ile “vahş” tarafına gidilemez.

Vahş, Afganistan'ın Bedaşan kıtasındaki bir şehrin adı imiş. İşte akl-ı cüz'i ile “Hakikat” ve “Hidayet”i bulmaya çalışmak, çakıp sönen şimşek aydınlığında, mesela, Anadolu'dan Afganistan'a gitmek kadar abes ve imkânsızdır.

بلکه امر است ابر را که می‌گری - نیست نور برق بهر ره بری

15697- Şimşek ziyası, yol göstermek için değildir. Belki, “Ağla, yağmur yağıdır” diye, buluta verilen bir emirdir.

تا بگرید نیستی در شوق هست - برق عقل ما برای گریه است

15698- Aklınızın ziyası da, ağlamamız, ağlayıp da mahviyet şevkini bulmamız içindir.

Aklınızın, şimşek çakması kadar ziya göstermesi, o kadarcık aydınlıkta olsun kendimizin faniliğini ve yokluğunu anlamak, beka-yı ilahîde baki olmak iştiağıyla ağlamamız ve mücadele etmemiz içindir.

لیک نتواند بخود آموختن - عقل کودک گفت بر کتاب تن

15699- Çocuğun aklı, “Kitapla meşgul ol” der. Ama kendi kendine kitaptan öğrenmek mümkün değildir.

Mutlak bir muallime ihtiyaç vardır.

لیک نبود در دوا عقلش مصیب - عقل رنجور آردش سوی طبیب

15700- Hastanın aklı da, hastayı hekime sevk eder. Çünkü ilaç hususunda, kendisi isabet edemez.

گوش بر اسرار بالا می‌زدند - نک شیاطین سوی گردون می‌شدند

15701- Şeytanlar, gökyüzüne çıkıp, esrar-ı semaviye kulak verirlerdi.

تا شهب می‌راندشان زود از سما - می‌ربودند اندکی ز آن رازها

15702- O sırlardan az bir miktarını çalarken, hemen gökten şahaplar gelir, onları semadan sürer.

هر چه می‌خواهید از او آید به دست - که روید آن جا رسولی آمده‌ست

15703- Derdi ki: “Bir peygamber ba’solunmuştur. Onun bulunduğu yere gidin ve ne isterseniz, ondan elde edin.”

Biset-i Muhammediyeden evvel şeytanların semaya yaklaştıkları ve oralardan vukua gelecek şeyler hakkında havadis çalmaya çalıştıkları, öğrenebildikleri tek tük bazı şeyleri, yalanlar ilavesiyle kahinlere haber verip gafil insanları dalaletle düşürdükleri vaki idi. Resulullah Efendimizin gelmesiyle, bu havadis çalmadan şeytanlar menedildi. Meni dinlemeyip semaya yaklaşanlar da, şihap ismi verilen meleklerle takip edildiler. Buna dair bashis geçmişti. Arzu edenler, Saffat Suresi’nin tefsirine baksınlar.

Hazreti Mevlâna, bu beyitler ile şunları anlatmak istiyor: “Gayp âleminin esrarını öğrenmek istiyorsanız, o esrarın muallimi bulunan Resul-u Ekrem Hazretlerine ve onun varisleri bulunan ariflere müracaat ve mütabaat ediniz. Yoksa göklere çıkacak kadar kudretiniz bulunsa bile, kendinize bir şey elde edemezsiniz.”

ادخلوا الابيات من ابوابها - گر همی‌جوئید در بی‌ها

15704- Eğer değer biçilmez inci arıyorsanız: “Evlere kapılarından giriniz”

Yani öyle incilerin sahibi bulunanların kapılarına başvurunuz. Bu beyti ile Hazreti Mevlâna, Sure-i Bakara’daki şu ayete işaret ediyor:

Arapça, Sure Bakara ayet 189

“İyilik ve taat, evlere arkalarından gelmeniz değildir. Fakat iyilik (eden, Allah’a muhalefetten) sakınandır. Evlere kapılarından gelin. Allah’tan korkun. Ta ki, muradınıza kavuşasınız.”

Cahiliye devrinde hac veya umre için ihrama girenler, evlerine yahut çadırlarına giremezlerdi. Eve yahut çadıra girmek lüzumu hasıl olursa, evin arka duvarını yahut çadırın arka eteğini delmek suretiyle girerler ve bu saçma hareketi hayır vehmederlerdi. Böyle yapmayanlara, fasık ve facir denilirdi.

Cenab-ı Hakk, bu münasebetsizliğin terk edilmesi, çadır ve evlere kapılarından girilmesi için bu ayeti inzal etmişti.

Hazreti Mevlâna, nazm-ı celili tevil ederek, “Allah’ı bulmak için onun kapısı mesabesinde bulunan ehlullah müracaat ediniz” diye, sofiyane bir tefsir yapıyor.

از سوی بام فلکتان راه نیست - می‌زن آن حلقه‌ی در و بر باب بیست

15705- O kapının halkasını vur ve kapı önünde dur. Zira sana ve senin gibiler için, feleğe doğru yol yoktur.

خاکی را داده‌ایم اسرار راز - نیست حاجت‌تان بدین راه دراز

15706- Hem sizin için öyle uzak yollara gitmeye, semaya çıkıp oranın ahvalini görmeye ve öğrenmeye lüzum yoktur. Biz sırların sırrını, topraktan yaratılan kulumuza verdik.

Ona müracatta bulunun.

نیشکر گردید از او گر چه نیید - پیس او آید اگر خاین نه‌اید
15707- Eğer hain değilseniz, halife-i ilahîye olan o zatın huzuruna geliniz.

نیست کم از سم اسب جبرئیل - سبزه رویاند ز خاکت آن دلیل
15708- Delil-i ilahî olan o Zat-ı Âli, senin toprak vücudundan sebze yetiştirir. O zat, Cebrail'in bindiği atın tırnağından değersiz değildir.
Beni İsrail'i takip için Firavun ve ordusunu Kızıldeniz'de sevke memur olan Cebrail Aleyhisselam, o gün bir kırsığa binmişti ki, tırnağının bastığı yer yeşeriyordu. Cebrail'in atında böyle bir feyz bulunurken, halife-i ilahîyede ne kadar feyizler bulunacağı düşünülmelidir.

گر تو خاک اسب جبریلی شوی - سبزه گردی تازه گردی در نوی
15709- Cebrail'in atının bastığı yerde, can verecek bir yeşillik peyda oluyordu. Ona dikkat eden Samiri, o yeşillikten bir kabza alıp, yaptığı buzağı heykelinin hamuruna kattı da, heykel, buzağı gibi ses vermeye başladı.

Samiri, Beni İsrail'den bir kuyumcu idi. Yahudiler, Mısır'dan çıkarken, "Dinî bayramımız var" diye, komşuları Mısırlılardan iğreti kaydıyla birçok müzeyyenat ve müceherat almışlardı. Şap denizini geçip de, Hazreti Musa Tur dağına gidince, Samiri o mücevheratı topladı ve eritip bir buzağı heykeli yaptı. Ağzı ve kuyruğunun altı delik olduğu için içine rüzgâr girip çıktıkça ses veriyordu. Bununla Beni İsrail'i sapıttırdı ve mabut diye ona taptırdı. Hazreti Musa, avdetinde bu hâli görünce hayıflandı. Samiri'ye, "Bu yaptığın nedir?" diye sordu. O da, "Meleğin ayağı altından bir kabza aldım, bunu yapmayı nefsim bana hoş gösterdi" dedi. Hazreti Musa, heykeli yakıp eritti ve külünü savurttu. Samiri'yi de lanetle men edip cemaat arasından kovdu.

Evet... İşte at ayağından hasıl olan yeşillikle, o heykel canlı imiş gibi ses verdi. Hem de düşmana fitne olacak bir surette bağırdı.

کرد در گوساله تا شد گوهری - سبزه‌ی جان بخش کان را سامری
15710- Eğer esrar ehli olanların nezdinde, emin ve muhlis olarak gelirsenez, doğan kuşu gibi başınıza geçirilen külahtan kurtulursunuz.

که از او باز است مسکین و نژند - سر کلاه چشم بند گوش بند
15711- Başlıktan, göz ve kulak bağından halas olursunuz. O serkülah ve göz bağı ki, doğan kuşu onlardan, miskin ve biçare kalır.

Vaktiyle doğan kuşlarını yavru iken tutarlar, başına "Serkülah" dedikleri bir başlık takarlarmış. Hayvan, o başlık altında ve dünyayı görmez bir halde bulunduğu için el üstünde oturmaya alışır, ava gidildiği vakit öylece götürülür, bir kuş görülünce doğanın serkülahı çıkarılıp salıverilir, o da gidip kuşu yakalar ve getirirmiş.

Hazreti Mevlâna, gaflet erbabını, serkülahlı ve gözü kapalı doğana benzetiyor ve diyor ki:

که همه‌ی میلش سوی جنس خود است - ز آن کله مر چشم بازان را سد است
15712- O serkülah, doğanların gözüne set olur, etrafı göstermez. Çünkü doğanın olanca meyli, cinsinedir.

بر گشاید چشم او را باز دار - چون برید از جنس با شه گشت یار

15713- Kendisinden o meyil gidip, cinsinden ayrılınca ve padişaha alışınca, doğancı onun başlığını çıkarır ve gözünü açar.

Bir salikte de kurb-u ilahîye meyil hasil olunca, mürşid-i kâmil onun gözünden gaflet perdesini kaldırır ve hakikat fezasını ona gösterir.

عقل جزوی را ز استبداد خویش - راند دیوان را حق از مرصاد خویش

15714- Cenab-ı Hakk, tarassut mahalli olan göklerden, şeytanları defettiği gibi, akl-ı cüzinin istibdadını da, izale eyledi.

Şeytanlar, vuku bulacak hadiselerle vasıtasız vakıf olmak için gökten çılmak istiyorlardı. Akl-ı cüz'i de, bir arifin tavassutu olmaksızın kendi kendine maneviyata vukuf peyda etmek emeline idi. Cenab-ı Hakk, ikisinin arzusunu da neticesiz bıraktı.

بلکه شاگرد دلی و مستعد - که سری کم کن نه ای تو مستبد

15715- Sen, başlık davasına kalkışma. Zira reyinde müstakil değilsin, belki ehl-i dil bir arifin şakirdi olmaya istidadın var.

هین که بنده‌ی پادشاه عادل - رو بر دل رو که تو جزو دلی

15716- Çabuk gönül tarafına git. Çünkü sen, gönlün cüzüsün. Kendine gel, sen adil bir padişahın kulusun!

که انا خیر دم شیطانی است - بندگی او به از سلطانی است

15717- O adil padişahın kulu olmak, sultanlıktan hayırlıdır. Çünkü “Ben Adem'den hayırlıyım” sözü, Şeytan'ın sözüdür.

بندگی آدم از کبر بلیس - فرق بین و بر گزین تو ای حبیب

15718- Ey tabiat zindanında mahpus olan insan! Şeytanın kibir ve azameti ve neticesi ile Adem'in bendeliği ve tevazusu arasındaki farka dikkat et.

Şeytan, “Ben Adem'den daha hayırlıyım” demekle azamet ve emr-i ilahîye itaatsizlik gösterdiği için melun ve matrud oldu. Adem ise, zellesini nefesine isnat ederek ve:

Arapça, Sure Araf ayet 23

“Ey Rabbimiz! Kendimize yazık ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve esirgemezsen, herhâlde (maddi ve manevi en büyük) zarara uğrayanlardan olacağız” dediği için, Allah'ın mağfiret ve merhametini kazandı. Ey gafil kimse! Sen de bu iki harekete bak ve aralarını fark ve temyiz et.

حرف طوبی هر که ذلت نفسه - گفت آنک هست خورشید ره او

15719- Allah yolunun güneşi olan Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz: “Nefsi zelil ve muti olan kimseye ne mutlu” buyurmuştur.

سر بنه در سایه بی سرکش بخسب - سایه‌ی طوبی ببین و خوش بخسب

15720- Tubanın gölgesini gör de, o gölgede rahatça uyu. O gölgeye, serkeşliği terk ederek yat!

Evvelki beyitte tuba, “Ne mutlu” demektir. Bu beyitteki Tuba ise, cenneti gölgesi altına almış olan bir ağacın adıdır. Hazreti Mevlâna, iki “Tuba” arasında cinas yapıyor.

مستعد آن صفا را مهجعی است - ظل ذلت نفسه خوش مضجعی است

15721- Zillet-i nefs tubasının gölgesi, sefaya istidadı olanlar için, güzel bir uyku yeridir.

زود طاغی گردی و ره گم کنی - گر از این سایه روی سوی منی

15722- Eğer bu sayeden ayrılıp da, “benlik” cihetine gidersen, çarçabuk azgın ve sapık olur, hidayet yolunu kaybedersin.

Buradaki Tuba’dan maksat, insan-ı kâmilidir ki, onun emri altında bulunuş, Tuba ağacının gölgesinde yatış kadar latiftir.

“YA EYYÜHELLEZİNE AMENU LA TUKADDİMÜ BEYNE YEDEYİLLAHİ VE RASULİHİ, AYET-İ KERİMESİNİN BEYANI”

بیان آن که یا اَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَیْنَ یَدَیِ اللّٰهِ وَ رَسُولِهِ

Sure-i Hucurat’ta buyrulmuştur ki:

“Ey iman edenler! Allah’ın ve Resulünün huzurunda (sözde ve işte) öne geçmeyin. Allah’tan korkun. Çünkü Allah, hakkıyla işiten (her şeyi) bilendir.”

چون که سلطان نه ای رعیت باش - چون نبی نیستی ز امت باش

15723- Mademki peygamber değilsin, ümmet ol! Mademki padişah değilsin, tebaa cümlesinden bulun.

پسرو عارفان و خاموش باش - از خودی رایى و زحمتی متراش

15724- Ariflerin izinde yürü ve sükût et. Kendinden bir rey ihdas edip de, zahmet çekme!

زیر ظل امر شیخ و اوستاد - پس برو خاموش باش از انقیاد

15725- “Bir mürşit ve muallimin emrine inkıyat ederek, izinde yürü ve sükût et!

مسخ گردی تو ز لاف کاملی - و نه گر چه مستعد و قابلی

15726- Yoksa istidat ve kabiliyet sahibi bile, kâmillik davasına kalkıştığından değişir, çarpılır ve istidadını kaybedersin.

سرکشی ز استاد راز و با خبر - هم ز استعداد و امانی اگر

15727- Sırta vakıf bir üstada karşı, serkeşliğe kalkışır ve kafa tutarsan, olanca istidadından mahrum kalırsın.

ور بوی بی صبر گردی پاره دوز - صبر کن در موزه دوزی تو هنوز

15728- Şimdilik ayakkabı dikiciliğine razı ol ve sabret... Sabretmezsen, yamacı ve eskiciliğe düşersin.

جمله نو دوزان شدندی هم به علم - کهنه دوزان گر بدیشان صبر و حلم

15729- Eksicilerin sabır ve hilmi bulunsaydı, hepsi ilim sahibi ve yeni ayakkabı diken usta olurlardı.

هم تو گویی خویش کالعقل عقل - بس بکوشی و به آخر از کلال

15730- Çok çalışır, çok didinirsen, nihayet usanır da: “Akıl bir ayak bağıymış meğer!” dersin.

عقل را می‌دید بس بی‌بال و برگ - همچو آن مرد مفلسف روز مرگ

15731- “O feylesof taslağı gibi hani... Ölüm günü, akli çok aciz ve faydasız gördü de...”

کز ذکاوت راندیم اسب از گزاف - بی‌غرض می‌کرد آن دم اعتراف

15732- Garazsız olarak itiraf edip, dedi ki: “Zekâ ile akıl atımızı, saçma ve asılsız yerlere sürdük.”

آشنا کردیم در بحر خیال - از غروری سر کشیدیم از رجال

15733- Gururumuz dolayısıyla, Hakk erlerine serfûru etmedik. Ancak hayal ve kil-ü kal deryasında yüzdük.

Bu feylesofun Fahreddin Razi olması muhtemeldir. Nitekim ömrünün sonunda onun, “Akılların ileri atılmasının sonu ayak bağı olmaktan ibarettir. Ve âlimlerden yalnız akıl ile hareket edenlerin mesaisi dalalettir. Biz müddet-i ömrümüzde araştırdık, durduk. Fakat o araştırmalarımızla bir takım kil-u kal toplamaktan başka istifade etmedik” demiş olduğu rivayet edilmektedir.

Hazreti Mevlâna, bundan sonra diyor ki:

نیست اینجا چاره جز کشتی نوح - آشنا هیچ است اندر بحر روح

15734- Ruh denizinde yüzmeye çalışmak, hiçtir. O denizde, Nuh’un gemisine binmekten başka çare yoktur.

Hadis-i şerifte, “Benim şeriatım yahut sünnetim tufandaki Nuh gemisi gibidir. Ona tutunan kurtulur, muhalefet eden batar, boğulur” buyrulmuştur.

Bazı âlimler, akli rehber ittihaz ederek onun kılavuzluğuyla yürümüşler, şeriat ve sünnet-i Muhammediye’ye ittibaa lüzum görmemişler, yalnız makulat vadisinde kitaplar yazmışlardır ki, İbn-i Sina’nın Kitab-üş Şifa’sı o cümledendir. Ve sofiyece ta’na uğramış bir eserdir.

Nitekim Şeyh Ömer Sühreverdi, demiştir ki:

—Ben bu feylesof zümresine kaç defa dedim ki: “Siz Şifa kitabını düstur-u hareket ittihaz etmekle, bir uçurum kenarındasınız.” Bizim bu tevbihimizi zayıf gördüler de ehemmiyet vermediler. Biz Cenab-ı Hakk’a iltica eyledik, o da bize kâfi geldi. Sonra onlar Aristo dini üzere oldular, biz ise din-i Mustafa üzerine yaşamaktayız.”

Hazreti Mevlâna, diyor ki:

که منم کشتی در این دریای کل - این چنین فرمود آن شاه رسل

15735- O Sultan-ül Enbiya s.a.v. şöyle buyurmuştur: “Bu derya-yı küllde, yani umman-ı tevhitte, gemi benim.”

شد خلیفه‌ی راستی بر جای من - یا کسی کاو در بصیرتهای من

15736- Yahut o selamet gemisi, benim can gözüme varis ve makamıma halife olan zattır.

Bu beyit ile Sure-i Yusuf'ta:

Arapça, Sure Yusuf ayet 108

“De ki (Habibim:) İşte bu, benim yolumdur. Ben (insanları) Allah’a (körü körüne değil) bir basiret üzere davet ediyorum. Ben de, bana tabi olanlar da, (böyleyiz). Allah’ı (ortaklardan) tenzih ederim. Ben müşriklerden değilim” ayet-i kerimesine telmih edilmiştir.

Hazreti Pir, tevhidi, sınırsız bir denize; sırf akıl ile hareketi, o coşkun denizde yüzmeye çabalamaya; din-i celil-i Muhammedîyi de, emniyet ve selamet yeri bulunan bir gemiye benzetiyor ve diyor ki:

رو نگردانی ز کشتی ای فتی - کشتی نوحیم در دریا که تا

15737- Biz Muhammedîler, o denizde Nuh’un gemisi gibiyiz. Ey yiğit! Sakın o gemiden yüz çevirip ayrılma!

از نبی لا عاصِمَ الْیَوْمَ شنو - همچو کنعان سوی هر کوهی مرو

15738- Hz. Nuh’un müşrik olarak boğulan oğlu Kenan gibi, “Dağa çıkar da, kurtulurum” deme. Kur’an’dan “La asımel yevme” ayetini işit.

Hud Suresi’nde bu hadiseyi hikâyeten buyrulmuştur ki:

Arapça, Sure Hud ayet 42-43

“O gemi, bunları dağlar gibi dalga(lar) içinden akıtıp götürüyordu. Nuh, ayrı bir yere çekilmiş olan oğluna bağırdı: Oğulcağızım! (Gel) bizim yanımıza sen de bin, kâfirlerden olma! O, dedi ki: Bir dağa sığınırım, o beni sudan korur. (Nuh da, şöyle) dedi: “Bu gün Allah’ın emrinden esirgeyen, kendinden başka hiçbir koruyucu yoktur. İkisnin arasında dalga girdi, o da boğulanlardan oldu.”

Hazreti Mevlâna, buyuruyor ki:

می‌نماید کوه فکرت بس بلند - می‌نماید پست این کشتی ز بند

15739- Gözündeki gaflet bağından dolayı, bu gemi sana alçak, fikir dağı ise, çok yüksek görünüyor.

بنگر آن فضل حق پیوست را - پست منگر هان و هان این پست را

15740- Sakın ha, bu alçak gördüğün gemiye hor bakma da, ona bitişik olan fazl-ı ilahîye nazar et!

که یکی موجش کند زیر و زیر - در علو کوه فکرت کم نگر

15741- Fikir dağının yüksekliğine bakma ki, bir dalga onu altüst eder.

گر دو صد چندین نصیحت پرورم - گر تو کنعانی نداری باورم
15742- *Ey gafil! Eğer Kenan gibiysen, sana bunun gibi yüzlerce nasihat versem, yine de sözüme inanmazsın.*

که بر او مهر خدای است و ختام - گوش کنعان کی پذیرد این کلام
15743- *Kenan'ın kulağı, bu sözleri nasıl duyacak? Onları, Allah mühürlemiştir.*
Nitekim Sure-i Bakara'da, küfürde ısrar eden kâfirler için:

Arapça, Sure Bakara ayet 7

"Allah, onların kalplerine de, kulaklarına da mühür basmıştır. Gözlerinin üzerinde bir de perde vardır. En büyük azap onlarındır" buyrulmuştur.

کی بگرداند حدث حکم سبق - کی گذارد موعظه بر مهر حق
15744- *Vaaz ve nasihat, Hakk'ın mührüne nasıl nüfuz eder? Hadis, yani sonradan olan şey, ezelî hükmü nasıl değiştirebilir?*

بر امید آن که تو کنعان نه‌ای - لیک می‌گویم حدیث خوش پیی
15745- *Lakin belki Kenan değildir ümidiyle, sana bir söz söyleyeyim:*

هم ز اول روز آخر را ببین - آخر این اقرار خواهی کرد هین
15746- *Nihayet bunu ikrar ve idrak edeceksin. Bari kendinde gel de, yevm-i ahireti bugünden gör!*

چشم آخر بینت را کور کهن - می‌توانی دید آخر را مکن
15747- *İşin sonunu bugünden görebilirsin. Sonu göreceğ gözünü, gafletle kör haline getirme!*

نبودش در دم زره رفتن عثار - هر که آخر بین بود مسعودوار
15748- *Mesudane sonu görebilen kimsenin, yolda giderken sürçmesi olmaz.*

کن ز خاک پای مردی چشم تیز - گر نخواهی هر دمی این خفت و خیز
15749- *Bu düşüp kalkmayı hiç istemiyorsan, bir "İnsan-ı kâmil"ın ayak bastığı toprağı, gözüne çek.*

تا بیندازی سر اوباش را - کحل دیده ساز خاک پاش را
15750- *O insan-ı kâmilin ayağının tozunu, gözüne sürme yap da, külhaniliğı başından at!*

سوزنی باشی شوی تو ذو الفقار - که از این شاگردی و زین افتقار
15751- *Çünkü bu çıraklık ve tabîilikle, sen iğne bile olsan Zülfikar kesilirsin.*
Zülfikar, Hazreti Ali Kerremallahü vechenin kılıcının ismidir.

هم بسوزد هم بسازد دیده را - سرمه کن تو خاک هر بگزیده را
15752- *Sen makbul-i ilahî olan kimselerin hak-i payini, sürme gibi gözüne çek ki, o sürme, gözü hem yakar, hem de aydınlatır.*

کاو خورد از بهر نور چشم خار - چشم اشتر ز آن بود بس نور بار
15753- *Deven, gözünün nurlanması için diken yer de, onun için gözü iyi görür.*

Allah-ü a'lem, burada devenin diken yediğinden dolayı gözünün nurlanması mecazdır ve sadece diken yemek gibi müşkül bulunan mücahedeye işaret içindir. Çünkü bir beyit evvel: "Makbul-u ilahî olan kulların hak-i payini, sürme gibi gözüne çek. O sürme, gözü hem yakar, hem parlatır" denilmişti. Ricalullahın ayak toprağını gözüne çekmek, onların izinden yürümek ve gittikleri yola gitmektir. Tabii, tabi oluş, güçlükleri sebebiyle yakıcı, fakat gözü de aydınlatıcıdır. İşte deve de diken yemek suretiyle, bir nevi mücahede ettiği için gözleri iyi görmektedir.

"BİR KATIRIN, BEN YOLDA GİDERKEN ÇOK DEFA YERE KAPAKLANIYORUM, SEN İSE DÜŞMÜYORSUN, BUNUN HİKMETİ NEDİR, DİYE BİR DEVEYE SORMASI; DEVENİN DE, ONA CEVAP VERMESİ"

قصه‌ی شکایت استر با شتر که من بسیار در رو می‌افتم در راه رفتن تو کم در
روی می‌آیی این چراست، و جواب گفتن شتر او را

چون که با او جمع شد در آخوری - اشتری را دید روزی استری
15754- *Katırın biri, bir gün bir deve ile buluştu. İkisi de, bir ahıra düştüler.*

در گریوه و راه و در بازار و کو - گفت من بسیار می‌افتم به رو
15755- *Deveye, dedi ki: "Ben tepede, düzde, pazarda, mahallede, çok defa yüzükoyun düşüyorum."*

در سر آیم هر زمانی از شکوه - خاصه از بالای که تا زیر کوه
15756- *Hele dağın tepesinden eteğine doğru inerken, yolun korkulu olmasından, her zaman tepetaklak oluyorum.*

یا مگر خود جان پاکت دولتی است - کم همی‌افتی تو در رو بهر چیست
15757- *Sen, düşüp kapaklanmıyorsun, sebebi nedir? Yoksa senin can-ı pakinde bir devlet ve saadet mi vardır?*

پوز و زانو ز آن خطا پر خون کنم - در سر آیم هر دم و زانو زخم
15758- *Ben her vakit tepe taklak oluyorum ve dizimi vuruyor, ağzımı ve dizimi kana buluyorum.*

و ز مکاری هر زمان زخمی خورم - کژ شود پالان و رختم بر سرم
15759- *Düşünce, palanım ve yüküm baş aşağı olur. Ben de, kiracıdan hep dayak yerim.*

Burada deveden murat, halim-selim olan mümin-i muti; katırdan maksut da, gafil ve asi olanlardır.

Yine katır lisanından deniliyor ki:

بشکند توبه به هر دم در گناه - همچو کم عقلی که از عقل تباہ

15760- *Hani akılsız bir insan gibi. O da, akılsızlığından, daima tevbesini bozar ve yeniden günaha girer.*

از ضعیفی رای آن توبه شکن - مسخره‌ی ابلیس گردد در زمن

15761- *O tevbe bozan gafil, reyindeki ve azmindeki gevşeklik yüzünden şeytanın maskarası olur.*

که بود بارش گران و راه سنگ - در سر آید هر زمان چون اسب لنگ

15762- *Ağır yük altında, hususiyle taşlı bir yolda yuvarlanan topal beygir gibi, tepe üstüne düşer.*

از شکست توبه آن ادبار خو - می‌خورد از غیب بر سر زخم او

15763- *O ters huylu, tevbesini bozduğu için, kafasına gaybtan tokatlar yer durur.*

دیو یک تف کرد و توبه‌ش را سکست - باز توبه می‌کند با رای سست

15764- *Sonra, gevşek azmiyle tekrar tevbe eder... Fakat şeytan: "Tuh sana" der demez, tevbesini bozar.*

Hâlbuki Kur'an-ı Kerim'de:

Arapça, Sure-i Tahrim ayet 8

"Ey iman edenler! Tam bir sıdk-u hulusa malik bir tevbe ile Allah'a dönün" buyrulmuştur.

Ashaptan Muaz bin Cebel Radiyallahü anhin, "Ya Resulullah! Tevbe-i nasuh nedir?" sualine, Resulullah Efendimiz Sallahü Aleyhi Vesellem, **"Tevbe-i Nasuh, tevbe eden kimsenin, günaha avdet etmemek, yani işlemiş olduğu günahı bir daha yapmamak üzere Allah'a tevbe etmesidir"** cevabını vermiştir.

Keza diğer bir hadiste, **"Tevbe, nedametten ibarettir"** buyrulmuştur ki, bir işte hakikaten pişman olan kimse, onu bir daha yapmaz. Hazreti Ali Kerremallahü veche, "Yalancıların tevbesi, dillerinin ucundadır" demiştir ki, o gibi tevbeler de ayrıca tevbeye muhtaçtır.

Şu rubaide denildiği gibi:

Gönülde günah işlemeğe istek var,
Dildeyse gezer tevbe ile istiğfar.
Hâlimle mekalimden utandım billah,
Affeyle benim şu tevbemi ya Gaffar.

Tevbeyi avama, havasa, ehass-ul havasa mahsus olmak üzere üçe taksim etmişlerdir. Kibar-ı ehlullahtan Zünnun-u Mısri Kuddise sırruhu, demiştir ki: "Avamın tevbesi günahattan, havasın tevbesi gafil bulunmaktan, ehass-ul havasın, yani büyük velilerin tevbesi ise, hasenatını görmekten olur."

Mamafih, benim gibi avamın da aşağısında bulunanlar için her vakit tevbe ve istiğfar etmek, “Aman ya Rabbi! Nefsime mağlubum, beni affet ve nefsin sultasından halas eyle” diye istiğfar eylemek lazımdır.

Bir hadis-i şerifte, **“Bir günah işleyince derhâl bir iyilikte bulun ki, o iyilik, o günahı mahvetsin”** buyrulmuştur.

Keza Cami-üs Sagir’de rivayet edildiğine göre, insanın amellerini kaydetmeye memur olan meleklerden seyyiatını yazan, kötü bir ameli altı saat sonra kaydedermiş. Eğer o amelin sahibi, altı saat zarfında tevbe ve istiğfarda bulunursa hiç yazmazmış. Binaenaleyh, “Sebat edemeyeceğim için tevbe edemiyorum” dememeli, daima tevbe ve istiğfar etmelidir. Hazreti Mevlâna, bir rubaisinde der ki: “Ey günahkâr! Yine gel, her ne olursan ol, yine gel. Kâfir, rind, putperest de olsan yine gel. Bizim dergâhımız, ümitsizlik dergâhı değildir. Yüz kere tevbeni bozmuş da olsan yine gel!”

که به خواری بنگرد در واصلان - ضعف اندر ضعف و کبرش آن چنان

15765- O tevbe bozan gafilin aklı, fevkalade zayıfken, kibir ve azameti o kadar yüksektir ki, Allah’a vasıl olmuşlara bile hakaretle bakar.

کم فتی در رو و کم بینی زنی - ای شتر که تو مثال مومنی

15766- Ey deve! Sen ise, mümin-i kâmil gibisin, yüzüstü düşmüyor ve burnunu yere vurmuyorsun.

بی عثاری و کم اندر رو فتی - تو چه داری که چنین بی آفتی

15767- Sende ne var ki, afete uğramıyorsun, sürçmüyorsun ve yüzükoyun düşmüyorsun?

در میان ما و تو بس فرق هاست - گفت گر چه هر سعادت از خداست

15768- Deve, dedi ki: “Vakıa, her saadet Allah vergisidir. Ama benimle senin aranda çok fark vardır!”

بینش عالی امان است از گزند - سر بلندم من دو چشم من بلند

15769- Ben yüksek yaratılmışım, gözlerim yüceleri görüyor. Yüce görüş sahibi için, zarardan eman vardır.

هر گو و هموار را من توه توه - از سر که من ببینم پای کوه

15770- Ben dağın başındayken, onun eteğini tamamıyla görürüm. Her çukuru ve her düzü, açıklıkla görürüm.

پیش کار خویش تا روز اجل - همچنان که دید آن صدر اجل

15771- Nitekim o ulu Hakk eri de, kendi işlerini iptidasından evvel gününe kadar müşahede eder.

Nasıl Bayezid-i Bestamî Kuddise sırruhu, vefatından yüzlerce sene sonra Şeyh Ebu’l Hasan Harakanî’nin geleceğini görmüş ve haber vermişti.

دید اندر حال آن نیکو خصال - آن چه خواهد بود بعد بیست سال

15772- O iyi hasletli ve iyi tabiatlı mümin-i kâmil, yirmi yıl sonra ne olacağını görür ve bilir.

بلکه حال مغربی و مشرقی - حال خود تنها ندید آن متقی

15773- O muttaki zat, yalnız kendi halini görmez. Belki garp ve şark ahâlisinin gelecek hallerini de görür.

بهر چه سازد پی حب الوطن - نور در چشم و دلش سازد سکن

15774- Onun gözünde ve kalbinde, Allah'ın nuru yurt tutar. Neden mi, dedin? Vatan muhabbetinden!

Çünkü nur-u ilahînin vatani ve tecelligâhı erbab-ı takvanın kalbidir.

که سجودش کرد ماه و آفتاب - همچو یوسف کاو بدید اول به خواب

15775- Hani Yusuf Aleyhisselam gibi... O da, ayın ve güneşin kendisine secde ettiğini rüyasında görmüş ve babasına haber vermişti.

Sure-i Yusuf'ta bu müşahede, şöyle hikâye ediliyor:

Arapça, Sure Yusuf ayet 4-6

“Bir vakit Yusuf, babasına: Babacığım, demişti, gerçek ben rü'yada onbir yıldızla Güneşi ve Ayı gördüm. Gördüm ki onlar bana secde edicilerdir. (Babası Yakup), dedi ki: Oğulcağızım! Rüyanı biraderlerine anlatma. Sonra sana bir tuzak kurarlar. Çünkü şeytan, insanın apaçık bir düşmanıdır. Rabbin seni öylece (rüyada gördüğün gibi) beğenip seçecek, sana rüya tabirine ait bilgi verecek, sana karşı da, Yakup hanedanına karşı da nimetlerini -daha evvelden ataların İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi- tamamlayacaktır. Şüphesiz ki Rabbin, her şeyi bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

Yusuf Peygamberin çocuklukta görmüş olduğu ve muhterem babasının ayeti kerimedeki şekilde tabir eylediği rüya, aynen zuhura geldi. Nitekim seneler geçtikten sonra Yakup ve oğulları, Kenan diyarından Mısır'a göç ettiler. Aziz-i Mısır bulunan Yusuf'un huzurunda, o vaktin âdetince tazimen onbir kardeşiyle, babası ve anası yere kapandılar. Hazreti Yusuf:

Arapça, Sure Yusuf ayet 100

“Ey babam! İşte bu evvelce gördüğüm rüyanın tahakkukudur. Gerçek Rabbin onu doğru çıkardı.”

Hazreti Mevlâna, bundan sonra diyor ki:

نور ربانی بود گردون شکاف - نیست آن ينظر بنور الله گزاف

15776- O “Yenzuru binurullah” hadisi, laf-ı güzaf değildir. Allah'ın nuru, felekleri yarar geçer.

Bu beyit, “Müminin kavrayışından çekinin. Zira mümin, Allah'ın nuruyla bakar” hadis-i şerifine işarettir. Allah'ın nuruyla bakan mümin-i kâmil ve semavatı bile görür.

هستی اندر حس حیوانی گرو - نیست اندر چشم تو آن نور رو

15777- Ey katır! Senin gözünde, o ilahî nur yoktur. Sen, hayvanlık hissine bağlısın.

تو ضعیف و هم ضعیفت پیشوا - تو ز ضعف چشم بینی پیش پا
15778- *Sen, gözünün zayıflığından, ayağının dibini görebiliyorsun. Sen zayıf olduğun gibi, kılavuzun da zayıftır.*

کاو ببیند جای را ناجای را - پیشوا چشم است دست و پای را
15779- *Göz, elin ve ayağın kılavuzudur. Basılacak, tutulacak yeri de o görür; basılmayacak, tutulmayacak yeri de...*

دیگر آن که خلقت من اطهر است - دیگر آن که چشم من روشن تر است
15780- *Bundan başka, bir de, benim gözüm daha parlaktır. Bir de, şu var: "Benim yaratılışım temizdir."*

نه ز اولاد زنا و اهل ضلال - ز انکه هستم من ز اولاد حلال
15781- *Çünkü ben, helalzadeyim... Zinadan olma ve sapıklardan değilim ben...*

تیر کژ پرد چو بد باشد کمان - تو ز اولاد زنایی بی گمان
17582- *Sen ise, şüphesiz veled-i zinasın. Çünkü eşekle kısrağın yavrususun. Yay kötü olursa, ok çarpık gider.*

"DEVENİN CEVAPLARINI KATIRIN TASDİK ETMESİ VE ONUN KENDİNDEN EFTAL OLDUĞUNU İKRAR EYLEYİP, ONDAN YARDIM İSTEMESİ VE SİDK İLE ONA SİĞİNMASI; DEVENİN DE, ONA İLTİFAT EDEREK, YOL GÖSTERMESİ; PEDERANE VE ŞAHANE DOSTLUK GÖSTERMESİ"

تصدیق کردن استر جوابهای شتر را و اقرار آوردن به فضل او بر خود و از او استعانت خواستن و بدو پناه گرفتن به صدق و نواختن شتر او را و ره نمودن و یاری دادن پدرانه و شاهانه

این بگفت و چشم کرد از اشک پر - گفت استر راست گفتی ای شتر
17583- *Katır: "Ey deve, doğru söyledin" dedi. Bunu söylerken de, gözleri yaşla doldu.*

گفت ای بگزیده‌ی رب العباد - ساعتی بگریست و در پایش فتاد
15784- *Bir müddet ağladıktan sonra, devenin ayaklarına kapandı ve dedi ki: "Ey kulların Rabbi olan Allah'ın seçilmiş mahlûğu!"*

در پذیری تو مرا در بندگی - چه زیان دارد گر از فرخندگی
15785- *Eğer lütuf ve kereminden beni bendeliğe kabul etsen, ne ziyana girersin?*

رو که رستی تو ز آفات زمن - گفت چون اقرار کردی پیش من
15786- *Deve, dedi ki: "Mademki karşımda kusurunu ikrar ve itiraf ettin, yürü! Zamanın afet ve musibetlerinden kurtuldun."*

تو عدو بودی شدی ز اهل ولا - دادی انصاف و رهیدی از بلا
15787- *Sen insafa geldiğin ve Hakk'ı kabul eylediğin için, beladan kurtuldun. Şimdiye kadar düşmandın, şimdi dost ehline katıldın.*

کز بد اصلی نیاید جز جحود - خوی بد در ذات تو اصلی نبود
15788- *Kötü tabiat, senin zatında aslî değil, iğreti idi. Zira aslî kötülükten, inat ve inkârdan başka bir şey gelmez.*

Kötü tabiat, ya aslî yahut arızî olur. Aslî kötülük, kabil-i ıslah de değildir, ona nasihat ve ihtar tesir etmez. Arızî kötülük ise, kabil-i ıslahtır. Hazreti Mevlâna, bu iki hali şeytan ve Adem Aleyhisselam ile temsil ederek diyor ki:

لا جرم اندر زمان توبه نمود - همچو آدم زلتش عاریه بود
15789- *Hız. Adem gibi... Onun zellesi, manevî sürçmesi de iğretiydi... Onun için, derhal tevbe etti.*
Ve:

Arapça, Sure Araf ayet 23

“Ey Rabbimiz! Kendimize yazık ettik. Eğer bizi bağışlamaz, bizi esirgemezsen her halde (maddi ve manevi ve büyük) zarar uğrayanlardan olacağız” dedi.

ره نبودش جانب توبه‌ی نفیس - چون که اصلی بود جرم آن بلیس
15790- *Şeytanın cürümü, yani Adem'e secde etmemekle ilahî emre isyan etmesi kendisindeki aslî kötülüğün eseri idi. Onun için, güzelce bir tevbe ye yol bulamadı.*

و از زبانه‌ی نار و از دندان دد - رو که رستی از خود و از خوی بد
15791- *Yürü... Kendinden, kötü huyundan, cehennemin alevinden ve yırtıcı hayvan dişinden kurtuldun.*

در فگندی خود به بخت سرمدی - رو که اکنون دست در دولت زد
15792- *Yürü ki, işte şimdi devleti elde ettin, kendini ebedî saadete attın.*

ادخلی فی جنتی دریافتی - ادخلی تو فی عبادی یافتی
15793- *Sen “Fedhuli fi ibadi” ve “Vedhuli cenneti” hakikatine erdin.*
Ve iltifata nail oldum.
“Fedhulî ibadi” emrine bazıları, “Salih kullarım arasına girin” bazıları da “Salih kullarımın kalbinde yer edinin” diye mana vermişlerdir. Her iki halde de murat, “Onlarla birlikte, cennete girin” müsalesine nail olmaktır. Fecr Suresi’nin 29. ve 30. ayetlerine işaret edilmektedir.

دست تو بگرفت و بردت تا نعیم - اهدنا گفتی صراط مستقیم

15794- Sen “İhdinnassıratal müstekim, yani “Ya Rabbi! Bizi doğru yola hidayet eyle” diye dua ettin. Allah da, seni, elinden tutup cennete kadar götürdü.

غوره بودی گشتی انگور و مویز - نار بودی نور گشتی ای عزیز
15795- Ey aziz! Evvelce nar idin, şimdi nur oldun. Ekşi koruk misali idin, şimdi yaş ve kuru üzüm gibi tatlılaştın.

شاد باش الله اعلم بالصواب - اختری بودی شدی تو آفتاب
17596- Bir yıldız gibi sönük idin, şimdi bir güneş gibi parlak oldun. Bundan dolayı sevin. Cenab-ı Hakk, doğruyu en iyi bilir.
Böyle yıldız gibi sönük iken, güneş gibi parlayan bir zatın zikri dolayısıyla, Hazreti Mevlâna, halife-i ekmeli bulunan Hüsameddin Çelebi'ye hitap ederek, diyor ki:

شهد خویش اندر فگن در حوض شیر - ای ضیاء الحق حسام الدین بگیر
15797- Ey Hakk'ın ziyası olan Hüsameddin! Kalk, kendi balını süt havuzuna kat da...

Süt havuzundan maksat, temiz bir kalptir. Baldan murat da, mürşid-i kâmilin feyzidir.

Hazreti Pir, irşat makamına yükselmiş ve Mevleviliğe intisap edenlerin terbiyesi ile meşgul bulunmuş olan Hüsameddin Çelebi'ye, “Sendeki irşat balını, müsteid müritlerin süt havuzu gibi kalplerine ilka et!” diyor.

چون که شد دریا ز هر تغییر رست - متصل گردد بدان بحر ألسنت
15798- O süt havuzu, “Elestü” denizine ulaşsın. Deniz haline geldi mi, her türlü bozulmadan kurtuldu demektir.

آفتی را نبود اندر وی عمل - منفذی یابد در آن بحر غسل
15799- O havuz, bal denizine bir menfez bulursa, artık hiçbir afete uğramaz ve safiyetini kaybetmez.

تا رود آن غره بر هفتم طبق - غره‌ای کن شیروار ای شیر حق
15800- Ey Allah arslanı! Arslan gibi bir kükre de, o kükreyiş, yedinci kat göğe kadar ulaşsın.

Hazreti Hüsameddin'in arslan gibi kükremesi, Allah-ü a'lem, kendisinin vaktin kutbu olduğunu ilan etmek olsa gerektir.

کی شناسد موش غره‌ی شیر را - چه خبر جان ملول سیر را
15801- Senin bu makam ve kemalinden, kabiliyetsiz ve munkabız canların ne haberi vardır? Fare, arslanın kükreyişini anlar mı?

بهر هر دریا دلی نیکو گهر - بر نویس احوال خود با آب زر
15802- Seni görmeyen ve zamanına yetişmeyen, gönlü deniz gibi engin ve yaratılışı iyi olanların istifadesi için, yüksek ahvalini, altın suyuyla yaz!

یا ربش در چشم قبطی خون نما - آب نیل است این حدیث جان فزا
15803- *Cana can katacak olan o sözler, Nil suyu gibi latiftir. İlahi! O latif sözleri, Kıpti meşrep olanların gözlerine kan olarak göster!*

Musa Aleyhisselamı tasdik etmedikleri için Kıptiler, on türlü musibete uğramışlardır ki, o on musibetten biri de Nil'in Sıbtı, yani İsrailoğullarına su, Kıptilere kan şeklinde görünmesi idi.

Hazreti Mevlâna, o vakıayı anlatmak için buyuruyor ki:

“BİR KIPTİNİN BİR SIBTİYE: DOSTLUK VE KARDEŞLİK HAKKI İÇİN, KENDİ NİYETİNİ NİL'DEN BİR TESTİ SU DOLDUR DA, AĞZIMA TUT KI İÇEYİM, ÇÜNKÜ SİZ SIBTİLERİN KENDİLERİ İÇİN DURDUKLARI, SAF SU OLUYOR, BİZ KIPTİLERİN DOLDURDUĞU İSE, TAMAMIYLA KAN KESİLİYOR, DİYEREK YALVARMASI”

لابه کردن قبطی سبطی را که يك سبو به نیت خویش از نیل پر کن و بر لب من نه تا بخورم به حق دوستی و برادری، که سبو که شما سبطیان بهر خود پر می‌کنید از نیل آب صاف است و سبو که ما قبطیان پر می‌کنیم خون صاف است

Arapça, Sure Araf ayet 133

“Bunun üzerine biz de, ayrı ayrı mucizeler olmak üzere, başlarına tufan, çekirge haşerat, kurbağalar ve kan gönderdik. (Böyle iken) yine (iman etmeyi) kibirlerine yediremediler. Onlar öyle günahkârlar güruhu idiler” ayetinde beyan edildiği üzere Firavun ve tebaası Hazreti Musa'yı tasdik etmedikleri için dünyada da türlü türlü azaba uğramışlar, ezcümle Nil suyunu kan şeklinde görmeye başlamışlardı. Kıptilerin kan olarak gördükleri Nil suyu, Sıbtilere su olarak görünüyordu. Bilindiği üzere, Yakup Aleyhisselamın neslinden gelenlere Sıbti denilir. Hazreti Mevlâna, diyor ki:

از عطش اندر وثاق سبطی - من شنیدم که در آمد قبطی
15804- *İşittim ki, bir Kıpti, hararet sevkiyle bir Sıbtinin evine geldi.*

گشته‌ام امروز حاجتمند تو - گفت هستم یار و خویشاوند تو
15805- *Dedi ki: “Ben, senin dostunum ve akrabanım. Bugün sana muhtaç bir haldeyim.”*

تا که آب نیل ما را کرد خون - ز آنکه موسی جادویی کرد و فسون
15806- *Çünkü Musa, sihirbazlık etti ve efsun okudu da, Nil suyunu bizim için kan haline getirdi.*

پیش قبطی خون شد آب از چشم بند - سبطیان زو آب صافی می‌خورند
15807- *Sıbtiler, Nil'den saf su içiyorlar. Fakat o su, göz bağcılıktan, bizlere karşı kan olmuştur.*

تا خورد از آبت این یار کهن - بهر خود يك طاس را پر آب کن
15808- *Kendin için Nil'den bir tas su doldur da, bu eski dostun ondan içsin.*

خون نباشد آب باشد پاک و حر - چون برای خود کنی آن طاس پر
15809- Kendin için o tası doldurunca, içindeki kan olmaz, saf ve sihirden azade su olur.

که طفیلی در تبع بجهد ز غم - من طفیل تو بنوشم آب هم
15810- Ben de, sana tabîi olarak, su içmiş olayım... Tabîi olan kişi, tabîi olduğu kişinin lütfu ile gamdan kurtulur.

پاس دارم ای دو چشم روشنم - گفت ای جان و جهان خدمت کنم
15811- Sıbti, dedi ki: "Ey canım ve cihanım! Baş üstüne iki gözüm. Hizmetinde bulunayım."

بنده‌ی تو باشم آزادی کنم - بر مراد تو روم شادی کنم
15812- İsteddiğin gibi hareket edeyim, hem de sevinerek gideyim. Hizmetkârın olarak, seni gamdan halas eyleyeyim.

بر دهان بنهاد و نیمی را بخورد - طاس را از نیل او پر آب کرد
15813- Tası Nil'den doldurdu; ağzına götürüp, yarısını içti.

که بخور تو هم، شد آن خون سیاه - طاس را کژ کرد سوی آب خواه
15814- Tası, o isteyene doğru eğdi, "Sen de iç" dedi. Lakin su, simsiyah kan oldu.

قبطی اندر خشم و اندر تاب شد - باز از این سو کرد کژ خون آب شد
15815- Sonra, tekrar kendi tarafına eğince, kan su oldu. Kıpti kızdı, gazaba geldi.

بعد از آن گفتش که ای صمصام زفت - ساعتی بنشست تا خشمش برفت
15816- Hiddeti geçinceye kadar oturdu. Ondan sonra, Sıbtiye dedi ki: "Ey büyük kılıç!"

گفت این را او خورد کاو متقی است - ای برادر این گره را چاره چیست
15817- Ey kardeş! Bu düğümün çözülmesine, yani bu sırrın halline çare nedir? Sıbti, dedi ki: "Bu suyu muttaki olan içebilir."

از ره فرعون و موسی وار شد - متقی آن است کاو بیزار شد
15818- muttaki de, Firavun'un yolundan ayrılıp, Musa gibi olandır.

صلح کن با مه ببین مهتاب را - قوم موسی شو بخور این آب را
15819- Musa'nın kavminden ol, bu suyu iç. Ayla sulh et, mehtabı gör!
Buradaki aydan maksat, Musa Aleyhisselam; mehtap da, onun mucizat-ı kübrası ve yed-i beyzasıdır.

بر عباد الله اندر چشم تو - صد هزاران ظلمت است از خشم تو

15820- Allah'ın has kullarına karşı hışım ve gazabın, senin gözlerine yüzbinlerce perde getirmiştir.

Onun için hakikati göremiyor ve delalet vadisinde körü körüne gidiyorsun.

عبرت از یاران بگیر استاد شو - خشم بنشان چشم بگشا شاد شو

15821- Gazabını teskin et; gözünü aç da, mesrur ol. Dostlardan ibaret al da, üstat derecesine çık.

چون ترا کفری است همچون کوه قاف - کی طفیل من شوی در اغتراف

15822- Senin Kafdağı kadar küfrün varken, bir avuç su içmek hususunda, bana nasıl tabîi olabilirsin?

جز مگر کان رشته‌ی یکتا شود - کوه در سوراخ سوزن کی رود

15823- Dağ, iğne deliğinden geçer mi hiç? Meğerki o dağ iplik gibi incelsin.

جام مغفوران بگیر و خوش بکش - کوه را که کن به استغفار و خوش

15824- Dağ gibi olan küfrünü, güzel güzel istiğfar ile erit. Mağfired bulanların kadehini bulup, içindekini lezzetle iç!

چون حرامش کرد حق بر کافران - تو بدین تزویر چون نوشی از آن

15825- Allah, Nil suyunu kâfirlere haram edince, sen bu hile ile beni vasıta kılmakla, onu nasıl içersin?

کی خرد ای مفتری مفترا - خالق تزویر تزویر ترا

15826- Bütün düzen ve hileleri yaratan Allah, senin hileni nasıl kabul eder, ey iftiralara müfterisi!

حیله‌ات باد تهی پیمودنی است - آل موسی شو که حیلت سود نیست

15827- Musa'ya tabîi ol! Hilenin sana faydası yoktur. Yaptığın hile, yel ölçmekten ibarettir.

گردد او با کافران آبی کند - زهره دارد آب کز امر صمد

15828- Nil'in haddi mi var, ilahî emri terk etsin de, kâfirlere su olsun?

زهر مار و کاهش جان می‌خوری - یا تو پنداری که تو نان می‌خوری

15829- Sen, kendini ekmek yiyor zannediyorsun. Hâlbuki hayatını eksiltecek yılan zehri yiyorsun.

کاو دل از فرمان جانان بر کند - نان کجا اصلاح آن جانی کند

15830- Allah'ın emrine isyan eden bir canlıya, ekmek nasıl yarayabilir?

چون بخوانی رایگانش بشنوی - یا تو پنداری که حرف مثنوی

15831- Sen Mesnevî'yi sade okumakla yahut yalnız dinlemekle istifade edebileceğini mi sanıyorsun?

Ondan feyz almak için evvela iman sahibi olmalı, sonra onun ettiği tavsiyeleri tutmalıdır.

اندر آید ز غبه در گوش و دهان - یا کلام حکمت و سر نهان

15832- Yahut hikmet kelamı ve gizli sırlar, kolayca ağza ve kulağa gelir mi zannediyorsun?

Bu beyit, bir sual-i mukaddere cevaptır. Güya biri, diyor ki: “Allah’ın ve Hakk erlerinin sözlerini biz de okuyoruz ve işitiyoruz. Demek ki bizim ağızımıza ve kulağımıza da geliyor. O halde onlar için kolayca ağza ve kulağa gelmez demek doğru olur mu?” Hazreti Mevlâna, bu suale cevap olarak buyuruyor ki:

پوست بنماید نه مغز دانه‌ها - اندر آید لیک چون افسانه‌ها

15833- Evet, gelir ama masal gibi gelir. İç değil, kabuk görünür.

Sade lafızları okunur ve dinlenir. O lafzın ihtiva ettiği derin manalar anlaşılmas. Nasıl ki Kur’an’ı işiten Arap müşrikleri, onun için “Esatir-ül evvelin”, yani “Eskilerin masalları” demişlerdi.

Nitekim bu mevzu ile ilgili olarak denilmiştir ki: “Kur’an gelini, batını kalabalıktan hâli görünce yüzündeki nikabı açar” ve gene denilmiştir ki:

Sür, çıkar hatırdan inkârı, tecelli ede Hak!

Padişah konmaz saraya hane mamur olmadan...

Kur’an ve evliyaullahın beyanı:

رو نهان کرده ز چشمت دلبری - در سر و رو در کشیده چادری

15834- Başına örtü, yüzüne nikap örtüp, yüzünü senin gözünden gizlemiş olan bir dilber gibidir.

Çünkü:

همچنان باشد که قرآن از عتو - شاهنامه یا کلیله پیش تو

15835- Senin ahmakça inadından dolayı, indinde Kur’an, Şehname yahut Kelile ve Dimme adındaki masal kitapları gibidir.

Şehname, Firdevsî’nin güya İran tarihi olmak üzere yazdığı manzum bir kitaptır. Tarih değil masaldan ibarettir. Öyle olmakla beraber, edebi kıymeti yüksektir.

Kelile ve Dinme ise, Hint hukemasından Beydaba isminde birinin hayvanları konuşturmak suretiyle, Sanskrit lisanıyla kaleme aldığı bir eserdir. Nuşirevan’ın emriyle Pehlevî diline tercüme edilmiş, sonra Arapça’ya ve Acemce’ye çevrilmiştir. Hüseyin Vaiz’in Farisî olarak yaptığı tercüme çok kıymetlidir. En son olarak Ömer Rıza Bey de, Arapçasından bir tercüme yapmıştır.

که کند کحل عنایت چشم باز - فرق آن گه باشد از حق و مجاز

15836- Allah’ın inayet sürmesi gözü açacak olursa, mecaz ile hakikatin farkı, o vakit anlaşılır.

هر دو یکسان است چون نبود شمی - ور نه پشک و مشک پیش اخشی

15837- Yoksa burnu koku duymaz bir kimseye, koku almadığı için misk ile gübre müsavidir.

Onun gibi, basiret gözü kapalı bulunanın nazarında da, hakikat ve mecazın farkı yoktur.

باشدش قصد از کلام ذو الجلال - خویشتن مشغول کردن از ملال

15838- Kelam-ı ilahîyi yani Kur'an'ı okumaktan maksat, kendini usançtan, elemenden kurtarmaktır.

Bir de:

ز آن سخن بنشانند و سازد دوا - کاتش وسواس را و غصه را

15839- Vesvas-il-hannas olan şeytanın verdiği vesvese, gam ve gussa ateşini, Kelam-ı ilahî tesiriyle söndürmek ve kalbi tedavi etmek içindir.

Ankaravî şerhinde, bu iki beyit için “Mesnevî”nin en müşkül beyitlerindendir” denilerek, bir takım manalar verilmiştir. Fakir onları okudum, bir şey anlamadım. Sonra söylediğim meali tefhim ederek öylece yazdım. Yanlış olduysa, Allah kusurumu affetsin.

آب پاک و بول یکسان شد به فن - بهر این مقدار آتش شانندن

15840- Bir miktar ateşi söndürmek için, temiz su ile sidik fennen birdir.

Bevlde su olduğu için ateşi söndürmek işini görür.

هر دو بنشانند همچون وقت خواب - آتش وسواس را این بول و آب

15841- Vesvese ateşini, su da, sidik de, her ikisi de; uykunun, dert ve gussa ateşini söndürmesi gibi söndürür.

İnsanın bazen tabiatında, bir melâl, bir sıkıntı, bir vesvese arız olur da, kalbi âdeta ateş gibi yakar. O ateşi söndürmek için ya Kitabullah'ı, ya masal kitabını okumak gerekir. Vakıa, ikisinin de ateş söndürmede tesiri olur. Fakat kelâm-ı ilahî, temiz ve saf su gibi; masal kitabı ise, ona nispetle sidik gibi kalır.

که کلام ایزد است و روحناک - لیک گر واقف شوی زین آب پاک

15842- Lakin o temiz suyun, Kelam-ı İlahi ve ruhanî olduğuna vakıf olursan...

دل بیابد ره به سوی گلستان - نیست گردد وسوسه‌ی کلی ز جان

15843- Ruhundaki vesvese, tamamen zail olur. Kalbin de, hakikat gülistanına yol bulur.

هر که از سر صحف بویی برد - ز آنکه در باغی و در جویی پرد

15844- Zira Kitab-ı İlahînin sırrından koku almış olan kimse, bağlarda, dere kıyılarında uçar durur.

Bu beyanattan sonra, Hazreti Mevlâna, başka bir bahse geçiyor, enbiya ve evliyanın herkes tarafından görülmeyen tarafları da bulunduğunu anlatmak için buyuruyor ki:

آن چنان که هست می‌بینیم ما - یا تو پنداری که روی اولیا

15845- Sen zanneder misin ki, velilerin manevî yüzleri de, bizim gördüğümüzün aynısı olsun.

Mevlâna, tevazuda bulunuyor. Kendisini de, velilerin manevi veçhelerini görmeyen gafiller arasına katıyor. Bununla da, "Nitekim beni de göremiyorsunuz" demek istiyor.

چون نمی‌بینند رویم مومنان - در تعجب مانده پیغمبر از آن

15846- Peygamber bile, "Müminler nasıl oluyor da, benim hakiki yüzümü göremiyorlar?" diye hayrette kalmış.

Ve:

که سبق برده ست بر خورشید شرق - چون نمی‌بینند نور روم خلق

15847- Nasıl oluyor da, halk, yüzümdeki nuru göremiyor? Hâlbuki o nur, şarkın güneşinden daha parlaktır.

Buyurmuştu. Yine:

تا که وحی آمد که آن رو در خفاست - و ر همی‌بینند این حیرت چراست

15848- "Eğer nurumu görüyorlarsa, bu şaşırma nedir?" demişti. Vahiy geldi ki: "O Hakikat yüzü, gizlidir."

تا نبیند رایگان روی تو گبر - سوی تو ماه است و سوی خلق ابر

15849- Müşriklerin, o yüzü bedava görmemeleri için, sana ay olarak görünse bile, o halka göre bulut gibidir.

تا ننوشت زین شراب خاص عام - سوی تو دانه است و سوی خلق دام

15850- Avam-ı nas, bu manevî şaraptan içmesin diye, o vecih sana doğru tane, halka karşı ise, tuzak gibidir.

Mücadele Suresi'nde buyrulmuştur ki:

Arapça, Sure Mücadele ayet 12

"Ey iman edenler! Siz Peygamber'e mahrem bir şey arz etmek istediğiniz vakit (bu) mahrem konuşmanızdan evvel sadaka verin. Bu, sizin için daha hayırlı, daha temizdir. Fakat bulamazsanız, şüphe yok ki Allah çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir."

Tefsir-i Hüseyinî'de deniliyor ki: Bu hüküm on gün on gece sürmüş, sonra neshedilmişti. Hazreti Ali Kerremallahü vechenin bir dinarı vardı. Onu bozdurdu, on dirhem yaptırdı. Her gün bir dirhem sadaka verir, sonra Resul-u Ekrem Sallallahü Aleyhi Vesellemlle sırren görüşürdü. İmam-ı Zahit, demiştir ki: "Cenab-ı Murteza'dan başka, bu hükümle amel eden olmamıştır."

Allah-ü a'lem, bu hükmün nüzulü münafıkların Resul-u Ekremle gizli konuşmaya kalkışıp kendilerini Zat-ı Risalet'e sırdaş göstermek istemelerine mani olmak içindi. Nitekim Hazreti Mevlâna da, Mecusiler ve müşriklerin Vech-i Saadeti bedava görmemeleri içindi, buyuruyor.

نقش حمامد هُم لا یبصرون - گفت یزدان که تَراهُمَ ینظرون

15851- Allah, buyurdu ki: "Sana baktıklarını görürsün; hâlbuki onlar, hamam duvarlarındaki resimlere benzerler. Bakarlar da, görmezler."

Arapça, Sure Araf ayet 198

“Eğer onları, doğru yolu göstermeye çağırırsanız, duymazlar. Onları sana bakar görürsün. Hâlbuki görmezler de onlar” ayetine işarettir.

Bakıp da görmemek nasıl olur mu diyorsun?

کان دو چشم مرده‌ی او ناظر است - می‌نماید صورت ای صورت پرست

15852- Ey surete tapan! O taptığın suretin ölü gözleri de, sana bakar görünür.

Suretler gibi, müşrikler de baktıkları halde hakikati görmüyorlardı.

کاو چرا پاسم نمی‌دارد عجب - پیش چشم نقش می‌آری ادب

15853- Onun huzurunda, terbiyeni takınırsın. Fakat onun aldırış etmediğini görünce: “Neden bana iltifat etmiyor” diye, hayretlere düşersin.

که نمی‌گوید سلامم را علیک - از چه بس بی‌پاسخ است این نقش نیک

15854- Bu güzel resim, neden cevap vermiyor, neden verdiğim selamı almıyor?

پاس آن که کردمش من صد سجود - می‌نجنباند سر و سبلت ز جود

15855- “Karşısında yüz kere secde ettiğim halde, neden o, cömertlik gösterip de başını, sakalını oynatmıyor?” dersin.

Ey gafil! Senin ihtiramından haber ve sana karşı en ufak bir faydası olmayan, ancak bir nakış ve suretten ibaret bulunan putların ve onlar gibi olan insan şeklindeki mahlukların karşısında yerlere kapanmaktan vazgeç de, Mabud-u Hakiki olan Hakk Sübhanehu ve Teala huzurunda secde et!

پاس آن ذوقی دهد در اندرون - حق اگر چه سر نجنباند برون

15856- Hakk Teala da, başını sallamak suretiyle zahiren iltifatta bulunmaz. Fakat yapılan ibadet karşılığında, insanın kalbine tarifsiz bir zevk verir.

پاس عقل آن است کافزاید رشاد - عقل را خدمت کنی در اجتهاد

15857- Çalışıp çabalayıp akla hizmet edersen, aklın sana mukabelesi şudur: “Seni doğru yola ulaştırır, ulaşma vesilelerini artırır.”

لیک سازد بر سران سرور ترا - حق نجنباند به ظاهر سر ترا

15858- Cenab-ı Hakk, zahiren sana baş sallamaz. Ama seni baş olanlara, server yapar.

که سجود تو کنند اهل جهان - مر ترا چیزی دهد یزدان نهان

15859- Allah, sana gizlice öyle bir şey verir ki, bütün dünya senin karşısında eğilir.

تا عزیز خلق شد یعنی که زر - آن چنان که داد سنگی را هنر

15860- Nitekim bir taşa öyle bir değer vermiştir ki, altın diye, halk arasında aziz ve muhterem olmuştur.

گوهری گردد برد از زر سبق - قطره‌ی آبی بیابد لطف حق

15861- Bir damla su, Allah'ın lütfu ile inci olur ve altından ziyade kıymet kesbeder.

در جهان گیری چو مه شد اوستاد - جسم خاگ است و چو حق تابیش داد

15862- Beden, topraktan yaratılmış olduğu halde, Cenab-ı Hakk'ın verdiği bir kuvvetle, cihangirlikte ay gibi üstat olur.

احمقان را چشمش از ره برده است - هین طلسم است این و نقش مرده است

15863- Kendine gel... Bu hükümdarlar bir tılsımdır ve ölü bir nakıştır. Çünkü fanidir. Fakat onların gözleri, ahmakları aldatmıştır.

ابلهان سازیده‌اند او را سند - می‌نماید او که چشمی می‌زند

15864- Zira bakar ve göz kırpar gibi görünürler de, ahmaklar onlara bir varlık verir, onları delil edinirler.

“KIPTİNİN SİBTİDEN, HAYIR VE HİDAYET DUASI TALEP ETMESİ; SİBTİNİN DE, KIPTİYE HAYIR DUADA BULUNMASI VE O DUANIN EKRAM-ÜL EKRAMİN VE ERHAMER RAHİMİN OLAN ALLAH NEZDİNDE MÜSTECAP OLMASI”

درخواستن قبطی دعای خیر و هدایت از سبطی و دعاکردن سبطی قبطی را به خیر و مستجاب شدن از اکرم الاکرمین و ارحم الراحمین

از سیاهی دل ندارم آن دهن - گفت قبطی تو دعایی کن که من

15865- Kıpti, dedi ki: “Benim hakkımda duayı sen et. Zira kalbimin karalığından, bende dua edecek ağız yoktur.”

زشت را در بزم خوبان جا شود - که بود که قفل این دل وا شود

15866- Sen dua et, belki onun tesiriyle gönül kilidi açılır ve benim gibi bir çirkin, manevî güzeller arasında yer bulur.

یا بلیسی باز کروی شود - مسخی از تو صاحب خوبی شود

15867- Çarpılmış, meshe uğramış kişi, duan bereketiyle yeniden güzelleşir yahut bir şeytan yeniden melek olur.

Bu mevzu ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de:

Arapça, Sure Maide ayet 60

“Allahın lanet ve aleyhinde gazap ettiği, içlerinden maymunlar, domuzlar yaptığı kimselerle şeytana tapanlardır” buyrulmuştur.

Ashab-ı Sebt hakkında, Araf Suresi'nde de buyrulmuştur ki:

Arapça, Sure Araf ayet 163

“(Habibim), onlara denizin yakınında, (sahilde)ki o kasabayı (onun hâlini ve ahalisinin başına gelenleri) sor. Hani onlar Cumartesi gününün hürmetini ihlal ederek, haddi aşmışlardı. Çünkü Cumartesi tatili yaptıkları gün balıklar akın akın meydana çıkarak yanlarına geliyordu, Cumartesi tatili yapmayacakları gün ise gelmiyordu. İşte biz, itaattan çıkmakta olduklarından dolayı, kendilerini böyle imtihan ediyorduk.”

Cumartesi günleri göl kenarında insan kalabalığı olmadığı için balıkların serbestçe gölde gezindiklerini gören köy halkı, ağlarını Cuma gününden atıp Pazar günü çekmek ve Cumartesi günü ağlara girmiş olan balıkları, Pazar günü tutmak suretiyle hilekârlık yapıyorlardı. Üç bölük olmuşlardı: Birinci bölük, bu hilekârlığı yapıyor; ikinci bölük, bundan nehye çalışıyor; üçüncü bölük de, ne yapıyor, ne de yapmayın, diyordu. Cenab-ı Hakk, bu hususta şöyle haber veriyor:

Arapça, Sure Araf ayet 163

“Hani içlerinden bir ümmet: Allah’ın kendilerini (dünyada) helâk edeceği veya (ahirette) çetin bir azap ile cezalandıracağı bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz, dediği zamanlar; onlar (o vaaz edenler) de: Rabbinize özür (özür dilemeye yüzümüz olsun) için. Umulur ki sakınırlar, demişlerdi. Vaktaki onlar, artık edilen vaazları unuttular. Biz de kötülükten vazgeçirmekle sebat edenleri, selamete çıkardık. Zulmedenleri ise, yapmakta oldukları fısklar yüzünden şiddetli azap ile yakaladık. Bu suretle, onlar serkeşlik ederek yasak edileni yapmakta ısrar edince, kendilerine, hor ve zelil maymunlar olun, dedik.”

Emr-i ilahî hilafına Cumartesi gününün tazimini hile ile terk edip balık tutanlar, bu suretle muazzep olmuş, her biri üç dört gün içinde ölmüş. Nasihat edenler de, tabii bu azaba uğramaktan kurtulmuşlardır.

Hazreti İsa zamanında meshe uğrayanlar hakkında da, Maide Suresi’nde şöyle buyrulmuştur:

Arapça, Sure Araf ayet 164-166

“O vakit havariler: Ey Meryem oğlu İsa, Rabbin bizim üstümüze gökten bir sofraya indirebilir mi, demiş, o (da): “Eğer inanmış (adam)larsınız Allah’ın kudretinden ve benim peygamberliğimden şüpheyi sapmak)tan korkun, demişti. (Şöyle) dediler: Diliyoruz ki, biz de ondan yiyelim, kalplerimiz yatışsın, senin bize hakikaten doğru söylediğini bilelim ve biz de bunun üzerine şahitlerden olalım.”

İbn-i Abbas Radiyallahü anhümeden nakledilmiştir ki: Havariler, semavi bir sofraya talebinde bulununca, İsa Aleyhisselam: “Otuz gün oruç tutun, ondan sonra Allah’tan dilediğinizi isteyin” dedi. Havariler, orucu tuttular ve sofranın nüzulünü talep ettiler. Hazreti İsa, dua etti ve dedi ki:

Arapça, Sure Maide ayet 114-115

“Meryem oğlu İsa, (dua ederek) dedi ki: Hey Allah, hey bizim Rabbimiz, üstümüze gökten bir sofraya indir ki, bizim hem evvelimiz, hem ahirimiz için bir bayram ve senden bir ayet (mucize) olsun. Bizi rızıklandır. Sen rızık verenlerin en hayırlısıdır. Allah, dedi: Ben onu sizin üzerinize şüphesiz indiriciyim. Artık (ondan) sonra içinizden kim nankörlük eder (küfre döner)se ben onu muhakkak ki kâinattan hiç birini azaplandırmayacağım bir azap ile azaplandırırım.”

Evet... Kipti, diyordu ki: “Ey Sıbtî! Sen hakkımda bir dua et, belki müstecap olur da, benim gibi meshe uğramış bir kimse yeniden güzelleşir ve şeytan tekrar melek-i mukarreb olur, yani belki ben de insan olurum. Ardından ilave ediyordu ki:

یابد و تری و میوه شاخ خشک - یا به فر دست مریم بوی مشک

15868- Yahut Meryem Aleyhisselamın eli bereketiyle, kurumuş hurma dalı yeşerir, meyve verir ve misk kokusu bulur.

Hazreti Meryem, doğum esnasında kurumuş bir hurma ağacına dayanmış, o kuru ağaç derhâl yeşermiş, yemiş vermişti.

کای خدای عالم جهر و نهفت - سبطی آن دم در سجود افتاد و گفت

15869- Bunun üzerine, Sıbtî, hemen secdeye kapandı ve dedi ki: “Ey aşikâr ve gizli işler bilen Allah!”

هم دعا و هم اجابت از تو است - جز تو پیش کی بر آرد بنده دست

15870- Kulun, senden başka kimin huzurunda ellerini açıp talepte bulunur. Dua da senden, icabet de sendedir!

تو دهی آخر دعاها را جزا - هم ز اول تو دهی میل دعا

15871- İlahî! Evvela duaya meyli sen verirsin ve kula dua ettirirsin... Sonra da, duaları kabul eyleyip, dua edenlerin isteğini sen ihsan edersin.

هیچ هیچی که نیاید در بیان - اول و آخر تویی ما در میان

15872- Evvel de sensin, ahir de sensin. Biz, arada tarif edilemeyerek derecede hiçiz.

از سر بام و دلش بی هوش گشت - این چنین می گفت تا افتاد طشت

15873- Sıbtî, böyle dua ederken, nihayet leğeni damdan düştü... Kendi de, kendinden geçti.

“Leğeni damdan düştü” demek, esrarı meydana çıktı, demekten kinayedir. Çünkü Sıbtî, duasında vahdete dair sözler söylemişti.

لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى - باز آمد او به هوش اندر دعا

15874- Sonra tekrar kendine geldi ve duasının müstecap olduğunu gördü. Çünkü insan için, say ettiği şeyden başkası mümkün değildir.

Sıbtî, Kiptinin de imanı için dua etmiş ve o dua kabul edilmişti.

از دل قبطی بجست و غره‌ای - در دعا بود او که ناگه نعره‌ای

15875- Sıbtî, henüz duada idi ki, Kiptinin yüreği coştı ve ansızın bir nara attı ve kükredi.

تا ببرم زود زنار کهن - که هلا بشتاب و ایمان عرضه کن

15876- Diyordu ki: “Yetiş! Bana iman telkin et de, bir an evvel şu eski küfür zünharını kesip kurtulayım.”

مر بلیسی را به جان بنواختند - آتشی در جان من انداختند
15877- *Benim ruhuma bir ateştir saldılar... Benim gibi bir şeytanı, candan gönülden taltif ettiler.*

حمد لله عاقبت دستم گرفت - دوستی تو و از تو ناشگفت
15878- *Senin dostluğun ve sana karşı hüsn-ü zannım, elhamdülillah, nihayet elimden tuttu.*
Beni hidayete sevk etti.

چون گرفتم او مرا تا خلد برد - تو یکی شاخی بدی از نخل خلد
15879- *Sen, cennet ağacından bir dal idin. O dalı tutunca, dal beni çekti, cennete götürdü.*
Bir hadis-i şerifte, “Cömertlik, cennet ağaçlarından bir ağaçtır ki, dalları dünyaya sarkmıştır. Her kim o ağacın bir dalına tutunuyorsa, o dal, onu cennete götürür” buyrulmuştur.

Kıpti de, Sıbtinin dostluğunu, cennet ağaçlarından birinin dalına tutunmaya benzetiyor ve o dostluk sayesinde cenneti buldum diyor ve devam ediyor:

برد سلیم تا لب دریای جود - سیل بود آن که تنم را در ربود
15880- *Sanki beni coşkun bir sel kaptı da, cömertlik denizinin kıyısına kadar götürdü.*

بحر دیدم در گرفتم کیل کیل - من به بوی آب رفتم سوی سیل
15881- *Ben, su içmek ümidiyle, o sele doğru gitmiştim. Orada bir hakikat denizi gördüm ve ondan kileler dolusu aldım.*

گفت رو شد آبها پیشم حقیر - طاس آوردش که اکنون آب گیر
15882- *Sıbti, bir tas su doldurup: “Al, şimdi iç” diye, Kıptiye uzattı. Kıpti, ona dedi ki: “Bırak, suların benim indimde kıymeti kalmadı.”*

تا به محشر تشنگی ناید مرا - شربت خوردم ز الله اشتری
15883- *Ben, “İnnallaheştera, Allah, müminleri satın aldı” sırrından bir şerbet içtim ki, onun feyziyle, mahşere kadar susmayacağım.*

Arapça, Sure Tevbe ayet 11

“Hakikaten Cenab-ı Hakk, cennet mukabilinde müminlerden nefislerini ve mallarını satın aldı” ayet-i kerimesine işarettir ki, birkaç defa bahsedilmiştir.

چشمه‌ای در اندرون من گشاد - آن که جو و چشمه‌ها را آب داد
15884- *Derele ve çeşmelere su vermiş olan Allah, benim içerimde de bir kaynağı coşturdu.*

گشت پیش همت او آب خوار - این جگر که بود گرم و آب خوار
15885- *Hararetli ve susamış olan ciğerim, öyle bir himmete nail oldu ki, artık suyu hakir görmede...*

صدق وعده‌ی که‌ی‌عص - کاف کافی آمد او بهر عباد

15886- Allah, kulları için kâfi oldu ve “Kaf, ha, ya, ayn, sad” da, onun vaadinin sadık olduğuna delalet etti.

Sure-i Meryem'in başında bulunan “Kaf, Ha, Ya, Ayn, Sad” harfleri müteşabihattan, yani manaları herkesçe anlaşılmayan esrar-ı ilahîyedir. Hazreti Ali Kerremallahü veche, “Her kitabın bir sırrı vardır. Kur'an'ın sırrı da, sure başlarında bulunan huruf-u mukattaadır. Onların her biri, esrar-ı ilahîyeden bir sırdır” buyrulmuştur. Bazıları, “Bu harfler, birer isim ve sıfatın anahtarıdır. Mesela K: Kâfi isminin, H: Hadi isminin, Y: Yed-i Kudret'in, A: Âlim isminin, S: Hakk'ın Sadık-ul vaat olduğuna işaretir” demişlerdir.

Hazreti Mevlâna, Allah'ın Kâfi olduğuna dair lisan-ı ilahîden şöylece beyanatta bulunuyor:

بی‌سبب بی‌واسطه‌ی یاری غیر - کافی‌ام بدهم ترا من جمله خیر

15887- Ey insan! Ben “Kâfi”yim, başkasının yardımını vasıta etmeksizin ve sebepsiz olarak, sana bütün hayırları verebilirim.

بی‌سپاه و لشکرت میری دهم - کافی‌ام بی‌نان ترا سیری دهم

15888- Ben “Kâfi”yim, istersen, seni ekmeksiz doyururum ve askersiz bey yaparım.

بی‌کتاب و اوستا تلقین دهم - بی‌بهارت نرگس و نسرين دهم

15889- Sana bahar gelmeden, nergis ve nesrin çiçekleri veririm. Sana, kitapsız ve ustasız ilim, sanat öğretirim.

تا زند بر عالمی شمشیرها - موسی را دل دهم با يك عصا

15890- Musa'ya, bir asa ile cesaret ve kuvvet veririm de, Firavun ile ordusundan ibaret bir âleme galebe eder.

که طپانچه می‌زند بر آفتاب - دست موسی را دهم يك نور و تاب

15891- Musa'nın eline bir nur veririm ki, güneşe bile tokat vurur.
Yani Musa'nın yed-i beyzası, güneşin zıyasını sönmük bırakır.

که نزاید ماده مار او را ز نر - چوب را ماری کنم من هفت سر

15892- Bir değneği, Musa'nın asasını yedi başlı bir ejderha yaparım ki, öyle bir ejderhayı, dışı bir yılan, erkek bir yılanla birleşerek doğurmamıştır.

خود کنم خون عین آبش را به فن - خون نیامیزم در آب نیل من

15893- Ben, Nil suyuna hariçten kan karıştırmam; onun suyunu, kudret ve kuvvetimle kan haline getiririm.

که نیابی سوی شادیها سبیل - شادی‌ات را غم کنم چون آب نیل

15894- Senin sürurunu, Nil suyu gibi gama tahvil ederim de, ondan kurtulup bir daha neşe tarafına yol bulamazsın.

باز از فرعون بیزاری کنی - باز چون تجدید ایمان بر تنی
15895- *Sonra, tekrar imanını yeniledin de, Firavun'dan teberri ettin mi?*

نیل خون بینی از او آبی شده - موسی رحمت ببینی آمده
15896- *Allah'ın rahmet Musa'sını, karşına gelmiş; kan olarak akan Nil nehrini, onun feyziyle, su olmuş görürsün.*

نیل ذوق تو نگردد هیچ خون - چون سر رشته نگه داری درون
15897- *Allah'a olan iman rabitasını muhafaza ettikçe, sendeki zevk Nil'i, asla kan halini almaz.*
Hazreti Mevlâna, yine Kıpti lisanından beyanatta bulunuyor:

تا از این طوفان خون آبی خورم - من گمان بردم که ایمان آورم
15898- *"İman edeyim de, bu kan tufanından bir su içeyim" diye, zan ve niyet ediyordum.*
İmanın ancak bu kadar faydası olacağını sanmıştım.

در نهاد من مرا نیلی کند - من چه دانستم که تبدیلی کند
15899- *Allah'ın, tabiatımda bir tebdil yaparak, beni bizzat bir Nil haline getireceğini nereden bilebilirdim?*

برقرارم پیش چشم دیگران - سوی چشم خود بکی نیلم روان
15900- *Kendi nazarımda akan bir Nil halindeyim. Başkalarının görüşüne göre ise, sabitim."*

غرق تسبیح است و پیش ما غبی - همچنان که این جهان پیش نبی
15901- *Nasıl ki bu dünya, Peygamberin nazarında, tesbih-i ilahîye gark olmuş, fakat bizim görüşümüze göre cemadattan ibarettir...*

پیش چشم دیگران مرده و جماد - پیش چشمش این جهان پر عشق و داد
15902- *Peygamber nazarında, bu cihan aşk ve ihsanla doludur. Başkalarının görüşüne göre ise, ölü ve cansızdır.*

از کلوخ و خشت او نکته نشو - پست و بالا پیش چشمش تیز رو
15903- *Yer ve gök, onun nazarında, tesbih-i ilahî ile hareket halinde... O, kerpiçten, taştan nükteler duymada...*

زین عجبتر من ندیدم پرده‌ای - با عوام این جمله بسته و مرده‌ای
15904- *Avam halka, eşyanın hepsi cansız ve ölü görünmede... Ben, bundan daha ziyade şaşılacak bir perde görmedim.*

روضه و حفره به چشم اولیا - گورها یکسان به پیش چشم ما

15905- Kabirler, bizim gözümüze müsavi görünür. Fakat evliya gözünde, o kabirlerin her biri, ya cennetten bir bahçe yahut cehennemden bir çukurdur.

“Kabir ve cennet bahçelerinden bir bahçe yahut cehennemden bir çukurdur” hadis-i şerifine işarettir.

از چه گشته ست و شده ست او ذوق کش - عامه گفتندی که پیغمبر ترش

15906- Nasın avam takımı: “Peygamber, neden zevk ve neşe izhar etmiyor da, güler yüz göstermiyor?” derlerdi.

می‌نماید او ترش ای امتان - خاص گفتندی که سوی چشمتان

15907- Ümmetin seçkinleri de, onlara şöyle cevap verirlerdi: “Sizin gözünüze öyle görünüyor o...”

خنده‌ها بینید اندر هلْ اُتی - يك زمان در چشم ما آید تا

15908- Bir an bizim gözümüzle bakın da, “Hel eta” suresinde, ne kadar handeler bulunduğunu görün!

Cenab-ı Hakk, Hel eta Suresi’nde makbul kulları için:

Arapça, Sure İnsan ayet 11

“Allah, bugünün şerrinden onları korumuş, (yüzlerine) bir güzellik, (yüreklerine) bir sevinç vermiş” buyurmuştur.

Hazreti Mevlâna’nın “Hel eta Suresi’nde ne kadar handeler bulunduğunu görün” demesi buna işarettir. Yani “Ey ümmet-i Muhammed’in avam takımı! Siz burada Resulullah’ın yüzünden neşe ve sevinç alameti göremiyorsunuz, gelin de bizim gözümüzle bakın o mübarek yüzdeki (nazrat ve süruru) müşahade eyleyin.”

منعکس صورت، به زیر آ ای جوان - از سر امرودبن بنماید آن

15909- Armut ağacı üzerinden, öyle ters görünür; hakikati görmek istersen ey genç, aşağıya in!

تا بر آن جایی نماید نو کهن - آن درخت هستی است امرودبن

15910- O armut ağacı, mevhum varlığımızdır. Onun üstünde bulundukça, yeni bir şey eski görünür.

پر ز کژدمهای خشم و پر ز مار - تا بر آن جایی ببینی خارزار

15911- Orada bulundukça, âlemi hışım akrepleri ve gazap yılanlarıyla dolu bir dikenlik görürsün.

يك جهان پر گل رخان و دایگان - چون فرود آیی ببینی رایگان

15912- O ağaçtan incek olursan, gül yanaklı güzeller ve mürebbiyelerle dolu bir âlemi müşahade edersin.

“KÖTÜ KADININ KOCASINA: BU HAYALET ARMUT AĞACININ ÜSTÜNDEYKEN GÖRÜNÜYOR, O ARMUT AĞACININ ÜSTÜNDEN İN Kİ, O HAYALET ZAIL OLSUN DEMESİ; EĞER BİRİ ÇIKIP DA, O ADAMIN GÖRDÜĞÜ HAYAL DEĞİLDİ, DİYECEK OLURSA, ŞÖYLE CEVAP VERİLİR: BU MİSALDİR, MESEL DEĞİLDİR, YANI HER

**CİHETTEN DEĞİL, BİR CİHETTEN BENZER; MİSALDE ŞU KADARI KÂFİDİR Kİ, EĞER
ARMUT AĞACINA ÇIKMASAYDI, ONLAR İSTER HAYAL OLSUN, İSTER HAKİKAT
OLSUN GÖRDÜKLERİNİ GÖREMEYECEKTİ”**

حکایت آن زن پلید کار که شوهر را گفت که آن خیالات از سر امرودبن می‌نماید
ترا که چنینها نماید چشم آدمی را سر آن امرودبن، از سر امرودبن فرود آی تا
آن خیالها برود، و اگر کسی گوید که آن چه آن مرد می‌دید خیال نبود جواب این
مثال است نه مثل، در مثال همین قدر بس بود که اگر بر سر امرودبن نرفتی
هرگز آنها ندیدی خواه خیال خواه حقیقت

بر زند در پیش شوی گول خود - آن زنی می‌خواست تا با مول خود
15913- *Bir kadın, budala kocasının gözü önünde, oynaşıyla birleşmek
istedi.*

من بر آیم میوه چیدن بر درخت - پس به شوهر گفت زن کای نیک بخت
15914- *Kocasına dedi ki: “Hey talihli adam! Ağaca çıkıp armut toplamak
istiyorum.”*

چون ز بالا سوی شوهر بنگریست - چون بر آمد بر درخت آن زن گریست
15915- *Ağaca çıkıp da yükseklikten sonra, kocasına bakarak ağlamaya
başladı.*

کیست آن لوطی که بر تو می‌فتد - گفت شوهر را که ای مأبون رد
15916- *Kocasına dedi ki: “Ey merdut ahlaksız! Sana şeni fiili icra eden o
luti kimdir?*

ای فلان تو خود مخنث بوده‌ای - تو به زیر او چو زن بغنوده‌ای
15917- *Onun altına kadın gibi yatmışsın... Meğer sen, bir muhannes
imişsin.*

ور نه اینجا نیست غیر من به دشت - گفت شوهر نه سرت گویی بگشت
15918- *Kocası, dedi ki: “Hayır, zannettiğin gibi bir şey yok. Galiba senin
başın dönmüş de, öyle görüyorsun. Burada, benden başka kimse yok.”*

کیست بر پشتت فرو خفته هله - زن مکرر کرد کان با برطله
15919- *Kadın, “O üstüne yatan kalpaklı herif kimdir, söyle?” diye,
tekrar tekrar bağırdı.*

که سرت گشت و خرف گشتی تو سخت - گفت ای زن هین فرود آ از درخت
15920- *Kocası, dedi ki: “Kadın! Ağaçtan in, başın dönmüş... Galiba
bunamışsın sen!”*

زن کشید آن مول را اندر برش - چون فرود آمد بر آمد شوهرش

15921- Kadın, ağaçtan inip kocası çıkınca, fahişe, oralarda gizlenmiş olan oynasını üstüne çekti.

که به بالای تو آمد چون کپی - گفت شوهر کیست آن ای روسپی

15922- Kocası: “Behey kaltak! Maymun gibi, o üstüne çıkan kimdir?” diye bağırdı.

هین سرت بر گشته شد هرزه متن - گفت زن نه نیست اینجا غیر من

15923- Karı, cevap verdi ki: “İsnadın doğru değil, burada benden başka kimse yok. Galiba şimdi de senin başın döndü. Halt etme ve saçmalama!”

گفت زن این هست از امرودبن - او مکرر کرد بر زن آن سخن

15924- Kocası, kadına bu sözü birkaç kere söylediye de, kadın: “Bu hayalet armut ağacından olacak” dedi.

Ve ilave etti ki:

کز همی‌دیدم که تو ای قلتبان - از سر امرودبن من همچنان

15925- Behey deyyus! Ben armut ağacının üstündeyken, seni öyle yanlış görmüşüm.

این همه تخیل از امرودبنی است - هین فرود آ تا ببینی هیچ نیست

15926- Aşağıya in de bak... Burada, benden başka kimse yoktur. Görülen bu hayaller, hep armut ağacındandır.

Hazreti Mevlâna, kıssadan hisseye geçerek diyor ki:

تو مشو بر ظاهر هزلش گرو - هزل تعلیم است آن را جد شنو

15927- Şaka ve latife, bir şey öğretmeye yarar. Onu ciddi olarak dinle, latifenin zahirinde kalma!

“Ciddi olmayanlara göre, her ciddi söz, bir maskaralık ve şakadır. Akıllılar indinde ise, şaka ve latifeler bile ciddidir.”

هزلها جد است پیش عاقلان - هر جدی هزل است پیش هازلان

15928- Akıl ve idraki kâmil olmayanlar, böyle armut ağacı ararlar. Lakin bu armut ağacından, o armut ağacına iyi bir yol vardır.

Ki o yol da, onu ciddi ve hakiki bir surette anlamaktır. Erbab-ı irfana göre buradaki armut ağacından maksat, varlık ve benlik vehmidir. İnsan o vehim ağacının üstünde bulundukça türlü hayalat müşahade eder. Binaenaleyh, ey gafil:

تا بدان امرودبن راهی است نیک - کاهلان امرودبن جویند لیک

15929- Armut ağacından in ki, orada bulunduğun için, gözün kararmış ve sersem olmuşsun.

گشته‌ای تو خیره چشم و خیره رو - نقل کن ز امرودبن کاکنون بر او

15930- Bu armut ağacı, insanın evvel halindeki varlık ve benlik vehmidir ki, onun üstündeyken, göz kararır ve şaşılışır.

که بر او دیده کژ و احوال بود - این منی و هستی اول بود
15931- *Bu armut ağacından inince, yani benlik vehmini terk edince, fikir, göz ve söz, eğrilikten kurtulur.*
Düşünüş, görüş ve söyleyiş düzelir.

کژ نماند فکرت و چشم و سخن - چون فرود آیی از این امرودبن
15932- *O vakit, bu armut ağacını, dalları yedinci kat göğe yükselmiş bir saadet ağacı halinde görürsün.*

شاخ او بر آسمان هفتمین - یک درخت بخت بینی گشته این
15933- *Armut ağacından inince, yani benlik vehminden geçip ayılınca, Allah'ın rahmeti o ağacı değiştirir.*

مبدلش گرداند از رحمت خدا - چون فرود آیی از او گردی جدا
15934- *Gösterdiğin bu tevazudan dolayı Cenab-ı Hakk, senin gözüne, doğru görmek hassasını ihsan eder.*

راست بینی بخشد آن چشم ترا - زین تواضع که فرود آیی خدا
15935- *Eğer doğru görebilmek kolay bir hal olsaydı, Hz. Mustafa s.a.v. Efendimiz, onu Allah'tan diler miydi?*

Hakikati görmek için armut ağacından inmek ve mevhum varlığından geçmek lazımdır ki, onun mükâfatı olarak hakikatı görmek nimetine kavuşabilsin. Her şeyi hakkıyla görmek ve hak ile batılı tefrik edebilmek öyle kolay bir hal değildir. Kolay olmadığı için Aleyhisselatü Vesellam Efendimiz:

مصطفی کی خواستی آن را ز رب - راست بینی گر بدی آسان و زب
15936- *“Ya Rabbi! Bize, hakkı hak olarak göster ve ona tabî olmamızı müyesser eyle. Batılı batıl olarak göster ve ondan çekinmemizi nasip eyle” dedim.*

Keza, “İlahi! Bize her şeyi olduğu gibi göster” diye dua buyurmuşlardır.

آن چنان که پیش تو آن جزو هست - گفت بنما جزو جزو از فوق و پست
15937- *Hız. Peygamber: “Ya Rabbi! Gökte ve yerde bulunan bir zerreyi, bize ind-i ilahîyende olduğu gibi göster” buyurdu.*

که مبدل گشت و سبز از امر کن - بعد از آن بر رو بر آن امرودبن
15938- *Ey salik! İndikten sonra, armut ağacına yine çık. Çünkü Allah'ın iradesiyle, o ağacın mahiyeti artık değişmiş ve feyz-i ilahîyle yeşermiştir.*

چون سوی موسی کشانیدی تو رخت - چون درخت موسوی شد این درخت
15939- *Sen, Musa tarafına yönelince, yani bir mürşid-i kâmilin terbiyesi altına girince, o benlik ağacın, Musa Aleyhisselama tecelli nuru görünen ağaç gibi olur.*

شاخ او اِنِّي اَنَا اللّٰهُ مِی زند - آتش او را سبز و خرم می کند

15940- *Ateş gibi görünen tecelli nuru, o ağacı yakmaz, yeşertir; dalı ve budağı da: “Şüphesiz, ben Tanrı’yım” diye, seslenir.*

این چنین باشد الهی کیمیا - زیر ظلش جمله حاجاتت روا

15941- *O ağacın gölgesi altında, senin bütün hacetlerin husule gelir. İşte, ilahî kimya böyledir.*

که در او بینی صفات ذو الجلال - آن منی و هستیات باشد حلال

15942- *Varlığın ve benliğin, artık helal olur. Çünkü onda celal sahibi Hakk’ın sıfatlarını görürsün.*

اصله ثابت و فرعه فی السما - شد درخت کثر مقوم حق نما

15943- *Eğri ağaç düzelir ve Hakk’ı gösterir. Kökü sabit, dalları göklerde dir.*

Sure-i İbrahim’de buyrulmuştur ki:

Arapça, Sure İbrahim ayet 21-25

“Görmedin mi, Allah sana nasıl bir mesel irat etmiştir. Güzel bir kelime, kökü sabit (ve sağlam) ve dal(lar), semada (yukarıda) olan bir ağaç gibidir. Ki o (ağaç), Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir durur. Allah insanlara (böyle) misaller irat eder. Olur ki onlar, çok iyi düşünüp ibret alırlar.”

Hüseyin Vaiz Rahimehullah, bu ayet-i kerimenin tefsirinde diyor ki: “Kökü müminin kalbinde, amelleri âla-yı ılliyyinde bulunan ve sevabı her vakit sahibine vasıl olan iman ağacı, hurma ağacına benzetilmek suretiyle bir mesel irat olunmuştur. Zira manaları fehimlere tasvir eylemek ve makulatı mahsusat vasıtası ile anlatmak, böylece mümkün olmaktadır.”

“MUSA ALEYHİSSELAM KISSASININ KALAN SON KISMI”

باقی قصه‌ی موسی علیه السلام

که کژی بگذار اکنون فاستقم - کامدش پیغام از وحی مهم

15944- *O ağaca, yani Hz. Musa’ya: “Eğriliği bırak, doğru ol!” diye, mühim bir vahiy gelmiştir.*

Hadis-i şerifte, “Hud Suresi sakalımı ağarttı” buyrulmuştur. Ebu Ali Nesefi, demiştir ki: Hazreti Risaletpenahı rüyada gördüm: “Ya Resulullah! Sure-i Hud’da sakalınızın ağarmamasına sebep olan nedir?” diye sordum. “Festakim kema ümirte’dir” buyurdu.

Sure-i Hud’da, şu ayet-i kerime vardır.

Arapça, Sure-i Hud ayet 112

“O halde sen (Habibim), maiyetindeki tevbe edenlerle beraber, emrolunduğun veçhile, dosdoğru hareket et. Aşırı gitmeyin. Çünkü o, ne yaparsanız (hepsini) hakkıyla görücüdür.”

Şarih Ankaravî, Minhac-ül Fukara isimli eserinde, istikamete dair bir bahis açmıştır ki, hülasesi şöyledir:

İstikamet, her şeyde ve her hususta itidali muhafaza eylemek, yani ifrat ve tefrite gitmemektir. Cenab-ı Hakk, müstakim kulları hakkında:

Arapça, Sure Fussilet ayet 30

“Hakikat, Rabbimiz Allah’tır, deyip de sonra doğruluğu iltizam edenler (yok mu), onların üzerlerine: Korkmayın, tasalanmayın, vaat olunduğunuz cennetle sevinin, diye melekler inecektir” buyurmuştur.

Şeyh Ali Cürhani yahut Cevr Cani, demiştir ki: “Keramet değil, istikamet talibi ol. Rabbin senden istikamet istiyor, sen ise keramet talebindesin.”

Kibar-ı evliya istikameti, keramete tercih eylemişlerdir. Bayezid-i Bestamî’ye: “Filan bir saate Mekke’ye gidiyor” demişler. “Şeytan da, melun-u ilahî iken bir anda maşrıktan mağribe gider” cevabını vermiş. Yine “Filan suda yürüyor ve havada uçuyor” demişler. “Balıklar ve ağaç parçaları da su da yüzer, sinekler ve kuşlar da havada uçar” dedikten sonra, “Bir kimse seccadesini suya yayıp üstünde namaz kılsa ve hava boşluğunda bağdaş kurup otursa dahi iltifat etmeyin, Allah’ın emirlerine ve nehiyelerine karşı onun nasıl olduğunu ve istikametinin ne derecede bulunduğunu tetkik edin” tavsiyesinde bulunmuştur.

Hazreti Mevlâna, şu beyanattan sonra, Hazreti Musa kıssasına avdetle diyor ki:

کامرش آمد که بیندازش ز دست - این درخت تن عصای موسی است

15945- Bu beden ağacı, Musa’nın asası gibidir. Musa’ya, “Onu elinden at” diye, emir gelmiştir.

چون به امرش بر گرفتی گشت خوب - پیش از افکندن نبود او غیر خوب

15946- Hz. Musa, onu yere atmada evvel asa, değnekten başka bir şey değildi. Fakat Hz. Musa, onu emr-i ilahî ile tekrar eline alınca, iyileşti.

گشت معجز آن گروه غره را - اول او بد برگ افشان بره را

15947- O asa, evvelce, koyunlara ağaçlardan yaprak çırpma için kullanılırdı. Musa’nın elinde, Firavun’u ve tebaasını acze düşüren bir mucize oldu.

آبشان خون کرد و کف بر سر زنان - گشت حاکم بر سر فرعونیان

15948- Firavun’a uyanların başına hakim kesildi, sularını kana tebdil etti. Ellerini başlarına vurmaya mecbur etti.

از ملخهایی که می خوردند برگ - از مزارعشان بر آمد قحط و مرگ

15949- Ekinlerini çekirgeler yedikleri için, tarlalarının mahsulü, kıtlık ile ölüm oldu.

چون نظر افتادش اندر منتها - تا بر آمد بی خود از موسی دعا

15950- Nihayet, onların akıbetine nazar eden ve imana gelmeyeceklerini anlayan Hz. Musa’dan, bila ihtiyar bir dua sadır oldu.

Ve dedi ki:

چون نخواهند این جماعت گشت راست - کاین همه اعجاز و کوشیدن چراست
15951- *Bu cemaat doğrulmayacak olduktan sonra, bu kadar çalışmak ve mucizeler göstermek ne içindir?*

ترك پایان بینی مشروح کن - امر آمد که اتباع نوح کن
15952- *Allah'tan emir geldi ki: "Nuh Peygambere tabî ol da, işin sonunu görmeyi bırak!"*

امر بَلِّغْ هست نبود آن تهی - ز آن تغافل کن چو داعی رهی
15953- *İşin sonunu, görmezlikten ve bilmezlikten gel! "Allah'ın emirlerini tebliğ eyle!" emri vardır. O emir, boşuna değildir.*

"Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer yapmazsan (Allah'ın) elçiliğini tebliğ (ve ifa) etmiş olmazsın. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz ki Allah, kâfirler güruhunu muvaffak etmez" buyrulmuştur.

Bu emir, Peygamberimiz s.a.v. Efendimizedir. Zira Allah'ın Resulüdür ve vazifesi de ilahî hükümlerin halka tebliğidir. Tevhit ve hidayete davet ve tebliğ-i ahkâm cümlesindendir. Ayetin sonunda, Allah'ın kâfirleri hidayete çıkarmayacağı bildirildiği halde, yine de tebliğ-i ahkâm ve davet hususuna devam etmesi Resul-u Ekrem'e emir buyruluyor. Filvaki bu ayetin muhatabı Risaletpenah'tır. Fakat her peygamber, aynı vazife ile mükellef kılınmıştı. İşte Hazreti Mevlâna'nın "Tebliğ emri vardır ki boşuna değildir" demesi buna işaretir.

جلوه گردد آن لجاج و آن عتو - کمترین حکمت کاز این الحاح تو
15954- *Israrının bir hikmeti, onların inatlarının aşikâr olmasıdır.*
Senin ibramın ve davette ısrarınla "Hadi" isminin, onların inkârı ve inadıyla da "Mudil" isminin tecellisi zuhur eder.

فاش گردد بر همه‌ی اهل فرق - تا که ره بنمودن و اضلال حق
15955- *Böylece, hidayet ve dalaletin Hakk'tan olduğu, açıkça fark edilip herkesçe bilinir.*

بایدش از پند و اغوا آزمود - چون که مقصود از وجود اظهار بود
15956- *Çünkü varlıktan maksat, Allah'ın isimlerinin ve sıfatlarının zuhura gelmesidir. İnsanları, nasihatle ve azdırmakla imtihan gerek!*
Ondan dolayı:

شیخ الحاح هدایت می‌کند - دیو الحاح غوایت می‌کند
15957- *Şeytan azdırmaya uğraşır, şeyh ise, doğru yola getirmeye çalışır.*

Her iki taraf da, mazhariyeti mucibince mesaide bulunur. Hazreti Mevlâna, bu hakikatleri beyan eyledikten sonra kıssaya avdetle diyor ki:

نیل می‌آمد سراسر جمله خون - چون پیایی گشت آن امر شجون
15958- *Musibetler üst üste gelip, hüznün ve keder verdi. Nil nehri de, Kıptiler için tamamıyla kandan ibaret oldu.*

لابه می‌کردش دو تا گشته قدش - تا به نفس خویش فرعون آمدش
15959- *Nihayet, Firavun, bizzat Musa Aleyhisselamın huzurunda eğilip yalvardı.*
Ve dedi ki:

نیست ما را روی ایراد سخن - کانچه ما کردیم ای سلطان مکن
15960- *Ey Sultan! Söz söyleyecek yüzümüz yoksa da, bizim yaptıklarımızı, sen bize yapma!*

من به عزت خو گرم سختم مگیر - پاره پاره گردمت فرمان پذیر
15961- *Parça parça olmuşum, niyazımız kabul et. Ben, izzet ve azamete alışmışım, bana sert muamele etme!*

تا ببندد این دهانه‌ی آتشین - هین بجنبان لب به رحمت ای امین
15962- *Ey emin Musa! Haydi, dudağını merhametle kımıldat da, belanın bu ateşli ağızı kapansın.*

می‌فریبد او فریبده‌ی ترا - گفت یا رب می‌فریبد او مرا
15963- *Musa Aleyhisselam, dedi ki: "Ya Rabbi! Firavun, beni aldatıyor; ama seni aldatamaz!"*

تا بداند اصل را آن فرع‌کش - بشنوم یا من دهم هم خدع‌اش
15964- *Onun hilesini kabul mü edeyim, yoksa o hilenin aslını bilmesi için, hudasına mukabelede bulunayım mı?*

هر چه بر خاک است اصلش از سماست - کاصل هر مکر و حيله پیش ماست
15965- *Her mekir ve hilenin aslı, bizdedir. Arz üzerinde olan her şeyin aslı, göktedir.*
Sure-i Nisa'da münaфіklar hakkında şöyle buyrulmuştur:

Arapça, Sure-i Nisa ayet 142

"Hakikat, münaфіklar (akıllarınca) Allah'a oyun etmek isterler. Hâlbuki o, kendi oyunlarını başlarına geçirendir."

Ezcümle kıyamette ve sırat üzerinde ehl-i iman ile beraber onlara da bir parça nur verilecek, fakat müminler sıratı geçip gidince, münaфіkların nuru sönecek, kendileri cehenneme dökülecektir. İşte bu da hudalarının karşılığıdır.

Keza Yahudiler Resul-u Ekrem s.a.v. Efendimize rast geldikçe, "Esselamü aleyke" diyorlarmış gibi "Essamü aleyke" derlerdi. Sam, ölüm demek olduğundan "Essamü aleyke", Resulullah için ölüm temennisi oluyordu. Aleyhisselatü Vesselam Hazretleri de, anlamamış gibi davranırlar "Aleyküm" buyururdu ki: "Siz geberin" demek olurdu. İşte bu da, Yahudilerin hudasına Peygamber Efendimizin hudası idi.

پیش سگ انداز از دور استخوان - گفت حق آن سگ نیرزد هم بدان
15966- *Cenab-ı Hakk, buyurdu ki: "Ya Musa! O köpek, hudaya değmez. Sen o köpeğin önüne, uzaktan bir kemik atıver."*

وا دهد هر چه ملخ کردش فنا - هین بجنبان آن عصا تا خاکها
15967- *Haydi asanı kımıldat da, topraklar, çekirgelerin yok ettiklerini yeniden versinler.*

تا ببیند خلق تبدیل اله - و آن ملخها در زمان گردد سیاه
15968- *O çekirgeler, derhal yanıp simsiyah olsunlar da, halk, Allah'ın tebdil ve tahvilini görsün!*

آن سبب بهر حجاب است و غطا - که سببها نیست حاجت مرا
15969- *Benim sebeplere ihtiyacım yoktur. O sebepler, hakikati örtmek için birer perdedir.*

تا منجم رو به استاره کند - تا طبیعی خویش بر دارو زند
15970- *O sebepler, tabiatçı ilaca dayansın; müneccim, yıldızları gözlesin!*

سوی بازار آید از بیم کساد - تا منافق از حریصی بامداد
15971- *Münafık, hırs ve tamah sevkiyle ve bir şey bulamamak korkusuyla, erkenden pazara gelsin!*
O münafık, öyle bir pazara gelir ki:

لقمه‌ی دوزخ بگشته لقمه جوی - بندگی ناکرده و ناشسته روی
15972- *Allah'a ibadet etmemiş, hatta yüzünü yıkamamışken, o cehennem lokması, yiyecek aramaktadır.*

همچو آن بره‌ی چرنده از حطام - آکل و مأکول آمد جان عام
15973- *Yayılp otlayan kuzu gibi, avam halkının canı da hem yer, hem de yenir.*

کاو برای ما چرد برگ مراد - می‌چرد آن بره و قصاب شاد
15974- *Kuzu otlayıp yayıldıkça, kasap, "O, bizim için otlayıp semiriyor" diye sevinir.*

بهر او خود را تو فربه می‌کنی - کار دوزخ می‌کنی در خوردنی
15975- *Sen, yiyip içme hususunda, cehennem gibi oburluk eder, cehennem için semirir durursun.*

Kur'an-ı Kerim'de ve Kaf Suresi'nde zikredildiğine göre cehennemlik olanlar cehenneme girdikten sonra:

Arapça, Sure Kaf ayet 30

"O gün cehenneme: Doldun mu, diyeceğiz. O da: Daha var mı, diyecektik!"

Ey pis boğaz! Sen de sofraya oturdun mu, türlü türlü yemek yediğin halde, “Daha başka bir şey var mı?” diye etrafına bakınıyorsun. Böyle yapmakla kendini cehennem ateşi için yağlandırıyorsun.

تا شود فربه دل با کر و فر - کار خود کن روزی حکمت بچر
15976- *Bir gün bari hikmet otlağından yayıl da, kalbin, gelişip güzelleşsin!*

جان چو بازرگان و تن چون ره زن است - خوردن تن مانع این خوردن است
15977- *Ama ten gıdası, bu hikmet rızkına mani olur. Çünkü ruh, tacirdir; ten ise, yol kesici!*

که بود ره زن چو هیزم سوخته - شمع تاجر آن گه است افروخته
15978- *Yol kesici, odun gibi yanar kül olursa, tacirin mumu parlak yanar.*

خوشتن را گم مکن یاوه مکوش - که تو آن هوشی و باقی هوش پوش
15979- *Ey insan! Sen şuurdan ibaretsin, gerisi o şuuru örter. Binaenaleyh, kendini kaybetme de, boş yere uğraşma!*

پرده‌ی هوش است و عاقل زوست دنگ - دان که هر شهوت چو خمر است و چو بنگ
15980- *Bilmiş ol ki, her şehvet, şarap ve afyon gibi şuur perdesidir. Akıllı bir kimse, onun tesiriyle şaşkınlaşır.*

هر چه شهوانی است بندد چشم و گوش - خمر تنها نیست سر مستی هوش
15981- *Sanma ki, insan ancak şaraptan sarhoş olur, akli gider; bütün şehvetler, gözü ve kulağı bağlar!*

مست بود او از تکبر و ز جحود - آن بلیس از خمر خوردن دور بود
15982- *Şeytan, şarap içmekten uzaktı; onu, kibir ve inkârı sarhoş etmişti.*

زر نماید آن چه مس و آهنی است - مست آن باشد که آن بیند که نیست
15983- *Sarhoş, olmayanı var olarak gören, bakırı ve demiri de altın olarak gören kimsedir.*

لب بجنبان تا برون روژد گیا - این سخن پایان ندارد موسیا
15984- *Ey Musa! Bu sözün sonu yoktur. Dudağını hemen oynat ki, yeniden yeşillikler bitsin.*

سبز گشت از سنبل و حب ثمین - همچنان کرد و هم اندر دم زمین
15985- *Musa emre uyunca, derhal yeryüzü yeşerdi, sümbüller ve iri taneli başaklarla doldu.*

قحط دیده مرده از جوع البقر - اندر افتادند در لوت آن نفر

15986- Kıtlık görmüş ve sığır açlığına uğrayıp, ölüm haline gelmiş olan Kıptiler, hemen o nimete saldırdılar.

آن دمی و آدمی و چار پا - چند روزی سیر خوردند از عطا

15987- İnsanlar ve hayvanlar, birkaç gün Hakk'ın bu ihsanı ile karınlarını iyice doyurdular.

و آن ضرورت رفت پس طاغی شدند - چون شکم پر گشت و بر نعمت زدند

15988- Karınları doyup bol bol nimet bulunca, isyankâr oldular; zaruret gidince azgınlashılar.

İnsan feraha ulaştınca, çektiği sıkıntıyı unuttur ve zenginleştikçe azgınlığı artar. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur.

Arapça, Sure Alak ayet 6-7

“(Okumamaktan) sakın! Çünkü insan kendisini (mal sebebiyle) ihtiyaçtan vareste görür de muhakkak azar.” Keza:

Arapça, Sure Şura ayet 27

“Eğer Allah (bütün) kullarına (müsavat üzere) bol rızık verseydi, yer(yüzün)de muhakkak ki taşkınlık ederler, azarlardı.”

Bizde de harb-i umumi içinde, bulgur kralları, zeytin yağı kralları vesaire peyda olup, millet efradını aç ve muhtaç bir hale getirmemişler miydi?

آهن سردی است می‌کوبی بدان - بی‌مجااعت نیست تن جنبش‌کنان

15989- Bilmiş ol ki, beden aç kalmayınca, itaatkâr olmaz. Onu, tokken ibadete sevk etmek, soğuk demiri dövmek gibidir.

او نخواهد شد مسلمان هوش دار - گر بگرید ورنه بنالد زار زار

15990- O beden ve ondaki nefis ağlasa ve inim inim inlese de, aklını başına al, Müslüman olmaz.

پیش موسی سر نهد لابه‌کنان - او چو فرعون است در قحط آن چنان

15991- Nefis, kıtlık zamanı Musa'nın huzurunda, yerlere kapanıp yalvaran Firavun'a benzer.

خر چو بار انداخت اسکیزه زند - چون که مستغنی شد او طاغی شود

15992- İnsan, ihtiyaçtan kurtulunca azar. Hani eşeğin, yükünü atınca çifte fırlatması gibi...

کار او ز آن آه و زاریهای خویش - پس فراموشش شود چون رفت پیش

15993- İşi ileri gitti ve muradı oldu mu, ağlayıp inlemeleri hep unutulur gider!

Bolluk zamanında darlık vaktinin unutulacağına, Hazreti Mevlâna, bir misal getiriyor ve diyor ki:

يك زمان كه چشم در خوابی رود - سالها مردی كه در شهری بود

15994- Bir kimse, yıllarca bir şehirde otursa, hatta orada doğsa büyüse, sonra rüyasında...

هیچ در یادش نیاید شهر خود - شهر دیگر بیند او پر نیک و بد
15995- İyi ve kötü şeylerle dolu bir şehir görse, kendi memleketini unuttur.

نیست آن من درینجایم گرو - که من آن جا بوده‌ام این شهر نو
15996- "Bulunduğum şehirde, yıllardan beri oturuyorum. Bu yeni şehir, benim memleketim değildir, ben burada iğreti bulunuyorum" demez.

هم در این شهرش بده ست ابداع و خو - بل چنان داند که خود پیوسته او
15997- Belki, daimi surette, gördüğü o yeni şehirde bulunmuş olduğunu zanneder.
Bu, böyle olunca:

که بدهستش مسکن و میلاد پیش - چه عجب گر روح موطنهای خویش
15998- Ruh da, doğup yer tuttuğu gayb âlemini, o eski vatanını, unutup bu dünyaya meyil gösterirse şaşılmaz.

می‌فرو پوشد چو اختر را سحاب - می‌نیارد یاد کاین دنیا چو خواب
15999- Çünkü bulutun yıldızları örttüğü gibi, uykuda, o eski vatanını hatırlından çıkartır.

گردها از درك او ناروخته - خاصه چندین شهرها را كوفته
16000- Hususiyle ruh, bu âleme gelinceye kadar birçok makama ayak basmıştır ki, o makamların tozu, hala onun idrakinden silinmemiştir.

دل شود صاف و ببیند ماجرا - اجتهاد گرم ناکرده که تا
16001- İnsan, başından geçenleri bilmek için, sıkı bir azimle işe girişip gönlünü arıtmamıştır ki!

اول و آخر ببیند چشم باز - سر برون آرد دلش از بخش راز
16002- Mücadele ile bir ruhun kalbi, esrar penceresinden başını çıkarır da, açılan gözü, evveli ve ahiri görür.

"İNSANIN YARATILIŞININ BAŞINDAN İTİBAREN HALLERİ VE MENZİLLERİ"
اطوار و منازل آدمی از ابتدا

وز جمادی در نباتی اوفتاد - آمده اول به اقلیم جماد
16003- Ruh-i insanî, evvela "Cemat" mertebesine geldi, oradan "Nebatat" mertebesine intikal etti.

وز جمادی یاد نورد از نبرد - سالها اندر نباتی عمر کرد

16004- Yıllarca “Nebatat” âleminde yaşadı da, “Cemat” âleminde bulunduğunu hatırlamadı. Hatta “Cemat” ile harbetti.

Nebatat arzdan, yani topraktan kuvvet alarak yetiştiği için, nebat ile cemat arasında bir nevi mücadele vardır.

نامدش حال نباتی هیچ یاد - و ز نباتی چون به حیوانی فتاد

16005- “Nebatat” âleminden, “Hayvanat” âlemine intikal edince, bu defa da, “Nebatat” âleminde bulunmuş olduğu hatırına gelmedi.

خاصه در وقت بهار و ضیمران - جز همین میلی که دارد سوی آن

16006- Ancak, nebatata karşı, hususiyle baharda çiçeklerin açıldığı devrede bir meyli vardır.

سر میل خود نداند در لبان - همچو میل کودکان با مادران

16007- Çocukların, analarına olan meyli gibi... Ama o, bu meylin ve ana sütüne olan bu iştiağın sırrını bilmez.

Ana karnındaki cenin, anasının kanıyla beslenir. Dünyaya gelince de, o kan süte tahavvül eder. İşte o çocukların meme emmeye olan meyli, evvelce sütü kan halinde gıda olarak içmiş olmalarındandır. Keza:

سوی آن پیر جوان بخت مجید - همچو میل مفرط هر نو مرید

16008- Her yeni dervişin, yüce bahtlı şeyhine fart-ı muhabbeti de, bu meyil kabilindendir.

جنبش این سایه ز آن شاخ گل است - جزو عقل این از آن عقل کل است

16009- Bu dervişin akl-ı cüzisi, akl-ı küll mesabesinde bulunan o şeyh-i kâmil ve mükemmildir. Bu gölgenin oynaması da, o gül dalının hareketindendir.

پس بداند سر میل و جستجو - سایه‌اش فانی شود آخر در او

16010- Nihayet gölgesi onda yok olur da, derviş, şeyhine olan muhabbetin sırrını anlar.

کی بجنبد گر نجنبد این درخت - سایه‌ی شاخ دگر ای نیک بخت

16011- Ey iyi talihli kimse! Ağaç sallanmasa, dalının gölgesi nasıl kımıldar?

می‌کشید آن خالق که دانی‌اش - باز از حیوان سوی انسانی‌اش

16012- Cenab-ı Hakk emredince, hayvanî âlemden insanlığa geçildi.

تا شد اکنون عاقل و دانا و زفت - همچنین اقلیم تا اقلیم رفت

16013- Böylece insan, iklimden iklime, yani mertebeden mertebeye geçerek akil, âlim ve kâmil olur.

هم از این عقلش تحول کردنی است - عقلهای اولینش یاد نیست

16014- Evvelki akılları, yani bulunduğu mertebelerdeki şuuru hatırında değildir. Nitekim en son akli da değişecektir.

کی گذارندش در آن نسیان خویش - گر چه خفته گشت و شد ناسی ز پیش

16015- Vakıa, uyumuş, yani bu dünyaya gelmiş evvelki hallerini unutmuştur. Fakat onu, o unutmada halinde bırakmazlar.

که کند بر حالت خود ریش خند - باز از آن خوابش به بیداری کشند

16016- Tekrar o uykudan, onu uyandırırılar. Uyanınca, kendi haline gülmeye başlayıp...

Hadis-i şerifte, “İnsanlar uykudadır, ölünce uyanırlar” buyrulmuştur. Bu âlemde bulunmak uyumak, iyi-kötü bir takım hadiselerle maruz kalmak da, rüya görmek gibidir. Bu rüya âlemi, ömrün nihayetine kadar sürer. O nihayet gelip de ölüm vaki oldu mu, rüyadan “Hayat-ı hakikate” intikal edilmiş olur. O hayata intikal eden de, gerek evvelce kendinin, gerek başkalarının vermiş oldukları gafilâne reylerle karşı güler ve der ki:

چون فراموشم شد احوال صواب - که چه غم بود آن که می خوردم به خواب

16017- Rüyada gördüğüm o gam ve keder, neydi? Nasıl oldu da, doğru düzen halleri unuttum?

فعل خواب است و فریب است و خیال - چون ندانستم که آن غم و اعتلال

16018- “O gamların ve illetlerin uyku hali, aldanma ve hayal bulunduğunu nasıl fark edemedim” der.

خفته پندارد که این خود دایم است - همچنان دنیا که حلم نایم است

16019- Dünya da böyledir; uyuyanın gördüğü rüya gibidir. Rüya görenin, gördüğü şeyleri devam edip gidecek sandığı gibi, gaflet uykusunda bulunanlar da, dünyayı sürüp gidecek sanırlar.

Hazreti Cabir Radiyallahü anh, rivayet etmiştir ki: “Ben Nebi-yi Ekrem Sallallahü Aleyhi Vesellem nezdinde idim. Huzur-u saadete beyazlar giyinmiş, beyaz yüzlü bir zat geldi ve Resulullah’a selam verdi. Zat-ı Risalet de, mukabelede bulundu. O zat: Dünya nedir, dedi. Hazreti Peygamber: Uyuyan kimsenin rüya görmesi gibidir, buyurdu. O zat: Bir kimse dünyada ne halde bulunur, dedi. Resul-u Ekrem: Hazırlanıp kafil bekleyen kimse gibidir, buyurdu. O zat: Dünyada karar müddeti ne kadardır, dedi. Nebi-yi Ekrem: Yolcunun kafilden ayrılıp yetişmesi kadar, buyurdu. O zat: Dünya ile ahiret arasında ne kadar zaman vardır, dedi. Fahr-i Âlem Hazretleri: Gözü kapayıp açma zamanı kadar, buyurdu. O zat gitti. Seyyid-ül Mürselin, buyurdu ki: Bu Cebrael idi. Sizi dünyadan soğutmak ve ahirete teşvik etmek için gelmişti, buyurdu.”

وارهد از ظلمت ظن و دغل - تا بر آید ناگهان صبح اجل

16020- Ama ansızın ecel sabahı zuhur edince, zan ve hile karanlığından kurtulur.

روز محشر يك به يك پيدا شود - هر چه تو در خواب بينی نيك و بد
16021- *Bu dünya uykusunda gördüğün düşlerin hepsi, mahşer gününde, birer birer peyda olacaktır.*

گرددت هنگام بیداری عیان - آن چه کردی اندر این خواب جهان
16022- *Dünya uykusunda ne yapmış isen, o uyanıklık âleminde sana aşikâr olacaktır.*
Sure-i Zilzal'de:

Arapça, Sure Zilzal ayet 7-8

“İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyor (idiy)se onun(n sevabını) görecek, kimde zerre ağırlığınca şer yapıyor (idiy)se onu(n cezasını) görecek.”

اندر این خواب و ترا تعبیر نیست - تا نپنداری که این بد کردنی است
16023- *Sakın bu rüyada kötülük etmenin tabiri yoktur sanma!*
Mademki dünya uykudan, oradaki hareketleri ise rüyadan ibarettir; şu halde görülen kötülüklerin de, cezası yoktur zannetme!

روز تعبیر ای ستمگر بر اسیر - بلکه این خنده بود گریه و زفیر
16024- *Ey esir ve fakire zulmeden! Belki, senin rüyada, yani dünyada gülüşün, uyandığın mahşer gününde ağlama ve içine çekme halinde tabir edilecektir.*

شادمانی دان به بیداری خود - گریه و درد و غم و زاری خود
16025- *Rüyadaki ağlayışını, dert ve gam ile inleyişini ise, uyanıklıkta meserret bil!*

گرگ برخیزی از این خواب گران - ای دریده پوستین یوسفان
16026- *Ey Yusuf'ların dersini yırtan, ey acizlere zulmetmiş olan kimse! O ağır uykudan, kurt olarak uyanırsın!*

تو مگو که مردم و یابم خلاص - خون نخسبد بعد مرگت در قصاص
16027- *Kısastan sonra ölürsün ama ölümünden sonra da, o kan uyumaz.*
“Artık ben öldüm, kurtuldum” deme!

پیش زخم آن قصاص این بازی است - این قصاص نقد حیلست سازی است
16028- *Bu dünyanın kisası, âlemin nizamı için bir çaredir. Ahiretteki kısasa nispetle, oyuncak gibidir.*

Bir kimse, haksız yere birini öldürse, onu da kısasen idam ederler. Fakat katil, idam olunmakla ceza-yı uhreviden kurtulamaz. Maktul, ahirette dava ettiği takdirde öyle bir azaba uğrar ki, ona nispetle dünyadaki kısas oyuncak gibi kalır.

کاین جزا لعب است پیش آن جزا - زین لعب خواندهست دنیا را خدا
16029- *Dünyadaki ceza, ahiretteki cezaya nispetle oyuncak gibi kaldığı için, Cenab-ı Hakk, dünyaya “Oyun” demiştir.*

Bu beyit, Sure-i Hadid'deki:

Arapça, Sure-i Hadid ayet 20

“Bilin ki (ahiret kazancına yer vermeyen) dünya hayatı ancak bir oyundur, bir eğlencedir, bir süstür, aranızda bir öğünüştür. Mallarda ve evlâtlarda bir çoğalıştır. (Bunun) misali, bitirdiği nebat ekicilerin hoşuna giden bir yağmur gibidir. (Fakat) sonra o (nebat) kurur da, sen (onu) sapsarı bir halde getirilmiş görürsün. Sonra da o, bir çörçöp olur. Ahirette çetin azap vardır” ayetine işaretler.

Hadis-i şerifte de, **“Sizin bu dünyadaki ateşiniz, cehennem ateşinin yetmiş cüzünden bir cüzdür”** buyrulmuştur. Demek ki, cehennem ateşi dünya ateşinden yetmiş kere fazla şiddetlidir. Allah, cümlemizi böyle bir ateşten muhafaza eylesin. Amin.

“CEHENNEMDE BULUNUP EHL-İ CEHENNEMİ TAZİB EDECEK OLAN MAHLUKATIN, AÇ OLUP: YA RABBİ, BİZİM RIZIKLARIMIZI BOL OLARAK BİZE ULAŞTIR, ZİRA SABRIMIZ KALMADI, DİYE CENAB-I HAKK'A YALVARMALARI”

بیان آن که خلق دوزخ گرسنگانند و نالانند به حق که روزیهای ما را فربه گردان و زود زاد به ما رسان که ما را صبر نماند

هین رها کن آن خران را در گیا - این سخن پایان ندارد موسیا
16030- *Ya Musa! Bu sözün sonu gelmez. Bırak, o eşekler çayırda otlasınlar.*

هین که گرگانند ما را خشممند - تا همه ز آن خوش علف فربه شوند
16031- *Hepsi de, o güzelim otlardan semirsinler. Haberin olsun ki, cehennemde, bunca azgın ve kızgın kurtlarımız lokma beklerler.*

این خران را طعمه‌ی ایشان کنیم - ناله‌ی گرگان خود را موقنیم
16032- *Bütün o kurtlar, feryat edip duruyor. Bu eşekler ise, onlar için makbul birer yiyecektir.*

از لب تو خواست کردن آدمی - این خران را کیمیای خوش دمی
16033- *Hoş nefesinin kimyası, bu eşekleri insan etmek istedi.*

آن خران را طالع و روزی نبود - تو بسی کردی به دعوت لطف و جود
16034- *Sen onları, lütuf ve cömertliğiyle birçok defa davet ettin. Fakat o eşeklerin adam olmak için talih ve nasibi yoktu.*

تا بردشان زود خواب غفلتی - پس فرو پوشان لحاف نعمتی
16035- *Artık onlara nimet yorganını ört ki, çabucak gaflet uykusuna dalsınlar.*

شمع مرده باشد و ساقی شده - تا چو بجهند از چنین خواب این رده

16036- Uykudan sıçrayıp kalkınca, onlar, mumu sönmüş ve sakiyi gitmiş bulsunlar.

پس بنوشند از جزاهم حسرتی - داشت طغیانشان ترا در حیرتی
16037- Onların azgınlığı, sana hayret verdi. Ama onlar ceza günü, sana tabîî olmadıklarına hasret çekeceklerdir.

در جزا هر زشت را در خور دهد - تا که عدل ما قدم بیرون نهد
16038- Bizim adaletimiz zuhura gelince, her çirkin ve kötüye layık olan cezayı verir.

بود با ایشان نهان اندر معاش - کان شهی که می‌ندیدندیش فاش
16039- Apaçık göremedikleri bir padişah, gizlice onlarla yaşıyordu. Şarihler, buradaki padişahın Zat-ı Kibriya olduğunu söylerler ve:

Arapça, Sure-i Hadid ayet 4

“Nerede olursanız olun, o sizinle beraberdir” ayet-i kerimesiyle de, bu görüşü delil ve mesnede bağlarlar. Hazreti Mevlâna, buna bir misal irat ederek diyor ki:

گر چه زو قاصر بود این دیدنت - چون خرد با تست مشرف بر تنت
16040- Sendeki ruh ve akıl gibi, onlar da seninledir ama asla onları göremezsin.

از سکون و جنبشت در امتحان - نیست قاصر دیدن او ای فلان
16041- O ise, senin hareketini, duruşunu görür.

با تو باشد چون نه‌ای تو مستجیز - چه عجب گر خالق آن عقل نیز
16042- Ne şaşılacak şeydir ki, bu böyleyken, sen akıl ve ruhu yaratanın seninle oluşunu caiz görmezsin!

بعد آن عقلش ملامت می‌کند - از خرد غافل شود بر بد تند
16043- Bir kimse, akıldan gaflet ederek bir kötülükte bulunur. Sonra, akılı onu kınar ve ayıplar.

کز حضور استش ملامت کردنی - تو شدی غافل ز عقلت عقل نی
16044- Sen aklından gaflet ettiğin halde, aklın senden gafil değildir. Onun seni ayıplaması, seninle beraber olduğundandır.

در ملامت کی ترا سیلی زدی - گر نبودی حاضر و غافل بدی
16045- Eğer akıl, seninle beraber olmayıp gafil bulunsaydı, yaptığın kötülüğü nasıl görür ve sana ayıplayış sillesini nasıl vururdu.

کی چنان کردی جنون و تفس تو - و ر از او غافل نبودی نفس تو

Senin nefsin, akıldan gafil bulunmasaydı, öyle bir delilikte bulunur ve pis işlere girer miydin?

زین بدانی قرب خورشید وجود - پس تو و عقلت چو اصطرب بود

16047- O halde aklın usturlap aleti gibidir ki, onunla varlık güneşinin yakınlığını bilirsin.

Usturlâp, müneccimlerin kullandıkları bir âlet idi ki, onunla yükseklik alırlar, vakit tayin ederler ve daha bazı Astronomi hesapları yaparlardı.

نیست چپ و راست و پس یا پیش رو - قرب بی چون است عقلت را به تو

16048- Aklın sana yakınlığı ve sendeki varlığı bile, anlatılmaz haldeyken ve o yolda, akıldan bahsedilmezken bile, Hakk'ın sana yakınlığındaki keyfiyetsizlik, daha yücedir.

پیش اصبع یا پیش یا چپ و راست - نیست آن جنبش که در اصبع تراست

16049- Parmağındaki hareket, parmağının önünden, ardından, sağından, solundan değildir.

وقت بیداری قرینش می شود - وقت خواب و مرگ از وی می رود

16050- Uyku ve ölüm halinde, o hareket parmaktan gider... Uyanınca, yine avdet eder.

که اصبع بی او ندارد منفعت - از چه ره می آید اندر اصبع

16051- O hareket, parmağına hangi yoldan geliyor? Nitekim o olmasa, parmağının faydası kalmaz.

Hareketleri “Makul” ve “Gayr-i makul” diye ikiye taksim etmişler ve makul hareketler, aklın; gayr-i makul hareketler, ruhun tesiriyledir, demişlerdir. Bu iki hareketten, aklın ve ruhun varlığı ve insana yakınlığı anlaşılır. O anlaşılınca akli ve ruhu halkeyleyen ve onlara bedende tasarruf kuvvetini veren Allah'ın varlığı ve insana keyfiyetsiz yakınlığı nasıl inkâr edilebilir?

از چه ره آمد بغیر شش جهت - نور چشم و مردمک در دیده ات

16052- Gözünde ve gözbebeğinde olan görüş nuru, altı cihetten de gelmiyor. Fakat hangi yolla geliyor?

Altı cihet: Ön, arka, sağ, sol, alt ve üst taraflarıdır ki, bunlara “Altı yön” tabir olunur. Göz nuru, bu cihetlerden başka bir yoldan gelir ki, o da ruh yoludur ve gelişi bilakefiyettir.

بی جهت دان عالم امر و صفات - عالم خلق است با سوی و جهات

16053- Halk âlemi, cihetlidir; emir ve sıfatlar âlemi ise, bila cihettir.

Kur'an-ı Kerim'de:

Arapça, Sure Araf ayet 54

“Güneşi, ayı, yıldızları -hepsi de emrine ram olarak- (yaratan O). Haberin olsun ki yaratmak da, emretmek de O'na mahsus. Âlemlerin Rabbi

olan Allah'ın şanı ne kadar yücedir!" buyrulmuştur. Maddiyat âlemine "Âlem-i halk", maneviyat âlemine "Âlem-i emr" denilir.

Arapça, Sure İsra ayet 85

"De ki: Ruh, Rabbimin emri (cümlesi)ndendir" ayet-i kerimesinde ruhun "Âlem-i emr"den olduğu beyan buyrulmuştur.

بی‌جهت‌تر باشد امر لاجرم - بی‌جهت دان عالم امر ای صنم

16054- *Güzelim! Emir âlemini cihetsiz bil! Emir âlemi cihetsiz olunca, onun sahibi bulunan Cenab-ı Hakk, elbette cihetten münezzehtir.*

عقل‌تر از عقل و جان‌تر هم ز جان - بی‌جهت بد عقل و علام البیان

16055- *Akıl, âlem-i emirden bulunduğu cihetle, cihetsiz olunca, Alam-ül Beyan olan Allah, akıldan üstün akıl, candan üstün candır.*

آن تعلق هست بی‌چون ای عمو - بی‌تعلق نیست مخلوقی بدو

16056- *Hiçbir mahluk, ona alakasız değildir. Lakin bu alaka, keyfiyetsizdir.*

غیر فصل و وصل ننديش گمان - ز انکه فصل و وصل نبود در روان

16057- *Zira ruhta ne kavuşma vardır, ne ayrılma... Fakat zan, ayrılmak ve kavuşmaktan başka bir şey bilmez!*

لیک پی بردن بنشانند غلیل - غیر فصل و وصل پی بر از دلیل

16058- *Ayrılma ve kavuşmadan başka bir delil ara. Lakin kavuşma ile ayrılmadan başka delil aramak, hastayı teskin eylemez.*

Her mahlûğun, hususiyle ruhun, Cenab-ı Hakk'a taalluku olmakla beraber, o taalluk bilakefiyettir. Ruhun bedene olan alakası da böyledir. Yani nasıl olduğu tarif edilemez. Zan ve tasavvur bunu takdir edemediği için "Ruh, ya beden dâhil ve muttasıl yahut hariç ve munfasıldır" der. Hatta biri ona, "Ne muttasıldır, ne munfasıldır. Belki o taalluk, bilakefiyettir" dese anlamaz, hayrete düşer. Binaenaleyh, bu ayrılma ve kavuşma keyfiyetini bırak da başka bir delil bul... O da mürşid-i kâmilin delaletidir.

تا رگ مردیت آرد سوی وصل - پی‌پیایی می‌بر از دوری ز اصل

16059- *Asıldan uzaksan, yakınlığa doğru daima iz ara ki, sendeki erlik damarı, seni vuslata götürsün.*

بسته‌ی فصل است و وصل است این خرد - این تعلق را خرد چون ره برد

16060- *Bu manevî alakayı, akıl nasıl anlayabilir? Çünkü o, ayrılığa ve bitişik olmaya bağlıdır.*

Akılca bir şey, ya "Muttasıl bitişik, ya "Münfasıl" ayrı olur. Bunların bir üçüncüsü olamaz.

بحث کم جویید در ذات خدا - زین وصیت کرد ما را مصطفی

16061- Bundan dolayı, Hz. Mustafa s.a.v. “Allah’ın zatına dair mübahase etmeyin” diye, bize vasiyet etmiştir.

Bu hususta İbn-i Abbas Radiyallahü anhümanın rivayet ettiği: **“Her şeyi düşünün, fakat Allah’ın zatını düşünmeyin.”** Keza: **“Allah’ın mahlukatını düşünün, fakat Zat-ı İlahî’yi düşünmeye kalkışmayın. Zira helâk olursunuz, yani delalete düşersiniz”** hadisleri ile İbn-i Ömer Radiyallahü anhümadan: **“Allah’ın verdiği nimetleri düşünün, Zat-ı İlahî’yi düşünmeyin”** hadisi varit olmuştur.

Gülşen-i Raz sahibi Şeyh Mahmud Sebisteri Kuddise sırruhu da, demiştir ki: **“Allah’ın nimetlerini düşünüp şükretmek, süluk yolunun şartıdır. Lakin Hakk’ın zatı hakkında şöyle mi, böyle mi diye düşünmek günahdır.”**

در حقیقت آن نظر در ذات نیست - آن که در ذاتش تفکر کردنی است

16062- Zatı ve mahiyeti ile tefekkür edilebilen şeylere karşı olan bakış ve görüş, Hakk’ın zatına olamaz ve göremez.

صد هزاران پرده آمد تا اله - هست آن پندار او زیرا به راه

16063- Çünkü düşünenin zannı ve düşüncesi, ancak yola taalluk eder. O zan ve düşünce ile Zat-ı ilahî arasında ise, yüzbinlerce perde vardır.

Aleyhisselat Efendimiz: **“Allah Teala’nın nurdan ve zulmetten yetmiş bin hicabı vardır. Eğer onlar açılacak olsa, vech-i ilahînin nuru, nazarı kendisine ulaşanı yakardı”** buyurmuştur. Buradaki yetmiş bin adedi, çokluktan kinayedir.

Cenab-ı Hakk, her şeyi çepeçevre kuşatmıştır. İhata eden, ihata edilemediği için, Cenab-ı Hakk da tefekkür, tasavvur ve tahayyül ile bilinemez.

وهم او آن است کان خود عین هوست - هر یکی در پرده‌ی موصول خوست

16064- Herkes bir perde ile örtülmüştür. “Hakk’ın hakikatine vasıl oldum” zannı, kendi vehmidir.

تا نباشد در غلط سودا پز او - پس پیمبر دفع کرد این وهم از او

16065- Bu yüzden, anlayışın idraki yanılmasın diye, Hz. Peygamber s.a.v. ondan vehmi gidermiştir.

بی‌ادب را سر نگونی داد رب - و انکه اندر وهم او ترک ادب

16066- Vehminde edepsizlik bulunan kimseyi, Rabbin hışmı baş aşağı eder.

می‌رود پندارد او کاو هست چیر - سر نگونی آن بود کاو سوی زیر

16067- Baş aşağı oluş, aşağılara doğru gitmektir. Hâlbuki böyle olan kimse, kendisini yükseliyorum zanneder.

از عظیمی و ز مهابت گم شوید - در عجب‌هایش به فکر اندر روید

16068- Allah’ın şaşılacak kudretini ve garip mahlukatını düşünün de, yüceliği karşısında, kendinizi kaybedin!

حد خود داند ز صانع تن زند - چون ز صنعش ریش و سبلت گم کند

16069- Cenab-ı Hakk'ın kemal sıfatını düşünen kimse, sakalını, bıyığını kaybeder.

Hayret içinde kalır da, haddini bilir ve sükût edip **“Ey maruf olan Allah! Biz seni hakkıyla tanıyamadık”** itirafında bulunur.

کز شمار و حد برون است آن بیان - جز که لا احصی نگوید او ز جان

16070- O kimse, candan ve gönülden: “Ben seni övemem” demekten başka bir şey yapamaz. Çünkü Zat-ı ilahînin beyanı, sayıdan ve hesaptan ötedir.

Bu beyit, **“Ya Rabbi! Ben sana layık senada bulunamıyorum. Sen nefsini nasıl sena etmişsen, öylesin”** hadisine işaretler.

“ZÜLKARNEYN'İN KAF DAĞINA VARIP: EY KAFDAĞI, HAKK'IN SANATININ AZAMETİNDEN BİZE BAHSET, DEYİNCE, KAF DAĞININ: ALLAH'IN AZAMETİNİN SIFATI BEYAN EDİLEMEZ, ONUN KARŞISINDA İDRAKLER YOK OLUR, CEVABINI VERMESİ; BUNUN ÜZERİNE ZÜLKARNEYN'İN: HAKK'IN SIFATLARINDAN HATIRINDA OLUP SÖYLEMESİ SANA KOLAY GELENİ SÖYLE, TALEBİNDE BULUNMASI

رفتن ذو القرنین به کوه قاف و درخواست کردن که ای کوه قاف از عظمت
صفت حق ما را بگو و گفتن کوه قاف که صفت عظمت او در گفت نیاید که پیش
آن ادراکها فنا شود و لابه کردن ذو القرنین که از صنایعش که در خاطر داری و
بر تو گفتن آن آسانتر بود بگوی

Zülkarneyn, Yemen hükümdarlarından birinin adıdır ki, Hazretîl brahim Aleyhisselam devrinde bulunduğu rivayet edilir. Bazıları, buna bir de “İskender Zülkarneyn Hazretleri” derler ki, tamamıyla yanlıştır.

Zülkarneyn, söylediğim gibi Yemenli ve mümin olup İbrahim Aleyhisselam ile muasırdır.

İskender, Makedonyalı ve putperest olup İsa Aleyhisselamdan üç asır evvel yaşamıştır. Binaenaleyh, ikisinin bir adam olmasına imkân yoktur.

Kur'an-ı Kerim'de Zülkarneyn'den bahsedilmiş ve onun Yecüc ve Mecüc'e karşı bir set yapmış olduğu beyan buyrulmuştur. Nebi yahut veli olması ihtilaflı bulunan da, bu Zülkarneyn'dir.

Kaf dağına gelince, bunun arzı ihata etmiş bir dağ olduğu söylenir. Maddeten böyle bir dağ olmadığı için onun kudret-i ilahîden kinaye olması zannedilir.

Her ne ise, Zülkarneyn seyahatlerinin birinde bu dağa vasıl olmuş, onunla mükâlemeye bulunmuştur. Zülkarneyn'in dağ ile konuşmasından anlaşılıyor ki, vakıa temsilidir.

دید او را کز زمرد بود صاف - رفت ذو القرنین سوی کوه قاف

16071- Zülkarneyn, Kafdağı tarafına gitti. Onun zümrütten daha saf olduğunu gördü.

ماند حیران اندر آن خلق بسیط - گرد عالم حلقه گشته او محیط

16072- O dağ, halka gibi âlemi ihata etmişti. Zülkarneyn, o muazzam mahluğun azamet ve cesameti karşısında hayrette kaldı.

که به پیش عظم تو بازیستند - گفت تو کوهی دگرها چیستند
16073- Zülkarneyn, dedi ki: "Sen dağ isen, diğer dağlar nedir? Onlar senin büyüklüğüne karşı, oyun ve oyuncak gibidir."

مثل من نبوند در حسن و بها - گفت رگهای من اند آن کوهها
16074- Kaf, dağı dedi ki: "O dağlar, benim damarlarımdır. Güzellikte benim gibi değildir."

بر عروقم بسته اطراف جهان - من به هر شهری رگی دارم نهان
16075- Her şehirde, benim gizli bir damarım vardır. Cihanın her tarafı, benim damarlarıma bağlıdır.

گوید او من بر جهانم عرق را - حق چو خواهد زلزلهی شهری مرا
16076- Cenab-ı Hakk, bir şehirde zelzele olmasını murat edince bana emreyler. Ben de, oradaki damarımı oynatırım.

که بدان رگ متصل گشته ست شهر - پس بجنبانم من آن رگ را به قهر
16077- O şehre muttasıl olan damarımı, kahrıyla oynatırım.
Orada zelzele olur.

ساکنم و ز روی فعل اندر تگم - چون بگوید بس، شود ساکن رگم
16078- Allah, "Yetişir!" deyince, damarım sakinleşir. Bu sakin halim, diğer bir emre kadar devam eder.

چون خرد ساکن و ز او جنبان سخن - همچو مرهم ساکن و بس کارکن
16079- Ben, merhem gibi sakin, fakat müessirim. Sakin olduğum halde, kelimamı tahrik eden akıl gibiyim.

زلزله هست از بخارات زمین - نزد آن کس که نداند عقلش این
16080- Buna akli ermeyenlerin sözüyse, zelzelenin, arzın buharından olduğudur.

Hadiselerin sebeplerini, herkes akli erdiği kadar bulur. Kimi vakıaları bir takım sebeplere bağlar, kimi de doğrudan doğruya Müsebbib-ül Esbap'ın kader ve kazasından bilir. Hazreti Mevlâna, bunu anlatmak için diyor ki:

BİR KARINCA KÂĞIT ÜSTÜNDE GİDERKEN, KALEMİN YAZIŞINI GÖRÜP, ONU ÖVMEMEYE BAŞLADI; GÖZÜ DAHA KESKİN OLAN BAŞKA BİR KARINCA: ASIL PARMAKLARI ÖV, ZİRA HÜNER ONLARINDIR, DEYİNCE, ONDAN DAHA AYDIN GÖZLÜ BAŞKA BİR KARINCA: BEN KOLU ÖVERİM, ÇÜNKÜ PARMAKLAR ONUN FERİDİR, DEDİ"

موری بر کاغذی می‌رفت نبشتن قلم دید قلم را ستودن گرفت، موری دیگر که چشم تیزتر بود گفت ستایش انگشتان را کن که این هنر از ایشان می‌بینم، موری دیگر که از هر دو چشم روشن‌تر بود گفت من بازو را ستایم که انگشتان فرع بازواند الی آخره

گفت با موری دگر این راز هم - مورکی بر کاغذی دید او قلم
16081- *Ufak bir karınca, kalemin kâğıt üstüne yazdıklarını gördü. Bu sırrı, başka bir karıncaya söyledi.*

همچو ریحان و چو سوسن زار و ورد - که عجایب نقشها آن کلك کرد
16082- *“O kalem, kâğıda fesleğen, susam çiçeği ve gül gibi acayip nakışlar yaptı” dedi.*

وین قلم در فعل فرع است و اثر - گفت آن مور اصبع است آن پیشه‌ور
16083- *Öbür karınca, dedi ki: “O sanatkâr parmaktır. İş görmede kalem, parmağın ferî ve eseridir.”*

که اصبع لاغر ز زورش نقش بست - گفت آن مور سوم کز بازو است
16084- *Üçüncü karınca da, dedi ki: “Parmaklar onları yazdırsa bile, bu iş kolun sayesinde.”*

مهتر موران فطن بود اندکی - همچنین می‌رفت بالا تا یکی
16085- *Bahis, böylece uzadı gitti. Karıncaların beyi, daha zeki idi...*

که به خواب و مرگ گردد بی‌خبر - گفت کز صورت مبینید این هنر
16086- *Karıncaların beyi, dedi ki: “Bu hüneri suretten, yani maddeden görmeyin. Zira o suret, uyku veya ölümle bi-haber ve bi-kudret oluverir.”*

جز به عقل و جان نجنبد نقشها - صورت آمد چون لباس و چون عصا
16087- *Suret, elbise ve asa gibidir. Akıl ve ruhtan başka bir şeyle, bu güzel nakışlar yapılamaz.*

بی‌ز تقلیب خدا باشد جماد - بی‌خبر بود او که آن عقل و فؤاد
16088- *Allah’ın kudret ve tevfiği olmayınca, bu akıl ve kalbin cemat gibi cansız kalacağından, karınca beyi de haberdar değildi.*

عقل زیرک ابلهی‌ها می‌کند - يك زمان از وی عنایت بر کند
16089- *Allah, bir an akıldan inayetini kaldırarak olursa, o zeki akıl, budalalıklar yapar.*

چون که کوه قاف در نطق سفت - چونش گویا یافت ذو القرنین گفت
16090- *Zülkarneyn, Kaf dağını söz söyler ve söz incilerini deler bulunca, ona dedi ki...*

از صفات حق بکن با من بیان - کای سخن گوی خبیر راز دان
16091- *Ey haberdar olup sırları bilen ve söz söyleyen! Bana Allah’ın sıfatlarını beyan et!*

که بیان بر وی تواند برد دست - گفت رو کان وصف از آن هایلتر است
16092- *Kafdağı, dedi ki: "Haydi işine git! Sıfat-ı ilahîyeyi tavsif ve beyana kimin gücü yeter. Onları tavsife, kim muvaffak olabilir?"*

بر نویسد بر صحایف ز آن خبر - یا قلم را زهره باشد که به سر
16093- *Yahut kalemin cüreti ve cesareti var mıdır ki, sayfalar üstüne ondan bir haber ve malumat yazabilsin?*

از عجبهای حق ای خبر نکو - گفت کمتر داستانی باز گو
16094- *Zülkarneyn, dedi ki: "Ey iyi âlim! Allah'ın sıfatlarından, küçük de olsa, bir bahiste bulun."*

کوههای برف پر کرده ست شاه - گفت اینک دشت سیصد ساله راه
16095- *Kafdağı, dedi ki: "İşte üç yıllık yol genişliğinde bir sahayı, Allah karlı dağlarla doldurmuştur."*

می‌رسد در هر زمان برفش مدد - کوه بر که بی‌شمار و بی‌عدد
16096- *Sayısız ve hesapsız, birbiri üstüne dağlar vardır ki, onları örten karalar üzerine, daima karlar yağar.*

می‌رساند برف سردی تا ثری - کوه برفی می‌زند بر دیگری
16097- *Bir kar dağının üstüne, başka bir kar dağı yığılmada... Karın soğukluğu, ta yerin dibine kadar işlemekte!*

دم‌بدم ز انبار بی‌حد شگرف - کوه برفی می‌زند بر کوه برف
16098- *Hakk'ın kudretiyle, her kar dağı üzerine, daha büyük kardan bir dağ hasıl olmakta...*

تف دوزخ محو کردی مرا - گر نبودی این چنین وادی شها
16099- *Şahım! Eğer böyle karlı bir vadi olmasaydı, cehennem harareti bütün dünyayı mahvederdi.*
Bundan sonra Hazreti Mevlâna, diyor ki:

تا نسوزد پرده‌های عاقلان - غافلان را کوههای برف دان
16100- *Bil ki, Gafiller, akıllı kimselerin hicapları tecelli ateşinden yanmasın diye, böyle kar dağlarıdırılar.*

سوختی از نار شوق آن کوه قاف - گر نبودی عکس جهل برف باف
16101- *Eğer karlar yağdıran cehaletin aksi olmasaydı, şevk ve iştiağ ateşinden, o Kafdağı gibi ariflerin vücudu yanardı.*

Evliyaullahtan Malik bin Dinar Kuddise sırruhu, bir gün çarşıda dolaşırken, biri ona: "Burada ne yapıyorsun?" diye sormuş. O da: "Gaflet celbediyorum" cevabını vermiş. Çünkü bazı demlerde gaflet ve oyalamak da lazım imiş, ilahî tecelli devam edecek olursa, arifin vücudu yanıp mahv olurmuş.

Nitekim Aleyhisselatü Vesselam Efendimize böyle ruhaniyet galebe edince Hazreti Âişe'ye: **“Kellimini ya Hümeýra”**, yani **“Ey pembecik! Bana lakırdı söyle”** buyurur ve mükâleme ile beşeriyete avdet ederdi.

Hümeýra, pembecik demektir ki, Hazreti Âişe hem genç, hem de pembe renkli olduğu için kendisine taraf-ı Risaletten bu lakap verilmişti.

بهر تهدید لئیمان دره‌ای است - آتش از قهر خدا خود ذره‌ای است

16102- Ateş, kahr-ı ilahînin bir zerresi ve alçakların tedibi için kamçıdır.

Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz bir hadisinde buyurmuştur ki, **“Kamçıyı evdekilerin göreceği bir yere asın ki, o kamçı onlar için tedip ve terbiye vasıtasıdır.”**

Hazreti Ömer Radiyallahü anh, halifeliği zamanında elinde kamçı olduğu halde dolaşır ve münasebetsiz hareketlerini gördüklerine yapıştırırdı.

Şeyh Sadi Kuddise sırruhu: “Sertlik ve yumuşaklığın beraber olması iyidir. Kan alan kimseden ibret almalıdır ki, evvela damarı açar, sonra üstüne merhem koyup sarar” demiştir. Binaenaleyh, kanunlarda bu cihete dikkat olunmalıdır ve uygunsuz harekâta müsamaha edilmemelidir.

برد لطفش بین که بر وی سابق است - با چنین قهری که زفت و فایق است

16103- Allah'ın kahr ateşi bu derece azim ve şedit olduğu halde, lütfunun serinliğini gör ki, o ateşten ileridir.

Allah'ımızın lütfu, kahrından üstündür.

سابق و مسبوق دیدی بی‌دوی - سبق بی‌چون و چگونگی معنوی

16104- Bu keyfiyet ve kemiyetsiz manevî bir ileri oluşturmaz. İleri geçeni de, geri kalanı da, bir olarak ihtiva eder.

که عقول خلق ز آن کان يك جو است - گر ندیدی آن بود از فهم پست

16105- Eğer sen, bu hakikati görmedinse, görmeyişin senin nakıslığındandır. Zira bütün mahlukatın aklı, ilm-i ilahî madeninden bir arpa miktarıdır.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

Arapça, Sure İsra ayet 85

“(Zaten) size az bir ilimden başkası verilmemiştir” buyrulmuştur.

Binaenaleyh:

کی رسد بر چرخ دین مرغ گلین - عیب بر خود نه نه بر آیات دین

16106- Ayıp ve noksanı, din ayetlerine isnat etme de kusuru kendine bul. Çamurdan olan bir kuş, din semasına nasıl erişebilir?

ز انکه نشو او ز شهوت وز هواست - مرغ را جولانگه عالی هواست

16107- Kuşun dönüp dolaşacağı en yüce yer, havadır. Çünkü onun gelişmesi, şehvetten ve hevadandır.

Böyle gelişmesi şehvetten ve hevadadan olan bir kuş, hava tabakasından yukarıya çıkamadığı gibi, maddenin sınırlarını aşamayan bir insan da, rahmetin ileri, gazabın ileri olması gibi ince bir meseleyi idrak edemez.

تا ز رحمت پیشت آید محملی - پس تو حیران باش بی لا و بلی

16108- *O halde, sen, evet ve hayır demeyip hayrette kal ki, Rahmet-i ilahîyeden, sana bir binek gelsin.*

قهر بر بندد بدان نه روزنت - ور بگویی نه زند نه گردنت

16109- *Eğer, "Hayır" diyerek inkâra kalkışırsan, o inkâr senin yolun vurur. Allah'ın kahrı da, o inkâr sebebiyle kalbinin hidayete bakacak penceresini kapatır, hakikati göstermez.*

تا در آید نصر حق از پیش و پس - پس همین حیران و واله باش و بس

16110- *O halde, hayran olup kal ki, her tarafında Allah'ın yardımını zuhur etsin.*

با زبان حال گفتی اهدنا - چون که حیران گشتی و گیج و فنا

16111- *Hayrette kalıp varlığından geçersen, hal diliyle: "Ya Rabbi! Bizi, doğru yola götür" demiş olursun.*

می شود آن زفت نرم و مستوی - زفت زفت است و چو لرزان می شوی

16112- *Hakikat bahisleri çok büyüktür. Fakat sen titrer ve Hakk'a sığınırsan, o büyüklük ve zorluk, sana kolay görünür.*

چون که عاجز آمدی لطف و بر است - ز انکه شکل زفت بهر منکر است

16113- *Zira o büyüklük, münkirler içindir. Sen aczini itiraf edince, senin için o lütuf ve ihsan olur.*

"CEBRAİL ALEYHİSSELAMIN HZ. MUSTAFA SALLALLAHÜ ALEYHİ VESELLEM EFENDİMİZE, KENDİSİNİ MELEK SURETİYLE GÖSTERMESİ VE YEDİYÜZ KANADINDAN BİRİ ZAHİR OLUNCA, UFKU İHATA ETMESİ VE O KADAR ŞUASI VARKEN GÜNEŞİ GÖRÜNMEZ HALE GETİRMESİ"

نمودن جبرئیل علیه السلام خود را به مصطفی صلی الله علیه و آله به صورت خویش و از هفت صد پر او چون یک پر ظاهر شد افق را بگرفت و آفتاب محجوب شد با همه شعاعش

که چنان که صورت تست ای خلیل - مصطفی می گفت پیش جبرئیل

16114- *Hiz. Mustafa s.a.v. Cebrail'e buyurdu ki: "Azizim! Yaratıldığın suretle..."*

تا ببینم مرا ترا نظاره وار - مرا بنما تو محسوس آشکار

16115- *Kendini bana göster de, seni öylece seyredeyim.*

حس ضعیف است و تناک سخت آیدت - گفت نتوانی و طاقت نبودت

16116- *Cebrail, dedi ki: "Ya Resulullah! Beni o surette görmeye tahammül edemezsin. Çünkü hiss-i insanî, zayıf ve yufkadır; müşahede sana güç gelir."*

Fakat Resulullah Hazretleri, talebini tekrar ile buyurmuştur ki:

تا چه حد حس نازک است و بی‌مدد - گفت بنما تا ببیند این جسد

16117- *Melekût âlemindeki şeklini göster ki, bu ceset, hissin ne derece nazik ve tahammülsüz olduğunu görsün.*

لیک در باطن یکی خلقی عظیم - آدمی را هست حس تن سقیم

16118- *İnsanın bedenine ait duygusu, noksan ve zayıftır. Lakin batınında, pek büyük bir mizaç vardır.*

Nitekim:

Arapça, Sure Nisa ayet 28

"Allah (ağır teklifleri) sizden hafifletmek ister. (Zaten) insan da zayıf olarak yaratılmıştır" ayeti birincisini,

Arapça, Sure Kalem ayet 4

"Hiç şüphesiz, sen büyük bir ahlak üzerindesin" ayeti de, ikinci hususu bildirir.

لیک هست او در صفت آتش زنه - بر مثال سنگ و آهن این تنه

16119- *Bu ceset, taşla demire benzer. Bu sıfatla, o çakmak gibidir.*

زاد آتش بر دو والد قهر بار - سنگ و آهن مولد ایجاد نار

16120- *Taşla demir, ateşin vücuda gelmesi için sebeptir. Ateş, bu ana ve babadan kahr yağdırıcı olarak doğar.*

İnsanda da bir hiss-i sakim ve hulk-i azim vardır. Tıpkı çakmak taşıyla demir gibidir. Taş ve demirin bir araya gelmesiyle çakmağın teşekkül eylediği gibi, hiss-i sakim ile hulk-i azimin ictimaidan da insan peyda olur.

هست قاهر بر تن او و شعله زن - باز آتش دست کار وصف تن

16121- *Yine ateş, bedene ait bir sıfattır... Fakat bedeni kahreder, alevler çıkarır.*

که از او مقهور گردد برج نار - باز در تن شعله ابراهیم وار

16122- *Keza bedende, İbrahim Aleyhisselamda olduğu gibi, öyle bir ziya vardır ki, onun tesiriyle, ateş burcu kahrolur, söner...*

Hazreti İbrahim'i Nemrut ateşe atmıştı. Fakat ondaki nurun tesiriyle nar-ı Nemrut sönuvermişti. Keza hadiste varit olmuştur ki, *"Müminler sırat üstünden geçerken, cehennem: Ey mümin! Geç... Senin nurun, benim ateşimi söndürüyor, diyecektir."*

رمز نحن الاخرون السابقون - لاجرم گفت آن رسول ذو فنون

16123- Bundan dolayı, hünerler sahibi Resulullah s.a.v. Hazretleri, “Biz, ileri gidenlerin artta gelenleriyiz” remzini beyan etmiştir.

Hadis-i şerif, “**Biz sonra gelmişiz, evvelkileri geçmişiz**” mealindedir. Bu evvelkilerden maksadın ne olduğu iki türlü izah edilmiştir. Bir görüşe göre, İslam’dan evvelki din ve şeriatlere tabi olanlardır ki, ümmet-i Muhammed onlardan eftaldir. İkinci bir görüşe göre, hayvanat, nebatat ve cemadata varıncaya kadar olan mahlukattır ki, insanın yaratılışı onların hepsinden sonradır. Öyle olmakla beraber hepsine hakimdir.

در صفت از کان آهنها فزون - ظاهر این دو به سندانى زبون

16124- Bu ikisi, yani çakmak taşı ile demir, örs ile çekicin zebunudur. Fakat sıfat itibarıyla, demir madenlerinden daha kuvvetlidir.

Malum ya, çakmak demirine o şekli vermek için ateşte kızdırırlar. Sonra örsün üstüne koyup çekiçe döverler. Surette örs ile çekicin zebunu olur. Fakat o demirle çakmak taşına vurulunca çıkacak kıvılcım, bütün bir dünyayı yakmak kuvvetini haizdir.

وز صفت اصل جهان این را بدان - پس به صورت آدمی فرع جهان

16125- İnsan da, sureti ve hilkatı itibarıyla cihanın feridir. Lakin sıfatı itibarıyla, onu cihanın aslı bil.

Evet... İnsan mahlukatın hepsinden sonra ve topraktan yaratılmış olduğu için âlemin feridir. Fakat âlemin yaratılışından maksat, insandır. Alehusus Peygamber s.a.v. Efendimizdir. Nitekim bir hadis-i kudsîde, “**Ya Muhammed! Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım**” buyrulmuştur.

هیبتی که که شود زو مندکی - چون که کرد الحاح بنمود اندکی

16126- Aleyhisselat Efendimiz, talebinde ısrar edince, Cebrail birazcık göründü; ama heybeti, dağı bile parça parça ederdi.

از مهابت گشت بی‌هش مصطفی - شهرى بگرفته شرق و غرب را

16127- Sade bir kanadı, şarkı ve garbı kaplamış o azameti görünce ve onun Halik-i Zîşanındaki kudreti düşününce, Sallahü Aleyhi Vesellem Efendimiz kendinden geçti.

جبرئیل آمد در آغوشش کشید - چون ز بیم و ترس بی‌هوشش بدید

16128- Cebrail Aleyhisselam, Resulullahın kendinden geçtiğini görünce, insan şekline girip geldi. Zat-ı Risaleti kucaklayıp ayılttı.

وین تجمش دوستان را رایگان - آن مهابت قسمت بیگانگان

16129- Cebrail’in o mehabeti, yabancılar içindir. Bu iltifatı ise, dostlara mahsustur.

Hazreti Mevlâna, bu hâlde bir misal getiriyor ve diyor ki:

هول سرهنگان و صارمها به دست - هست شاهان را زمان بر نشست

16130- Padişahların tahtta oturdukları zaman olur ki, orada eli kılıçlı ve korkunç çavuşlar bulunur.

که بلرزند از مهابت شیرها - دور باش و نیزه و شمشیرها

16131- *O çavuşların ve muhafızların ellerinde, ucu eğri değnekler, mızraklar ve kılıçlar vardır. Arslanlar bile onları görse, heybetlerinden titrerler.*

که شود سست از نهیبش جانها - بانگ چاووشان و آن چوگانها

16132- *Çavuşların sesinden ve ellerindeki sopadan, canlar ürker... Heybetlerinden herkes korkar...*

که کندشان از شهنشاهی خبر - این برای خاص و عام ره گذر

16133- *Ama bu heybet, yoldan geçenlere, orada padişah bulunduğunu haber vermek, bildirmek içindir.*

تا کلاه کبر ننهند آن گروه - از برای عام باشد این شکوه

16134- *Bu azamet ve heybet, halkın kibir ve kini terk etmeleri içindir. Onlara mahsustur.*

نفس خود بین فتنه و شر کم کند - تا من و ماهای ایشان بشکند

16135- *Bu mehabet ve şevket, halkın, “Biz ve ben” diye benlik davasına kalkışmamaları, kendini görüp beğenen nefsin fitne çıkarmaması ve şerre kalkışmaması içindir.*

دارد اندر قهر زخم و گیر و دار - شهر از آن ایمن شود کان شهریار

16136- *Böylece, padişahın kahrı korkusuyla, şehirde emniyet ve asayiş devam eder.*

هیبت شه مانع آید ز آن نحوس - پس بمیرد آن هوسها در نفوس

16137- *Halk, böyle nefislerin kötülük heveslerinden kurtulur; padişahın heybeti, fenalıklara mani olur.*

کی بود آن جا مهابت یا قصاص - باز چون آید به سوی بزم خاص

16138- *Fakat padişah, meclis-i hassına gelince, orada mehabet ve kıyas gibi şeyler kalır mı?*

نشنوی از غیر چنگ و نی خروش - حلم در حلم است و رحمتها به جوش

16139- *O has mecliste, hilmler içinde hilmler vardır. Merhametler cuş ve huruş halindedir. Orada çeng ve ney sesinden başka bir seda işitmezsın.*

وقت عشرت با خواص آواز چنگ - طبل و کوس هول باشد وقت جنگ

16140- *Davul ve kösün korkunç sesleri, harp esnasındadır. Has nedimlerle işret zamanı duyulan ise, çeng nağmeleridir.*

Beraber oturulup işret edilen zarif kimselere “Nedim” ve nedimlerle birlikte bu türlü meclislerde bulunmaya “Münademe” derlerdi. Hükümdarların ve hususiyle Abbasi halifelerinin münademe meclislerinde, resmi libaslar çıkarılır, o meclislere

mahsus hafif, ipekli لباسlar giyilir, arada yabancı bulunmayacağı içinde serbestçe konuşulurdu.

و آن پری رویان حریف جام را - هست دیوان محاسب عام را

16141- *Muhasebe divanı, yani icap edenlerin hesabına bakılması, avam içindir. Peri yüzlü güzeller ise, işret meclislerinde bulunurlar ve sakilik ederler.*

وین حریر و رود مر تعریش راست - آن زره و آن خود مر چالیش راست

16142- *Zırh ve tolga gibi harp aletleri, muharebe için; ipekli لباسlar ile sazlar ise, işret meclislerinin kurulduğu yerler içindir.*

ختم کن و الله اعلم بالرشاد - این سخن پایان ندارد ای جواد

16143- *Ey cömert kişi! Bu bahsin sonu gelmez. Binaenaleyh, sözü kes ki, her şeyi en iyi bilen Allah'tır.*

Hazreti Mevlâna, Cenab-ı Hakk'ın lütfu gibi kahrı da olduğunu, lütfunun havasa, kahrının avama mahsus bulunduğunu, bir takım misallerle tavzih eyledikten sonra, Sallallahü Aleyhi Vesellem Efendimizin Cebail Aleyhisselamı melek sureti ile görmesi üzerine kendinden geçmesi bahsine avdetle diyor ki:

خفته این دم زیر خاک یثرب است - اندر احمد آن حسی کو غارب است

16144- *Hiz. Ahmed'in Rüyet-i Cibril'e tahammül edemeyen hiss-i bedenisi, şimdi Medine'de metfundur.*

بی‌تغیر مقعد صدق اندر است - و آن عظیم الخلق او کان صفدر است

16145- *Ama bütün kâinata galebe eyleyen, azim yaratılıştaki manevî varlığı ise, asla değişmeksizin kurb-i ilahîde ve doğruluk makamında bulunmaktadır.*

Çünkü:

روح باقی آفتابی روشن است - جای تغییرات اوصاف تن است

16146- *Tagayyür ve tebeddülün yeri cesettir; baki olan ruh ise, parlak bir güneştir.*

بی‌تبدیلی که لا غربیه - بی‌تغیری که لا شرقیه

16147- *O, güneş gibi olan parlak ruh, tagayyür ve tebeddülünden masundur. Çünkü o, ne şarka, ne de garba mensuptur.*

شمع از پروانه کی بی‌هوش شد - آفتاب از زره کی مدهوش شد

16148- *Güneş, hiç zerreden kendinden geçer; mum, pervaneden aklını kaybeder mi?*

Hakikat-i Muhammediye, şarka ve garba mensup olmayan öyle bir güneştir ki, Cebail de dâhil olmak üzere, bütün kâinat ona nispetle bir zerre gibi kalır. Öyle olduğu halde bir güneş, bir zerreden nasıl bihuş oldu?

این تغیر آن تن باشد بدان - جسم احمد را تعلق بد بدان

16149- Hz. Ahmed'in s.a.v teninin, ruhla alakası gizlidir. Bu değişme, ten ve cisme ait arızalardandır, bunu bil!

جان از این اوصاف باشد پاک و فرد - همچو رنجوری و همچون خواب و درد

16150- Hastalık gibi, uyku ve ağrı gibi... Can, bu sıfatlardan arınmıştır.

زلزله افتد در این کون و مکان - خود نتانم ور بگویم وصف جان

16151- Ruhun vasfını söyleyemem. Söylemiş olsam "Kün" ve "Mekân" âleminde zelzele vaki olur.

شیر جان مانا که آن دم خفته بود - روبهش گر يك دمی آشفته بود

16152- Ceset tilkisi, bir an için perişan olduysa da, herhalde uykuda bulunmuşa benzer.

Tilkiden maksat, Resul-u Ekrem'in cismaniyeti; arslandan murat ise, Zat-ı Risalet'in ruhaniyetidir. Cebrail'in görünüşü esnasında ruh-u Muhammedî, müşahede-i Rabbanîye ile meşgul bulunduğundan, cisminde o değişiklik vukua gelmiş ve kendisinden geçmişti.

اینت شیر نرمسار سهمناک - خفته بود آن شیر کز خواب است پاک

16153- Uykudan tamamıyla münezzehtir olan o arslan, o esnada tecelliye mazhar olmuştu. İşte sana hem yumuşak, hem de korkunç ve heybetli bir arslan!

Aleyhisselat Efendimiz, Rahmetenlilalemin olduğu için, kalbinde öyle bir merhamet ve yumuşaklık vardı ki, o da Allah'ın lütfu ve keremi idi. Nitekim Uhud muharebesinde bozulan ashaba karşı huşunet göstermemiş ve rıfk ile muamele ederek, kendilerini teselli etmişti. Bundan dolayı:

Arapça, Sure Al-i İmran ayet 159

"(O vakit) sen Allah'tan bir esirgeme sayesinde ki, onlara yumuşak davrandın. Eğer (bilfiraz) kaba, katı yürekli olsaydın, onlar etrafından herhalde dağılıp gitmişlerdi bile" ayeti nazil olmuştu.

Keza müşrik ve münafıklara bile o kadar nezaket gösterirdi ki:

Arapça, Sure Tevbe ayet 73

"Ey Peygamber! Kâfirlerle ve münafıklarla savaş. Karşılarında çetin ol" ayetiyle, o gibilere sert muamele icrasına memur olmuştu.

Bunun içindir ki, Hazreti Mevlâna, onu vasfederken "Yumuşak başlı arslan" tabirini kullanmıştır.

که تماش مرده داند این سگان - خفته سازد شیر خود را آن چنان

16154- Arslan, kendisini öyle uyumuş gösterir ki, köpekler onu tamamıyla ölmüş sanırlar.

Risaletpenah s.a.v. Efendimiz Hazretleri de, zat-ı akdesine karşı söylenilen terbiyesizce sözleri işitmemiş yahut anlamamış gibi davranır ve söyleyenlere zarifane mukabelede bulunurdu. Mesela Yahudilerden bir takımı, selam veriyormuş gibi davaranıp "Essalamü aleyke" diyormuş gibi, "Essamü aleyke, Ya Ebu'l-Kasım"

diye çiftlik ederlerdi ki, “Sam” ölüm demek olduğundan, essamü aleyke: “Ölesin” manasını ve temennisini havi idi. Resulullah Efendimiz de, selam verir gibi görünmek isteyenlere: “Aleyke”, yani “Sen ölesin” diye karşılık verirdi. Böyle yapmamış olsalardı:

که ربودی از ضعیفی تر بدی - ورنه در عالم که را زهره بدی
16155- *Bir acizin elinden, bir şeyler yağmalamaya kim cesaret edebilirdi?*

Bundan dolayı “*Aranızdaki ihtilafı aranızda hallediniz. Bana haber verdiğiniz bir hadise hakkında, ben hüküm-i şer’iyi ifa ederim*” buyururdu.

بحر او از مهر کف پر جوش گشت - کف احمد ز آن نظر مخدوش گشت
16156- *Hiz. Ahmed Aleyhisselam da, o bakışla kendinden geçti ama aslında, varlık denizi, köpük sevgisi ile coştı, köpürdü...*

ماه را گر کف نباشد گو مباح - مه همه کف است معطی نور پاش
16157- *Ay, tamamıyla bir avuç gibidir; vericidir ve nur saçıcıdır. Ayın eli avucu yoksa varsın olmasın.*

O yokluk, nur saçmasına mani değildir.

Hakikat-i Muhammediye de, manen bir dolunay gibidir ki, ona nispetle, beşeriyeti avuç içi kadar kalır. Rüyet-i Cibril esnasında, bir an için o beşeriyet hassası kaybolduysa, varsın olsun. Kâmil hakikatı onun zat-ı şerifinden ayrılmaz. Bundan dolayı:

تا ابد بی هوش ماند جبرئیل - احمد ار بگشاید آن پر جلیل
16158- *Hiz. Ahmed Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz, eğer Hakikat-i Muhammediye’nin o azim kanadını açacak olursa, Cebrail, ebediyen kendinden geçer.*

و ز مقام جبرئیل و از حدش - چون گذشت احمد ز سدره و مرصدش
16159- *Peygamber s.a.v. Efendimiz, Cebrail’in karargâhı ve nazargâhı olan “Sidretülmünteha”yı geçince...*

گفت رو رو من حریف تو نیام - گفت او را هین بپر اندر پیام
16160- *Cebrail’e: “Haydi ardınca uç” buyurdu. Cebrail de: “Ya Resulullah! Sen yürü git. Buradan ilerisi için, ben sana refakat edemem” cevabını verdi.*

من به اوج خود نرفتستم هنوز - باز گفت او را بیا ای پرده سوز
16161- *Resulullah s.a.v. Efendimiz, buyurdu ki: “Ey felek perdelerini yakıp geçen! Gel! Ben daha seyrimin nihai noktasına vasıl olmadım.”*

گر ز نم پری بسوزد پر من - گفت بیرون زین حد ای خوش فر من
16162- *Cebrail, dedi ki: “Ey benim güzel nurlu arkadaşım! Buradan ötesine geçmek için, bir defa sallayacak olursam, o kanat yonar.”*

بی‌هشی خاصگان اندر اخص - حیرت اندر حیرت آمد این قصص
16163- Bu hikâyeler, hayret içinde hayrettir. Daha hasların hallerini görünce, has kullar, kendilerinden geçerler.

چند جان داری که جان پردازی است - بی‌هشیها جمله اینجا بازی است
16164- Buradaki her kendinden geçiş, bir oyundan ibarettir. Senin kaç canın var? Burası can pazarıdır.

Burada hastan maksat, Cebrail; ehass, yani daha hastan murat ise, Hazreti Peygamber Aleyhisselamdır. Has olanlar, ehass bulunanlara karşı hayrandır. Ehass olanlar da hasların hâlîne karşı mütehayyerdır. Ama ehass olanların hayreti, kemale vüsulden evveldir. Havastan olanların hayranlığı ise sonradır.

تو نه‌ای پروانه و نه شمع نیز - جبرئیل‌ا گر شریفی و عزیز
16165- Ey Cebrail! Sen, şerif ve aziz bir melek-i mukarrebsin. Lakin ne pervanesin, ne de mum.

Melekler, mertebe-i akılda oldukları için, aşk ateşine atılan kümmelin gibi değildirler. Nitekim Miraç gecesinde ve Sidret-ül Münteha'da Cebrail'in:

*Ger geçem bir zerre denlu ileru,
Yanarım baştan ayağa ey Ulu...*

demesine mukabil, Fahr-ı Kâinat s.a.v. Efendimiz:

*Çun ezelden bana aşk oldu delil,
Yanar isem ben yanayım ey Halil!*

buyurmuş ve ilerlemişti. Bahis muğlak ve anlaşılması müşkül olduğu için Cenab-ı Pir, kendisine hitap ederek diyor ki:

شیر را بر عکس صید گور کن - این حدیث منقلب را گور کن
16166- Bu tersine sözü göm, yani örtülü bırak. Aksini, arslanı, yaban eşiğine av yap!

Bazılarının, Cebrail daha kuvvetli olduğu için Resul-u Ekrem s.a.v. onu melekiyet heybetiyle görünce, kendinden geçti demeleri ve Cebrail'i daha büyükmüş gibi göstermelerine karşı Hazreti Pir, "Böyle düşünmek ve böyle söylemek o kadar tersinedir ki, yaban eşiğine arslanı avlatmak gibidir" diyor. Filvaki Cebrail, "Melaïke-i mukarrabin"den, yani Allah'a yakın olan meleklerden idi. Fakat: **"Benim Allah ile bir vaktim olur ki, o harimi hassa ne melek-i mukarreb girebilir, ne de nebi-yi mürsel"** hadis-i şerifi muktezasınca, Zat-ı Akdes-i Risalet ile kâmil varislerinin girdiği o meclis-i hassa, Cebrail'in dâhil olmasına imkân yoktur. Hazreti Mevlâna, bir gazeline buyurur ki: "Manevi güzelleri hususi kadehle taltif ettikleri bir meclisin Cebrail dışarısında kalır. Hızır ise, oranın perdecisi olabilir."

Cenab-ı Pir, Cebrail'i, Seyyid-i Kâinat s.a.v. Efendimizden yüksek göstermek cehaletinde bulunanlara hitaben diyor ki:

وامکن انبان قلماشیت را - بند کن مشک سخن پاشیت را
16167- Saçma söz akıtan tulumu bağla, saçma sapan sözler dağarcığını açma!

پیش او معکوس و قلماشی است این - آن که بر نگذشت اجزاش از زمین
16168- *Cüzleri yere bağlı kalana, bu sırlar, saçma sapan gelir.*

یا غریبا ناز لا فی دارهم - لا تخالفهم حبیبی دارهم
16169- *Ey öylelerinin evi olan dünyaya garip gelen sevgili dostum! Onlara muhalefet etme ve idareye bak!*

یا ظعینا ساکنا فی ارضهم - اعط ما شاءوا و راموا و ارضهم
16170- *Ey onların yurtlarına konmuş dost! Diledikleri, istedikleri şeyi ver; onları razı et.*

رازیبا مرغزی می‌ساز خوش - تا رسیدن در شه و در ناز خوش
16171- *Padişahın nezdinde, yani Huzur-i ilahîye varıncaya kadar, ey Reyli! Mervli ile hoş geçin!*

نرم باید گفت قولاً لینا - موسیا در پیش فرعون زمن
16172- *Ey vaktin Musa'sı olan Hüsameddin Çelebi! Zamanın Firavunlarına karşı, rıfk ile nezaketle söz söylemek gerekir.*
Cenab-ı Hakk, Musa Aleyhisselamı Firavun'u imana davete memur ettiği, biraderi Harun Aleyhisselamı da ona verdiği sırada:

Arapça, Sure-i Taha ayet 43-44

“*Firavun'a gidin. Çünkü o, hakikakaten azdı. (Gidin de) ona yumaşak söz söyleyin. Olur ki nasihat dinler yahut (Allah'tan) korkar*” tavsiyesinde bulunmuştu. Çünkü:

دیگدان و دیگ را ویران کنی - آب اگر در روغن جوشان کنی
16173- *Eğer kaynayan yağın içine su dökersen, tencereyi de, ocağı da harap etmiş olursun.*
Çünkü yağ, etrafına sıçrar.
Bunun gibi, kibir ve azametle kaynayan birine sert söz söylersen, herif bütün bütün taşkınlık eder.

وسوسه مفروش در لین الخطاب - نرم گو لیکن مگو غیر صواب
16174- *Nazikane söyle, lakin doğrudan başka bir şey söyleme. Nezaketle hitap edeceğim diye, vesveseye dolu kelamda bulunma!*

ای که عصرت عصر را آگاه کن - وقت عصر آمد سخن کوتاه کن
16175- *İkinci vakti oldu, sözü kısa kes. Ey asrın sahibi, vaktin kutbu olan! Asrındakileri ikaz et!*

Hazreti Adem'den, Resul-u Ekrem s.a.v. Efendimize kadar olan zaman, sabahtan ikindi vaktine kadar, devr-i Muhammedî de, ikindiden akşama kadar olan müddet itibar edilmiştir. Çünkü Aleyhisselat Efendimiz, ahir zaman peygamberidir ve kıyamete kadar gelecek asırların sahibidir. Zat-ı Akdes-i Risalet'e vekaleten her asrın da bir sahibi, yani gavs-ı âzamı bulunur. Hazreti Mevlâna, o gavsı -ki kendisi

yahut halifesi bulunan Hüsameddin Çelebi'dir- hitaben, "Ey gavs-ı âzam! Asrında bulunanları ikaz ve irşat et" diyor.

نرمی فاسد مکن طینش مده - گو تو مر گل خواره را که قند به

16176- Toprak yiyene, şekeri methet! Zararlı bir yumuşaklık gösterip de, ona toprağı verme!

Kureyş müşrikleri, Resul-u Ekrem'e gelmişler, "Ya Muhammed! Bir sene sen bizim mabutlarımıza ibadet et, bir sene de biz senin mabutlarına ibadet edelim" demişlerdi. Sallallahü Aleyhi Vesellem Hazretleri, Kul Ya Eyyühel Kâfirun Suresi'ni okudu ve **"Ne ben sizin mabutlarınıza ibadet ederim, ne de siz benim mabuduma ibadet edersiniz. Sizin dininiz size, benim dinim bana"** buyurdu. Nezaket ve mülâyemet gösterip de, "Peki" demedi. Keza Taifliler gelmişler, namazdan, rükû ve sücudun kaldırılmasını istemişler, böyle yapılacak olursa Müslüman olacaklarını söylemişlerdi. Resulullah Efendimiz **"Rükû ve sücudu olmayan namazlarda hayır yoktur"** buyurup red cevabını verdi. Çünkü namaz nasıl farz ise, ondaki rükû ve sücut da öylece farz idi. Feraiz-i ilahîyeyi değiştirmek, onlarda tenzilât ve tadelât yapmak kimsenin haddi değildi. Bazı züppeler, "Beş vakit namaz çok geliyor, vakitler ikiye indirilse, yatıp kalkma kaldırılıp yalnız kıyam ile iktifa edilse, namaz kılınır ama onu yaptıracak nerede?" diye hezeyan ediyorlar. Sonra Avrupa medeniyetinin fuhuşuna varıncaya kadar alınmasını zaruri görüyorlar. "Ya hep, ya hiç" diyorlar.

Bu gibiler bilmelidirler ki, dinde tadelât ve tenzilât olmaz. Avrupa medeniyeti için destur ittihaz etikleri, "Ya hep, ya hiç" düsturu, bunda da caridir. Binaenaleyh, Müslümanlığı ya tamamıyla kabul ve tatbik etmeli yahut onun daire-i müniciyesinden çekilip gitmelidir.

گر ز حرف و صوت مستغنیستی - نطق جان را روضه‌ی جان‌یستی

16177- Harfle, sesle alışverişin yok ama yine de, can sözlerine, can bahçesinin sen.

ای بسا کس را که بنهاده ست خار - این سر خر در میان قندزار

16178- Sözle olan tebligat, şeker kamışı tarlasına korkuluk olarak konulan eşek başı gibidir ki, çok kimseyi, diken ve çalı halinde bırakmıştır.

Bir tarlaya konan korkuluğun, suretperest olanları işgal ederek tarladaki ekinden, mesela şeker kamışı yahut pancardan istifade ettirmeyeceği gibi, bizim Mesnevî de bir şeker kamışı tarlası farz edilirse, oradaki fıkralar korkuluklara benzetilebilir. Hakikati görmeyen kimseler onlarla oyalanıp maksut olan hakayık ve maariften mahrum kalır.

چون قیچ مغلوب وامی‌رفت پس - ظن ببرد از دور کان آن است و بس

16179- O suretle bakanlar, Mesnevî'yi, fıkralardan ve latifelerden ibaret sanırlar. Bu zanları dolayısıyla da, dövüşte mağlup olmuş bir koç gibi, geri geri giderler.

در رز معنی و فردوس برین - صورت حرف آن سر خر دان یقین

16180- Söz sureti, bil ki, mana bağındaki, yüce bahçelerdeki eşek başı gibidir.

این سر خر را در آن بطیخ زار - ای ضیاء الحق حسام الدین در آر
16181- Ey Hakk'ın ziyası olan Hüsameddin! Bu eşek başını, o karpuz tarlasına dik ki...

نشو دیگر بخشدش آن مطبخه - تا سر خر چون بمرد از مسلخه
16182- Eşek başı, derisi yüzüldüğü yerden karpuz tarlasına götürülünce, o tarla, ona başka bir neşet verir.

Harf ve sestən ibaret olup, bostan korkuluğu mahiyetinde olan sözler, hakikat ve marifet tarlasına konulunca, başka bir feyiz ve başka bir mahiyet iktisap ederler.

نه غلط هم این خود و هم آن ز تو - هین ز ما صورت‌گری و جان ز تو
16183- Ey Hüsameddin! Suretini vücuda getirmek bizden, ruh vermek de senden. Hayır. Yanlış söyledim. Bu da senden, o da senden...

بر زمین هم تا ابد محمود باش - بر فلک محمودی ای خورشید فاش
16184- Şüphesiz sen, göklerin övdüğü bir güneşsin, yeryüzünde de ebediyen övül!

یک دل و یک قبله و یک خوش شوند - تا زمینی با سمایی بلند
16185- Arzda bulunanlar da, semadakiler gibi sana hürmet ve tazim etmekte müttehit olsunlar.

Hazreti Pir'in Hüsameddin Çelebi hakkındaki bu duası müstecap olmuştur ki, 684'de vuku bulan vefatından beri yedi asır geçtiği halde, Çelebi Hazretleri yeryüzünde bilcümle arifin nezdinde hürmetle yadedilmektedir. Kaddesellahu sirrahu.

وحدت است اندر وجود معنوی - تفرقه بر خیزد و شرک و دوی
16186- Ehl-i arz ile ehl-i sema, müttefik ve müttehit olunca, tefrika ve ikilik şirki zail olur. Manevî varlık da, vahdetten ibarettir.

یاد آرند اتحاد ما جری - چون شناسد جان من جان ترا
16187- Benim ruhum, senin ruhunu tanıyınca, görüp geçirdikleri şeylerin aynı şeyler olduğunu hatırlarlar.

مختلط خوش همچو شیر و انگبین - موسی و هارون شوند اندر زمین
16188- İkimizin ruhları, Musa ve Harun gibi birleşirler ve süt ile bal gibi kaynaşırlar.

Mevlâna, kendini Hazreti Musa'ya, Hüsameddin Çelebi'yi de Hazreti Harun'a benzetiyor ve "Harun Aleyhisselam nasıl nübüvvette Musa Aleyhisselamın şeriki ve muavini ise, sen de irşat hususunda benim yardımcımsın" diyor. Bir de, "Benim ruhum, senin ruhunu tanıyınca herkes ittihat macerasını hatırlar" diyerek, hem tevazu gösteriyor, hem de âlem-i ervahtaki ruhların ittihadına işaret ediyor.

منکری اش پرده‌ی ساتر شود - چون شناسد اندک و منکر شود
16189- *Fakat azıcık tanır, bilir de inkâr ederse, bu inkâr edişi, birliği örten bir perdeden ibarettir.*

خشم کرد آن مه ز ناشکری او - بس شناسایی بگردانید رو
16190- *Böyle azıcık tanımış olanlardan çoğu, sonra yüz çevirip inkâra kalkışınca, o hakikat kameri, yani insan-ı kâmil, onun küfran-ı nimette bulunmasından gazaba geldi. Ve evvelki tanımasını da, kendisinden nez'eyledi.*

ناشناسا گشت و پشت پای زد - زین سبب جان نبی را جان بد
16191- *Bu sebeple, Hz. Peygamberin ruhunu, bir takım kötü canlar tanımadılar ve inkâra kalkıştılar.*

تا بدانی لج این گبر کهن - این همه خواندی فرو خوان لم یکن
16192- *Ey muhatap! Şu sözleri okudun, bir de "Lemyekünüllezi" suresini oku da, o eski kâfirin inadını, ısrarını bil.*

Kur'an-ı Kerim'de, Beyyine Suresi'nde buyruluyor ki:

"Kitaplılardan ve müşriklerden küfredenler, kendilerine apaçık bir huccet, (yani) içinde (kitapların) en doğru (hükümleri) yazılı, (batıldan azade ve) temiz sahifeleri okuyacak Allah'tan bir peygamber gelinceye kadar (güya intizar edeceklerdi, dinlerinden) ayrılacak değillerdi. Böyle iken kitap verilmiş olan bunlar, ayrılmadı(lar, ayrılmadılar)da ancak kendilerine o apaşikâr huccet geldikten sonra (ayrıldılar). Hâlbuki onlar, Allah'a, onun dininde ihlas (ve samimiyet) erbabı ve muvahhitler olarak, ibadet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından, zekâtı vermelerinden başkasıyla emrolunmamışlardı. En doğru din de, bu idi. Hakikat, kitaplılardan olsun, müşriklerden olsun (bütün o) küfredenler cehennem ateşindedirler, onun içinde ebedi kalıcıdırlar onlar. Yaratılanların en kötüsü de, onların ta kendileridir. İman edip de, güzel güzel amel (ve hareket)lerde bulunanlar(a gelince:) Hiç şüphe yok ki, bunlar da yaratılanların en hayırlısıdır. Onların Rableri nezdinde mükâfatı, altlarında ırmaklar akan Adn cennetleridir. Hepsi de içlerinde ebedi, daimi kalıcıdırlar. Allah, bunlardan razı olmuştur, bunlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır. İşte bu (saadet), Rabbin(in ikabın)dan korkanlara mahsustur."

İşte Yahudiler ve Hristiyanlar, Zat-ı Akdes-i Muhammedî'yi evvelce tanımışlar, sonra onu inkâra kalkıştıkları için küfürde kalmışlar ve cehennemlik olmuşlardı.

نعت او هر گبر را تعویذ بود - پیش از آن که نقش احمد فر نمود
16193- *Hz. Muhammed s.a.v. Efendimizin zahiri varlığı, dünyaya gelmeden evvel onun vasıfları, her kâfirin muskası olmuştur.*

از خیال روش دلشان می‌طپید - کاین چنین کس هست تا آید پدید
16194- *"Böyle bir zat vardır, ne vakit zuhura gelecektir?" derlerdi. "Vech-i Muhammedî"nin hayaliyle, yürekleri oynardı.*

در عیان آرایش هر چه زودتر - سجده می‌کردند کای رب بشر
16195- *Secde ederek: "Ey insanların Rabbi! Onu bir an evvel meydana getir" diye, duada bulunurlardı.*

یاغیانشان می‌شدندی سر نگون - تا به نام احمد از یستفتحون
16196- *İsm-i Muhammedî hürmetine fetih ve zafer talep ettikleri için, düşmanları tepetaklak olurdu.*
Sure-i Bakara'da buyruluyor ki:

Arapça, Sure-i Bakara ayet 89

"Vaktaki onlara Allah katından -nezdlerinde bulunan(Tevrat)ı tasdik edici (ve doğrultucu)- bir kitap (Kur'an) geldi ki, daha evvel küfredenlerin (Arap müşriklerinin) aleyhine (Allah'tan böyle bir) fetih istiyorlardı. İşte (Tevrat'ın şahadet ve sarahiyetiyle) tanıdıkları o şey (Kur'an) kendilerine gelince, ona (hasetlerinden ve mevki hırsından dolayı) küfrettiler. Artık Allah'ın laneti o kâfirlerin tepesine."

Vaktiyle Arap müşrikleri, Yahudilere kasteyleyince, onlar: "Ya Rabbi! Ahir zaman peygamberi hürmetine, senden yardım dileriz" diye dua ederlerdi.

غوثشان کراری احمد بدی - هر کجا حرب مهولی آمدی
16197- *Her nerede onlara karşı korkunç bir harp açılrsa, Zat-ı Ahmedî'nin yardımı onlara erişirdi.*

یاد اوشان داروی شافی شدی - هر کجا بیماری مزمن بدی
16198- *Her nerede kötürüm bir hasta bulunsa, Resul-u Ekremın hatırlanması, hastaya şifa veren bir ilaç tesiri yapıyordu.*

در دل و در گوش و در افواهشان - نقش او می‌گشت اندر راهشان
16199- *Yahudiler yolda giderken, Resul-u Ekremın şekil ve şemai kalplerinde, kulaklarında ve ağızlarında bulunurdu.*
Birbirlerine söylerler ve dinlerlerdi. Fakat:

بلکه فرع نقش او یعنی خیال - نقش او را کی بیابد هر شغال
16200- *Resulullahın hakiki nakşını, yani şekil ve şemaiğini her çakal bulabilir mi hiç? Belki onların bildikleri ve buldukları, Nakş-ı Nebvînin fer'i, yani hayalinden ibaret idi.*

از دل دیوار خون دل چکد - نقش او بر روی دیوار ار فتد
16201- *Risaletpenah Efendimizin sureti duvara aksedecek olsa, duvarın kalbinden kan damlar.*

که رهد در حال دیوار از دو رو - آن چنان فرخ بود نقشش بر او
16202- *Sallallahü Aleyhi Vesellemin sureti, duvara öyle saadet verir ki, duvar derhal ikiyüzlü olmaktan kurtulur.*

Zat-ı Muhammedî, sokaklarından geçerken vech-i akdesinin nuru duvarlara aksedip, onları parlattığı rivayet olunmaktadır.

آن دو رویی عیب مر دیوار را - گشته با یک رویی اهل صفا

16203- Temiz ve pak kişilerin temizliğine karşı, duvarın ikiyüzlülüğü onun için ayıptır doğrusu.

İkiyüzlülük, yani herkese bir türlü görünüş, münafıklıktır. Mesabih'te şöyle bir hadis rivayet edilmektedir: **“İkiyüzlüleri kıyamet gününde insanların en şerlisi olarak bulacaksınız. O ikiyüzlüler ki, bazılarına bir türlü, bazılarına diğer türlü görünür.”**

چون بدیدندش به صورت برد باد - این همه تعظیم و تفخیم و وداد

16204- Hulasa, Yahudiler Resul-u Ekremi görünce, bütün bu yüceltmeyi ve muhabbetlerini, adeta yel adı götürdü.

قلب را در قلب کی بوده ست راه - قلب آتش دید و در دم شد سیاه

16205- Kalp bir altın, ateşi görünce derhal kararır. Kalp, kalbe yol bulabilir mi hiç?

Yahudilerin evvelce göstermiş oldukları muhabbet, kalp altın gibi idi. Nur-u Muhammedî ile karşılaşınca, kapkara oldu ve kalplığı meydana çıktı.

-----13. CİLDİN SONU-----...
4. defterin sonu

16206 Kalp, mihenk taşına olan iştiağını söyleyip durur. Böylece taliplerini şüpheyeye düşürür.

16207 Nâkesler onun hile tuzağına kapılıp gider, aşağılıkların zannı bu hayâl üzere olur.

16208 “Eğer bu hâlis akçe olmasaydı, hiç mihenk taşını ister miydi?” diye düşünürler.

16209 O, mihenk taşını ister ama şüphesiz ki kendisinin kalp olduğunu ortaya çıkartacak mihenk taşını değil!

16210 Kalp akçenin kalp olduğunu gizleyen mihenk taşı ne mihenktir, ne de biliş, anlayış nurudur.

16211 Çirkin kişinin hatırı için yüzdeki kusurları gizleyen ayna;

16212 Gerçek ayna değildir, münafıktır. Böyle bir ayna arama, ondan sakın!

16213 Ey Hakkı ve hakikati arayan kişi! Sen ikiyüzlü olmayan, dosdoğru bir ayna ara da, onda kendini dosdoğru gör. Artık sözü de bitir. Her şeyin en doğrusunu Allah daha iyi bilir.

eksik olan beyitler ilave edildi